

LACZKÓ GÉZA: KIRÁLYHÁGÓ

KIRÁLYHÁGÓ

REGÉNY

IRTA:

LACZKÓ GÉZA

BUDAPEST, 1938.

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

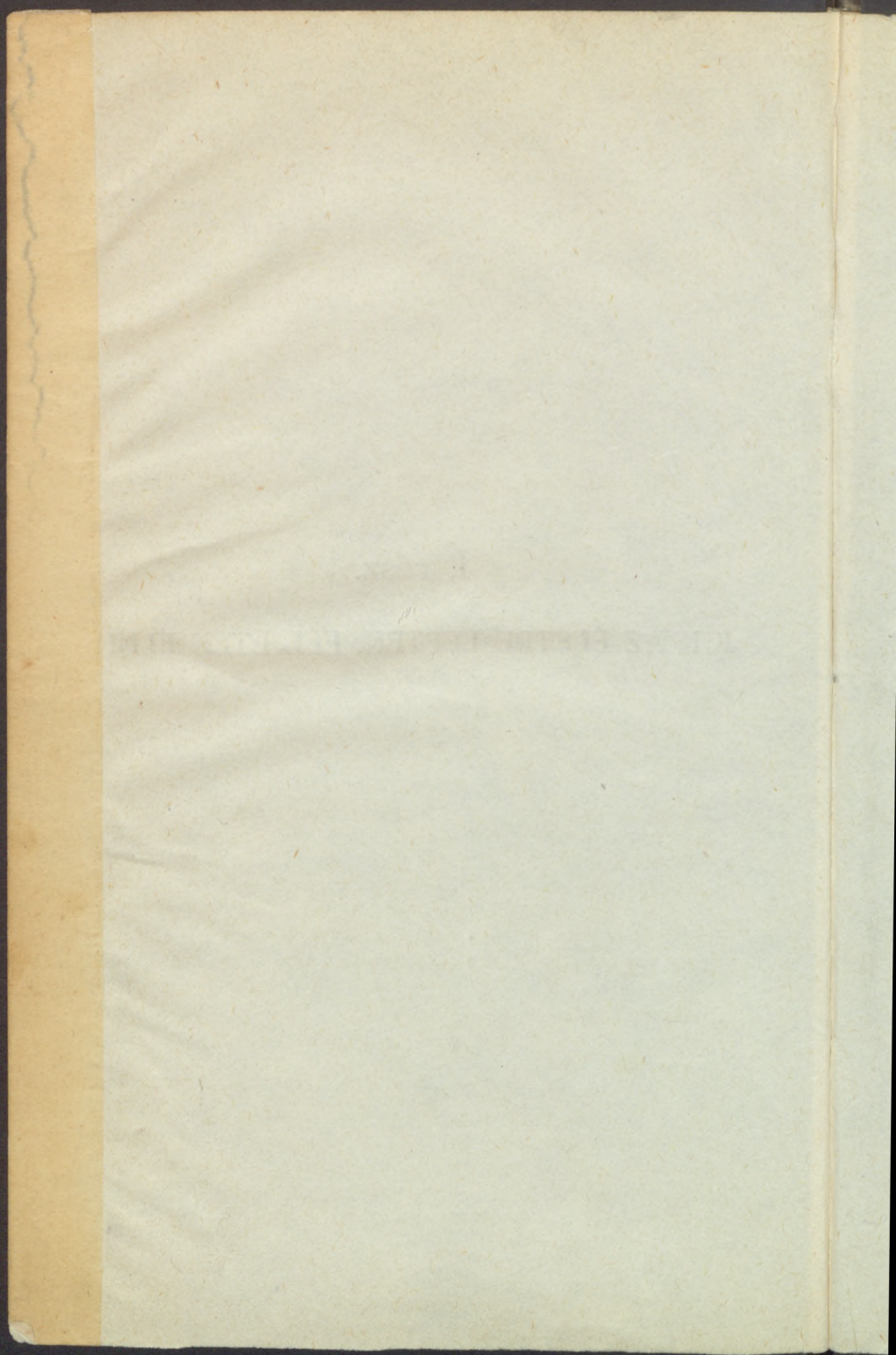
NT 75753

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
Nővédkönyvtár
193 év. 8. 4390. sz.

I. rész.

KIK AZ ÉLETBE LÉPTEK, FÉLJETER ÉLNI!

I.

Egy kölyök Don Quijote a millenniumkor

A fejecskéje olyan volt, mint egy szőrös tekegolyó, arcoeskája kicsiny, mint a mormotáé s két gödröske között szája parányi. Tagjai azonban oly rendetlenül hosszúak, hogy, ha fölállt, tizenhatévesnek is nézhették, de ha ült, kis dereka úgy összesüppedt, hogy nyolc évest mutatott, pedig a fiú tizenkétéves volt.

S ugyanilyen ellentétekből tevődött össze belseje is. Hajlamai játékosak voltak a butus jókedv és lázas lelkenedezés derűs izgalmában, gondolatai azonban riadt ok nélküli rémületben sötét árnyakat lobogtattak, vakmerő volt, szinte kihívta a veszélyeket, minden változással kíváncsi nyugalomban nézett szembe, de az élet közönséges, apró eseményeitől zaklatottan félt. Az például nem okozott gondot neki, hogy most egyedül utazik Szabadkáról Nagyváradra, de ülni félt, hogy kopik és gyűrődik szép térdnadrágja, de enni restelt, hogy mit szólnak hozzá a III. osztályú vasúti kocsiban vele utazó idegenek. Jegyét biztonsággal váltotta meg a szabadkai vasúti pénztárnál, nehéz bőröndje cipelésére cérna-hangján merészen kiáltott hordár után, de óriási gond volt számára, miként fogja kilyukasztani jegyét a kalauz s nem esik-e le a poggyász-tartóból a bőrönd.

Sarkos mintájú drapp ruhácskáját büszkén viselte, a jól végzett munka, a kiválóság rendíthetetlen öntudával tapogatta meg bevarrt szájú szivarzsebében az ott lapuló hús koronás bankót, a jutalompénzt, amelyet az I. gimn. o. sikeres elvégzéséért kapott az iskolától — de undorral bökte magasra vékony és nagyocská orrát, mert

a tisztántartott, jól vasalt ruhácskából dögleletes káposztaszag áradt a júliusi melegben. Az akkor volt, mikor beoltották az egész első osztályt himlő ellen, ott állt a sok fiú a padokban, a fülledt levegőben, jobb karjukon föltúrva a kabát ujját, apró szúrások a karokon és csurranó vér csikjai, lefordult a padból, elájult és összehányta magát. Azóta káposztaszagú az elegáns ruhácska.

Így ült és utazott illedelmesen egy sarokban az ablak mellett Lányi Dénes I. gimn. o. t. Szabadkáról, ahol kosztban volt, Nagyváradra az anyjához, Lányi Arabella színművésznőhöz, aki még fiatalon lemondott a drámai hősnő előkelő szerepköréről s a kolozsvár-nagyvárad-i társulathoz szerződött anyaszínésznőnek, hogy egy helyen járathassa fiacskájával a gimnáziumot s ne kelljen idegen városban kosztba adni, míg maga vidéki társulatokkal kódorog szerte az országban.

Lányi Dénes pontosan tudta, hogy ez így és ezért történt s akinek anyuskája ilyen tesz, az nem gyűrheti össze felelőtlenül szép kis nadrágját s hősiesen köteles eltűnni a rossz emléké káposztaszagot is.

S még mást is, amire az úton sokat gondolt. A szabadkai osztályfőnök úr már tudta a dolgot, az már nem kérdezte: „apja neve“, s neki már nem kellett elvörösödni s halkan azt mondani: „nincs“. De mi lesz Kolozsváron? ... Nem, nem! Kolozsvárott! Győrött, Pécsen! Így tanulták s a nagy idegen városnak, amelyben most II. gimnazista lesz, meg kell adni a magáét! Tisztázni kell ezt a Dini bácsi dolgot... „Tekintetes Szillághy Dénes földbirtokos úrnak, Gugh pusztá, Komárom vm.“ Gyakran látta ezt a címzést leveleken, amelyeket Arabella írt a Dini bácsinak, akit ő nem szeret, nem... Nemcsak hogy ő is Dénes, mint én, hanem én Dini vagyok és ő Dini bácsi... Ha úgy tanítják, hogy Kolozsvárott és nem Kolozsváron, ha meg kell adni mindenkinek a magáét, mért nem hívhatja Dini bácsit Dini ap...? A szót gondolatban sem merte kimondani, mért úgy érezte, hogy Arabellát bántja meg vele. Arabellát pedig szereti, mért az anyja. Ez biztos. Így írja, így mondja mindenki. Buta dolog, hogy egy fiú az anyját Arabellának hívja s ne mamának. Persze, megszokta a nagyitól, aki a lányát joggal nevezi Arabellának... De szabad-e a Dini bácsit nem szeretni egy fiúnak, akinek az anyja anyaszínésznő lesz

fiatalon... Ez Arabellától lemondás. De miről mond le Dini bácsi? Óróla, a kis Diniről...

S most minden összezavarodott kis fejében, szívében: gyűlölet, szeretet, méltatlankodás, lázadás, megadás, jó-ság és rossz-ság... valami tompultság szállta meg, szórakozott nézője lett — mint eddig is nehéz pillanatokban annyszor — saját magának. Minden közeledő veszély, baj, kellemetlenség előre megbénította, mint a kikerülhetetlen óriáskigyó dermesztő tekintete az elnyelésre ítelt nyulacskát.

Ezt a tompa ködöt különben nagyon szerette, mert, ha oszladozni is kezdett, nem hagyott mást szabadon belőle, csak két szemét, amely mint öntudatlan, de lelkiismeretes gép gyorsan elkezdte lefényképezni mindazt, ami körülötte volt s amiből ő maga kimaradt.

Sokáig figyelmesen nézte egy szembeüelő bácsi Ádám-csutkáját s kénytelen volt megállapítani, hogy ennek a bácsinak aztán csakugyan torkán akadt keresztben a végzetes paradicsomi alma csutkája. Hosszasan figyelte a bácsi mellett ülő parasztlány mellét, amely mint gombos közepű pajzs vagy kupola feszítette a mosásban fakult perká blúzt. Balra a szomszéd páholyban cigányok ültek barna arccal, zsiros fekete hajjal, nagy ezüst vajdagombokkal; a földön közöttük egy fiatal cigánylány ölekezett, csókolózott egy székelő legénnyel, fektükben magyarul beszéltek és cigányul énekelgettek. A lány barna testéből sokat látott s alig tudta róla levenni a tekintetét, pedig sok mindenre kellett volna még figyelni: a vonat kerekei azt zakatolták: viderum ájnc, viderum ájnc, a sürgönydrótok kotta-vonalai szépen szálltak, sülyedtek aszerint, miként ágaskodott beléjük egy-egy felbukkanó, elhanyagolt telegráfózna, úszott a föld hátrafelé fehér házikókkal, állatoktól fehérén ragyás zöld mezőkkel, biztosan meglevő, csak ő előtte rejtelkedő délibábbal s Petőfi-versek foszlányaival...

Aztán becsukódott, eltűnt a külső világ, amelyben vakon rohant a kivilágított harmadik osztályú kocsis, mint a világ rossz szagú, izgató, tűrhetetlen és megváltoztathatatlan központja.

Késő éjszaka volt, amikor a vonat befutott Váradra. Valaki egy zsidózó nótát énekelt: „... Nach Gross-Wardein... saj-da-rada-rada-raj-raj“ s a vonat megállt.

Lent, az éjszakában, a perronon egy ijedt hang sivitott idegesen:

— Dini! Dini!

Gyorsan kihajolt az ablakon:

— Itt vagyok, nagy! — aztán felugrott az ülésre s belekapaszkodott a bőrönd fogantyújába. Nehéz volt, de hirtelen könnyen mozdult: nagy férfi-kezek segítettek. Dini megfordult: egy hordár volt. S megindult a bőrönd a hordárral s ő utána, de a lépcső alatt megjelent egy hosszú feketeség, benne fönt a nagy kis arca, horgas ujjakban végződő fekete csáp nyúlt ki a hosszú feketeségből, elragadta a bőröndöt:

— Fölösleges!

A hordár ijedten nézett s valami „anyaisten”-vel eltűnt a sötétben.

Egy másik fekete csáp derékon ragadta: most már érezte, ez a nagy száraz karja, ölelte, s apró száraz csókok érték fülét, szemöldökét, orrát.

— A nagy nem trafálta el a számát — gondolta Dini s hirtelen jókedvű lett.

A nagy, mint a Végzet, akinek sietős az útja, egyik kezében a Dinit, másikban a bőröndöt vonszolta ismeretlen úton, ismeretlen tömegben, ismeretlen célok felé.

Kocsiba ültek.

— Hol az Arabella? — kérdezte Dini.

— Játsszik! S e l y e m Á g n e s megy. Özv. Selyemnét játssza, az első felvonás után ötször hívták ki. Az a dög Magyali épp ma játszatja, mikor a fia érkezik. Minek van ilyen káposztaszaga?

— A ruhámnak, nagy.

A nagy bizalmatlanul nézett rá:

— Na, vége ennek a kosztosasszony viresaftnak. Kolozsváron otthon fogunk főzni. Én fogok főzni. Mi vót Szabadkán?!

— Nyertem jótanulással húsz koronát!

— Hol van? Add ide! Nem vesztetted el?

— Be van varrva a zsebbe!

— Okos fiú! Látszik, hogy az én unokám vagy.

— Nagy, kérem, a Timár-Batancs is tiszta jeles, az Edelényi Dezső is az, de jutalompénzt csak én kaptam. S van egy eritreai raritém.

— Mi az?

— Bélyeg.

— Az se baj. Szeretted a hideg zöldbab-levest? Mert az van vacsorára.

Hídon kocogott át a kocsi. Egy térre értek. Közepén homályos szobor alak állt.

— Kinek a szobra az, nagy, kérem?

— Szent László.

— Mért van gyalog? — kérdezte Dini, aki Arany Jánosnak arra a versére gondolt, amelyben az ércparipa érclovagját földre dönti s a nyergébe pattanó Szent Lászlóval harcolni megy oda, ahol veszélyben forog Moldva, ez a véghely.

— Mert biztosan gyalogos katona volt, míg élt, nem lehet mindenki huszártiszt, a fene a fajtájukat ott egye meg, ahol vannak.

Ez a személyes neheztelésbe csomagolt hiányos történelmi magyarázat éppen olyan szomorúvá tette Dinit, mint az a esodálkozó megállapítás, hogy hát a költők is hazudnak?

A kocsi megállt. Egy nagy földszintes épület terpeszkedett előttük, mint egy heverő fehér komondor. Nagy szája a nagy kapú. Nagy kulcsot döfött belé s a nagy száj kitárulva olyan fuvalatot árasztott rájuk, mintha a komondor illatos virággal zabálta volna magát tele.

A ház négy oszlopos folyosóval nagy négyszögben tágas udvart fogott körül. Az egyik folyosón Dini megismerte nagy fekete szekrény-ládájukat a nagy ujjai közt lobogó gyufaszál fényénél. Egy ajtó nyílt a kolostori rendben egymás mellett sorakozó ajtók közül.

A szoba tágas, pusztá, négyszögletes, sarkai homályba veszők, a közepén négyszögletes asztal, közepén annak is lobogó gyertya, a falon Arabella óriási árnyéka hadonászott s az asztal előtt az igazi Arabella kis alakja arckrém, kézfehérítő, festék ledörzsölő zsír és otkolony elkeveredő illatával, valami langyos fuvalommal közeledett feléje...

Még sok évig aztán ez az illat-keverék jelentette Dini számára az anyai szeretet érzékelhető formáját.

A hideg zöldbableves üdítő volt, Arabella frissítően és édesen nevetett, jól lehetett fecsegni vele, nem is kellett odafigyelni, mit mond az ember, csak a nevetési al-

kalmakat lesni s közben a tejfől szép Golf-áramokat rajzolt a leves kavargatott szürkészöld tengerén.

Aztán Dini birtokba vette régi fekhelyét másik nagy ládájuk kemény tetején: révbe jutott. Nincs többé Énekes Józsi piszkos éjszakai ötleteivel, nincs kosztosasszony kemény tyukhúsa, nincs számkivetés az idegenben Szabadka bunyevácos Zentai-útján, nincs Timár-Batancs, nincs Edelényi, a jótanulásával félelmetes két iskolai versenytárs, nincs szívszorító gyermeki elhagyatottság, de itt van a családi fészek női öltöző illatával s a kemény ládaplappal, amelyen vékony, hosszú csontjai boldogan nyúltak el...

Másnap azonban s a következő napokon nagy feladatok hárultak Dinire: meg kellett ismerkednie az új világgal, Váraddal. Bóné-kutjával, ahova hosszas gyaloglás után jutott el s ha kellett, ha nem, gyűszűnyi bádogpoharát tizszer is megtöltötte s mikor hazafelé szaladt, lötyögött a víz kis hasában, mint az ügető lovakéban; a Körössel, amely megérdemelte a Sebes nevet, mert olyan gyorsan folyt, hogy alig lehetett úszni tanulni benne; a Rhédei-kert sétányai felé vivő hosszú uccákkal, amelyeknek zárt kapujú, házi-nyul címerű, este zöld és piros lámpákat gyűjtő földszintes házaiban csukott ablaktáblák mögött a rossz lányok élték rejtélyes, izgató életüket, amint ezt újonnan szerzett fiú barátai neki elmagyarázták; a piaccal, ahová nagyival ment fénylő zöld vastag húsu zöldpaprikákat, bamba, meleg kis csirkéket, súlyos görögdinnyéket, rücskös sárgadinnyéket vásárolni; a szinkörrel, amely egy nagy udvar közepén állt, ahova a Bémer-térről egy rendes uccai kapun át jutott az ember; a színészekkel, akik mogorván néztek rá vagy szemtelen barackokat nyomtak kopaszranyírt fejére, röhögtek, butaságokat mondtak, némelyik még latinul is; a színésznőkkel, akik messziről nézték vizsgálva, mint egy kiszabadult állatkerti csodát vagy meleg és puha melleikhez szorongatták, ami nagyon jó volt, de ő nem mondta; a színpad mélyével, ahol a díszletek festetlen háta nem volt úgy összefirkálva nevekkel és számokkal, mint azoknál a társulatoknál, ahol eddig voltak, hanem szép rendes nyomtatott betűkkel volt mindegyik darabra ráfestve:

KOLOZSVÁRI NEMZETI SZINHÁZ

s ez a jelenség itt, Váradon, bizonyos állandóságot adott a világnak a biztos téli jövő ígéretével...

Szép és megnyugtató nem volt ez a külső világ, de érdekes volt. Nyugalom otthon volt a nagy komondor-épületben, amelyről kiderült, hogy télen iskola s nekik a tanító egy osztálytermet adott ki hónapos szobául, amelyből kihordatta a katedrát s a padokat.

A nagyí a folyosón főzött a szekrény-láda tetején, amelynek sarkán állt a spiritusz-masina. Vékony, híg, szenvedőnek látszó lángja fölött készült a remek töltött-paprika s a ládatető többi része vidám és tarka csatatér volt, amelyen a nagyí rángatta, csapkodta, potyolta, hámozta, fűrosztotta, lökdöste — egymaga: egy mozgékony hadsereg — a különféle húsokat és zöltségeket, hangos szónoklatokat tartva nekik a fás karalábé elvetemültségéről, a kemény húsok pimaszságáról, a derék paradicsom kötelességeiről, a bűdös kukacokról, amelyeket a kofák készakarva dugdosnak a zöldpaprikákba s a betyár legyekről, akiknek hogy jut eszükbe üres iskolába szemtelenkedni nyáron, mintha Arabella s a színészlet egy rosszakarója figyelmeztette volna őket, hogy szegény színészek főznek a folyosón, s hogy ugorjanak a levesükbe, feláldozva életüket csak azért, hogy a színésznő anyja megpukkadjon mérgében.

Volt vagy húsz szoba, illetőleg osztályterem, az övékén kívül mind lakatlan, a nagy csöndes épületben. S mily jó volt visszavonulni, mialatt Arabella próbán volt s a nagyí kint főzött a ládasarkon, a meszelt falú hűvös szobába s ott belemerülni az olvasásba. Csak két könyve volt: egy második osztályos mértan s Don Quijote felnőttek részére készült négy kötetes kiadása. Olvasásra öregurasan pápaszemmel nyergelt orrát hosszú délelőttökön át lógatta e rejtelmek fölé. A számára írt — hiszen már ősszel II. gimn. o. tanuló lesz — mértant nem igen értette, de a felnőttek Cervantesét majdnem minden sorában maradék nélkül. Ez is egy megfejthetetlen rejtvénye volt kis életének.

Ebéd után, mikor a nagyí és Arabella a hús szoba mélyén aludtak, a napsütésben úszó tágas udvaron az igazságtalanságokat megtorló, a ferdeségeket helyre igazító, bajt és halált megvető kóborlovagot játszott s ha-

lomra ölte a levesbe ugró, a nagyit bosszantó nagy fényes zöld legyeket. Papundekliből vágott magának egy borbélytányért, amelyet sisakként fejére kötött, felragadta a seprünyelet s hangosnak gondolt, de az alvók miatt csak suttogott „Dulcineám!” kiáltásokkal vadul nyargalt képzelt Rocinante paripája nyergében az iskolaudvar lapályain és sierráin. S nem csak játszott a Don Quijotét, de annak is érezte magát. Egyedül áll az ellenséges világban, mint a nemes manchai lovag, édes Dulcineája, akire szeretettel gondol s akinek kedvéért jótanulási hőstetteket hajt végre, az Arabella, és a nagy nem olyan kedves, óvatos, takarékos, pénzt szerető, mulatságos és kifogyhatatlan beszédű-e, mint Sancho Panza? Don Quijotéra azt mondták, hogy bolond, de nem mondták rá is egy röhögő bunyevác kamasz, hogy fattyú? A lovag és ő, ők ketten, nem olyanok, mint mindenki más s milyen név alatt dobják ki őket a többi emberek magukból — bolond vagy fattyú — oly mindegy! Fájt a szíve és bolond volt. Igen, ő Don Quijote, a büsképű lovag s az is marad.

Ilyen gondolatok forogtak Dini fejében a lapos papundekli-sisak alatt s szegényke nem tudta, hogy az élet csakugyan vele is hánytató kotyvalékot fog itatni annyiszor balzsam helyett! az óriások seregét, amelynek ellenében merészen rugtat lován, birkákká fogja változtatni annyiszor! hősöknek nézett birkapásztorok fogják hahotázva lesből kiverni közáporral fogait! a távoli Dulcineák retkes kezű és lelkű paraszt condrákká fognak vedleni közelben! lepedőben fogják meghuppáztatni közröhejre! s póruljárt hősiessége csak nevetség tárgya lesz annyiszor! Engedelmessegre, szeretetre, érzelmességre, szelidségre, gyöngédségre, tisztességre és szorgalomra nevelik, beléoltják kiválósága tudatát — vagyis meztelenre vetkeztetik s a „nyúzott ember” érzékenységevel kidobják a világba, ahol Don Quijote Dini engedelmeskedni fog a rajta erőszakoskodóknak, szeretni fogja álnok ellenségeit, érzelmes lesz a kérges szívűvel, szelid a durvával, gyöngéd az érzéketlennel, tisztességes a becestelenek, szorgalmas az ügyeskedők között, s bolond vagy fattyú félszegségében úgy meg fogja utálni az okosak s a „törvényes”-ek öszvérhajcsár és birkapásztor világát, hogy ha a szíve vagy a közélet nagy szélmalma lekaszálja jót,

szépet és nagyot akarása rozzant Rocinanté-járól, undorában fog meghalni rongyolt lovagvilága romjain.

Augusztus közepén, amikor az ákác sötétszürkére pörkölődött, csigává sodródott levelei kezdtek leperegni s az újonnan fakadtak zsenge világossárga korukban libbentek le az ágakról, mint csecsemő-halottak, egy délen, szilvás-gombóc versenyevés közben ezt kérdezte az Arabella:

— Tudod-e, Dini, milyen év ez a mostani?

— Igenis, Arabella, tudom. Ez az ezredéves Magyarorszá-
g éve, a millennium.

— Jó lenne-e megnézni a pesti kiállítást?

— Nagyon jó lenne, Arabella, kérem.

— Mit szólnál hozzá, ha elmennénk megnézni?

— Nagyon örülnék és hozzáadnám az útiköltséghez a hús koronámat, amit nyertem.

Nagyi ránézett az Arabellára, aki — ezt Dini pontosan látta — könnyezni kezdett — de miért? — s utána hatalmas trombitálásokkal többször kifújta az orrát és fölkrákgotta a köhögést a torkából, amint ez nagyon is rendben van egy színésznőnél, aki köteles a szerep szavai és sóhajai számára tisztán tartani légzőszerveit, most azonban csak vacsoráznak.

— Armer Kind! Guter Seele hat er! — mondta a nagy megszakított és kissé önkényes németiségével.

— Ihh ferstéé! — sivitotta most Dini büszkén az ismeréstől s rejtett tudománya meglepetésszerű kitálalásától. — Ne tessék többet titkokat németül beszélni, mindent értek, tanultam németet Szabadkán most.

— Kitül, te gyerek? — kérdezte a nagy.

— Egy német frajlánytul, aki többször megcsókolt, bár mondtam neki, hogy én már nagy fiú vagyok és szerelmes is vagyok, de másba.

A nagy most nagyon szeretett volna valamit mondani németül vagy franciául, de mivel Dini már értette a németet, ő meg nem tudott franciául, hát mérges lett a millenniumra:

— Milénium! Milénium! Pénzkidobás! Majd ha a magyar színészet fogja a miléniumát ülni, de nem ezekkel a mai bűdös direktorokkal, azt majd megnézzük.

Arabella elnézően, kényeskedő és kényelmes mártir-

mozdulattal hajtotta félre fejét, mint ez szokása volt, ha a nagy furesákat mondott.

— Kedden a D o l o v a i megy, előadás után vonatra ülünk s reggel Pesten vagyunk — mondta végtelenül szeliden Arabella és mivel ő volt a kenyérkereső, ez a végtelen szelidség másíthatatlan döntéseinek szokott közlési formája volt.

A d o l o v a i n á b o b l e á n y á - n a k előadása után a szinkörből egyenesen a vasútra ment hát a kis család, amelyet szerdán elnyelt az ezredéves ünnepek lázában nyüzsgő főváros.

Dini a sok látnivalótól szédülten nem győzte száját tátani.

Budapest akkor olyan volt, mint egy óriási száj, amelynek fogsoraiban nagy javítási munkálatok folynak. A régi kis fogak, az alacsony, jobbára sárga földszintes házak egyenletes sora a legtöbb helyen megbomlott s mint messze kiemelkedő vadonatúj műfogak fénylettek az új emeletes házak. Volt köztük itt-ott, bizony, négyemeletes is. A drága, kedves barna lóvonat csikorgását sok uccán már villamos zörgése váltotta fel. A lóvonati kocsisok vasbotra támaszkodó parányi nyergeiken ülve, kávédaráló mozdulattal forgatták maguk előtt a fék egyenes sárgaréz fogantyúját s kurta szarú-kürtjeiken mintha hattyúdalu-kat fújtak volna az ucca zsongásába frissen, élesen belecsiripelő, megszaporodott villamos-csengetés eluralkodó zengésében. A barna kocsik már sok helyen ló nélkül, maguktól szaladtak a levegőbe feszített vékony drótról mintegy lelógva sután és valószínűtlenül. Az Erzsébet-körúton meg egyenesen esoda volt a sínein minden látható külső segítség nélkül futó alsóvezetékes sárga villamos. A szaporán mászó egylovas konflisok, a fecskéként sikló gumirádleres kétfogatú fiakkerek között nagy, bugyuta omnibuszok zötyögtek, mint két lóval húzott zörgésre rokkant elefántok. Fekete kerek üstszerű keménykalapjukban, amelyről fehér lószőr csóva lógott hátra, nemzetiszínű karszalaggal, félhold alakú, sárgaréz parterlijükkel, amelybe számuk volt belelyuggatva, kardosan álltak a konstáblerek, avagy Mihaszna Andrások az uccasarkokon a rend egykedvű őrzésében. Két ember jött, az egyiknek vállán óriási öntöző kígyó, a másiknak kezében csákány s fölül elferdülő vascsődarab. Megálltak egy he-

lyen, a csákány fölbillentett a gyalogjáró mellett egy vaslapot, a vascső rácsavarodott a földből kiálló kis csőszájra, az óriáskígyót ráillesztették a vascső ferde felső felére, a kígyós ember előrement, fogta a kígyó nyakát, a kígyó lapos teste földuzzadt, a kígyós ember nagyot kiáltott: hó-opp! s a kígyó hegyes rézfejéből vastag víz-sugár tört elő s a kocsit fölött gyönyörűen hajló cafrangos ívben átköpött a túlsó gyalogjáróig és szivárványfényben menekültek a verebek a kocsitútról ott hagyott, elázó lakomájuk mellől.

A gyászos emlékü Neugebäude még állt lomha tömbjével a mai Szabadságtér helyén s Dini riadt hazafias bánattal gondolt láttán a kivégzett 48-as mártirokra és ama Szillánghyra, aki elnöke volt a forradalmi országgyűlésnek. De amikor a Margithídon mentek át, amely még megszakítatlanul ívelgetett el a Margitsziget mellett, ahova csak víziúton lehetett eljutni, a Szillánghy név 48-as dicsősége elsavanyodott benne, mert a Dini bácsi az Arabellát egyszer Óbudáról, ahol szerződve voltak, csónakon ragadta el a Szigetre s őt nem vitték magukkal. Az Országház kívülről már kész volt s felépült Pest harmadik hídjá is, a Ferenc Józsefről nevezett, de még nem lehetett rajta járni s így a Gellérthegy elérhetetlen messzeségben feküdt („Ki a ménkü mászik a Lánchídtulodáig!?” — vélte a nagy), pedig jó lett volna megnézni a helyet, ahonnan az ősmagyarok Gellért püspököt a Dunába taszították. Az Ördögárok új beboltozását sem láthatta meg a Karácsonyi-palotától a Városmajorig, mert messze volt. A Belvárosba hiába mentek, nem ismertek rá, a régi rendet szétrugta már Klotild főhercegnő vadonatúj, tornyos, két palotája. Ellenben rendkívül partolta a nagy az új világvárosi látványosságot, a Gizellatértől a városligetig vakondok-úton suhanó földalatti vasutat, mert ott ülni lehetett s esetleg pár percet szundítani is, mert szörnyű fárasztó volt a folytonos talpalás.

— Ha ettük volna a cipőt, sem mehetett volna hamarabb tönkre — morgott a nagy — s nem tyukszemnek való a milénium, az Isten akárhová tegye a dógát.

De Dini fáradhatatlan volt. Egész napi trappolás után a Vajdahunyadban, a magyar faluban, az iparcsarnokban — ahova reggel mentek be és este jöttek ki, ott készült virslit és csokoládét ebédelve — az érthetetlen díszes

kódexek, gépek, borok, szivarok, sajtok, négerek, szobrok, ágyuk, sörök, infulák, aggancsok, tégelyek, hálók, üvegek, bőrök, bútorok, mézek, kolbászok, selyemgubók, almák, bikák, harangok, csárdák, cukrok, vagonok, petroleumok, ékszerek, könyvek, fémek, papírok, szöttesek, pogácsák, telefonok, szenek, szalámik, kötelek, lepedők, virágok, pezsgők, emberek és állatok között porban, szagokban, nyüzsgésben és tarkaságban — este még meg kellett nézni a fontaine lumineuse színes vízcsővált, belemerülni Ósbuda mulatóinak zagyva zsúfoltságába, vagy elhajózni a lágymányosi szigetre, ahol „Konstantinápoly“ festett török csodái, minaretjei alatt bosnyák aranyhímzést vásároltak, ezüst fonalak arabeszkjével kivert nyelű kést vettek s tikkadtan falták a görögdinnye szeleteket, hogy aztán késő éjjel halálra fáradtan terüljenek el a három szalmazsákon, amelyet Arabella keresztanyja, pesti szabóné, vendégszeretően bocsátott rendelkezésükre varróterme keshedt padlóján.

A teljes öntudatlanságba zuhanást s a ködös ébredést megelőző pár pillanatban büszke álmai voltak Dininek. Hogyne! Egy kis pagodában ott a fontaine lumineuse mellett beírta nevét a kiállítást meglátogatók nagy aranykönyvébe, maga se tudja, miért, a következőképen: „Lányi-Szillánghy Dénes földbirtokos“, aztán egy-két napig rettegett, hogy a szörnyű csalásra rájönnek és őt megbüntetik, hogy ebbe a szent könyvbe hazugságokat írt, de a konstáblerek barátságosan néztek rá s lassanként megnyugodott. Átadta magát a kiválóság érzésének, hogy ő, Lányi Dini, saját pénzén meglátogatta a millenniumot, a csodák dsungelében lépten-nyomon ismerős tárgyakra, városnevekre, színekre és vonalakra bukkanva, mintha a nagy Magyarország minden városa és faluja, ahol évek hosszú során megfordult Arabella kóborló színtársulataival, összesereglett volna, hogy együtt, egy csokorba fogva mutassa meg magát: a kassai dóm, az eperjesi tót vásár, a lőcsei fehérasszony várfoka, az iglói bányák, a győri sziget, a komáromi cigánysor, a pécsi toronyok, a somogyi kanász, az ekhós Tihany, a puha vízű Balaton, palócok, bunyevácok, tüzös oláhok, a temesvári kaszárnnyák, az aradi vár, a székely túró, az alföldi falú, a nyíregyházi szállók, az orosházi nazarénusok, a zombori szállások, a brassói városháza, árvalányhaj és

fenyő, sárga mező és kék hegyek, kis lurkó-kora annyi emléke, amely így összefogva: a millennium.

Őt teljes napig úszott Dini ebben a gyönyörűségben, amelyet magával vitt vissza Váradra is. Nem is igen látott már aztán sokat a városból, a körülötte tarkálló színházi életből, amely átfolyt rajta, mint kavicsos a patak, mert gondolata csak egy volt, a millenniumi kiállítás elvillant káprázata s gondja is csak egy, a biztos keretű, de bizonytalan tartalmú kolozsvári jövő.

Ami augusztus utolján rá is köszöntött. A nagyfogta magát, Dinit és bőröndjét, nem kis izgalommal vonatra rakta-cibálta s újra utaztak, mint élő, szenvedő halak egyik tóból a másikba, egyik életformából a másikba.

II.

Átkelés több Királyhágón

A fülledt meleg, a langy alföld, a fehér tanyák, gémesek, gulyák, komondorok, az ezer színnel gyötrött, kaszált, kapált, szántott, boronázott, zöld, barna, sárga, fekete rétek és szántóföldek ismerős petőfis tája hirtelen magasra gyűrődve elejbük hőkölt. Sziklák dagadoztak szürkén az alföldi felhők helyén, a látóhatár kereksege szeszélyes szagztatásba türemlett föl s az ember mintha eltűnt volna ebből a világból: szüzi zölden ereszkedtek a lankák birkanyájakkal fehérre pettyezetten, felfelé fésült zöld erdős hajú hegyek bökték fel magukat a levegőbe, amelyben hűvös pára szállt, gomolyodott, ülepedett, ritkult. Itt-ott egy-egy idegenszerű, feketült gömbölyű fenytörzsekből összerótt ház, amelynek szürke-fekete vastag nád tetején nem volt kémény, hanem csak úgy szivárgott ki a füst mindenütt a nád között, mint ahogy izzadt ló gözölög télen. Ebben a természetben nem úr az ember, akit mintha félreresztett volna völgyszorulat mélyébe, magános dombocskákra, erdő aljába, patak mellé ezekbe a gözölgő, fordított nagy V hátú, kis csipás szemű házakba, amelyekben némán megbújik s csak óriási puha boeskorban merészkedik ki néha belőle az alvó zöld föld arcára, szerte mászkálni.

Egyszerre hideg lett, a levegő nedves a tikkadt, száraz, meleg alföld után. Fehér bő gatya, fekete mándli, pörge kalap, kurta haj, nagy bajusz, mezétláb vagy csizma — mindez a petőfis dolog eltűnt. Fehér szűk abasztó nadrág, fehér condra-kabát, tüsző, boeskor, ami-

től a láb olyan, mint óriás cimbalomverő, fejen feketére aszalódott szalma-kürtőkalap, hosszan lógó zsiros haj... mily furcsa emberek! A levegőnek nem édes melegszaga van, hanem éles, erős fű-illata. S augusztus végén októberi hideg!

— Hiába, átjöttünk a Királyhágón! — mondta egy hang a szomszéd padon.

Királyhágó! Volt ebben a szóban valami hősies és végzetes. A király áthág a nagy hegyen, az emberek királya győzelmet vesz a hegyek királyán, nem rálép, hanem ráhág erővel, diadalmasan és Don Quijote itt van az új országban, amelyet meg kell hódítania s amelytől fél, mint az egér, amelyet hegyek tolongó hada akar eltaposni.

A vonat meg-megáll, Csucsá, Bucsa, mily furcsa nevek! Szellős, csipkés fekete fatornyok az alázatos kis templomok fölött... „Bánffy-Hunyad“-ot kiált a kalauz: piros csizmás, felhajtott színes szegélyű feketeszoknyás, kékkel-vörössel áttört hímzésű, bőujjú fehér inges lányok, a hajfonatukból lelógó széles színes szalag sarkukat veri...

— Hinnye beh sziepek ezek a kalotaszegi pesztrák! — kiáltott nagyot egy parasztleány.

— Gyeresze minálunk Udvarhejbe, ahajt se rusnyábak! — válaszolta rá egy vékonyhangú másik.

Csudás hangok, rejtett értelmek!

Ezalatt a nagy beszédbe elegyedett a szomszédjával, egy idős úrfélével, aki vastag fekete téli ruhát és barnára öregedett szalmakalapot hordott. Ez a bácsi egyszer csak Dini felé fordult:

— Mi újság, úrfi, Magyarországon?

Dini szörnyen elcsodálkozva nézett rá:

— Ez nem Magyarország, bácsi, kérem?

— E nem, úrfi! S ez Eerdéj, ahol az igaz magyarság vagyan, magyarak voltunk s azak maradánk, míg túl a Királyhágón elkeveresztek zsidóval, svábbal s...

És Dini nem tudta, hogy a „s“, amivel oly pazarul bánik az erdélyi, a be nem fejezett mondathoz akart-e még valamit csatolni, aminek kimondását meggondolta vagy elúnta közben a bácsi, vagy esetleg minden mondat szokott befejezője.

Egyszerre csak jobb felől szép nagy, széles, hosszú hegyoldal fordult vonatjuk mellé az enyhe alkonyodásban.

— E már a Hója! — mondta a bácsi — Kalazsvár jön. Ott a Törökvágás, mögötte a Borju-mál.

A vonat befutott az állomásra.

— A kártyákat kérem — szolt a kijáratnál a jegyeket elszedő vasutas.

Hosszúkás tér, szalmakalapos kocsisok, valószínűtlenül kicsi két omnibusz és sinei végén csak úgy az uccán egy valódi életnagyságú kis játék-mozdony két apró személyvagon előtt: Kolozsvár büszkesége, a közúti gőzvasút, a tramváj.

— Az ájváj nem megy a Vár-uccáig, — mondta egy szalmacilinderes kocsis — hét piculáért béviszem tekintetes asszonyt.

— Nyavalyát! — háritotta el az ajánlkozást nagy.

— Biazini! Biazini! — vakkantgatott az egyik omnibusz előtt egy egyenruhás ember s mint aki szívét a homlokán hordja, sapkáján is ez volt a felirat: Biasini.

Az ájváj harangozott, füstölgött s ócskavasak zörgésének szörnyű zajában megindult a hajdani keréknyomok helyén kanyargó végtelen uccán, amelyen lomha fekete bivalyok, nyeszlett tehenek húztak maguk után pár fogpiszkálóból összerótt szekereket. Nagyobbacska hídon dőcögtek át a Szamos fölött: jobbra malomgát lejtőjén vékony, híg abroszszerűen folydogált le a víz a gát alján örvényt verve, a gáton túl pár ház és fűzes meg bokrok, szinte alföldi táj sejlett elő — balra rozszant Velence: koszos emeletes házak álltak a vízben, mint folyóba bele-gázolt, aztán ijedten egy helyben állva maradó, kőlabú, fafejű, „rusnya“ suhancok. A hídon túl tér szakadt jobbra-balra, aztán megint híd jött, de parányi, aztán valami városias szűk zsúfoltság sok bolttal s végül az egyik sarkán óriás négyszögű térre tolakodott ki az ájváj. A tér közepén, távol a messze négyszögben tisztelettel álldogáló házaktól, egy hatalmas templom, mellette teljesen külön építve földtől keresztig, de hozzátartozóan, egy magas torony, mint megpihenő gyaloglónak földbe tűzött sétatbotja.

Az ájváj megállt, nagy, a bőrönd és Dini leráncigálódott a macskafejű kövekkel végtelen-végig kirakott térre, amelyen szépen átvágtak a másik sarka felé.

— Nyolc évig itt tanulni fogsz — énekelte magának szétnézdelődve Dini arra a dalra, amelyen a tengerészek szellemei dörgik Rip van Winkléknek: „Húsz évig itt aludni fogsz...”

Aztán betértek egy homályos ucca homályos házá-
nak homályos kapuíve alá s beléptek egy homályos szo-
bába, amelyben egy homályos özvegy fogadta őket,
Murnainé, akinél Dini egy hónapig lesz kosztban, míg a
társulat váradi szezonja tart.

A nagy átadta Dinit s a böröndöt az özvegynek,
akinek felhívta figyelmét Dini gyöngye gyomrára s a kapu
alatt tátongó pincelejáratra, hogy bele ne essék a gyerek,
aztán kiment a homályos szobából, hogy nyomban utazik
vissza arra a bűdös Váradra.

Alig hogy az öreg elment, berontott egy szétfolyó
bájjait könnyű és hiányos leplekbe burkolt kövér nő, a
szomszéd:

— Menjünk dinnyét venni, Murnainé! Az új kosztos?
Szabóné vagyok! — mondta s magához ölelve Dinit úgy
nyomta bele puha bájaiba, mint pecsétnyomót a viaszba.
— Mi a neve, kedves?

— Dénes! — mondta Dini ellenségesen.

— Na gyerünk! — szólt Szabóné.

— Hát menjen, úrfi! — mondta Murnainé.

Menni kellett. Szűk uccákon, széles uccán, újra a fő-
téren, még szélesebb uccán, fáradtan és idegenül a loholó
kövér nő mellett, akiből fecsegés, nevetés és súlyos háló-
szoba-illat szállt fel a nyári éjszakában.

Kint egy messze téren vettek egy óriási görögdyn-
nyét, amelyet Szabóné Dini kezébe adott. Nehéz volt,
majd leszakadt alatta, de azért hősiesen cipelte visszafelé
széles uccán, főtéren, nagy uccán, egy-két szűk uccán
lüktető halántékkal, ziháló lélekzettel, vöröset látó szem-
mel, töviből kiszakadni készülő sajgó karokkal, egész testé-
ben fájdalommal, kétségbeesetten és félig öntudatlanul,
míg végre a háztól nem messze elejtette. A dinnye na-
gyot reccsent s több darabra szakadt.

— Mért nem szólt, hogy nehéz, maga muja! —
mondta Szabóné, de aztán nevetett s kacagva szedte
össze a dinnye darabjait, amelyeket régi formájába össze-
nyomkodva bájjai közé kebelezett s úgy vitt tovább.

Dini mélyen elkedvetlenedve evett a meleg dinnyéből, makacsul nem szólt egy szót sem, a szíve rettentően fájt nagy után s mikor végre aludni engedték menni egy lityegő, nyikorgó ágyba, álom és hangtalan sírás közt hentergett sokáig. Szégyellte magát a dinnyéért, haragudott a zsírral párnázott nénire, a nagyira, hogy itt hagyta, Murnainéra, akinek juhtúró szaga volt, a penészes ágyra, Dini bácsira, az egész világra és önmagára. A dinnye úgy tört szét a macskafejű köveken, mintha szívét ejtette volna el, amely darabokra szakadt. Összeforr-e valaha is?

Az iskola se nyugtatta meg. A papok nem törődtek vele külön, a gyerekek folyton bámulták, mint akinek „színészné“ az anyja, homályos származása mögött nagy, tiltott dolgokat, tobzódást, könnyen szerzett sok-sok pénzt szimatoltak, mondtak is neki ilyesmiket, tanár is volt, aki kutatva nézegette s most ezeknek magyarázza meg, hogy Arabella, nagy meg ő hármában élnek hideg zöldbalevesen, szilvágombócon szegényen, nagyon szegényen, nadrágja feneke szitaszerű kezd lenni s ha kilukad, nincs mit felvenni?

Kis szíve, vékony szája összeszorult, senkivel nem barátkozott, vadul tanult s kihívóan, öntudatosan felelt, ha a leckét kérdezte a tanár. Csakhamar feltűnt. Ha földrajzból felelt, saját tapasztalatai nyomán beszélt a Balatonról, a kassai dómról vagy akármiről, hisz ő személyesen találkozott az utolsó kóbor betyárral, Savanyú Jóskával az igali csárdában s látta a millenniumot is. Egyszer történelemből minden ok nélkül elmondta a világtörténet főbb korait. Az ember tragédiája nyomán s ha Julius Caesarról esett szó, elszavalta Antonius halotti beszédét és utánozni tudta az Alföld, a Dunántúl, Igló és Zombor paraszti beszédét. Órák alatt ő lett az osztály központja, legtöbbet ő beszélt, kérdezett vagy felelt, egy-egy óra néha csak párbeszéd volt a tanár és ő között, de szünetekben magános sétákba vonult vissza a nagy gimnáziumi udvaron. Nem labdázott, nem verekedett s nem tízórairzott, pedig sokszor ment el vágyakozva a pedellus kis háza előtt, amelynek ajtajában sós veknikkel telt nagy kosár állt a küszöbön üldögélő s tízórait áruló pedellus néni előtt.

Egyszer tízperc szünetben, amint így sétált, egy nagyfejű, bumfordi, hosszú dereku, kurtalábu osztálytársa

kacsázott el mellette, zsebébe dugott egy sós veknit s röhögve szaladt tovább.

Dini rögtön kivette a veknit zsebéből, amely fölött ruháját egészen belisztezte s utánaszaladt osztálytársának:

— Itt a veknije. Ne vicceljen velem!

A bumfordi fiú barátságosan mondta:

— Neked vettem.

— Miért?

— Hogy egyél bár egy falást te is tizórással!

— Nem kell! — mondta Dini, pedig a nyál már összeszaladt szájában az elképzelt jó sós ízre.

— Hát nem akarsz a barátom lenni? — kérdezte föl bíborló füllel az osztálytárs.

Dini a kissé kiálló, meleg tekintetű barna szemekbe nézett s bizalmatlanul felelt:

— Azt még nem tudom.

— Kapd be, aztán tudni fogod — mondta a bumfordi — és gyere labdázni — saját szájába tömött egy fél veknit, karon ragadta Dinit s lármázó fiúk egy csoportja felé vonta. Csámcsogva püfölték aztán egymást a labdával s Dini nem tudta, mi esik neki jobban, a sós cipó-e vagy a lószőrrel tömött bőrlabda kemény ütései.

Ettől a tízperctől kezdve elválhatatlan barátok lettek a bumfordi Góth Bandi s az ösztövér Lányi Dini.

Ez a barátság többféle következménnyel járt. Dini kilépett elszigeteltségéből, nem viselkedett olyan kihívóan és zárkózottan, mint eddig s megnyiltak benne a fiús rakoncátlankodás eddig gondosan elzárt zsilipjei. Ők ketten lettek a legjobb tanulók s a legnagyobb gazemberek az egész II. osztályban. Dini óvatos „világlátottsága” enyhítette és bővítette Bandi vakmerő kisvárosiasságát. Bandi minden embert és házat ismert Kolozsváron, Dini bejárta egész Magyarországot és sok olyan emberfajtaival találkozott, amelyeket Bandi csak könyvekből ismert. Bandi a maga szűk körében maga irányította kis életét, Dini sorsa mindig másoktól, nagy eseményektől, a szintársulatok működését befolyásoló árviztől, szárazságtól, megyei és országos politikától, direktor-bukástól függött. Bandi hazaszeretete — igen, ez a felnőtteknek való érzés csodálatos hevesen nyilatkozott meg mind a két kölyök-

ben — inkább oláh- és zsidó-gyűlöletben mutatkozott, míg Dini valóban, tárgyi valóságukban szerette szép emlékeit, a Balaton puha vizét, a nyíregyházi mustot, a szabadkai bunyevác női selymeket, Orosháza porát, Battonya pocsolyáját, Lőcse romantikus köveit, a veszprémi vörös földet, a sebes Marost, a Dunántúl domb-hullámain, a szerb lecsót, a tót ostyepkát, a vasúti állomások borjú-pörköltjét, az alföldi vásárok lacipecsenyéjét, a gatyás betyárt, a sárga bugyogós zsidót, a tutajos tótot, a magyar szónak az ország minden zugában más kifejezésekkel más színezetű zengését.

Azonkívül más valamivel is megismerkedett Dini. A családdal. Neki nem volt családja, csak anyja és nagyanyja, akikkel mintha nem is a vér, hanem csak a szeretet kapcsai fűzték volna össze egész véletlenül. Nagyfi főzött, intézkedett, zsarnokoskodott és zsörtölődött. Arabella pénzt adott, szerepet tanult, színházban próbált és játszott. Ő azt csinálta kis lelkével és nagy szabadidejével míg nem járt gimnáziumba, amit akart, persze, ruharongálás, pénzkidobás, verekedés, rosszkodás kizárásával. Három párhuzamos élet, mint három párhuzamos kör. Sok szeretet, tehát sok veszekedés; semmi tekintély, semmi félelem.

Bandiéknál viszont volt egy családfő. A sárgabajszú, öreges, sovány apa, tankerületi királyi főigazgató, özvegy ember, aki dolgozószobájába visszavonultan élt, mint a népes család életét távolról befolyásoló tekintély és félelem forrása. Míg ő otthon volt, a házban csend és rend honolt, szorgalmas tanulás, méla pianó zongorázás, kézimunkázás, ruhajavítás, kedves szavak, udvariasság. De ahogy kitette lábát, hogy kuglizni menjen a „Társadalom“ egylet házsongárdi klub-kertjébe, a fiúk éktelen lármával kezdték egymást heccelni, püfölni, egymás szekrényét föltörni, szép harisnyát, nyakkendőt elorozni, a lányok órák hosszat csobogtak a vízzel a fürdőszobában, női alsók hanyódtak hat szobán át, aztán jöttek az udvarlók, készült számukra a kávé, amelynek habjába minden fiú belenyúlt előbb titokban, aztán kirajzottak a házból a városba ahányan annyifelé.

Fiú volt vagy öt. Doli, Dédi, Bandi, Nyuszi, Laci. Nagy lány meg három.

Egy egész társadalom. Kicsiben a nagynak minden

ellentétével, mozgalmaival, kasztjaival, előítéleteivel, szokásaival, tömegindulataival, pártvillongásaival, szereteteivel, gyűlöleteivel s mindez a szétválásaiban is összetartozó nyugtalan tarkaság egy apa vére: a Család.

Itt azonban anya nem volt. Négy éves lehetett Bandi, mikor az anyja meghalt. De emléke elevenen élt a nyolc gyerek — főleg a három nagy lány — olyan vonásaiban, amelyek az apa arcában nem voltak meg. Ha a főigazgató úr Bandi mellett állt, arcukat összevetve ki lehetett számítani, elképzelni a hiányzó anya arcát, sőt évekkel később, mikor az öreg Góth s a gyerekek természetét kiismerte, az anya lelkét is. Diniéknél a hiányzó apa távoli rossz emlék, bizonytalan legenda, nem is valóság, hanem csak lidércnyomásos babona volt.

Sehol nem érezte magát olyan egyedül Dini, mint Bandiéknél, kívül minden társadalmi kereten, s talán ezért szeretett annyira hozzájuk járni.

Szeptember végén aztán, az éles vonalakat rajzoló, mozdulatlan, napragyogáson is hűvös kolozsvári őszben megtért Váradról a csonka család. Murnainétól elhozták Dini holmiját az új lakásba, amely a Főtér háta mögött volt egy ősrégi egyemeletes kis házban. A kapun, amely olyan volt, mint egy ajtó, csak gyalogember fért be, az is csak egyedül. Az udvar kicsi volt, mint egy ketrec, hátul a ház falához volt ragasztva egy falépcső, mint négyszögben az átló, ez vezetett fel két szoba-fülke lakásukhoz, amelynek ablakai a szűk uccára nyitak. Udvaron földszint egy ablaktalan helyiség volt a konyha s a tálcán gözölgő ebéddel nagy minden délben úgy hágott a magasba a falépcsőn, mintha valami operett-jelenetet játszana.

S egyszer csak megszaporodott a kis család. Ócska konflis állt meg a ház előtt, rajta egy degesz bőrönd, egy kerek kalapskatulya s egy kerek leány, akinek fején zöld posztó vadászkalap volt magasba kunkorodó tollal s lábán gumitalpu fekete tornacipő.

— Ez a Veronka — mondta Arabella — az öreg Veron lánya Gugh pusztáról, csókold meg, Dini.

Veronka nagyot nevetett, megrohanta Dinit s minden ok nélkül össze-vissza csókolta Dini sovány arcát meleg, duzzadt, húsos ajkaival, aztán elkiáltotta magát:

— Jaj, a bugyim mingyá leesik! — s beszaladt a házba. Kunkorgó tolla vígan remegett és kurta matrózszoknyája alól valami cikcakos végű kézelőszerű fehér széles vászonkürtő csúszott alá vaskos lábszárára.

Mire Dini és Arabella, aki kifizette a kocsit, fölértek a nagy s Veronka után a lakásba, a szoba már tele volt a bőrrönd kiborított tartalmával: bugyikkal, blúzokkal, birsalmával, juhsajttal, sonkával, kolbásszal, szalonnával, a falú szilárd ruhadarabjaival és tömör élelmiszereivel.

— Ebbű a sonkábú má nem esznek a vaszprími apácák! — nevetett Veronka, hogy csak úgy rengett rajta a fiatal zsír s az ablakon az öreg zörgős üvegtábla.

Arabellának valami dolga volt a színháznál, Dini megkérte, hogy elkísérhesse.

— Nem akarsz a Veronkával maradni? — kérdezte fiától már a lépcsőn.

— Nem! — szólt szigorúan Dini.

— Miért?

— Mert tej és tornaterem-szaga van.

Arabella nevetett, de Arabella csak ne nevéssen, ő komoly dolgokról akar vele beszélni.

— Arabella, kérem, szabad valamit kérdezni?

— Tessék, fiam.

— A Veronka mért jött Kolozsvárra?

— Itt fog járni a télen a női ipariskolába.

— Nálunk fog lakni?

— Persze.

— Miért persze?

— Mert az öreg Veron lánya.

— Ki nekünk az a Veron?

— Hát... De ostobaságokat kérdezel, Dini.

— A Dini bácsi az apja Veronkának!?

— Hagyj nekem békét, Dini.

— A Dini bácsi az én apám is?

Arabella most szembenézett fiával. A sápadt kölyökarcban kíváncsian, ellenségesen, lázasan lobogott a szürös barna tekintet. Arabella elpirult, kék szemét köd borította el s nagyon szeliden, nagyon lágyan, szokása szerint féloldalt hajtott fejjel ezt mondta csak igen csendesen:

— Az, fiam! — és kibuggyant a könnye.

Dini azt szeretette volna mondani, ő nem akarja, hogy

az ő apja is a Dini bácsi legyen, nem akarja, hogy a Veronka neki féltestvére legyen, hogy náluk lakjon s hogy ő kénytelen legyen mindig ezekre a rejtélyekre gondolni, amelyeknek összefoglaló jele a keresztlevelében ez a durva rövidítés: t v t e l e n. De azt is érezte Dini nyomban, hogy mindez változhatatlan, ami ellen nem lehet harcolni. Megállt — félúton lehettek a színháztól — zárkózott nyersséggel csak ennyit mondott:

— Én most már megyek vissza. Tanulni valóm van — hazudta. — Keziccsókolom — s hátra se nézve szilárd gölyaléptekkel ment vissza a Kötő uccába.

Otthon aztán, látszólag közönyösen, beszédre bírta, ami nem volt nehéz, a nagyit és Veronkát. Így tudta meg, hogy Kadisa Veron Szilláanghy Dénes gazdasszonya Gugh pusztán, a volt parádés kocsis leánya, s Veronkán kívül van még három fia, Zsiguci, Lali, Drási, és még egy leánya, Zsuzsó. Nevük mindnek Kadisa, de az apjuk mindnek a Dini bácsi.

Mikor a nagyí kiment a szobából, szidva a bűdös lépcsőt, amin le kell botorkálni s azt a kripta-konyhát, ahonnan a snellszidert és a spirituszt kell felhozni, mert vacsora csak fent lesz csinálva, tea, sonka, kolbász, punctum — s a két gyerek egyedül maradt, Veronka körül nézett, huncut fény villant barna szemében s így szólt nagy nevetve:

— Gyere, tesvír, megcsókollak, egyem azt a víkony csontodat — s össze-vissza nyalta-falta, ölelgette Dinit, aki előbb húzódozott, aztán átadta magát egy új érzésnek, ami egészen elborította s amiről nem tudta, hogy a lánynak szól-e vagy a „tesvír“-nek. Egy bizonyos: a Dini bácsi rejtélyre fűtül ez a röhögős lány, aki két-három évvel volt idősebb, mint ő s miért ne fűtülne ő is rá, ha nem is röhög?

És megkezdődött egy békés élet, olyan édes és nyugalmas, amilyet Dini az egész országon végighentergő, zaklatott gyerekségében eddig nem ismert, s amelynek fénypontja, összefoglalása, szelid jelképe azok a téli esték voltak, amikor odakint sűrűn hulló havat kevert a Gyalui havasokról a városra zuhanó hideg szél, amikor tündéri jégvirágokat hímzett a szoba meleg leheletéből a kis ablakokra egy láthatatlan jóságos kéz, amikor Arabella a színházban játszott s amikor ők hárman — a nagyí, Ve-

ronka és ő — vacsora után ott ültek az álló petroleum-lámpa enyhén bűdös és szelid fényében s a forró teához diót ettek kenyérrel.

Ilyenkor úgy érezte Dini, hogy a kis életén legyekként szemtelenkedő problémák elhullottak vagy fölszálltak a mennyezetre, ahol fejjel lefelé alusznak. Dini bácsi olyan messze van, hogy már nincs is, Arabella e pillanatban valami távoli angol királyné vagy francia anyós, a Veronka kedves locska-fecske vendég s az ő igazi rokona a nagy, akinek rendes és szabályos nagymamaságához semmi kétség nem fér, míg Dini bácsi nem igazi apa, Arabella nem szabályos anya s Veronka nem rendes testvér. A forró teával leöblögetett, dióval majszolt kenyér valahogy tiszta kifejezésévé vált annak a tiszta rokonságnak, amit az jelentett, hogy ő a nagy unokája.

Egyébként is megnyugodott, mire télbe fordult az idő. Az iskolai élet kis malma szabályosan örölte a napokat s a szabad délutánokon kibomlott előtte a város.

III.

Kincsek Kolozsvárott

Két hosszú hegyvonulat között mély, széles völgyben hosszan futott a Szamos „Magyarország“ felől, nyugatról, az ismeretlen keletnek. S ebben a völgyben kö-zépütt mint nyugat felé nyitott fektetett nagy > betű volt a Nádas-patak s a Szamos összefutása s ebbe a szögbe mint hosszú sarkantyú-nyak vágott bele egy alacsonyabb hegyhát, amelynek hirtelen, körül-kerek vég-ződésén, mintegy a sarkantyú-taraj helyén, dudorodott mérsékelt magasba a Fellegvár meredekje.

A Fellegvárban sáncok voltak, kétfejű sasos fekete-sárga várkapu, liget, kaszárnnyák, nyári multságok tiszti pavillonja, rozsdás ágyuk, nagy fák s a sánc-árkokban lövölde, ahol katona-formára kivágott és festett deszka-céltáblák álldogáltak.

A Fellegvárról nyugat felé folytatódott a hegygerinc, mint egy maga alá húzott lábakkal hasonfekvő macska háta. A gerinctől lefelé a déli lankán a Szamos völgyé-nek lejtőzöen szőlők, kertek, az északin füves mezők egy miniatűr hágóig, amely északról délre hasította ketté a hegyet s úgy hívták: Törökvágás. Serege átvonulásának vágta a török vagy a Szamost akarta arra elvezetni? A Törökvágáson túl a Borju-mál déli hegyoldala s az északi részen, meg a tetőn a Hója erdő, majálisok és bujkáló szerelmek tündérkertes vadona.

A Fellegvár déli vörös agyag lejtője meredek volt, sziklás és dült, kunyhókkal és barlanglakásokkal, ame-

lyek úgy hatottak, mintha egy függönyre festve lógtak volna a levegőben közvetlenül a hegy lábában elfutó Szamos fölött. A vár keleti lejtőjén volt a Kómál s alatta terült el apró házaival a Hidelve városrész. Ezen a Hidelven vágott keresztül az a hosszú, kacsaringós ucca — a vasút felőli része Nagy, a Fötérbe torkolló darabja Hid névre hallgatott, — amely a várostól északra fekvő pályaudvartól vitt be a Fötérre.

A Fötér, ez a nagy négyszög, közepén Szent Mihály templomával, olyan volt, mint egy ereklyét emelő szentmihálylova, négy sarkán négy ruddal, azaz négy végtelen uccával, amelyek közül kettő — a Monostor ucca s a Szén ucca — nyugatnak, a másik kettő meg — a Közép s a Magyar ucca — keletnek szaladt. Ezek közül is a Monostor ucca egyenesen beleszaladt a Magyar uccába, széles is volt mind a kettő; míg a szentmihálylova egyvonalba eső másik két ruddarabja, a Szén és a Közép ucca, nem volt se olyan széles, se olyan szabályos egyenes. A bölcs közigazgatás a négy uccát legalább is nyolcba szabdalta, mert volt Bel-monostor és Kül-monostor, Bel-szén és Kül-szén, Bel-közép és Kül-közép, Bel-magyar és Kül-magyar ucca, ámbár a Bel-szén uccadarabot már akkor Jókai uccának hívták s ezt a többi bel-kül uccát is hamar átkeresztelték illő módon nagy magyarok neveire. Belsőült kolozsvári azonban, akit már Váradon ezzel a versikével csúfoltak: „Kalazsváratt az a hír, Házasadik Trandafir“, nem igen tanulta meg az új neveket, nem is álmodva, hogy amit ő únt megtanulni Wesselényi uccának, azt huszonöt-harminc év múlva „Strada Regele Ferdinand“-nak kell hivatalosan is, nem hivatalosan is neveznie.

Ha az ember a Fötér északi sarkán felült az ájvájra, két irányban utazhatott jó félóráig a dohogó masina után kapcsolt két kocsiiban, vagy nyugatnak végig a Monostor uccán a városi házak közül ki az egymáshoz tapadt szászos, oláhos falusias kis házak közé el egészen a sörgyárig s a régi kolostorig, amelyről senki sem tudta, élnek-e, halnak-e benne emberek s mire használják; vagy keletnek végig a Magyar uccán el-el egészen az út közepén álló kis Szent-Péteri templomig s még azon túl is kerttel kerített, különálló, magyar alföldies tanya-házak közé, a Hóstátba, ahol gatyás szilaj, bieskázó magyar le-

gények éltek pár századdal visszamaradt erőszakos életüket.

A Fötér másik, északnyugati sarkából egy kis ucca vezetett északnak egy különös kis tenyérnyi zsúfolt városrészbe, az Óvárba, amelyet négy vonal szinte szabályos négyszögbe zárt. Délen a Fötér s a Monostor ucca egy darabja, nyugaton a Sétatér ucca, északon a Kis-Szamos ága, keleten a vasút felé vivő ájvájos ucca. Itt aztán, valószínűtlenül kicsi uccák és parányi terecskék tömkelegében rengeteg mindenféle volt: két kórház, ferences templom és rendház, Mátyás király szülőháza, a vasút uccára fronttal a posta, a Sétatér uccára fronttal a kereskedelmi akadémia, modern piszok és történelmi szenny.

A Fötér déli sarkán nyílt a Bel-Torda ucca és itt a Jókai és Torda-ucca sarkán volt a nevezetes „Nyhó“, vagyis Nevijork írva Newyork (a kutya nem ejtette nyújork-nak!) szálló és étterem és kávéház. A szállóban átmeneti vigécek laktak, az étteremben cigány játszott s az előkelőségek vacsoráztak és dorbézoltak, itt zajlottak le a híres „köri bál“-ok a helybeli egyetem jogász-körének rendezésében, a kávéházban átutazó zsidók alsóztak, urak tarokkoztak, újságírók, színészek veszekedtek s itt szoktak elcsattanni a szenzációs becsületbeli pofonok, mert itt volt a nyilvánosság, forum, agora, itt lakott a Közvélemény.

A Nyehó terraszaról a tekintet körülszaladhatta az egész Fötéret, amelynek nem is a közepén állt a templom, hanem kissé odább nyomva az Óvár felé, míg ezen a felén egy dísztelen négyszögű kőmicsoda állt, oldalán finom, de értelmetlen reliefekkel, tetején egy ismeretlen mellszoborral, az úgynevezett „státova“, mint utóbb kiderült, Ferenc császár kolozsvári látogatását megörökítő emlékmű, amelyet később a nagy nemzeti fellángolás idején bedugtak az Óvár legnagyobb kis terére s amelynek helyén ma a római farkas szobra áll, lógó emlé-sorozata alatt a pöttöm Romulus-szal és Remus-szal. A templom s a státova között piaci árusok nyüzsögtek.

A Nyehótól délnek haladva a Torda-uccán bal kézről kapta az ember a szürkeszínű piarista templomot, amely-lyel ha szembe állt, tudta, hogy a templom mögött van

a drapp-kövű új egyetem s a mögött megint a színház, ősi sárga hodály. Tovább a templom után jött a piarista rendház, közte s a templom között nyílt a Farkas-uca, amelyben mindjárt a rendház mellett állt a piarista gimnázium. Ha most tovább ment az ember a Farkas-uccán, jó mélyen elért a református gimnáziumhoz, amely mögött egy toronytalan régi gót katolikusszerű templom állt, soha be nem fejezett, többször megdúlt s leégett, ideiglenességében ősi épület, amelyet biztosan vallásharcokat követő osztzkodáskor kapott meg a reformátusság, mert ez volt az „ev. ref. belső templom“. Hogy a külső hol van, azt sohasem tudta meg Dini. A templom mögött a kőszáló várfal-maradéokra bukkant, amelyhez igen ügyesen farolt több új és régi építkezés, tűzfalul használva a szétbonthatatlan zord, rücskös termés-kő falat. Itt állt egy gyönyörű bástyatorony, olyan, amelyet eddig Dini csak képen látott, ép falakkal, ép tetővel, lőrészekkel, őrszem-figyelőhellyel. Mondják, hogy Bethlen Gábor építette 1627-ben. Úgy hatott itt ez a remek régi épület, mint szemétdombra dobott ragyogó kőcsagforgós ősi kucsma. Maga se tudta, mit keres itt, mért nem örölte meg az idő vasfoga, amely állítólag mindent megemészt, mit kell itt neki a cigánysor ázsiai piszokrengetegére néznie örökkön s figyelni a Feleki uca délfelé vivő meredekjén a távoli fenesi tető felé felkapaszkodó bivalyos szekereket, hosszúhajú oláhokat, vándorokat és vásárosokat.

S hogy leesett — korán — az első hó, vad hidegek hajszolódtak a különös, rejtélyes városra, amelyen úgy feküdt meg egész télen a fehér hótakaró, mint valami orosz tájon. A szabadba nem igen lehetett kimerészkedni s ha a fiúk elcsalták néha korcsolyázni egy távoli kert közepén befagyott pocsolyára, a hamar telefűjt zseb-kendő keményre fagyott a zsebében. A boldogságot, a biztonságot a nagy cserépkályha jelentette otthon vagy az iskolában vagy az a vasrács a színház nézőterén az utolsó padsorok alatt, ahonnan kellemes meleg szállt fel, mialatt a színpadon Constantin abbé totyogott, a feleskei nótárius pödörte bajszát vagy a dolovai nábob lánya veszekedett a leoldott kardjára támaszkodó, be-kötött fejű Tarján Gida főhadnagy úrral.

Dini zaklatott s így mindig éber figyelme megeresz-

kedett ezen a hosszú idő óta első télen, amelyen igazán volt otthona. A megállapodottság, a család mákonya meg-részegítette s ha jó melegben jóllakott, semmi vágya, semmi gondolata nem volt, akár egy kis állatnak. Akkor még nem tudta, hogy hajszában, küzdelmekben elfáradt emberek ezt nevezik boldogságnak. Mintha ő rá is rá-borult volna a városon elterülő dús, puha, vastag hó-takaró. A kérdések meghaltak s a feleletek meg sem születtek.

Csak éjszakánként történtek vele furcsa dolgok. A szomszéd szobából átáradó meleg leány-illatban — mert Veronka hajának, arcának, bőrének, igenis, illata volt, mint valami virágnak, leginkább a kaméliához hasonlított ez az illat, amely nehéz volt, édes és nyugtalanító — hirtelen magasba szökkentek a kiállításon látott fontaine lumineuse színes víznyalábjai, amelyek tarka zuhatagá-ban színpadon látott női lábak bokáztak s egy éjjeli szekrényen Bjelobaba Mária levágott véres feje állt, mel-lette az ágyon illetlenül heverő csonka testtel, ahogy a pesti panoptikumban mutogatták az akkor híres rabló-gyilkosság örömeány-áldozatát. De a színes szökökút vizei lehullottak s Dini, felébredve, elfelejtette az egészet.

Hogyne! Hisz annyi dolga volt, iskola, leketanulás, nagy színházjátások Góth Bandiéknál hosszú nadrágok-ban, amelyeken betegre nevették magukat a Góth-lányok, Arabella elkísérése este a színházhoz, ha nem játszott, a másnapi próbák kiírását megnézni a fekete táblán, sakk-tanulás egyedül Maróczy vezércseleivel, színházban üldö-gélés, ha egy-egy darabot Veronka is meg akart nézni...

Egy reggel az osztályfőnök úr kihívta a katedra elé:

— Mondd csak, fiam, te tegnap színházban voltál.

— Igen, osztályfőnök úr.

— Hát nem tudod, hogy engedélyt kell előzetesen kérni az osztályfőnöktől, ha színházba akarsz menni? Mért nem kértél engedélyt?

Dini mélyen megbotráncozott magában. Hogyan? A piarista papok páholyt bérelnék s minden este más pap van ott közülük? Mi köze papnak operetthez?

— Akkor most kérek engedélyt, osztályfőnök úr!

— Mikorra?

— Mindigre!

— Micsoda?

— Az anyám színésznő, osztályfőnök úr, kérem s ha mindenki elmegy a színházba, engem nem hagynak ott-hon, hogy föl ne borítsam esetleg a petróleum-lámpát, ami tűzvészt okozhatna. És előre nem lehet tudni. S ha osztály-főnök úr meg is tiltja, azt kell csinálnom, amit Arabella akar.

— Arabella?

— Az édesanyám — mondta fülig vörösödve Dini.

Az osztályfőnök hosszasan nézte Dinit s a piarista papoknak mély élet- és emberismeretével, alkalmazott szigorúságával és híres liberalizmusával hirtelen ezt mondta:

— Hát a Lányi járhat színházba, de nektek — fordult az osztály felé — ti, többi tekergők eszetekbe ne jusszon engedély nélkül színházba menni. De tudod-e a lelkét, Lányi?

— Igenis, osztályfőnök úr! — s Dini boldogan, öntudatosan fujta el vékony cérna-hangján Alba Longa megalapításának történetét.

Az osztályfőnök csodálkozva csóválta meg fejét s nem lehetett tudni, min csodálkozik, mialatt a fehérre meszelt falú boltíves teremben szorgalmasan sercegetek a sötét reggel homályával küzdő gázlángok.

Óra után Dinihez lépett egy kurtára nyírt vörös hajú, pufók és ápolt, szemüveges kisfiú, a Lénárt Gedeon:

— Mondja, Lányi Dénes, jön hozzám kávéra holnap?

— Mért?

— Uzsonnázni. Jön a Kánitz, a Martos, a Góth meg maga, sok Verne Gyula könyvem van.

— Ha Bandi gyün, megyek.

— Bandi jön.

— Akkor jó.

Másnap délután kettőkor már ott volt a Dini Góthénál, akik ott laktak nem messze a Biasini szállótól a Görögtemplom ucca sarkán a második emeleten, hogy Bandival együtt menjen Lénártékhoz. A Góth-fiúkat nagy munkában találta. Szobájuk padlóján az egyik deszkából emeltek ki éppen egy göcsöt s a kerek lyukba nagy szorgalommal vizet töltögettek és egy nagy vasgolyót guri-gáztak szerte a szobában mennydörgés-szerű robajjal.

majd súlydobást gyakoroltak a vasgolyóval, amely óriásokat koppant a megremegő padozaton.

— Ez Zoltán bácsinak szól! — nevetett Bandi.

— Mért?

— Bosszu! Hah, bosszu és tomahawk! — röhögött Bandi. — Tegnap másfél méter szíjj-cukrot etettem meg a Sárival, elrontotta tőle a gyomrát és Zoltán bácsi bepanaszolt a papánál, aki két pofot adott. Hagy ázzon át Zoltán bácsi plafonja s ne tudjon dolgozni a súlydobástól.

Góthék alatt lakott tudniillik az első emeleten Herendi Zoltán, az egyetemi könyvtár igazgatója, feleségével és három gyerekével. A legidősebb, a Sári, játszópajtása volt a Góth-gyerekeknek s különösen a vele egykorú Bandinak. A másik kettő még jobbadán a gyermekszobában élt szigorú és gondos frajlajn-felügyelet alatt. Dini még soha sem látta a család egy tagját sem, de sokat hallott róluk, hogy a Zoltán bácsi folyton könyveket ír s a mama, az Aranka néni híres színésznő volt, mielőtt férjhez ment a Zoltán bácsihoz. Különös — gondolkozott sokszor Dini — hát a színésznőség nem állapot, amely soha sem változik? Ki lehet belőle lépni örökre? Nem kell minden színésznőnek folyton vándorolnia egyik városból a másikba, egyedül élni s csak próbálni és játszani? A színésznőség nem örökös nomád küzdelem a garasért s önfeledt alakoskodás az egyhelyben lakók társadalmának masztixos és festett vászon szegélyén?

Hirtelen női hang csattanása hallatszott kint, lent az udvaron. A Góth-fiúk nekipirosló füllel abbahagyták a súlydobást.

— Eriggy, nézd meg, Dini, mi az! — rendelkezett Bandi.

Dini, a veszélyt nem sejtve, engedelmesen kiment a nyitott folyosóra.

Egy magas, telt szobortermetű, széles, sárgásan sápadt arcú, szőke hölgy állt bundásan, de hajadonfőtt lent a havas udvaron és fölkiabált:

— Micsoda komizságot mívelnek ott maguk, vásott kölykök? Csönd legyen rögtön!

Dini az ismeretlen haragos Juno elől sietve menekült be a szobába, ahol megszeppenve, de nagy nevetéssel fogadták a fiúk hű tudósítását a kint történekekről.

— Az Aranka néninek most te vagy a vásott kölyök! — mondta Bandi kárörvendőn röhögve a méltatlanságon csodálkozástól mafla Dininek.

Mikor aztán elmentek, az első emeleti folyosó sarkán ott állt egy kerek, sárga arcú, kedves apró fekete szemű, nyájasan nagy szájú, agyag-szőke hajú, gömbölyű kis lány, aki kíváncsian vetette utánuk tekintetét, úgy hogy két farkosa mint kettős kurta ostor pattant válla körül a levegőben. Nagy szája széthúzódva szinte fülig édesen, szeretettel, bizalommal és odaadással nevetett.

— A Sári! Köszönj neki! — döfte oldalba Bandi Dinit.

Dini tisztességtudóan mélyen megemelte kalapját úgy, ahogy a *Nők barátja*-tól látta a színpadon, mialatt Bandi grimászt vágva, orrot mutatva nyelvét nyujtotta ki Sári felé.

Lénárt Gidaék kint laktak valahol a Kül-monostor uccán, ott, ahol már földszintesek a házak s a levegőnek is olyan kisiparos szaga van. Egy ilyen rozzant, döglötten fekvő hosszú sárga ház nyavalyás kapuján beléptek, átmentek egy szemetes, dúlt udvaron, amelynek végében kerítés volt, túl rajta nagy kert nagy fákkal s a közepén egy különálló emeletes ház csupa meglepetéssel: villanycsengő gombja a bejáratnál, szőnyeges márványlépcsők bent, faberakás a falon, parkett a padló, dús függönyök, drága bútorok, festmények, bronztárgyak: úri gazdagság, ami oly ellentétben volt Bandiék polgári bohém rendtelenségével s Diniék kínosan rendes proletár szegénységével.

Gida a szobájában várta őket.

Egy gyereknek külön szoba? Se Bandi, se Dini nem ismerte ezt a fényűzést. Külön ruhásszekrény, nagy álló polc drága játékgépekkel: dinamo, turbina, vasut, elevátor; másik polc sok könyvvel, volt ott tán harminc vernegyula is; ágy és, ó, íróasztal, külön íróasztal, amelyről nem kell elvinni a füzetet, könyvet, tintát, mert a nagy ebédre terít!

Dini elkezdte bámulni a Gazdagságot.

S nem kell idegen mama gyanakvó kíváncsiságát tapasztalni, idegen papa mogorvaságát vagy sértő „barack“-ját eltűrni kopaszra nyírt fején. A szülők nem mutatkoztak.

Megjött azonban a hórihorgas Kánitz s az előre álló fogu Martos, aki csak „kettes“ tanuló s aki ezért illő tisztelettel is viselkedett a négy osztály-első társaságában.

Uzsonnára a szomszéd szobába szólította őket egy fehér bőbitás szobalány. Az ebédlő ajtaja feltárult. Középen egy virággal, ezüsttel, kristállyal terített asztal, mint a szinpadon. Az ablak mellett egy karosszékből egy fiatalos nő mosolygott feléjük.

— A mamám! — mondta Gida vörös haja alatt vörös arccal.

A Martos, aki katonatiszt-gyerek volt, rögtön oda lépett hozzá és kezét csókolt neki. Kánitz, akinek szülei vagyonos kereskedők voltak, szintén. Dini is előlépett, utolsónak, mélyen meghajolt, mint Hamlet a királyné előtt s nagy tisztelettel ő is kezét csókolt, mint Tódorka Szilárd tanár úr Csiky *Nagymamá*-jában Szerémi grófnőnek.

A Gida mamája mosolygott és megsimogatta Dini fejét. Mért épp az övét s a többiét nem?

Az uzsonna dús volt husokban és finom süteményekben s a szobalány szolgált fel. A Góth és a Martos önfelédten pofázott, Dini kis gyomra csak kicsit bírt s a Gida olyan keveset evett, mint egy nagy. A Kánitzra senki sem figyelt.

De uzsonna után visszamentek Gida szobájába s a gépek és vernegyulák közt Dini elfelejtette az időt, a helyet, önmagát és másokat.

Pár nap múlva Lénárt Gedeon egy tíz perc szünetben maga köré gyűjtötte a minapi vendégeket s előadta nekik, hogy a nagy ebédlőjükben tánciskola lesz, a mamája azt szeretné, ha a fiúk is résztvennének benne. Pestről jön egy híres táncmester, a Ziegler, az fogja őket tanítani és lányok is lesznek.

Bandi élvezettel röhögött egyet:

— Ejha!

— Atyámmal beszélek — szólt komolyan a merev Kánitz.

— Kérlek alássan — mondta snájdigul Martos.

— És mit kell fizetni a táncmesternek? — kérdezte aggódva Dini.

Gida nagyon elpirult, még a szeplői is kivörösödtek, gyorsakat pislogott kicsinyítő pápaszeme alatt, sárga tűzszínű haja alól kövér izzadtságesepek gördültek le, pontosan ugyanúgy, mint amikor a tanár úr kérdésére nem tudott felelni. Szerencsére csöngettek s mindenki rohant be az osztályba, helyére.

A nagyinak természetesen aggályai voltak, kik azok a Lénárték, miféle lányok lesznek ott s mibe kerül ez a marhaság. Veronka rögtön kijelentette, kerek arcán parasztangyali mosollyal, hogy ő tud polkázni s az nagyon jó. Arabella pedig olyan elgondolkozó arccal nézett maga elé, mint a kaméliás hölgy, amikor Armand papája elment tőle.

Nagyi két első kérdésére könnyű volt a felelet: a Gida papája egyetemi tanár, úri fiuk és úri lányok lesznek ott. De mibe kerül? Majd megkérdezi a Gidát. Meg is kérdezte.

— Nagyi kérem — mondta másnap ebédnél Dini — a Gida azt mondta, hogy a mamája azt mondta, hogy én vendég leszek.

— Vendég? Az más. A vendég nem fizet — állapította meg a nagyi.

— Milyen derék emberek ezek a Lénárték — szolt, fejét félrehajtva, Arabella s egy percre hirtelen átment a másik szobába, ahonnan pár erőyes orrfúvás után tért vissza csak.

Dini kis sötétszürke ruháját kivasalták, a jobbik cipőjét úgy kisubickolták, hogy csak úgy ragadt, kapott egy csinos kis nyakkendőt s egy új pár fekete harisnyát. Élénk kopasz feje úgy viritott ki ebből az ünnepi készületből, mint az esernyő gombja.

A tánciskola — hetenként kétszer, csütörtök és vasárnap délután négytől hatig — csodás volt. A Lénárt-ebédlőből minden asztalt, széket kihordtak, a parkett barna tükörként csillogott, Ziegler bácsi frakkban volt, a többi fiú feketében, Gidának még fehér mellénye is volt s lakk-cipő ragyogott a lábán, mint a Kánitzén is és friss mosás-vasalás szagu, röpdöső könnyű fehér ruhájú, fehérharisnyás, lakk-cipős, nagy másnis, édes kirakatbeli babalányok álltak fel velük szemben egy sorban, ki ijedt, ki mosolygós arccal.

Aztán beosztották őket párok szerint. Ő volt az első pár a kis gömböc Herendi Sárival, akiről most senki sem hitte volna el, hogy, mint a gályarab, másfél méter szíjjukrot köteles megenni a Góth-fiuk szigorú felszólítására. Nagy másnija úgy állt gondosan fésült fején, mint egy hatalmas kék pillangó, két kis szeme feketén tüzelt s édes nagy szája fülig volt nyitva állandó nevetésben. Mellettük állt a Kánitz Lugossy Edithtel, egy karcsú, magas, magyarszöke, szabályos arcu, kékes-zöld szemű lánykával, akinek orra hegye kópésan fölfelé hegyesült, de még se volt olyan pisze, mint a Sári szélesebb, laposabb s inkább butus piszéje. A többi lány és gyerek már összefolyt a lámpák s a parkett csillogásával, szoknyácskák suhogásával, a halk zenével, topogással, csusszanással, Ziegler bácsi zsiros vezényszavaival a meleg terem kerengő kábulatában.

Sári keze kicsi volt, meleg és nedves s kis teste remegett, mint a hegedűhúr, ha Dinihez ért. Dini ilyen jól még soha sem érezte magát, mint ezeken a táncórákon. Lehetett tanulni, ügyeskedni, kitűnni valcerben, polkában, padepatinében s a rejtelmes és ménkü nehéz lansziében, édesen szédülni a keringésben — mert mindig szédült a forgásban — s enyhén izzadva pihenni a finom friss testszagot, édes meleget árasztó fehér tüll vagy mi a csoda ruhácskák mellett. Azonkívül szerelmes is lett a Sáriba. Honnan tudta, hogy szerelmes? Több fontos jelből. Először is, rögtön elkezdett izzadni a keze, ha Sári kezét megfogta s olyan buta lett, ha szólni kellett hozzá, hogy egy szót se tudott mondani, az is nagyon jó volt, ha Sári hozzáért és igen szerettek együtt sokáig keringeni jól összekapaszkodva, míg egészen el nem szédültek mind a ketten. Rá se igen mert nézni a Sárira, mert mingyárt zavarba jött, inkább az Edith bájos arcát bámulta folyton, mert volt benne valami fiúsan fölényes és nagyosan hideg. És fütyült a Dinire. Ő is rá. A Sári meg úgy tudta bámulni, mintha valami csudán merengene. „Ezt a szerelem tevé” — dúdolta magában Dini, ha erre gondolt.

Hat egész hétig tartott ez a tánciskolai szédület, amely hirtelen egy nagy bállal ért véget: fehér kesztyű, csokor a lányoknak s a pár-kényszer felfüggesztése, vagyis mindenki azzal táncolhatott, akivel akart. És Sári, csodák csodája, nem vele akart, hanem mindenkivel és

folyton mással. Dini bátortalanul kérte fel Lugossy Edithet, akinek papája az az elegáns, jókedvű, magas öregúr volt, egyetemi tanár, aki vágtatva szokott keresztülvágni a Szentegyház ucca felől a Jókai ucca felé a Főtér korzózó sokaságán. Edith nem volt olyan rajongó, nyugtalan kis fekete bogár, mint Sári. Nem volt fölényes sem és hideg sem. Keveset beszélt és rettentő huncutul tudott pislogni és nevetgélgni, de úgy, hogy más észre ne vegye. Nem tüntetett ki egy fiút sem, nem tiltakozott, ha Dini minduntalan fölkerlte, nem szaladt utána, nem is marasztotta, de hölgy-válaszkor Dini elé lépett, huncut kis mosollyal kis pukkedlit csinált s nem mondta, de látszott rajta, rendkívül mulat a szemét meregető Sárin, aki elől így eltáncolta szokott párját. Pár forduló után azonban „letette“ Dinit, odaszaladt a gyerek-bált néző nagyok elé s felkerlte világos szürkeruhás apját, akinek őszes művész-haja és fiatalos nevetése vidáman röpködött piros arca körül a könnyed polkázásban. Harmadik táncosa a párja, Kánitz volt, aztán szépen leült s úgy nézett maga elé, mintha ötig sem tudna számolni.

Ez a bál meggyőzte Dinit arról, hogy nem Sáriba, hanem Editbe szerelmes.

IV.

Milyen kár, hogy nem álom csak az egész élet!

Jött a tavasz s a gyalui havasokról föld- és lomb-
szagu szél özönlött végig a Monostor uccán be egészen a
Főtérig. Bandi és Dini megkezdték városban és váro-
son kívül a nagy sétákat, amelyekben évről-évre, évszak-
ról-évszakra együtt fogjuk őket látni hét egész éven át az
érettségiig a történelmi mult kövein nagy igyekezetben
a jövőt kitaposni maguknak.

A Főtér déli felén a státova körül zajlott reggelen-
ként a piac, ezt csak olyankor látták, amikor iskolába
siettek. De délben megélenkült a Főtér, mind a négy ol-
dalan nyüzsgött a sétáló, egyik részük balról-jobbra, má-
sik részük jobbról-balra haladva kerengett ott körül, de
mind a két körben mindig ugyanazok mozogtak, ki hogy
szokta meg. Bandi és Dini a Torda ucca felől jöttek, bal-
kézt hagyták a Nyehót s balra indultak el a Főtéren. El-
haladtak a Schuster-féle díszmü- és sportárú bolt előtt,
amelynek kirakatában a legcsodásabb tárgyak: márvány-
Vénusz, teniszütő, indián íjj, parányi gőzgép, japán fog-
piszkáló, párizsi sál, valódi orosz szamovár, kitömött kro-
kodil volt látható. Aztán jött édes és izgató dohányilla-
tával a nagy trafik, a gyalogjáróra könyökölő lábas ház,
amelynek két oszlopon álló erkélye alatt kitünő menedék
volt hirtelen eső ellen; virág-kereskedés, uri borbély, a
plébánia hosszú elegáns egyemeletes új épülete, a Benigni
Sámuel nagy hentesboltja, amelyet mindenki csak úgy

hivott: Bénig Számi. Maga Benigni úr roppant kövér volt, csak kocsin járt boltján kívül s a cingár Dini előtt érthetetlen terjedelmű teste két egész ülést foglalt el a könnyű csészán. Az iskolaévet nyitó Veni sancté-t sok vásott kölyök — köztük Bandi és Dini is — úgy énekelte: Bénig Számi spi-rii-tusz s ezért a hentesbolt megpillantása mindig vidám gondolatokat támasztott a két lurkóban. Aztán jött Gibbon könyvkereskedése, komoly üzlet komoly könyvekkel, örök álmélkodási alkalmul Diniéknek, mert gibbon egy majomfajta s Gibbon egy angol történetíró, mind a kettőről tanultak a gimnáziumi évek folyamán, de mért Gibbon egy kolozsvári könyvkereskedés?

Ezek voltak a négyszögű Fötér nyugati oldalának nevezetességei. Az északon viszont söresarnok, nődivat-áruház, vasasbolt és a vasut felé vivő Hid ucca sarkán patika volt s ott lakott a Trandafir-család, apa, anya, két leány, akiket nagy mulatság volt séta közben számon tartani. Ha az apa jött, ezt motyogta a két fiú: — Tranda-einz, az anyának: — Tranda-zwei, a két leánynak: — Tranda-drei és Tranda-fir. S ha véletlenül négyen sétáltak ki együtt szép déli időben, Dini és Bandi mögöttük settenkedve suttogta: — Tranda-einz, Tranda-zwei, Tranda-drei... aztán elordította: — Tranda-fir! s hirtelen beugrott egy kapu alá. Vég nélküli röhögésekre volt ez ingyen alkalom.

A keleti oldalon a Magyar-ucca sarkán állt a Központi szálloda, mellette egy fűszeres, aztán a Nagy Gábor előkelő éttermét óriási udvarában rejtegető hatalmas XVIII. századi vasszürke tiszta barokk Bánffy-palota, ugyancsak a gyalogjáróra kikönyöklő oszlop erkély a főkapu fölött, középvonalban vízszintesen tört és újra-kezdődő magas tető. A Szentegyház ucca akkor még nem szaladt ki a Fötérig s a két fiúnak meg kellett kerülni ezt a keleti-oldali háztömböt vagy a Magyar ucca vagy a Közép-ucca felé, hogy bejuthasson ebbe a békés kis uccába, amelynek másik vége tájt egy emeletes házacs-kában lakott a Lugossy-család.

„Szentegyház szívem belseje“ — szavalta magában Dini, akit komoly áhítat és izgalom szállt meg, mikor befordultak az uccába, ahol jó egy órát fenszterpromenádoztak. A ház többnyire titokzatosan és bután bámult rá-

juk s ünnepszámba ment, ha erkélyén egy percre megjelent Edith, akit mély kalapemeléssel köszöntöttek s mintha csak véletlenül jártak volna arra, a sarkon kifordultak az uccából, Dini megilletődve s a Bandi, isten tudja mért, röhögve.

A Közép-uccán igyekeztek aztán vissza a Fötér felé, elhaladva a nevezetes Grosbois cukrászda előtt, amely francia nevével éppen olyan gondolkoztató benyomást tett rájuk, mint a Fötér déli oldalán a Lepage könyvkereskedés a Kolozsvár hárombástyás kőcimerét büszkén hordó városháza mellett.

Rejtélyes város, rejtélyes élet! Délelőtt csak urak sétáltak gyéren a Fötéren, délben előzőnlötte az iskolásgyerek tömege s este a fiatalság, jogászok, urfiak és lányok, vasárnap este meg, amikor minden bolt sötét volt, csak az uccai világítás gyér lámpái égtek, györgyfalvi meg kalotaszegi cselédlányok, darabontok, székely legények nyüzsögtek a kétes és roppant homályban nagy nevetéssel, nagy hangoskodással, szemérmetlen hancurozással, mindent a kéznek, semmit a szemnek jelmonddal s ezt az izgató, sokrétű vad erotikát Bandi ezzel az egyszerű szóval foglalta össze: csicserezés.

Ó, és a Sétatér a Fellegrvár alatt, a Szamos innenső partján! Megállt az ember a nyári szinkör előtt. Hatalmas széles kociút szaladt zsinóregyenesen, két oldalán többszázados óriás fák fallá tömörülő sorában a távoli katonai uszodáig, innen is, onnan is sétaút, amelyre örök árnyékot borítottak a sátoros lombok. Mindenki a baloldali sétaúton járkált, a jobboldali elhagyatott volt, öregek, betegek, emberkerülők és szerelmes párok útja. Délelőtt előkelő dolog volt a sétatéren „tekeregni“, délben csak tanuló diákok magoltak hangosan az óriás fák alatt, de estefelé előzőnlötte a kispolgárság, láncserkésző jogászok, férfíhes gyanus delnők, ártatlanságukat jóhiszemű egyszerűséggel piacra vivő iparoslányok. Az ismerkedés, a kaland, a csók a levegőben lógott s a merészebbeknek számtalan rejtekpád kínálkozott az uszoda tájékán a lövölde labirintusaiban s a Szamos-part fűvén, bokraiban.

Csak a naiv lelkek s az öregek „sétáltak“ a sétatéren. A szemfüles ifjuság várt, lesett, ismerkedett, udvarolt a nagy fáknak nemcsak az örökös nedvességtől, hanem va-

lami egyetemes szerelemtől fülledt hűvösében. A sétatér felső végén balra volt egy tó s még előbb a nevezetes Kioszk, a gazdagok birodalma, akik az olcsó szerelmektől távolabb szalámit ettek, sört ittak, fagylaltoztak cigányzene mellett, amelynek hangja mint epedő szerelmi bűgás siklott a messze padokon csókolózók fülébe.

Bandi és Dini e két világ közt bócorogtak árván, nem igen tudva, hova áhitozzanak inkább, a Kioszk előkelőségébe-e vagy a csók-maszatos sűrűségbe. Egyelőre mind a kettőből ki voltak zárva.

En nem tudom, így van-e ez más városban is, más fiúkkal is, de az biztos, hogy a két kölyöknek Kolozs-váron gyorsan ébredtek az érzékei. Ami meglehetősen baj volt, mert Dini éjszakái sötét, magános bünt szültek, amely, hogy elárulja magát ország-világ előtt, mély kék karikákat rajzolt ijedt barna szemei alá. Még Bandinak sem szólt, csak gyóntatóatyjával közölte a gyónószékben a dolgot s kellemetlenül érintette, hogy a gyóntató egyuttal osztályfőnöke is volt, aki egykedvűen szabta ki rá a penitenciát, tíz Miatyánkot, tíz Üdvözlégy-et és nem volt sem megrettenve, sem megbotránkozva.

Szerencsére nagy változás állt be életükben, ami néhány napra kiszakította Dinit a sötét ábrándokból. Új lakásba költöztek. A Búza uccába, amely a piarista templommal szemközt nyílt a Bel-Torda uccából s valami régi várfal-maradványnak szaladt. Olyan volt, mintha zsákucca lenne, de a várfal előtt kis sikátor vezetett jobbra-balra s közepe táján egy másik ucca, a Vár ucca feküdt rajta keresztbe.

A búza-uccai házba nagy tölgyfakapun nyitott be az ember s a nyíló szárny tetején egy vasbotocska volt, amely egy felülről lógó csengőnek ütődött nyitáskor, a csengő ilyenkor harsányan csilingelt. Hosszú kapubolton át ért az ember az udvarra, ahol elnyúlt és szögletes alakban feküdt a ház, az u kapu felé eső kis szárán két ablak volt, a második alatt pince-ajtó ferdült előre, az u hosszú fenékvonalán nyílt a háziak konyhájának ajtaja, aztán még egy ajtó s legvégül egy hatalmas üvegfal két-szárnyú üvegajtóval, amelyen ha bement az ember, jobbra találta a klozetet s balra egy kis üvegajtó konyhába vezetett, amelyből két szoba nyílt egymásba, az u másik kis szárát alkotva. A legbelső szobának két ablaka s közbül

nagy dupla ajtaja az udvarra nyílt. Az u fenékvonalával szemközt alacsony fal húzódott vadszőlővel teljesen befutva, amelynek szárai felkapaszkodtak a hátsó házrész tetejére s onnan vidám függönyként lógtak le a dupla-ajtó elé. A falon túl volt a szomszédház udvara, ahova nem lehetett belátni, de ahonnan minden szó áthalatszott. A fal közepén zöldre festett tyúkketrec állt, megszakítva a deszkával támogatott virágágy vonalát, amely a fal aljához tapadt. Az udvaron három kölyök körtefa állt sort.

A ház első részében laktak a háziak, Posnerék s lakásuk bejárata a kapubolt alatt volt. Az udvar közepén lakott egy nyugdíjas tanító, hátul a két szoba-konyha a Diniéké volt.

Ha reggel kifordult a kapuból Dini — jobbra — szembe látta maga előtt az ucca végén túl a kétágú piarista templom nagy szürke tömegét, ha este a színházról jövet a Bel-Torda uccából beléptek a Búza uccába, a másik legvégén, a várfal előtt jobbra és balra két vörös s egy zöld lámpa csillogott rejtelmesen.

Ez a látvány nem használt a képzelődő kölyök sötét mániájának, amelynek rejtett öröme és szaggató lelkiismeretfurdalása kezdett elmosni előtte minden egyebet, kis problémáit, tanulást, barátságot, város-kíváncsiságot, olvasást. Kis élete ketté szakadt, lázas éjszakákra s álomjártó fájdalmas nappalokra. Délutánonként ott üldögélt az udvar mélyén, olvasott vagy tanult volna, de a feje nem fogott s szinte örült, ha a kapu csilingelt s benézett rajta egy szenes oláh:

— Trebe carbun? (Kell szén?) — s ő odasipíthatta:
— Nu trebe! (Nem kell!)

Nem örült szegényke a husvéti szünetnek, mákos és diós kalácsnak, sonkát utánzó marcipán-vekninek — a nagyi e remekének, amelynek készítését Pancsován tanulta meg s azóta hosszú éveken át szilárd pont volt husvétokkor egyébként az ország hét határa felé szétfolyó életükben — a piros tojásnak, a locsolásnak, a likőr-szedületnek, s a kikerülhetetlen gyomorrontásnak.

Husvét után nagy vendégszereplés volt, Jászai Mari jött le Pestről Medeát és Niobét eljátszani. Egyébként is tömérdek volt a vendégszereplés, tavaly lent járt a társulatnál részint Váradon, részint Kolozsváron Paulainé,

Hegedüs Gyula, Küri Klári, Blaháné, az idén Ujházi, Ná-dai, de Jászai vendégszereplése családi esemény is volt. Arabella barátnője és pártfogója volt Jászai, aki a Nyehóba szállt, de náluk kosztolt, még vacsorázni is hozzájuk jött előadás után. Nagyi mérgelődött és remekeket főzött, mert a nagy Miria csak az ízt kívánta ingyen, a hozzávalókra bőven adott pénzt nagyinak, aki bárhogy költekezett ilyenkor szokása ellenére, mindig maradt anynyi „haszna“, amelyen megreszkirozhatott egy osztály-sorsjegyet, amivel azonban sose nyert, mert „a gazok mindig kicsinyáaták, hogy a szegény színész ne üthesse meg a fő-treffert“.

Reggel alig fészülködhetett meg, már akkorát csilinglelt a kapu, mint egy erőlyesen megrúgott harang, Jászai érkezett fejedelmi természetével s csodás modulációjú mély hangja a szomszéd uccáig elhallatszott:

— Teréza mama, jövünk a finom kávéra. Kész-é? Dini szaladt elébe kezét csókolni.

Jászai két hatalmas keze közé fogta a kis fejet, mint egy kalarábét s messze maga elé tartotta, figyelmesen vizsgálva:

— Te gyerek, mi van a szemed alatt? Beteg vagy?

— Nem vagyok beteg, Miria, kérem! — felelt Dini fülig vörösödve.

— Te, Arany! — fordult Arabellához — vigyázz erre a gyermekre!

S ezt olyan drámai hangon mondta, hogy Dini azt várta, harangkongatásszerűen így folytatja majd: „Csak szűnyogok, csak szőnyeget nekik!“

— Igaz is — szólt gyorsan, restelkedve, felületesen Arabella — mért nézel ki olyan rosszul, Dini?

— Hallám csak! — jött oda nagyi gyorsan összekapva a „hadd látom“-ot s köténytét, amelyre épp az imént öntötte ki a frissen főzött kávé.

Dini büntudatosan, szégyenkezve igyekezett elkotródni valahová az általános figyelem körén kívül.

Késő éjjel jöttek haza gyalog a színháztól vacsorázni. Az ucca sötét volt, csak a mélyén fénylett vésztjós-lón a vörös és zöld lámpa.

Mialatt a ház előtt nagyi előszedte szoknyája mély és sok mindent rejtő zsebéből a kapukulcsot, Jászai hangja vésztjós-lón és szemrehányóan kondult az éjszakában:

— Te, Arany! — nem is mondtad, hisz ebben az uccában k.... van! — s a német végződésbe oltott francia szó magyaros terjengéssel zengve csattant az éjszakában.

— Ó, Miria, csak egy! — susogta szendén, mentegőzve, jelentéktelenné tevő hangsúllyal Arabella.

S most megszólalt a sötétből éppen előlépő rendőr:

— Van ott, instálom, négy is! — s szalutálva tovább baktatott.

Jászai valóban homéri kacajra fakadt, mert oly hangosan, oly sokáig s annyi hangnemben nevetett harsogva, mint egy egész Olimpusz.

Dini az éjjel, ha a sötét bűn kísértésére fölébredt, elnevette magát, pár percig kuncogott, aztán ártatlanul elaludt. Másnap jobbkedvűen ébredt, friss volt, fecsegő és élénk s szilárd férfiúi fogadalmat tett: többé soha.

Nehéz volt megtartani a fogadalmat, de volt hová menekülnie. Arabella elutazott a társulattal Marosvásárhelyre két és fél hónapra. Veronka az ipariskolában ült délelőtt délután s az orgonaszagu édes május délutánjain Dini és nagy naponta elmentek a főtéri templomba, ahol a halottszagu hűvösön oly édes, tisztító és megnyugtató volt a litániát együtt mormogó vénasszonyok között cérna-hangján tragikusan zokogni: „Uram, irgalmazz nekünk! Krisztus, kegyelmezz nekünk! Szűzvirág szent anya, Jó tanács anyja, Mennysország ajtaja, Bűnösök menedéke, könyörögj érettünk!”

Valami nagy, édes egyedülség szállott alá a sötét boltozatról, alázat és öröm töltötte be kis szívét, tisztító lelkendezés elevenedett benne s roppant szeretet egy láthatatlan Nő iránt, aki szikár volt és aggódó félrekapcsolt szoknyájában, mint a nagy, fürgé és kedves, könnyed és komoly, mint az Arabella, kék palástos és vézna, elhajló fejű és fájdalmas tekintetű, mint a Szent Szűz egyik oldalhajó oltárképén s friss, karesu, ártatlan, deli, mint az a nagy szőke lány, aki ott lakott a Görög-templom ucca sarkán s akihez apró domború virágokkal diszített parányi rózsaszín, kék, zöld, sárga levélpapírokon vallásosan szerelmes leveleket írt Dini egy hétig minden áldott napon. Tíz nap mulva aztán egy szó magyarázatot nélkül egy paksamétába kötözve visszakapta postán minden levelét. A vér az arcába szökött, mintha pofon ütötték

volna, a leveleket belökte a konyhai tűzhelybe, ahol égő, misztikus szerelmének lángjai segítettek a kelkáposztát izes főzelékké főni és sötét bűnét a feledésbe hamvadni.

A tavasz a nyárba hajlott, dús esők estek, forró napok lángoltak az égen, a két sétáló lurkó otthagya a Főteret, ahonnan a három bátyás várkapu címet homlokzatán hordó Városháza átjáró udvarán annyiszor szaladtak keresztül a színházhoz azzal az ürüggyel, hogy Arabellával találkozzanak, valójában azonban szép fiatal színésznőket lesni. Téli szórakozásnak jó volt, de most a zöld lombok, fű, tréfás kis virágok néma hívása erősebb volt, mint a női alakok rejtelmes varázsa s a két gyerek egész délutánokat elbarangolt a Torda ucca fölött emelkedő hegyi temető óriás fái, roppant füvei, Apácai Csere János. Szenci Molnár Albert, Kriza János sírjai között. Vagy föl baktattak a meredeken kanyargó Majális-uccán a Házsongárd villákat rejtegető dús kertjei közé, erdejébe föl egészen a nagy ferde mezőségig, amelynek óriási térein ég felé irányuló országút vezetett a Három nyárfa csárdáig s onnan túl egyre magasabbra a gerincen megbújt, szinte égben csücsülő Felek faluig. Ott heverésztek az erdőszélen, a szántóföldek, legelők kezdetén, nézegették a hatalmas arányú tájat, a bokrok tövéén virító sárga-lila sisakos virágokat — amely olyan jellemző Kolozsvár környékére, mint a pipacs az Alföldre — s hallgatták a hallgató természetet.

Ekkortájt ismerkedett meg Dini a Munkával. Ő, eddig is tudta, mit tesz dolgozni, látta Arabellát az ablak előtt ülve komolyan vagy vidám fejbólogatásokkal maga elé motyogni a térdén nyugvó szerep szavait, látta gondba merült arecal a mosdó aljából, szekrény és láda aljáról pruszlikokat, estélyi ruhát, karsu csizmát, arany cipőt előhuzogálni, halomba rakni és számon venni: kell-e még valami az esti előadáshoz, látta nagyit riadtan piacra, erre az átkos helyre igyekezni, ahol ki kell adni a drága pénzt, látta nagyit, amint az éppen hámozott krumplit, a kofát, a világot gaznak szidta, látta a sovány ebédet rotyogtató lábasok és fazekak fölött tragikus monológokat tartani a piszok életről... ő maga is tanult, biflázott, olvasott, nehéz számtani feladatokat körmölt, tudta, egy szóval, mi a munka, de most megismerkedett a Munkával.

Volt egy osztálytársa, Harkány Emil, különlegesen

csúnya, hosszú, csontos arcu, hórihorgas, lompos tagu fiú, akinek mintha minden izülete kissé ferdén lett volna helyére illesztve. Komor, mozdulatlan lárva arcában meglepő huncutsággal forgott savószínű szeme, szinte külön életet élő lomha tagjai bámulatos egyöntetűséggel tudtak ide-oda hányva bohóckodni. Tízpercekben groteszk balettet táncolt az udvaron, ilyeneket kiáltozva: „Éljen a pszichológiai regény!” Általában furcsa vegyüléke volt a kései éretlenségnek és korai érettségnek. Talán azért, mert apja — tudós egyetemi tanár — csak komoly dolgokról beszélt vele vagy munkájába temetkezve nem sok ideje maradt gyerekei nevelésére. Anyja — irónő és festő — komoly, szikár hölgy, szerette a bohóchumort s Emilke szellemi lényén tudós vaskalap súlyosodott és tarka bohócbugyogó pöttyögött. Esze volt, de úgy tartotta, hogy nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk. Az iskolának nem is tanult, s ezért a fenyegető vizsgák előtt korrepetitornak fogadták melléje a szegény jeles tanulót, Lányi Dinit.

Bérmunka, igen! Minden felemelő és lealázó érzésével! Dininek meg kellett tanulni szigorú arcot vágni a pajtás felé, akivel ő is jobb szeretett volna játszani, bolondériáira, amelyek láttán és hallatán majd megpukkadt az elfojtott nevetéstől, komor rendreutasítással felelni. Megismerkedett a tanári munka legpiszkosabb és legháladatlanabb részével: a fegyelmezéssel. A pajzánkodni ugyancsak szerető kölyöknek először vissza kellett nyelni saját kacagását, aztán Emilkébe belefojtani a röhögést, hogy végül megmagyarázhassa a geometriai feladatot, amelyet maga is nehezen értett meg, és kikérdezze a latint, amelyet előbb magának is meg kellett tanulnia. A bérmunka, igen! Tudni, hogy minden percért megfizetik, várni az elsejét, a kapott pénzt — két forintot tán egy hónapra — megköszönni, a más, vendéglátó családok körében megszokott „bácsi” és „néni” helyett nagyosan „professzor ur”-at és „nagyaságos asszony”-t mondani, tizenkét esztendő bolond kis fejével a negyvenévesek pózait mímelni, ó, az élet igazán nehéz!

De óra után tanár és tanítvány pulyka-tollakat tűzött fejébe, tomahawk-ot dugott nadrágszíjába s indián csataordítással vágatott a kert bokrai közé skalp-vadászatra a számarkórok ellen.

Aztán egyszerre csak vége szakadt az iskolaévnek. Jöttek a vizsgák. Dini órákhosszat ült az udvaron nagy szobájuk szélesre tárt két ajtószárnya előtt egy kis zsámolyon, könyvét maga elé egy székre téve. Különös érzés volt, felfokozott, édes és nyugtalanító gondolatban végig menni az egész iskolaéven annyiszor, ahány tantárgy volt, amikor a vizsgára szükséges ismeretek mellett feltolakodtak emlékezetébe szegény kis életének elmúlt örömei és fájdalmai is.

Szeme előtt mozdult és színesedett az udvar megszokott élete. A nagy kijött a nagy üvegfal mögül, amelynek mindig nyitott ajtaján keresztül fecskék cikáztak, mert fészük volt konyhájuk bejáratának szemöldökfáján, aprófát csinált, krumplit hámozott, előre csoszogott a pincébe vagy a kapubolt alatt lévő fali éléskamraszekrényhez. A háziak Pendsi eselédje rohant ki térdig mezítláb mosogató vizet lötytyenteni az udvar közepén búzölgő csatornaszájba. A három Posner-gyerek nyüzsgött és kiabált. A nyugalmazott tanító, Esztegár bácsi jelent meg küszöbén szörnyű bő fekete csónadrágban, ingujjban remek basszus hangján ilyen avult nótát énekelve, mint:

Ó, te csodálatos német,
Minek ismertelek téged?
Hatszögletű kalappoddal,
Portubákos nagy orroddal...
Tram-tram, tram-tram, trallalla-tram“

S ezzel a fejében száguldó eleven emlék-tömeggel, az udvar körülötte puhán gördülő életével szemközt mint állandó, mozdulatlan háttér merevedett a vadszöllős törpe fal zöldje, a három kis körtefa borzas kölyök-lombja s messze túl a főtéri templom tornya, amelynek óralapja pontosan idelátszott az udvarra... és valami nemszűnő szomorúság, szorongás, vágy és kielégítetlenség, valami jóvátehetetlen a múltban s valami fenyegető veszedelem a jövőben. Pontosan érezte, hogy mindennek, de különösen a földolgoknak — de mik voltak ezek a földolgok? — egészen másképp kellett volna történniök, mint ahogy megtörténtek, és homályosan sejtette, hogy mindannak, ami történni fog, másképp kellene megtörténnie, mint ahogy valóban majd megtörténik. Ez a szorongás, a multak sajnálata s a félelem a kikerülhetetlen jövőtől, olyan

eleven volt, mint a vadszöllő zöldje s olyan mozdulatlan, fenyegető torony, mint a főtéri templomé, amely az időt szigorúan pislogó óralap-szemével eltávolíthatatlan szigorúsággal, mindent ellenőrző kíváncsisággal nézett be a kis udvarra s Dini kis lelkébe.

Dini félt az élettől, az elmúlt szakasztól épp úgy, mint az eljövendőtől. Milyen jó lenne csak ülni, ülni, nézni a vadszöllőt, a tornyot, puha medernek lenni, amelyen az élet csak végigpatakzik és semmi közöm hozzá. Milyen kár, hogy nem álom csak az egész élet!

Pedig nem az. Most fel kell öltözni egyetlen jó ruhájába, amelynek a jobb vállán hátul egy nagy stoppolás van, amely úgy éget, mint valami büntudat, és vizsgára menni. Mindig jól felel. Istenem, ez sem öröm. Nem azért felel jól, mert *akar*, hanem azért, mert önkénytelenül jön. Ő jó diák. A jó diákon úgy terem a jó felelet, mint körte a körtefán. Nem tehet róla. Ezért talán meg sem érdemli a jutalmat, amely minden vizsga-napon kijár neki: a délutáni hideg habos kávé. Ahány tárgy, annyi nap s annyi habos kávé. A nagy megy a spájzba, hozza a lábos tejet, a kávékannát, amelynek töltőkéje olyan karcsún kettősen hajlott, mint a hattyú nyaka, lemászik a pincegádorron a hűvösre tett tejszínhabért s Dini inyes nyugalommal kanalazza magába a friss, üdítő, izes, édes fehérbarna híg puhaságot.

Aztán Péter-Pálkor kiosztották a bizonyítványt. Tiszta jeles. Az évzáró ünnepélyen szavalt, cérna hangján biztosan sipítva „Mi a hazá?”-t, de ijedt arccal, halálosan szégyenkezve, mert a díszterem házi színpadán mögötte álló fiúk, az énekkar, s az énektanár úr — mert szavalata után karének következett — bizonyosan látják a vállán a nagy éktelen stoppolást és lenézik. Az élet csupa fájdalom!

Ó, csak itt jó, a piarista templom homályán, ahova átmentek az ünnepélyről, szemben a gyertyafények kódében homályosan aranyló oltárral, amelynek két oldalán a két-két oszlopot tövétől fejéig elfeketült, mélyre barnult ezüst és arany szívek, lábak, karok, táblák, lemezek borítják, a csodatevő Mária-oltárképnek adott fogadalmi ajándékok. Az V. osztály főnöke arannyal díszes fehér miseruhában, a sűrű tömjénfüst köréje csavarodó könnyű, foszló-oszló oszlopában áll, fordul, áld, meghajol.

térdel s énekli a Te Deum-ot, amelynek ősi, hatalmas hullámokban hömpölygő, fel-felszökkenő, folyton ugyanazt a pár tömör hangot ismétlő ujjongása a derű, megelégedés, hála méltóságos viharzásával tölti meg a templomot. Az orgona kacag, sikolt, turbékol és bűg, bűg elképzelhetetlenül mély hangokon. Bűgásának hatalmas áradása-apálya megrezegteti az ólomkarikás ablakokat, Dini kis gyomrát, fülét és kábuló fejét elborítja kimondhatatlan, nem e világból való s mégis e világhoz tapadó örömmel. Mintha az egek, az élet, a jövő nyiltak volna meg az angyalok harsonáinak diadalt süvöltő édesen lágy, megadó és erőszakos, férfias és elomló szavától.

Először volt boldog a kis Dini, amióta Kolozsvárra jöttek.

S mintha magával vitte volna ezt a névtelen boldogságot, könnyű volt a lelke, könnyűk a tagjai a bucsuzás rákövetkező napjaiban, mert — hogyan? miért? ki határozta el? — Dini Veronkával útra készült Gugh pusztára, a Szíllángthy-birtokra. Hirtelen feledésbe merült a város, a pajtasok, a fülelt lombu Hója, a meredek Házsongárd, az árnyas Sétatér, a bohóc Emilke, a szikár Józsi, a vörös fejű Gida, a szeszélyes Sári, ó, még a titokzatos mosolyu Edithről is elfeledkezett mohó lelke, amely nagy nekilendülések idején csak a jelennek élt s most a jelen: az udvar volt, amelyet el fog hagyni és Veronka, akivel Gughra fog utazni.

Gondosan megfigyelte Esztegár bácsi lábát, amely úgy nőtt-fogyott dagadó köszvénye szeszélyéből, mint a hold, a bácsi kamrájában egymás mellé sorakoztatott tíz pár cipőjét, amelyből az első pár rendes méretű volt, s minden következő az előbbinél két számmal nagyobb, úgyhogy az utolsó pár már szinte elefántlábra illett. Játszott a vad sovány apró csikó Posner Jóskával, akit mindenki csak Joskának hívott rövid o-val. Nevetett a kövér Laci gyerek gurulásán s ölelgette, fogdosta a kis kövér Csodálkozást, Rózsikát, a harmadik Posner-gyereket, akinek érintése gyönyörös, bűnös érzéseket keltett benne. Szinte fényképező pillantással nézte az öreg Posnert, akit különös bélbetegsége az ebéd utolsó falatjának lenyelése után már hajszott hátra, a bizonyos helyre. Posner bácsinak óriás és rövidre nyírt összes hajjal borított teljesen kerek feje volt, örmény-arca, rengeteg hasa,

gyöngye-puha lábszára és roppant lúdtalpa. Ritkán mosolygott, de ilyenkor, a mindennap pontosan megismétlődő hátrarohanásban arca tragikusan dúlt volt. A háziasszony ebéd előtt üveg sört hozatott, a konyhában itta meg s amikor utána megjelent az udvaron, két vér-rózsa piroslott az arcán. Náluk élő vénleány hugának jobb keze fejét és alsó karját száraz, rücskös tapintású hatalmas vörös bőrfarkas borította, ezért mindig a baljával adott kezet, de néha olyan gyorsan támadta meg a ráköszöntés, hogy a jobb kezét már nem dughatta el s ilyenkor roppant zavarba jött s gyorsan rántotta ki a szorításból kezét, amely olyan volt, mintha fakérget tapintott volna az ember.

Veronkát is jobban megfigyelte Dini. Szép kis kerek paraszt arca, tömött paraszt melle, vastag paraszt fara volt Veronkának, de bokája, csuklója arisztokratikusan vékony, keze-lába úriasan kicsi. S ezekkel a kis kezekkel tán bivalyra szabott óriási hosszú és mértéktelenül széles gatyát, dunyhahuzat nagyságú női inget varrt, amik ki is voltak állítva a női ipariskolában, ahol Dini percekig bámulta a lehetetlenül hatalmas tagokra készült holmikat, amelyek inkább prehisztorikus rétegekből előkerült ásatag csodáknak, mint használatra szánt fehérneműeknek látszottak. Volt ott különösen egy hatszemélyes sáternak is beillő óriási, fehér-fekete kockás szoknya, rajta egy névjegy: „Készítette Túrjey Olga“. A szép egyetemi tanár lány, akit gyakran látott uccán. Mintha mű-asztalos faragta volna ki csupa kedves gömbölyűségekből. Vad fekete szeme csak úgy perzselt, akire rávetette. És mindig sietett.

V.

Dini bácsi pusztája

Egy este aztán vonatra rakta Veronkát és Dinit a nagyí. S Pesten másnap reggel a keleti pályaudvar zsibongásában egy magas nagyon úri férfi kiáltott elébük. A Szillánghy, illetőleg, a Dini bácsi, illetőleg... A kis Dini megzavarodott, de végig se tudta gondolni a zavaró mondatot, Veronka vidáman kiáltott:

— Kaziccsókolom, Dini baaesi!

Dini bácsi lehajolt és szájon csókolta Veronkát. Az ő kis arcoeskája felé hajolt aztán a szőrkeretes nyitott száj. A szétálló két első fog nagy sárga lapátja mögött élénk pirosan csillogott a nedves nyelv s a két nagy, húsos ajak mint valami fogó bekapta, beszívta az ő összeszorított vértelen két kis ajkát. Undorító volt. Össze is rezzent az utálattól.

Dini bácsi is észrevette, fölegyenesedett. Szemügyre vették egymást. Szillánghy jól megnézte a kis Dini vastag, durva szövetből készült sötét színű ruhácskáját, vékony lábszárain a pötyögő fekete pamut-harisnyát, az orra-kopott, két belső bokacsonton foltozott magas fűzős cipőt, amelynek szárában úgy lötyögött a lábszár, mint a tintatartóban felejtett tollszár, a gomb-szerű kis nyirott fejet a hihetetlenül kis kerületű szárnyas kemény gallérban, a szokatlanul nagy és erős szemöldök-dudoros homlokot, a csöpp arcot s a száraz, vékony, szinte elmosódott állat.

— Na, Dénes, maga milyen bizonyítványt kapott?
— kérdezte végül fölényesen Szillángthy.

A kis Dini is megbámulta „a nagy Dini“ merev élre vasalt finom, könnyű nyári sötétszürke nadrágját, különös szabású vékonybőrű félcipőjét, a kabátot, amely ránc-talan volt és úgy simult a magas termetre, mint a kesztyű, a széles, bő, nagy kemény szárnyas-gallért, a nagy és erős szemöldök-dudoros homlokot, a rá éles vonalú félszigetben benyúló rövidre nyírt őszes haját, a nagy bajuszt és kurta hegyes szakállt, amelyben mintha külön életét élt volna az alsó ajak alatti mélyedésben egész feketén maradt csomócska, a „legyecske“.

— Csak tiszta jelest! — felelte öntudatosan, sipítva Dini.

Szillángthy két szétálló felső lapátfoga az alsó ajkába harapott, a vállán rándított egyet, aztán egész más hangon felkiáltott:

— Alo mars, gyerekek, előre! Hordár, a fenébe, nyóc, nyóc... Nyócas, itt vagyunk, hé! A gyorsal megyünk. Itt van öt forint! Vegyen egy elsőosztályú és két második osztályú jegyet Bánhidáig. Mi a száma? Nyóc? Na, isten áldja, aztán itt legyen!

Kiléptek a Kerepesi-út zürzavarába és egy kocsmára irányították lépteiket. A hűvös étteremben ültek le, nem az uccai asztalokhoz, mert előttük a járda-szél hosz-szában konflisstand volt s Szillángthy azt mondta, nem akarja, hogy a nagy közelségben virslije elnyerítse magát s ő különben is tormával eszi a virslit és nem ló-illattal.

Veronka gurgulázva nevetett:

— Juj, de viceas a baacsi!

A kis Dini azt gondolta magában, hogy hülyeség, amit a bácsi mondott s némi tartózkodással ült le fél-combball egy székre.

— Iszol sört, Veronka? Magának szabad sört inni, Dini? Hát akkor, pincér, három pohárral hozzon, de ne hanzlit!... Dehogy, a virslik tormával jönnek, nem generálzafttal — rendelkezett Szillángthy.

A kis Dini a sörtől megenyhült, könnyű köd ereszkedett fejére s míg Szillángthy érdeklődéssel hallgatta Veronka fecsegését kolozsvári napjairól, azt gondolta magában: — Íme, az apám és a néném, két teljesen idegen ember.

A tizórai után sétára indultak. Dini bácsi ment köz-
bül, karját jobbról a Veronka, balról a Dini vállán nyug-
tatva. Ebben volt valami családias, de a kis Dini úgy
érezte, hogy Dini bácsinak nincs joga apáskodni vele, így
véletlen formán. Nyomta is az a kar, mert csak úgy
henyén lógott rajta, míg a másik csakugyan szeretettel
szorította magához Veronkát. Neki nem kell alamizsna-
apáskodás, neki egyáltalában nem kell apa, nincs számára
hely végleg berendezett kis életében. De aztán valami
ismeretlen erő mégis odasimultatta a kis Dinit a nagy
Dinihez s valami nagy nyugalomban, igazán egymáshoz
tartozóan lépegettek némán a forrószódó aszfalton.

De aztán hirtelen lelendült a két gyerekvállról Szil-
lánghy karja:

— Ni csak, Veronka, de szíp ruhák! — s egy kirakat
felé tolta a két gyereket. Ő maga pár lépést előre lépett
s nagyot köszönt a kociút felé, ahol egy fiakkerben
szürke cilinderes, fekete szemüveges, őszes, nagyszakállú
valami nagyúr intett le fekete bordázatú sárga kesztyűs
kezével:

— Szervusz, Dini!

A kis Dini első perctől kezdve jól látta a szándékot
s rosszalóan figyelte az egész jelenetet. Hát szégyelli
őket? Úgy? Szillánghy is észrevette, hogy a kis Dini
beléje látott.

A kirakattól visszaforduló jámbor Veronka csak a
cilinderes bácsi integetését látta, tudomásul vette s nézte
tovább a „szíp ruhákat“.

Szillánghy pár pillanat múlva lépett a kirakathoz.

— Ki integetett magának, bácsi? — kérdezte Veronka.

— Az Elemér gróf — dünnyögte Szillánghy.

— Milyen Elemér? — faggatózott Veronka.

— A Batthyány, megy a lóversenyre — mondta
rosszkedvűen a bácsi.

Batthyány, vérzivatar, bitó, sortűz, Talpra magyar,
vértanúk és Görgey... — gondolta Dini — ... s mily
furcsa a világ, Szillánghy, Batthyány, két 48-as név s
akik most viselik, azok nem a szabadságért harcolnak,
hanem lóversenyre mennek vagy szégyellik a gyerekei-
ket...

— Mir mén a lóversenyre? — kérdezte Veronka.

— Mer a lovaregylet elnöke — felelte Szillánghy.

— Mi a lovaregylet? — kérdezte megint a lány.

— Sok úri ember együtt, akik két kártyázás között eemenek megnízni, hogyan futnak a lovak.

Veronka szívott egyet az orrán s nagyot nevetett.

A kis Dini szigorúan nézte végig a léha felnőttest.

Szillángthy ezt is észrevette:

— De temetési pofákat vág maga, Dini! — mondta bosszankodó nevetéssel.

Milyen parasztosan beszél az öreg — gondolta Dini s gyávaságában nevetni kezdett.

A vonatban Szillángthy bedugta a két gyereket egy üres második osztályú fülkébe s maga a szomszédos első osztályút foglalta el, ahol beletemetkezett ujságjaiba. Bánhidáig nem is látta a két gyerek. Mikor az állomás közeledett, elsétált a gyerekek fülkéje előtt, amelyben már mások is ültek, némán beintett, az állomáson elsőnek szállt le. Egy vasutas nagyot köszönt neki.

— A vendíg urfinak a himmi-hummiját emeejje csak le! — mondta a vasutasnak Szillángthy s már ment is kifelé az állomáson túl várakozó kétlovas brieskához.

A két gyerek magánosan szállt le s bandukolt a poggyászuakat cipelő vasutas előtt a kocsizhoz. Szillángthy a koci mellett állt, a bakon egy helyes, öreg kis gnóm ült mozdulatlanul s a lovak farát nézte. Most hátrafordította a fejét. Oriási bajsza volt: mint két szétívelő szőryatagán az orra alá tűzve.

— Jó napot! — mondta s mutatóujjával a kalapjához bökött.

— Jó napot, Káro! — viszonzotta a köszönést jókedvűen Veronka s gömbölyűségeit könnyedén felnyomta a brieskába. A vasutas ez alatt feladta a kocsisnak a bőröndöket. Szillángthy pénzt adott neki s lomhán fellépett a kocsiba. A vasutas elköszönt. Mindenki és minden a kocsin volt már, csak Dini állt gyámoltalanul még a földön.

— Na, Dini, másszík csak hamar a bakra! — szölt Szillángthy.

A kis Dini engedelmeskedett, de a szégyentől vérbeborult arccal.

Szillángthy ezt is észrevette, megcsóválta a fejét s engesztelőbb hangon mondta:

— Onnan jobban lát, mint innen a kis ülésrű.

— Vihaar! Gidrán, nee! Ccc! — szólt a kocsis s a két ló megindult.

Míg a kocsiban hátul vidám beszélgetés kezdődött, amely nagy nevetésekkel szinte hazáig tartott (a mogorva, ideges és szófukar Dini bácsi milyen beszédes és vig tud lenni, már akivel!), addig Dini rendületlenül nyelte a keserűségét, a port, a tájat... Milyen dús, édes, hullámos földű vidék. Balról a Vértes borzas erdő-kesztyűbe bujtattott ujjai nyulongáltak feléjük a messzeségben, majd lassan elmaradtak. Az út, mint valami enyhe hullámvasút, dombra föl, dombról le ívelt s ahogy sülyyedtemelkedett könnyű futásuk mellett a tájék, Dininek olyan érzése is volt, mintha szabályos lendületű hullámtaréjon, hullámvölgyön hajóval siklanának föl-le. A földeken mindenütt emberek, búzakepék, ökrökkel szántó ekék, aratók, juhnyájak szürke gomolyai, barnálló foltokban disznófalkák, tarka gulya, elvétve néhány sárgabarna ló, magános gólya, röppenő varjak szakadozott fekete rongya. Falun szaladtak keresztül, kocsijuk mint szaladó mágnes rántotta maga után a kapukból az ugatva loholó, majd elmaradó komondorokat.

— Ez Környe — mondta a Károly kocsis.

A falun túl balkézt nagy tó látszott zölden hajlongó finom nádas gyűrűben.

— Nidd csak, Dini, ez a környi tó, ide gyűvünk majd fürödni — szólt előre Veronka.

Aztán újra csak a táj hullámozott hosszú-hosszú ideig, a következő faluig, Kecskédig. Ott elhajlott útjuk jobbra, majd szőlőhegyek alá értek. Egy présházra felmutatott Veronka:

— Az az én szőlőm!

A harmadik falun futottak keresztül. Dini bácsi bajsza, szakála, Káro bajusza s mindnyájuknak szemöldöke s tarkójukon a kalapból kint maradt hajuk tiszta egérszürke volt a rárakodott sűrű portól. Enyhén balra hajolt az út s egyszer csak egy bokorvonalra mutatott Veronka:

— Itt kezdődik a birtok!

Sokáig szaladt még a koci, míg egy földszintes udvarház-féle elé értek, ahol már murva csikorgott a kerekek alatt. Három oldalról nyitott veranda előtt egy feltűnően szép, urias arcú, de paraszt termetű és ruhájú,

Erzsébet királyné hajkoszorús, kövérkés asszony állt urfinak öltöztetett két nagyobb, egy kisebb fiúval s egy parasztos ruhájú egész kis leánykával.

— Szervusz, öreg Veron, meggyüttünk! — mondta vidáman Dini bácsi, lekászolódva a kocsiból s kibujva a porköpenyegből.

— Kaziccsókolom, anya — szólt le Veronka a kocsi-ról — szerbusztok, tasvirek — és hangosan nevetett.

A három fiúcska kézesókra szaladt a bácsihoz, aki mind a hármat szájoncsókolta, a legkisebbet fölkapta karjára, össze-vissza nyalta-falta:

— Drási cucu, Drási muli, uci-puci, guli-guli — s hasonló értelmetlenségeket gügyögve a paraszt-pofácskájú izmos legényke fülébe, nyakába, arcára, ahol éppen csókja érte. Aztán letette s a kis sáppadt, tétova tekintetű, félrehúzódó kislányt akarta megcsókolni, de az mogorván elhúzódott:

— Ne bátá!

— Ne bántsá, ne bántsá! — mondta utána a bácsi. — Senki se bánt! — s egy lemondót legyintett.

Ez alatt az öreg Veron lekapta a bakról a kis Dinit, akit most látott életében először, kellemes formájú, terjedelmes két melle közé szorongatta, csókolta:

— Eszem a zuzáját, kis sovánság, maj kihizlajjuk, egyem a vikon csonttyát!

A négy kölyök maflán bámészkodott a jövevényre.

— Csókujjátok meg! — biztatta őket Veronka.

A három fiú nem mozdult, csak a pöttön lány tipegett Dinihez, szelíd bizalommal kínálva taknyos, nyálas csókját.

— Ni csak, a Zsuzsó, neki nem mongya: ne bátá, még meg is csókujja — csodálkozott Veronka, aki egyszerre teljesen olyan parasztosan kezdett beszélni, mint az anyja, mintha a városias viselkedést a porköpenyeggel együtt vetette volna le magáról.

A verandára nyíló konyhából, amelynek erőteljes illata étvágygerjesztő hagymaszaggal terjedt szét a meleg levegőben, két parasztlány rohant ki s ruhakefékkel esett neki a most érkezetteknek. Dini kellemetlenül érezte a kefe szőreit átütni harisnyáján. A parasztlányok mögött szerényen állt egy szép szobaleány. Hasonlított az öreg Veronhoz, de arca finoman hamvas volt, uriasan fehér és egészséges; kék szemében ábrándos bánat kis mécese csil-

logott s gyönyörű szőke haját ő is erzsébetes koszoruban viselte, mint a Veron. Amint a sebtében lerakott poggyászt összeszedte, nagy szeretettel mosolygott lopva Dinire.

— No, Máli, mi ujság? — kérdezte tőle Szillánghy, gömbölyű vállát megveregetve.

A szép Máli alig észrevehetően elhúzta magát:

— Köszönöm szépen, nincs semmi, tekintetes úr!

— Siessé má, Máli! — szólt rá izgatottan az öreg Veron.

Máli gyorsan eltűnt a házban a csomagokkal.

— Az asszonságot keresik! — lépett elő egy parasztlány.

Egy öreg piszkos paraszt állt levett kalappal a veranda másik oldalán. Veron odament hozzá.

— Asszonság, uffefujódott az az ökör! — tagolta lassan a paraszt.

— Haffujódjik! — vágta rá élesen Veron.

— A sűrű kukoricát kaszányi kéne — mondta a paraszt.

— Két ember kaszálja.

— A lóistálló padlásárú kicsurgatták az ilist.

— Aszondom in magának öreg bíres, hogy a tolvaj meglegyik, mer a maga kommenciójábú fogom le — patogott Veron.

— Marhasó is kík.

— Veszünk hónap Tatábo.

Az öreg bíres nem felelt.

— Na, eemehet! — mondta az asszonyság.

A paraszt nem mozdult.

— Várgyon csak! — szólt az asszonyság és besietett a konyhába, ahonnan pár perc múlva rózsaszínűen zavaros pohár italt hozott a bíresnek egy mosogatólány.

Az öreg megitta a bort, kalapját fejére tette, hogy módissan odabökhessen a széléhez bucsuzóul mondván:

— Isten vele!

Az egész jelenetet elbáméskodva nézték Szillánghy s a gyerekek.

Mikor a bíres elment, Szillánghy bekiáltott a konyhába:

— Te, Veron!

Az asszonyosság kipirultan, félrecsiptetett köténnyel, zsiros kézzel jött ki a konyhából:

— Mi a?

— Nem kő a parasztnak mindig bor.

— Haggya má, csak az emeettyinek az emeettye!

Nem lesz így ebéd — s visszapenderült a konyhába.

Az egész társaság utána indult. A konyhából jobbra nyílt egy nagy szoba teli ágyakkal, kanapéval, szekrényekkel; a nagy szobából egy kisebb két ágygal.

— Ez a maguk szobája — mondta Dini bácsi és ment tovább még vagy két szobán, míg egy csukott ajtóhoz ért, a mögött eltűnt.

Dini, akit egyedül hagytak, elgondolkozva kezdett kipakolni, közben-közben végig nézett a sok sarokra tárt ajtón keresztül a szobasoron, amelyet amott a konyhába vezető ajtó, emitt a Dini bácsi ajtaja határolt csukottan. Még el se készült, ijedten rohant be a szép Máli és sorra behajtotta a spalettákat. Egyszerre hűvös lett és sötét. Dini hirtelen azt érezte, hogy gyöngéd női karok fogják körül s friss meleg női száj csókolja az arcát.

— Azt akarom mondani, édes kis Dini... — sutogta most, úgylátszik, ugyanaz a női száj.

A konyhaajtó egy résnyit kinyílt s beharsogott az öreg Veron kiáltása:

— Máli te, hun vagy?

— Megyek! — kiáltott egyszerűen, természetesen csengő hangon Máli s ölelés, csók, suttogás Málival együtt hirtelen eltűnt.

Dini egyedül maradt a sötétben.

Megint nyílt a konyhaajtó, de úgy, mintha kis kutya nyitotta volna. A csöpp Zsuzsó tipegett óvatosan a homályon át Dinihez, megfogta a kezét és húzta:

— Deje, deje!

Újra felharsogott kint az öreg Veron hangja:

— Zsuzsó, Zsuzsó, mit mászkálsz a sötétben?

Zsuzsó ijedten menekült, a konyhaajtó újra nyílt és csukódott s Dini elgondolkozott ezen a furcsa házon, amelyben, úgy látszik, nem szabad mutatni, ha valaki valakit szeret.

Valahol kint kis harangocska kezdett lármázni s kiáltás hallatszott:

— Ebéd, ebéd, ebéd!

Egy vad árnyék galoppozott be a sötétbe, Dininek rohant:

— A Béla vagyok! Nevem Mikes Béla! Úgy cembri-
zem, hogy ebédet físsölünk, gyere, cidi-bumm, cidi-bumm!
— s vitte magával Dinit szobájukból egy keresztajtón hús
folyosóra, onnan egy hús ebédlőbe, ahol már cimeres
finom tányérokka, kristály poharakka, koronás és mo-
nogrammos ezüsttel terítve volt egy nagy asztal.

Jött Dini bácsi jobbról, jöttek a gyerekek balról,
mindnyájan leültek s a pohárszék mellett a szép Máli
állt csinos nyári ruhában, gyüretlen nagy fehér köténnyel,
fehér bóbítával. Az öreg Veron nem mutatkozott.

Ilyen ebédet Dini csak karácsonykor evett, tán még
akkor se, a levesre rá se ismert, a hús bécsi szelet volt
csontjáról lefosztott csirke-mellből és combból, aztán volt
tészta, főtt kukorica, sárgadinnye és bor mindenkinek.
Senki nem szólt egy szót se. Dini bácsi csak beleturkált
az ételekbe, Zsuzsó szintén, a többi gyerek megfélemlít-
tett, lassu mozdulatokkal leplezte falását. — Itt nem divat
a rágás — gondolta Dini, akit egészen elbutított az asz-
tal fölött trónoló szótlan mogorvaság.

Ebéd végén fölkelt Dini bácsi:

— Egéssígire! — mondta és elvonult.

Máli fölkapta Zsuzsót, hogy viszi lefektetni aludni s
odasúgta Dininek:

— Maradjon utolsónak s várjon meg a folyosón.

A gyerekhad kezdett kihúzódni a sötét, hosszú fo-
lyosóra s Dini utolsónak maradt. Pár percig állt a sötét-
ben. Egyszer csak melléje suhogott Máli:

— Itt a kredencben eltettem magának egy szelet
dinnyét, egye meg hamar.

Dini, bár a gyomrát már elrontotta a rágatlan fala-
tokka, hősiesen megette a dinnyét. Máli összevissza csó-
kolta, aztán kituszkolta.

A konyha előtti verandán nagy volt a hangosság.
Az egyik asztalnál a konyhalányok ettek a belső kosztos
két fiatal béressel vastag levest és biliárdgolyó nagyságu
gombócokat. A másik hosszú asztal végén az öreg Veron
evett egyedül. Egy nagy főtt birkafej állott előtte, annak
a szemeit piszkálta ki épp egy vékony hegyes kis fanyelű
késse. A levesen kívül mindent ezzel evett, meg a kezé-
vel. Az eddig hülyén illedelmes gyerekek mind megélén-

kültek. Veronka nagyokat nevetett, Zsiguci a hasát fájalta hangosan, Lali grimaszokat vágott a konyhalányoknak, Drási az anyjára csimpajkodva vele ette a birkvelőt, Mikes Béla egy bőrcsapóval a hadseregekben rajzó legyeket csapkodta falon, asztalon, a gyerekek, a szolgálók hátán, Dininek mesélni kellett Kolozsvárról, az iskoláról, Pestről, az útjukról, anyjáról, a nagyról, mindenről. Az öreg Veron nem fogyott ki a kérdezősködésből, szóból, nevetésből.

— Szavajjon valamit, Dini! — mondta végül. — Tud szavaani?

— Tudom a Falu végén kurta kocsmát!

— Ajjó lesz! Csönd! — mondta az asszonyosság.

Dini kiállt a középre s elszavalta, eljátszotta, elmielte a verset s mikor azt mondta: „oda rúg ki a Szamosra“, vékony lábával valóban kirúgott. Óriási sikere volt, csókolták, ölelték, kacagott mindenki s az érzelmes befejezés után az öreg Veron egy könnyecseppet törült ki a szeméből.

— Hurrá, az indiánok támadnak! — adta ki a jelszót a Mikes-gyerek, mikor látta, hogy Veron néni végzett az ebéddel s a fiúk elviharzottak a ház másik vége felé, ahol egy zárt ajtó előtt ugyanolyan — de üres, de néma — veranda volt, mint itt a konyha előtt. Alig tettek azonban pár lépést, Béla felemelte karját erőlyesen csendet intve s mindnyájan leguggolva lábujjhegyen lopakodtak el a néma veranda alatt, mert a háznak ez a része az úr birodalma volt, aki most aludta könnyű délutáni álmát a gondosan bezárt spaletták mögött.

A ház végén túl a gyümölcsös kezdődött, amely enyhén lejtett az út felé. Itt már ordíthattak. Az almafák voltak az „európaiak“ telepei, amelyeket megrohantak és kifosztottak. Falták a nyers gyümölcsöket, zsebeiket telegyömöszölték velük, aztán átrajzottak a mák-földre, ahol mák-fejeket zsákmányoltak s óriás kerülővel visszakanyarodtak a ház mögé a kiserdőbe. Itt fűvet téptek, galyat törtek s lombsátrakat építettek maguknak széna-alommal. Az alma volt a hús, a mákfejek kupák, amelyek tetejét lenyisszantották s a benne lévő mákszemeket úgy hörpintették fel, mint valami italt. Aztán expedíciókra indultak az újszülött malacokat megnézni, bekukkantottak a „csibési néni“ ketreceibe, ahol tojók ültek a tojásokon, be-

mentek az alacsony birka-istálló térdig érő trágyás szalmájába, fullasztó bűzébe, elténferegtek a nyári jászolnál, amelynek két oldalán az ökrök álldogáltak odakötte. Uzsonnára előkerültek, bevágták a tejszínes vastag kávé s tovább siettek a szérüskertbe, a határba, a tarlókra, a birkapásztorhoz, messze a mezőn a kiskuthoz, ahol forrásvizet ittak. Fejéskor újra visszakerültek a házhoz, itták a meleg, habzó frissen fejt tejet, amelyben tehénszörök úszkáltak. Aztán megjelent Dini bácsi fehér vászonruhában, stoppolt hófehér vászonkesztyűben, óriási fűtykössel, foltozott fekete cipőben s a kimosdott öreg Veronnal és az egész gyerekhaddal sétára indult a határba. A gyerekek is szereztek botokat s Dini bácsival versenyt kaszabolták a számarkórokat úton-útfelen. Azután jött a mogorva vacsora a barátságosan kivilágított ebédlőben — az öreg Veron a konyhában vacsorázott — majd Dini fölfalta a sötét folyosón a finom falatokat, amelyeket Máli rakott félre számára a kredencbe s bement a konyhából nyíló sokágyas szobába, amelynek diványán már ott ült a Dini bácsi, aki egy borostyán-szopókás vastag pipaszáron át purzicsánt csibukozott és hallgatta a gyerekhad óvatos zajongását. Aztán bereteszelték nagy vasrudakkal a kijáratokat s mindenki aludni készült. Az öreg Veron négy gyerekkel abban a szobában aludt, amelyet Dini bácsi telecsibukozott, Béla és Dini bevonultak szobájukba, Veronka eltűnt egy távoli szobában, az öreg Veron egy szál ingben bevitte játszani hat szobán keresztül a tekintetes úr elkülönített hálósobájába a kis Drásit s mikor visszajött vele, eloltott minden lámpát s meggyújtotta az éjjeli mécsest, amelynek bizonytalan világánál egyszer csak feltűnt Dini bácsi hason alul alig érő hálóingben, meztelen gólyalábakkal, csattogó papucsban, mert elfelejtett valami utasítást kiadni az öreg Veronnak. Aztán az általános szuszogás átvette csendes birodalmát.

VI.

A „kastéj“ titkai

Igy gördültek puhán egymásután a napok.

Ha Béla és Dini megunták a Kadisa-gyerekeket, visszavonultak a Károly kocsishoz a lóistállóba, ahol a dundi Gidrán a Béla, a girhes és ferdetartású Vihar a Dini lova lett. Megtanultak ott szénát vetni a lovaknak, almot forgatni, zabolni, szerszámszíjjat kenni, zablákat pallérozni, itatni, trágyát hordani s a lovak naponként való jártatásán hajtani is, aminek akkor vették hasznát, ha Tatába küldték a kocsit bevásárolni. A Kadisa-gyerekeknek nem volt szabad az istállóban tartózkodni, Tatába se eresztették el őket. Ilyenkor hát nagy úr volt a két lurkó. A kocsissal együtt a bakon ültek s odamenet az egyik, visszajövet a másik hajtotta a lovakat.

Tata szélén megálltak az első kocsmánál, sört ittak, kolbászt ettek, itatták-etették Károlyt is, s aztán kellemes részegségi ködben vonult el a városban ide-oda járó kocsijuk mellett Tata: a nagy piac, a tó, a zsokék a pórázon vezetett versenylovak előtt, a vár árka benne őzikekkel, a minta szőlőtelep túl Tóvároson rézgálictól hamvas tőkéivel, a fűszeres, aki előtt félóraig álltak, míg a rengeteg óriás és kis stanielit felrakta egy segéd a kocsiládába, a vaskereskedés, ahonnan rejtélyes vasdarabokat, gépalkatrészeket, kaszát, kapát hoztak ki s rejtettek a kocsi fenekét borító szalmába, a szíjjártó, a patika, a

rőfös, a gabonás, a biztosító társaság irodája, ahol mind volt valami dolga Károlynak. A két lurkó urasan kettesben ebédelt a piactéri nagy vendéglőben, ahol látták őket a gughi pusztá kocsijáról leszállni s ezért úgy szolgálták ki őket, mint kicsiny, de kényes grófokat. Károly ezalatt ki tudja hol járt a kocsijával. Dini és Béla sört ittak újra, a muló ködöt újra megnövelve fejükben. Az útszéli kocsmánál megint ittak. Károly kocsis arca nekivörösödött, apró szeme még apróbb lett s a két ló a hazafelé úton majd lehúzta a bakról Dinit, akinek mintha a karját akarná kiszakítani az egyenesre feszült gyeplőszár. Károly és Béla ezalatt torkuk szakadtából énekelték az alkonyatban, hogy:

A tatai halastó
Beléestem lovastú ...

Gugh határában aztán Károly visszavette a gyeplőt, a két fiú savanyú cukrot kezdett enni, hogy a sörszagot elverje s példás csendben, illedelmesen érkeztek a ház, a „kastíj“ elé, ahol óvatosan félpofát tartottak csak oda az üdvözlő csókoknak, amelyekkel a Kadisa-had árasztotta el őket, mialatt Dini bácsi mintha gúnyos mosollyal szemlélte volna a jelenetet.

Ezt a gúnyos mosolyt látta éjjel minduntalan felünni Dini szabályos trappban lüktető álmképei között: fasor szalad a gyöppel félig benőtt kocsíút két oldalán, paraszt-szekeret előznek, amely porfelhőbe vész mögöttük, Tata szélén elnyúlva fehérlenek a cigányok házikói, előttük itt-ott borzas fekete fej, felcsillan a tatai tó, tükre óriási arc, amely gúnyosan mosolyog ...

Napok múltán sem tudott szabadulni ennek a gúnyos mosolynak emlékétől. Ó, itt a dolgok csak külszínre folynak rendesen, mögöttük van valami, ami nincs rendben. Egy délelőtt éppen a mákföld közelében táborozott a gyerekhad, ő lecsatolta kardját — a Zsiguci adta neki kölcsön mint elismert vezérüknek — valódi tiszti kard volt, nikkeles hüvellyel, fényes acélpengével, de oly parányi, hogy a vége neki térdéig ért, a nagy melegben bódító mákszemeket szürcsöltek éppen a roppanó mákfejek kupákból, amikor megjelent köztük egy jövevény. Egy nálánál valamivel idősebb fiú parasztos, ocsmány fekete-

fehér-szürke kockás kabátban, hosszú nadrágban és meztláb. A Kadisa-gyerekek szervusszal köszöntötték, aztán Béla intett nekik s bevonultak a mák-táblába. A jövővényletelepedett Dini mellé a főre s ezt mondta:

— Én vagyok a Pista.

— Miféle Pista? — kérdezte Dini.

— A Szabó Pista — és kihívóan nevetett.

Dini értelmetlenül nézett rá.

— Hát nem tudja? — kérdezte a Pista.

— Nem — mondta Dini mogorván, mint aki nem tudja, miről van szó, de nem is akarja tudni, mert biztosan valami kellemetlen dolgot akarnak neki mondani.

— Én vagyok a Veron néni kisöccse, anyám a Veron néni huga, Szabó Istvánné. Szabó István suszter Komáromba. De nem az apám. Az én apám a tekintetes úr, mint magának, mint azoknak — mutatott a mák-táblában zörgő Kadisa-hadra. — Tesvirek vagyunk, meg is csókúhatna — nevetett Pista dióforma fejében apró barna csészealj arca — persze, én paraszt vagyok, ezek itt gazdasszony fattyak, maga az egyetlen uri fiú az egész Szillánghy-családban. Én magát szeretem. Megcsókúhatom?

Dini nem felelt.

— Anyám szobalány volt itt úgy, mint most a Máli. Aztán mikor a Veron néni észrevette a dolgot, elkergette, de én akkor már megvoltam benne, hamar férjhez adta a tekintetes úr egy komáromi suszterhez. Szomorú a mi sorsunk. Ezek itt bent ülnek a birtokban, én suszterinas vagyok, a maga anyja meg komédiásné.

— Az én anyám színművésznő — mondta büszkén Dini.

— De nem földbirtokosné!

— Az nem.

— Na látja! Ezek veszik el a Dénes úr pénzt meg szeretetét. Az én anyám minden hónapban tizenöt forintot kap utánam a tekintetes úrtól, míg tizennyolc éves nem leszek. A maga anyja mennyit kap?

— Semmit se kap — mondta gyorsan és vérvörösen Dini.

— Az nem lehet. Törvény van, hogy a zabigyerek anyja pénzt kap.

— En nem tudok róla.

— Lehet, hogy maga sok másról sem tud. Azért mert paraszt vagyok, azért én nem vagyok buta paraszt, csak kisiskolát jártam, de mindenféle könyvet olvasok és én szociálista népvezér leszek, fel fogom osztani az urak birtokát. Ezt is. Dénes úrnak két testvére van. A Béla úr képviselő Pesten és övé Imely, az volt a Szillánghy család birtok. András úr mindenit elverte, Tatában lakik és mindig részeg. Nagy család volt a Szillánghy.

— Volt egy 48-as is — mondta bátortalanul Dini.

— Ki volt az? — kérdezte érdeklődéssel Pista.

— A képviselőház elnöke Debrecenben, amikor detronizálták a Habsburgokat.

— Mi az, hogy detorni... mit csináltak?

— A trónjukat elvették.

— Aha, trón, detrón, trón el, tudok én egy kis latint is. Már értem. Nagy család vagyunk mi. Ez 48-ban volt? Debrecenben? Ezért nem igazság, ami velünk történik. De majd lesz igazság egyszer. De énnekem már menni kell. Gyalog jöttem Kömlődről, ott voltam a Szabó István nénikéjénél egy hétig, most gyalog megyek Kocsra, onnan egy szekeres hazavisz Komáromba. Én bucsuzom. Na, csókujjon meg!

Dini kelletlenül, gyáván a fiú felé hajolt, aki hirtelen átnyalábolta, piszkos képét odanyomogatta az arcához s Dini egyszerre csak azon vette észre magát, hogy ő is melegen szorongatja az izmos vékony, idegen és parasztszagu testet, míg a portól fekete és gyaloglástól kerges mezitelen lábakat nézi. Aztán hirtelen fültövön csókolta az idegen fiút, akinek istállószagú volt a nyaka s közben valami különös ragaszkodást érzett iránta, amely pillanatnyilag erősebb volt, mint az utálat, félelem, megvetés és gyűlölet, amit ennek az idegen piszkos testnek ilyen szokatlan közelsége belőle kiváltott.

Szabó Pista jókedvűen, huncutul nevetett Dinire:

— A tekintetes úr kiver a pusztárul, ha meglát, nekem nem szabad idejönni, én megyek most, itt, a kukoricás alatt az útra.

Fölugrott s mezitlábain zajtalanul eltűnt.

Az ebédnél alig nyelték le az első kanál levest, Zsigui megszólalt:

— Bácsi kirem, a Szabó Pista itt vót.

— Hol? — pattant szokatlanul élénken Szillángthy kérdése.

— A mákföldnél.

— És beszítetek vele?

— Mi nem — mondta ártatlanul Zsiguci — ugyi, Béla? Csak a Dini beszít vele.

— Maga beszít avva a hazudozó csirkefogóvaa? — csapott a bácsi Dinire.

— Ő szólt hozzám.

— És maga felelt nekije? Őlíg rosszú tette. És mit beszítetek?

— Mondta, hogy Kömlődről megy Kocsra, onnan szekeres viszi Komáromba.

— Mást nem beszítetek?

— Mást nem.

— De sokáig beszígették, bácsi kirem — mondta Lali.

— Meg is csókúták egymást — szólt a kis Drási.

Szillángthy tágra meredt szemmel nézett Dinire, aki lehajtott fejjel vérvörösen hallgatott s egy falatot se tudott legyűrni összeszorult torkán.

— Nnn-a! — mondta hosszú hallgatás után Szillángthy, letette a kanalat és egy ételhez sem nyúlt aztán, csak nézte, nézte a gyerekhadat maga körül, minden tálon talált valami kifogásolni valót s ebéd végén úgy lehordta Málit, hogy a szép lány zokogva futott ki a folyosóra. Szillángthy lecsapta szalvétáját s káromkodva rohant be szobájába, ahova pár perc múlva utánament a konyhából hirtelen előkerült öreg Veron. Ordító veszekedésük kihallatszott az ebédlőbe, ahonnan Máli vörös szemmel terelte ki a gyerekeket. Valami nagyot csattant ott bent s az ordítás hirtelen megszűnt. Az öreg Veron lángoló arccal ment keresztül az ebédlőn. Fölkapta a kis Drásit s csókogatva, becézve vitte ki magával.

A gyerekek a sötét folyosón csoszogtak kifelé.

— Pofon vágto a baacsi ott bent anyaat — mondta hangosan a kis Zsuzsó — jó tette, jó tette!

— Nem haagat ee mingyá — hallatszott Máli hangja.

A gyerekek ijedten menekültek, ki erre, ki arra.

Dininek volt egy rejtekhelye a csikókertben, egy bar-

langszerű gödör, oda vette be magát s hosszan elgondolkozott a törtéteken s mennél tovább gondolkozott, annál szomorúbb lett, de aztán észrevett egy darazsat, amely valami szétszabdalt pókot igyekezett elcipelni, azt figyelte sokáig, a bokrot nézte, amely alatt feküdt s a bokor lombcsipkéje mögött az eget, amelyen szelid fehér felhők úsztak s lassanként mindent elfelejtett, csak azt érezte, hogy van föld, fű, lomb, ég, nap, szellő s ő bennük él, felolvadva bennük.

Úgy gondolomformán uzsonna-idő tájt elő akart mászni a gödörből, de nyomban visszahuzódott, mert a csikókert korlátai mellett vezető úton három alak közeledett beszélgetve: két férfi s egy nő. A nő selyme suhogott és rózsaszínben fénylett; nagy szalmakalap volt a fején, kezén kesztyű, s kezében piros napernyő. Az egyik úron széles pepita pantalló volt és sötétszürke kabát, fején világos szürke kemény kalap. A másik úr... Dini bácsi volt sárga nyersselyem ruhában és hajadonfőtt.

— Egész poldökökszerű, grófné! — mondta tiszteletteljesen nevetve, derűsen, könnyedén Szilláanghy.

— Oh, hagyja, Dénes, e régi csintalant — szólt mosolyogva a gyönyörű hölgy — adok inkább magának olvasni egy új bareszt, a dérászinét, legújabb regénye a mesternek. Mily üde e kis akácia-allé! De nem kell nekünk már mennünk, Tivi?

A szürke keménykalapos megnézte óráját:

— Szelőr, szüzán! — csak ennyit szólt.

— Erre, kérem, grófné — mutatott a ház iránt jobbra kanyarodó útra Szilláanghy s befordultak a kiserdőbe.

A ház másik oldaláról a sarkon most bukkant ki egy néma csoport: az öreg Veron a gyerekhaddal, akik láthatatlanul lopakodtak a sétálók nyomán távolról kihallgatni beszélgetésüket.

Dini viasszasüllyedt a gödörbe.

Mire előkerült, az uzsonna-idő rég elmúlt, senki se kérdezte, hogy hol járt, a Kadisa-had a konyha-verandán tanyázott, a másik veranda előtt ott állt a kék posztóbélésű fekete hintó, a bakon Károly strucc-tollas kocsis-díszben, a lovakon ezüstveretes szerszám. Már alkonyodott, amikor kilépett a házból Dini bácsi fekete

zsakettben, kemény kalappal, óriási álló kemény gallérban, nagy esarp-nyakkendővel, amelynek közepén nagy fehér gyöngy csillogott, lakk-cipőben, sárga szarvasbőr keztyüs kezében egy ezüstgombos ébenfa sétatálcát tartva.

A konyha-veranda népe felkerekedett s a hintóhoz tódult.

— A grófékhoz megyek vacsorázni — szólta Dini bácsi, beült a hintóba. Se csók, se kézfogás, se több szó, csak egy bucsuintés és a hintó elgördült Kömlőd felé.

Mikor távolodó zaja is elült, a gyerekek elkezdtek üvöltözni, táncolni. Az öreg Veron átnyalábolta Dinit:

— Most pedig mi mulatunk!

Dini úgy érezte, hogy az öreg Veron nagyon rum-szagu.

A konyha-verandán vacsoráztak, a cselédek között, sok bort ittak, különösen Veron s mikor az éjszaka fekete csöndje egészen rágördült a pusztára, énekeltek. Önfeledten, érzelmesen, hol suttogva, hol ordítva s Veron hangja élesen, érzékeny vitte a szólamot fel egészen a sötétben bólogató fák fölött pislákoló halovány csillagokig. A cselédek is velük énekeltek, csak a szép Máli állt némán, elgondolkozó mosollyal a konyha-ajtófélfának dülve. Valami zavaros és zavaró nyugtalanság úszott a levegőben, a gyerekek ölelkeztek, csókolóztak s az öreg Veron szemében különös fények villództak.

A veranda előtt meg-megzörrent a fű, bokor: a béresek lesték a sötétből a mulatozást. Egy magas árnyék mintha most előbbre lépett volna.

— Ki van ott, hé? — kiáltott az öreg Veron.

Mozgás zaja távolodott, csönd lett, csak a magas árnyék nem mozdult.

— Ki az ott? — kiáltott újra az asszonyság.

Az árnyék nem felelt, de visszahúzódott.

— Nem feleesz, az istenedet! — mondta Veron s leszaladt a verandáról. — Nincs itt senki! — kiáltott vissza a bokrokból. — A szél hajtotta itt csak az árnyíkot. Mingyá gyüvök, mos jut eszembe, hogy a góré ajtaját nyitvan felejtettem — és Veron belesuhogott az éjszakába.

— Eriggy vele, Máli! — szólt rá a kis Veron a szobalányra.

— Jön velem? — nyujtotta kezét Máli Dininek.

— Na, mennyetek má! — idegeskedett Veronka.

Máli és Dini eltűntek a sötétben.

Pár lépést tettek, szemüket szoktatták a homályhoz, aztán Máli nem egyenesen a góré felé tartott, hanem jobbra visszakanyarodott a kiserdő felé. Egyszer csak megállt, magához húzta Dinit és hallgatózott. A verandán újra felhangzott az ének, az egyik konyhalány vitte, vezette a dallamot:

Kinek nincsen szeretője
Menjen az erdőre,
Irja fel egy ciprusfának
Szíles levelire...

Máli elkezdte ölelni, csókolni Dinit, aki hol itt, hol ott érezte csontos tagjain a lány kellemes, meleg formáit:

— Dinikém, Dinikém, legjobb lenne a kútba ugranom. A tekintetes úr hajszol, a lányságomat akarja, a Veron segíti is szándékában, dühös is rám, a tekintetes úr a Veronnal él, hárman vagyunk lánytestvérek, a második is már a tekintetes úré volt, gyerek is született, aki Komáromban inas, a Pista, most utánam vetette magát, de én inkább férjhez megyek Kocsra, a birkapásztorhoz, aki feleségül kér, én nem leszek urak ágy-rongya, ha maga idősebb lenne, magát tudnám szeretni, maga finom úri lélek, hogy sajnálom az édesanyját, a Veron bestia, a Jani béressel van most a góré mellett a kalap alatt a szénában, folyton csalja a tekintetes urat kocsisokkal, béresekkal, a paraszt vére lehúzza a trágyába, ha utána megyünk, az még meg is tudna étetni beléndekkel bosszúból, Dinikém, Dinikém, meghasad a szívem, öleljen meg azzal a nádszál két karjával és szeresse a szegény Málit, aki soha se felejtí el magát.

Š a kis Dini arcát könnyel, csókkal borította el a szép Máli.

Amott a gyepen a góré felől mintha egy árnyék gomolygott volna gyorsan a ház iránt. Máli kézen ragadta Dinit és sietett vele az árnyék elé. Egymás mellé értek. Az árnyék megszólalt, az öreg Veron volt:

— Mongyátok azt, hogy velem vótatok a górená, a kúcs leesett a fűbe, azt kerestük — s hangja durván, rekedten, parancsolón suttogott. — Maga se ojan mafla, amijennek teszi magát — súgta Dini fülébe. — Jó teszi, jány jány, arra való — s hirtelen hangosat nevetett.

— Má gyűnnek — hangzott a közben elcsendesedett verandáról a kis Zsuzsó hangja.

— Mi hárman értyük egymást — mondta még Veron, Dinit és Málit magához ölelve s aztán kibukkantak a sötétből a veranda lámpájának fényébe.

— Alig tudtuk bezárni a górét — mondta érkezében Veron s ránézett Málira.

Máli lesütötte a fejét s halkán szólt:

— A kulcs leesett a fűbe.

Veron most valami vad, kérlelhetetlen, erőszakos pilantást vetett Dinire, aki úgy megijedt, hogy a szíve a torkába ugrott, tudta, hogy hazudni kell s meggondolás nélkül hazudott:

— En találtam meg.

A kis Veron hitetlenül, rémülten kapkodta rajtuk tekintetét. De az öreg Veron valami lassú, érzelmes nótát kezdett dalolni, amikor puhán felhangzott a hazaérkező hintó ismert zöreje. A nóta megszakadt, a cselédek szét-szaladtak, bor, poharak eltűntek az asztalról s a hintó lámpái felcsillantak a fák között.

Szillángy hangja hallatszott a megálló kocsiból:

— Vót ám palacsinta, Veron, de nem lekvárraa tőtte, hanem citromos.

Aztán kibujt a hintó-födél alól frissen, piros arccal, jókedvűen:

— Esteban-Örtény gróféknál tudnak főzni. Szervusztok! — s a konyhán keresztül bevonult távoli szobájába, ahonnan a nyitott ajtók során rövidesen kihangzott harsány parancsa:

— Máli, Máli, a mosdóvizem!

A kancsóban meleg vizet vivő Máli mögött becsukódott a legbelső ajtó. A háznép aludni készült. A gyerekek már ágyban voltak s Veron éjjeli menedékhelyhez hasonló szobájában a kis mécsbe töltött új olajat egy szál ingben. Drási az ágyán ugrándozott, várta, hogy az anyja be-

vigye a „baacsi“-hoz játszani, mint minden este. Zsuzsó hangosan motyogta érthetetlen esti imáját. Lali a plafont nézte és halkan nevetett. Zsiguci már aludt. Veronka elvonult s a vendég-fiúk szobájában Béla átsúgta Dininek:

— Te, Dini, beszerveznek kettőnknek egy parasztlányt, úgy csináljuk, hogy holnap uzsonna után meg-lépünk ketten a csikókerti gödörbe. Ott légy, jóéjszakát!

Dini visszadugta párnája alá Málitól kapott titkos zsákmányát, egy cső főtt kukoricát, amelyről Máli iránt való szeretetből lerágott két sor szemet, tovább nem bírta, annyira teli volt a gyomra, gondolta, reggel kicsempészi és eldobja valahol — aztán visszasúgta:

— Jó! Jóccakát!

De honnan tudja Béla a rejtekhelyemet? — kezdett töprengeni magában.

Ebben a pillanatban nagyot dördült a legbelső ajtó s Máli lebomlott hajjal, zokogva rohant ki a szobákon át a konyhába. Veron utána.

A nagy csöndben más nem hallatszott, csak Drási nyafogása, akivel senki sem törődött:

— A baacsihol akarok! — aztán ez is megszűnt.

Jó idő múlva Veron visszaosont szobájába, fésülködött bizton, mert halk zizzenések töltötték meg a csöndet, üvegesék csörrentek s egyszerre csak kölni-illat áradt szét. Dini élvezettel szippantgatta a jó szagot, amely most megerősödött s áramlásában föltűnt Veron, aki lábujj-hegyen siklott a belső szoba felé, még hatalmasabb illat-áramlást vonva maga után. Távoli ajtó nyílt, aztán csönd lett.

Másnap reggel Dini arra ébredt, hogy valaki áll az ágya előtt. Máli volt fejkendősen, sötétes paraszti ruhában. Béla ágya már üres volt. Veron szobájában már nyitva voltak az ablakok.

— Elmegyek, Dinikém, nem látom már, el kell men-nem a tekintetes úr miatt — ráborult Dinire s csókolta mohón, kétségbeesetten — én egy szeretőm, gyerekem, isten vele!

Mire Dini válaszolt volna, Máli már nem volt a szobában.

S különös, de egész nap senki se beszélt Máliról,

ebédnél az asztal körül egy faragatlan cselédlány csetlett-botlott, aki minden egyes tányért, evőeszközt, ételes tálat hangos „tessik!”-kel tett le, a felszolgálás csupa zörgés, lécsöpögtetés, taszigáló ügyetlenség volt, de az egyébként pedáns és veszekedő Dini bácsi mintha észre sem vette volna. Mindenki jókedvű volt egész nap s Málról egy árva szó sem esett, hova lett, mért ment el, mi történt itt.

Dini egészen meg volt zavarodva. Náluk Kolozsváron soha sem történt semmi, a dolgos élet szinte állt a reggel üde s az este szürke falai között, itt azonban komolyan, a valóságban csupa olyasmi történt — sírás, gazság, szerelem, gyötrődés, vallomás, intrika, hazudozás, rejtett értelmű jelenetek — ami otthon Kolozsváron színpadi játék volt, mesterség, múltó művészi izgalom. Az ártatlanságát védő szende színpadi paraszt szűz ott előadás után a gavallérjával ment haza aludni, itt valóban zokogott s valóság volt eltűnése is. Ott a darab végére a gonosz elnyerte büntetését s a karzat megtapsolta az igazságottevő sorsot, itt a gonosz vidáman élt tovább és senki sem akarta magáról tudomásul venni, hogy valami zavaros erkölcs-dráma szereplője.

Ő kivonhatja magát a sors alól? Nem valószínű, mert különben mért lépegetne látszólag céltalan sétaképen a csikókert felé? A korlátnál körülnéz, hirtelen átbújik rajta s futva igyekszik a gödör felé, amelyben már bent ült Béla.

— Először te segítesz nekem, aztán majd én neked — rendelkezett a Mikes-fiú.

— Ki az a lány?

— A vén cibésiné unokája, a Panni, a gulyás fia hozza majd ide. Pszt! Jönnék.

A béresházak felől a csikókertet szegélyező fák alatt csakugyan két parasztgyerek közeledett: egy maflaképű gatyás kölyök s egy lompos ruhájú vékony, csúf kis lányka. Mindketten mezítláb. A gödörrel egy irányban megálltak s a fiú nógatta, taszigálta a lányt, fejével a gödörre mutatva. A lány lehajtott fejjel makacsul hallgatott s megemeltett szoknyája szélét gyűrögette, mintha apró „berakásra” hajogatná. Állt és nem mozdult. Végtelenül sokáig tartott ez a bamba jelenet. Béla és Dini feszülten figyeltek a gödörből. Végre a parasztfiú odakacsintott, hogy jöjjenek.

— Az a tehén nem akar kötélnek állni — jelentette ki Béla. — Gyerünk!

Kimásztak a gödörből s a tanakodók felé lépegettek.

— Mi van itt? — kérdezte Béla fölényesen.

— Mondom a Panninak, kapargyon homokot, a tekintetes úr parancsújja, nem akar, mongya.

— No, hugám — szólt Béla a pesti népszínművekből tanult paraszti szóval — eszem a zuzádat, eligazíthassuk mi itten is aztat. Megkukultál, kis szógám?

A kis lány elmosolyodott és szörtyögve szívott egyet orrán.

— Van-e már szeretőd, kökényszemű tubicám? — kérdezte Béla.

Olyan rémült hülye arcot Dini még életében nem látott, amilyennel a Panni most rájuk meredt.

Béla most hirtelen megdühödve elkapta a kislány csuklóját, jobb lábával gáncsot adott neki, mind a ketten a före zuhantak. A gulyásgyerek röhögve felbillentette a kis szoknyát. Dini elfordult. Néma dulakodás kezdődött a gyepen. A kislány úgy dobálta tagjait, mintha vékony keze-lába száz kígyó volna. Mikor aztán Béla mégis lefogta, akkorát sikított, hogy a három fiú rémülten szét-szaladt. Panni felugrott és hangtalanul eliramlott.

Dini dobogó szívvel rohant, rohant s csak a szendi határban állt meg. Vöröset látott, a melle zihált s ömlött róla az izzadtság. Borzasztóan szégyellte magát s azt hitte, nyomban kirugják a pusztáról, a dolgot megtudja édesanyja, az osztályfőnök s „az emberi társadalom kiközösíti magából“. Késő este került csak elő feldúltan. Napokba telt, míg megnyugodott s csodálatosan soha senki egy szót sem szólt — még Béla sem — a csúfos jelenetről.

A nyár vége felé járt, a szérűről mindenhova elhallatszott a cséplőgép dohogó bűgása, amely egy oktávval mindig feljebb csapott, valahányszor új kévét ráztak beléje. A ház népe felváltva ott álldogált a mázsálónál s jegyezte a gabonás zsákok súlyát. Dini ide-oda ödöngött s pusztán, amely egy parányi „fennsík“-on, egy völgyben s egy dombon terült el. A fennsíkszerű kis dombtetőn állt a „kastíj“, frontjával a kiserdőnek, hátuljával — ahol

a két nyitott veranda volt — a belső pusztának. A verandák előtt gyepes, fás kert-féle, azontúl balra a „kalap“: oszlopokon egy hosszú tető, alatta széna, szalma; jobbra meg a ló- és tehénistálló, derékszögben rá a nyári jászol. A völgy felé az urasági lak vonalában cselédházak sora ferdült, legvégén, már a völgy fenekén kis ház, amelyben a csibésiné lakott a rengeteg baromfival. A völgy közepén egy kis elkerített veteményes kert volt, gémeskút s a magtár roppant épülete, mellette egy különálló házikóval, mögötte cselédlakásokkal. A dombon magánosan, messzelátshozán állt a Károly kocsis háza. Ha az ember a kastélytól egyenes vonalban a kocsis házáig s a pusztát elhagyva azon túl haladt, egy emelkedett pontra ért, ahonnan balról jobbra félkörben látta a távolban Dad, Szák, Szend falvakat s ha hátrafordult, a kastély felé, a pusztán túl látta az utat, amely jobbra a közeli Kömlődre, balra a távoli Kocsra vezetett. S a pusztá körül ugar, szántás, tarló, kukoricás, répaföld, föld és föld távoli szabálytalan fasorokig, amelyek a pusztát mindenütt beszegték. Ezer hold! Ezer! Ezer! Mekkora lehet egy hold? S mindez a nagy Szillángthy-birtok legkisebb darabja, amelyet a legkisebb fiú, a Dénes, kapott. Gugh pusztá! És Szillángthy Béla Imelyt kapta, a család ősi fészket, három vagy ötezer holdat és Béla nagy tekintélyű politikus Pesten. Szillángthy András meg részeges úr Tatában. Ezek az ő nagybátyjai lennének. S az övé lehetne Gugh pusztá, ezer hold, hintóban járna, lóháton vágatna s grófnéknak mondaná: „szelőr, szüzán“. Valami roppant igazságtalanság ül az egész langymeleg őszi világ felett. A gabona, a fű, a fa kinő a földből s ahol kinőtt, az a föld az övé. Neki apja, igenis apja gyermelyi és sándori Szillángthy Dénes, a 48-as nagy Szillángthy fia s Gugh-pusztá mégsem az övé! A gyerekek is úgy születik, mint a fa, fű, gabona, magától és mégis, ha nem bizonyos szabályok közt születik, nem az övé, ami az övé, se a pusztá, se az apai szeretet, se a család története. Ő egy kolozsvári színésznő fia, a Kadisygyerekek egy „asszonság“ gyerekei és Szabó Pista suszterinas Komáromban. Ki az oka mind ennek? Ki?

Amint ott állt a dombon s nézte a határt és túl rajta Dad, Szák, Szend tornyait, a napsütés felforralta a fejét, a tiszta levegő meleg hullámban ömlött táguló tüdejébe, hirtelen kihúzta magát:

— Enyém ez a puszta s az enyém lesz! — kiáltott egy nagyot.

Saját hangját úgy hallotta, mint egy idegenét, rekedt, gonosz volt ez a hang, amely elcsattant s nem felelt rá senki a néma napsütésben, a néptelen határban.

VII.

Pusztai magyar Bizánc útvesztőiben

Augusztus végén Dini Veronkával hazautazott Kolozsvárra. Veronka bevonult a női ipariskolába, a félméteres stoppolások, óriásokra szabott ingek, alsónadrágok közé, Dinit elkapta az iskolaév kezdetének forrataga s Gugh pusztá emlékeivel, problémáival elmerült a feledésben. A piarista rendház előtt egy kőkorláttal kerített Szentháromság-szobor állt. Itt volt a könyvvásár. A fiúk a végzett osztály könyveit eladták s megvették új osztályuk könyveit. Itt tanyáztak reggeltől délig s délutántól alkonyatig. Az volt az ügyes, aki előbb mindent eladott s az így befolyt pénzen vásárolta meg a szükségeseket, ami elég nehéz művelet volt, mert minden következő osztály könyvei drágábbak voltak, mint az előzői. Rá kellett hát sózni a mit sem sejtőkre előírt, de sohasem használt Római régiségek-et, Algebrá-kat, Aeneis-magyarázatok-at, kötelező olvasmányokat, Abafi-t s más efféléket. A Góth Bandi roppant ügyes kereskedőnek bizonyult, üzleteit mindig haszonnal zárta, mindent eladott, mindent megvett s még maradt is neki pár piculája cukorra. Dini hatósos könyveket koronáért adott el nagy büszkén, de pár hatost érőket maga is koronáért volt kénytelen megvenni az utolsó napon. Tisztes könyvek hagyományozódtak így nemzedékről nemzedékre, minden tulajdonos gondosan beírván nevét a könyv első oldalára. Nagy keletje volt azoknak, amelyeket tisztajeles tanuló használt, ami persze szerencsét fog hozni a következő tulajdonosra is s valódi

incunabulumként forgott egy egész vászonba kötött rézsarkos Odyssea, amelynek első tulajdonosa, Donogán Kristóf, már bíró volt a törvényszéken s párbajozó, elegáns, jótáncos kedvenc a társaságban. Így aztán ugyanabban az osztályban jórészt ugyanazok a könyvek maradtak meg, míg el nem rongyolódtak, csak a nebuló változott, aki fölējük hajolt.

A III. gimnáziumi osztály első latin óráján egyik első kérdése volt a tanár úrnak:

— Ki vette meg a Tomcsicsuk könyvét?

Lányi Dini állt föl.

— Hát, Lányi fiam, a 75. lapon a latin szöveg fölé be vannak írva az egyes szavak magyar jelentései, ha ebből felelnél, figyelmeztess majd, mert az a felelet természetesen nem számít, hacsak fel nem mondd a szöveget memoriter magyarul is, latinul is.

Megindult hát Dini élete már megszokott útján a templom, az iskola s a színház háromszögében. Reggel templom, délelőtt, délután iskola, este színház. A reggel s az este fantáziáját fütötte égi és földi szerelemmel, a katolikusság dús és édes szimbolumaival, az emberi tragédiák sötét s az emberi léhaság erotikus képeivel; napközben meg a feje zsúfolódott tele ismeretekkel. Mint a csatornába a felhőszakadás rohanó patakja, úgy ömlött szomjas belsejébe a vallás, a tudás, a művészet hármasszuhatagja. Annyit kapott, hogy nem volt mit adnia senkinek se.

Újra megkezdődött, sőt szorosabbra fűződött a pajtási élet a tavalyi fiúkkal, Bandi és Dini újra beiktatták napi programjukba a szentháromság-uccai sétákat Lugossy Edith ablakai alatt, Dini újra tanította a Harkány-fiút s az élet határai olyan változatlanul egyformáknak bizonyultak, hogy Dini sokszor majdnem kétségbeesett, mint a börtönlakó: van-e szabadulás belőlük. Reggel, a tanítás előtti miséken gyakran nézett szét szorongó szívvel: meddig fog ez a kolozsvári „számkivetés” tartani? Nyugtalan képzelete sajnálta, hogy elmúlt kalandos, vándorló gyermekkora. Itt van egy városban, mint állandó lakos és még sem bennszülött. Hat év még az érettségiig és sem elmenekültni nem tud, sem teljesen beleolvadni ebbe az „erdélyi élet”-be, amely egészen más, mint a Királyhágón túli. A város szegény és mégis mindenki piperkőc, fajok és fele-

kezetek harca éles, „büdös zsidó, бүдös oláh, zöldfülü szász“ olyan gyakori szavak, akár a „jónapot“, a piarista gimnazisták, mert náluk legszigorubb az osztályozás, lenézik a református gimnázium tanulóit, akik maguk is megvetik az állítólag legkönnyebb gimnázium, az unitárius, diákjait. A három gimnázium növendékei aztán egyesülve vívják verekedő harcaikat a polgári-, meg ipar-iskolásokkal s ha ki is kapnak tőlük, nem baj, mert ezeket meg a hóstáti legények szokták megverni. Másutt is van szerelem persze, de itt, Kolozsváron mintha mohóbb és anyagiasabb lenne, mint a Királyhágón túl. Ő csak egy kiskgyerek, de mi mindent nem tud már: ez a boltosné annak a bíró úrnak a szeretője, ez az ujságíró minden télen más uriaszony babája, a sétatéren egyszer feltűnik egy szép kifestett arcu iparoslánny iparoslegények között, egy hónap múlva már egy helybéli gavallérral vacsorázik a Kőmálon, három hónapra rá már egy grófja van, aztán eltűnik s egy év múlva hallja az ember, hogy a Buzdugán Klári bizony ugyanaz, aki Buzás Clarisse néven most Pesten operett-primadonna. Minden évben van hirtelen kilépés a tanítónőképzőből, a felsőbb-leányiskolából s ilyenkor a fiúk — ki tudja, honnan veszik? — izgalmas történeteket beszélnek huszártisztekről meg ablakon bemászásról, meg másállapotról. S vasárnap este nem jó a sötét Főtérré kimenni, mert szinte olyan, mint egy óriás, szabadtéri paraszt lupanar hancúrozó, fogdosódó, csókolózó pesztráival és darabontjaival. Az ember utána nem tud nyugodtan aludni. Igen, és általában van valami önfeladtság, vakmerőség, végletesség és mohóság ebben az „erdélyi élet“-ben, amely annyira elüt az Alföld tempózó, nyugodt bátorságú mértéktartásától és a Dunántúl szelid, polgárosultabb enyhességétől. Dini ekkor kezdett nehezebb történelmi könyveket olvasni s úgy szerette magának elképzelni, hogy a régi Bizánc balkáni kavargása él Erdélyben, a honfoglaló pusztai magyarok, a nemes nomádok tempóznak az Alföldön s a pannoniai latin kultúrába bele-tört barbárok polgárosult utódai népesítik a Dunántúlt. S ha nem is így van, az biztos, hogy a Királyhágón innen egészen más az élet.

Az őszi is, amelynek hideg, fakó egén megdőbbentő élességgel rajzolódik ki minden körvonal a mozdulatlan híg levegőben. Aztán a Maguráról fölemelkedik a Tél,

mint fekete óriás, a város felé rohan bömbölve, a monostori templom tornyában megbotlik s végig zuhan a feketeségbe fulladó városon s mikor az ember másnap felébred, az egész világ fehér. S a hó, amely mindent beföd, házat, hegyet, utat, teret, fát és mezőt, rendesen tavaszig el sem olvad. A Főtéren is mezei csend ül s a máskor zsúfolt uccájú város minden mozgalmá beszorul a falak közé. Ez a zsúrok, uzsonnák, tánc ideje. A fiuk uzsonnákat adnak, a lányos házaknál zsúrok vannak. S egy osztálytársuk, a Maroscher-fiu, meghivja őket táncolni magukhoz. Ez megint külön világ, Maroscherék tudniillik szászok. Itt német szó járja, feszes etikett s még Kazinczyék idejéből maradt biedermeier kuckón-rajongás, finomkodó manírba, sóhaj- és könny-patakokba fullasztott, gyáva és igen tisztességes, de annál nagyobb benső lánggal égő érzékiség. Egy epedő pillantás itt felért egy csókkal s a leány válálához simulás a szerelmi beteljesüléssel. Minden táncdelutánról mint túlfűtött kazán került ki bíborló arccal, zengve remegő idegekkel Dini s muszáj volt a hóban-hidegben nagy sétát tenni, hogy kifüstölje magából ezt az érzelmi fülledtséget. Itt ismerkedett meg a Csudray-lányokkal, a hosszú Olgával s a kurta Margittal, tizenhat-tizenennyolc éves bakszász hazafiakkal, akik vadul politizáltak vagy Heidelbergről és az Arany-balladák német fordításairól beszéltek. Ezek itt Erdélyből túlnyúltak a Királyhágón, Pesten, Bécsen s egyenesen Berlinből markolták fel szellemi táplálékukat. A kis Erdélyben nagy Németország voltak — dióhéjban.

A szász lányok mind férjhez is mentek, mert már tizenhárom éves korukban beeresztették őket ezekre a „kränzchen“-ekre, ahol a három-négy évvel ezelőtt fölvelt fiuk pont tizenhét-tizenennyolc évesek voltak s így — későbbi házasság szempontjából — éppen hozzáillettek a csitrikhez. A tizenhárom éves fiúk meg azzal kezdték, hogy tizenennyolc éves lányoknak udvaroltak, akik így érzelmileg szépen kinevelték őket a majdan előtűnő csitrik számára. Valóságos házassági iskola volt az ilyen szász zsúrozás.

A tél puha talpain gyorsan lépkedtek a napok s egyikükön — már a karácsonyi szünetben — pénzeslevélhordó jelentkezett. Dininek hirtelen emlékezetébe vágott, hogy csakugyan, minden hónapban jön valahonnan egy posta-

utalvány; eszébe jutott az is, amit Szabó Pista mondott neki Gugh pusztán — „a zabigyerek anyja pénzt kap“ — s amit eddig sohasem tett, most megkérdezte:

— A pusztáról jött a pénz?

Arabella ránézett, zavart lett s gyorsan felelt:

— Onnan. Mért kérded?

— Csak kérdezem.

— Onnan hát — szólt bele szigoruan és kihívóan a nagy — és többet is küldhetne.

Arabella úgy vetette rá haragosan villanó tekintetét a nagyira, hogy az jobbnak látta nyomban kifordulni a konyhára.

Dini szinte hallotta a Szabó Pista hangját ott Gughon a mákföld mellett: „... ezek veszik el a Dénes úr pénzt meg szeretetét“ s ettől az emléktől napokra szomorú lett.

Szinte rögeszméjévé vált s mindent kapcsolatba hozott vele. Amikor Harkány professzor úr, az Emil papája, kérésére megfejtette a Gughon hallott rejtelmes szavakat, hogy „baresz“ az Maurice Barrès, a „dérásziné“ Déracinés és gyökértelen embereket jelent, „poldökok“ az Paul de Kock, egy pikáns regényíró neve, „szelör, szüzán“ az c'est l'heure, Susanne és azt jelenti: itt az ideje — undorodó kíváncsisággal gondolt az illetlen regényekre, amelyeket Dini bácsi olvasgatott illetlen cselekedetei előtt és után s szomoruan állapította meg, hogy ő is egy dérásziné, egy gyökértelen gyerek, kitépett sarj, őszi utakon szélhajszolta céltalan ördögszekér. A színházban nagy Offenbach-felujítások voltak: Orfeusz a pokolban, Szép Heléna, A gerolsteini nagyhercegnő... s Dininek minden szép kórista lányról a szép Máli jutott az eszébe és az, hogy Dini bácsi is olyan csapodár, mint Jupiter papa, csak nem olyan kedélyes. A Bosnyák Kata nevű kis színésznőnek volt egy bárója, aki egy szép napon fekete ruhában, fekete nyakkendővel, fekete plasztronu inggel, fekete kemény kézelővel és fekete magas álló gallérral jelent meg a színháznál, mint ő mondta: nagynénjét gyászolja, akitől méretetlenül sok pénzt örökölt. Erre az alkalomra Bécsben fekete vászonból rendelt keményített gallérokat, kézelőket, ingeket s még monoklija is fekete keretű volt. Mindenki nevetett rajta, csak Dini bámészkodott el szomoruan a kis színésznőnek udvarló nagyurat látva s arra

gondolt, mennyi pénzt fog adni ez a fekete báró a Bosnyák Katának, ha egyszer véletlenül gyereke születik majd.

S mire elfelejtette volna Gughot, újra történt valami, ami eszébe hozta: féldisznó érkezett a pusztáról közvetlenül karácsony napja előtt, főtt a zsir, készült a kolbász, besózták a sonkákat... az erőszakos pusztá betolakodott a buza-uccai kis menedékbe és betöltötte zsíros, gazdag, élvezeteg illataival.

Ó, hogy gyűlöli ezt az egész életet, amely annyit viaskodik a multtal, hogy szinte nincs is jelene.

De aztán este karácsonyfát gyújtottak, bő ünnepi vacsorát ettek s Dini megmámorosodott a szerény ajándékoktól, zsíros falatoktól, bőségtől, rumos teától, másnap megint csak ünnepi ebéd, naplopás s mire az ember belefáradna, újra itt az iskola, a Harkány-gyerek tanítása, a Góth Bandi, a Ziegler tánc kurzusa és Lugossy Edith, akit lehet bámulni, akihez lehet tucatjával verseket írni, és a város, amely új épületeket vet ki magából, a Szent-ucca fölött az új klinikák épülnek, a Szentegyház-ucca megnyílik a Főtérrre, két sarkán óriási palotákat emel a róm. kath. státus s az egyikben fényes kávéház nyílik: Kikaker kávéháza.

De minden végzetesen állandó és unalmas. Istenem, mikor lesz már az érettségi, hogy elmeheessen ebből a városból levegőt és végzetet változtatni. A Herendi Sári mamája jóakaratosan megmagyarázza neki újra meg újra, hogy az ő közbelépésének köszönheti, hogy Lénárt Gidáéknál részt vehet a tánckursuson, tanárai valami szána-kozó megkülönböztetéssel bánnak vele, kivétel ő és szabálytalanság, mint valami hiányos ragozású rendhagyó ige.

Nem lehet menekülni! Az iskolában meg kell jelenni, az uccákról nem lehet fölrepülni, az időből nem lehet kilépni, a hó könyörtelenül elolvadt a lába alól, a tavasz, mint egy unott gyári munkás, a szokott időben telefujta az uccákat orgonaillattal, a nyár kitűzte roppant kék mellén a nap ragyogó medáliáját, jöttek a vizsgák a habos kávékkal s Esztegár Domokos bácsi, aki közben bérmatyja lett Dininek, torkaszakadtából éneklí az udvaron:

„Van énnékem odahaza
Egy ördögös feleségem,
A haja veres, mint a tűz,
Ha fára mász, verebet úz.“

A társulat már rég Váradon játszik s mikor Dini nagyival és Veronkával átutazik szünetre, éppen nagy esemény van készülöben: a Gésák operett premierje. Az új intendáns, egy bihari nagyúr, hallatlan pompával hozza színre a japánokról szóló angol operettet: az egész kórust tiszta selyembe öltözteti, még a színlap is valódi japán recéspapíros. Dini lelke szomjasan issza be az exotikumot s a szíve fáj, hogy nem lehet hosszujáratu tengerész kapitány, aki azt énekelheti a kis japán gésának: „Napkelet gyöngye, ég veled“. Igaz, hogy a tenoristának akkora hangja van, mint egy zongoraverklinek, de orth. izr. kántor volt valahol, mielőtt színpadra lépett volna s ne adj isten, hogy máskép harsogná a nevezetes dalt, mint: „nopenhélet gyöngye...“. Már harmadszor nézik meg egymásután a jeles darabot. Felvonásköz végén tódulnak be a nézőtérre, Dini azt érzi, hogy valaki a kezébe gyömöszöl egy kis papirdarabot, hátranéz, egy fiatal színész jön mögötte, aki gyorsan fülébe súgja:

— Add oda Veronkának, de vigyázz, anyád ne lássa.

Dini hűségesen Veronka kezébe csempészi a levelet, aztán elmerül a darab bámulatában s másnap, mikor reggelihez ül, Veronka szeme már ki van sírva s neki szigoruan csak annyit mond az anyja, hogy ne közvetítsen leveleket. Mi történhetett itt? Dini sohase tudta meg.

Másnap este már utaztak Gughra. Ő, Veronka és Arabella velük. Bánhidán nem a homokfutó, hanem a kék bélésű hintó várta őket s Arabellát mint egy hercegnőt installálták a becses vendégek részére fenntartott „kik szobá“-ba. Egy napot töltött csak Dini anyja Gughon, de azt is rendkívüli események jegyében. Folyton Dini bácsiival sétált kettesben a háztól messze, de mindig szem előtt, különösen az öreg Veron szeme előtt, aki hol a verandáról, hol az ebédlőablakból figyelte őket. Arabella sokszor vette elő zsebkendőjét s Dini egyszer-kétszer hallotta is trombitáló orrfúvását, amit nagyon jól ismert, olyankor tette ezt anyja, amikor sírni kellett neki, de szégyellte, apró szemei gyorsan lepislogták előtörő könnyeit az orrába, ahon-

nan erélyes trombitaharsogással fujta bele őket kis zsebkendőjébe. De miért sir? Dini bácsi és Arabella látszólag nyugodtan lépkedett egymás mellett, de elég távol egymástól nagy félkörben a háztól messze a gyepen a kalaptól az ököristállóig, aztán elmentek a ház mellett, végigrótták a kiserdő sétatutját, amely egyenesen szaladt a kocs-kömlődi útnak, visszajöttek s a ház másik vége mellett bukkantak fel s újra a gyepen sétáltak. Dini bácsi sokszor megállt, mondott valamit, ilyenkor Arabella fejét lehajtotta és hallgatott. Ezt a sétát csak az étkezések szakították meg, s az este vetett neki véget, amikor Arabella magával vitte aludni a kék szobába Veronkát, mondván, hogy fél az egértől. Ami nem volt igaz, mert például Váradon is volt egér, a kötő-uccai lakásban is és Arabella inkább nevetett a menekülő apró szürkeségeken... Lehet, hogy a gughi egerek félelmetesebbek. Reggel elutazott, az alvó Dinit mohó anyai csókok ébresztették fel pár pillanatra s Arabellát senki sem kísérte el Bánhidára. Nem is beszélt aztán róla többet senki.

Dini még egypár napig törte fejét a rejtélyen, de mivel nem tudta megfejteni, elvetette.

Pár nap múlva megjelent a pusztán Mikes Béla, de a Tinivel. Ki volt a Tini? Béla néne, tizenhat éves, hóri-horgas, nagy kezű-lábú, kis csípejű, hosszú orrú, borzas nagy hajú, előreálló kapafogú, selypítő hatalmas darab szőkeség. Akit egyszer akart Dini megcsókolni, egy este, mikor már a lány ágyban feküdt, de úgy elkezdett ordítozni:

— Fegiccég! Meg akar cókolni! Meg if cókolt a difnó! — hogy a fél ház összeszaladt. Mint nyomban kiderült, nem érényeit féltette, hanem azt a hatalmas cső főtt kukoricát szégyellte, melyet párnája alól elővonva épp akkor rágicsált, szokott csámcsogását visszafojtva, amikor Dini ártatlan csókjával rárontott.

Egyáltalában az egész társaságból csak az öreg Veron volt megemészthető. Kétségtelen, hogy sok rumot ivott — mindig az éléskamra sötétjében, ahova gyakran vonult vissza — de mindig ragyogott a tisztaságtól ruhája, bőre, mindig jó szappan- és kölniszagú volt, kedvesen csillogott a szeme, beszédes volt és sokat nevetett. A Dini bácsi vagy mogorva volt, vagy ingerült, hallgatott vagy szidott. A Veronka folyton heverészett valahol és

ábrándozott vagy aludt, szénában, fűvön, pléden, a kiserdőben, a kalap alatt, a gyümölcsösben s ha az ember rábukkant és szólt neki valamit, harsogó nevetése a tulsó határba is elhallatszott.

A Tini mindig az evési alkalmak, konyhai fazekak körül lebzselt. A Zsiguci naphosszat nyafogott, hogy unatkozik; a Lali mindenén vigyorgott, a Drási mindenkivel erőszakoskodott s minden játékot kiragadott a másik gyerek kezéből, Zsuzsó változatlanul „ne bántsá“-val fogadott minden hozzája közeledőt. És persze a szép Máli már nem volt a háznál, Dini úgy hallotta, hogy Kocsra ment férjhez egy juhászgazdához.

Így Dini a nap legnagyobb részét Károly kocsisal és Bélával töltötte az istállóban, jártatásokon s Tatába szekerezéseken. Egyszer Tatában láttak egy urat reggeli kilenckor a házak fala mellett bandukolni. Károly kocsis arra felé bökött hamiskásan a bajszával:

— Az András úr!

Dini gyorsan arra nézett s látta, hogy András úr szeme véresen zavaros s neki-neki horzsolódik menés közben a falnak. Világos felöltő van rajta — ilyen nyári melegben! — amelynek egyik oldala egészen falas.

— Most mén lefekünni a kaszinóbú! — szólt Károly.

Ekkor látta csak meg Dini, hogy Szillánghy András tökrészeg.

Károlyon kívül egy új barátja támadt Dininek az öreg Bruckner juhásznak személyében, aki nagy mesélő és faragó mester volt. Az egész pusztát ellátta botjaival, amelyek szárán remek levelek, kígyók, kecskék, nők domborművű frizei futottak s nyelvük szívar, női derék, kutyafej vagy ilyesmi volt. Egy nyomorult kis bieskával véste ki ezeket a csudákat, ugyanazzal, amellyel azt a pompás favárat, Attila kastélyát faragta, amelyet két évvel azelőtt Dini csakugyan látott Pesten a millenniumi kiállításon, „mindent a szemnek, semmit a kéznek“ felírással s alatta a tábla: „Faragta kis pásztorkésével saját kezével egy év alatt Bruckner Ferenc öregjuhász Nagy-Gugh pusztá“.

S aztán, bokr alján, míg a napsütött tarlón egymás hasa alá dugták a fejüket a hőségtől pihegő birkák nagy esomókban, vagy a birkaistálló előtt alkonyatban vagy

vacsora után a nyári jászol mellett a frissen kaszált sűrű-kukoricán elterülve Bruckner bácsi mesélt:

„A honfoglalás az így vót. Út az Árpád királ a Káspi tó partyán, ot hévizátak a magyari urak, s ippeg az ötödik pohár sert hörpintette föl, amikor csak megszólalt: — Netene, urak, nem jó van ez így, mi itt hévizálunk, oszt amottand a Kárpátokon túl vár ám minket az Attila úr, aztat üzente tennap is, hogy Szvapoltug igen szorijja ütöt a burkus hadakkal meg osztán kincstárunknak is igen eekéne egy kis kiadós honfoglalás s mi csak isszuk a sert. — Azzal fogott egy aranyibriket, vette a késit, megmeccette az erit a csuklóján, belécsurgatta a vérit az ibrikbe, az urak mind utána szintén s így itták meg a véráldomást. Ere osztán muszáj vót menni. Megindút a had, a tevék, az elefántok, a csodafülű szarvasok a sok temérdek kincsel. Az elefántok osztán eemerútek mind a drágaságokkaa a meteószí ingoványban, a tevék meg ott döglöttek meg a Kárpátok szorosaiban, mer a nagy bendő hasuk nem fért át rajtuk, a csodafülű szarvasok meg szétszaladtak az erdőben, csak egy vót, az, aki szarvai közt egy fínyes kettős keresztet hordozott, aki főszaladt igyenesen az esztergomi dombra, ott megáát és összerogyott, ott épüt az esztergomi bazilikum temploma. A hadak meg szétterútek az alföldön, megfojtották a burkusokat, kik nádasokban tanyáztak, Szvapoltugot karóba húzták, Attila úr nádor lett, Árpád pedig királ mind a földéken. Annyi vér folyt akkó, hogy két évig piros búza nyótt s a mező virágai pirossak valának, aminek emlékezetéü most is piros a pipacs virágdja. E vót a honfoglalás.“

Ugyanilyen csodás történetei voltak Bánk bánról, aki Zerinyi Miklós fattya volt és megölte saját császári édesanyját, Dózsa Györgyről, aki a parasztokat fellázította 48-ban, Könyves Kálmánról, aki a könyvekkel elegy mind a boszorkányokat is megégette — nem volt a magyar történelemnek, mondavilágnak egyetlen nevezetes eseménye sem, amit ne tudott volna és egy sem, amit úgy tudott volna, ahogy történt. Persze, Petőfi sem halt meg, ő maga süttött vele szalonnát az imelyi határban, de már akkor öreg kódis volt a Petőfi és egy foga se volt, ezért nem mehetett be az akadémiába a verseit elszavalni az udvari népek előtt, akiket különben sem szeretett.

A féktelen fantáziájú Bruckner bácsiban csakugyan egy Jókai veszett el. Zagyva, de mérhetetlen mennyiségű naiv eposzt hordott kótyagos fejében ez a gughi subás Homérosz. Dini hol ámult, hol röhögött rajta, de valami olyan ősi magyar érzést, faji öntudatot tanult tőle, hogy a legszorgalmasabb olvasója lett minden magyar történelmi műnek s azon ábrándozott, hogy Kőrösi Csoma Sándor nyomdokain elindul ő is majd egyszer megkeresni az őshazát.

Eddig csak kis színész-gyerek volt, aki átkerült a Királyhágón Erdélybe, ahova azonban most úgy tért vissza, mint egy valódi pusztai magyar gyerek a félig vagy egészen idegen mezőségiek, székelyek, szászok, oláhok közé.

Karikás ostort hozott haza magával Gughról s a Házsongárd magasán büszkén durrogtatta, de csak, ha más nem látta. Fokost szerzett be sétáihoz, Petőfit utánozva, csak a kocsuiúton járt, Arany Jánost olvasta hetekig s majd megszakadt a szíve, hogy nem járhat pörge kalapban, csizmában, gatyában.

Ebben a nagy lelkendezésben, amellyel magyarságára ismert, csak felületesen vett tudomást arról, hogy Veronka már nem jött vissza vele Kolozsvárra. Miért? Összevesztek? Vagy Veronka már teljesen kitanulta az óriásokra szabott pendelyek és alsónadrágok készítésének művészetét? Nem sokat kutatta.

Különben is sok minden volt, ami lekötötte figyelmét. A szomszédba, ahonnan minden áthallatszott a vadszöllős alacsony falon át, új lakók költöztek: Vezéry Gyula bácsi, az öreg színész, feleségével és leányával, Emmával. Gyula bácsinak két működési területe volt: a színház és a kocsmá. Nap mint nap reggel jött haza olyan részegen, hogy ahol leült, ott elaludt. Ha a kis félreeső házikóban érte utól az álom, Vezéryné utánament, kinyitotta az ajtót, megpofozta a föl sem ébredőt s otthagya. Gyakran panaszkodott is comb-reumáról Gyula bácsi, de egy újabb liter bor mindent rendbehozott. Az Emma kis barna lány volt, sokbeszédű, folyton éneklő, gyors csókú röhögős szeleburdi. Dini gyakran járt át hozzájuk különösen a nagyival. S míg a két öreg asszony a konyhaajtó előtt zsámo-lyokon ülve beszélgetett, ő bent csókolózott a szobában Emmával. Melyik magyar király is volt, aki ilyen kún-

cigány lányokkal szeretett csókolózni? Mindegy! Az ő csókjaiknak nem volt múltja, s nem tervelődött jövője.

Aztán Bandiék is elköltöztek új lakásba, a Görög-templom-uccába, egy hosszú házba, amely az ucca meredkéjébe úgy volt beépítve, hogy első ablaka még emeleten volt és a sorban az utolsó már annyira földszint, hogy be lehetett lépni rajta. Arra is közlekedtek a gyerekek, akiknek ez volt a szobájuk. A ház mögött nagy terraszos kert volt, legmagasabb pontján lugassal. Itt üldögéltek sokat Bandi és Dini, kezükben egy hosszú öntözőcső végével s ha az udvaron megjelent a Nyuszi vagy a Laci a Bandi felfeszített szekrényéből kiorozott fehér kalapban pompázva, egyszerűen nekiirányították az öntözőcsövet és lespriccellték a fejéről a kalapot. Ha ez a műtét nem sikerült, utánamentek a Főtérre s éppen amikor egy kislány mellett lépegetett a gyerek, büszkén udvarolva, Bandi kitárt tenyere lecsapott a kalapra, úgy, hogy a piszkokat fedő vastag magnéziumpor-réteg hatalmas felhőzetben ugrott a magasba:

— Adod vissza a kalapomat, te tekeergő!

De Bandi ugyanígy szerezte meg Dédi bátyja fehér flanel-nadrágját s ők is a Főtéren sétáltak s éppen Lugossy Edithtel, amikor egyszer csak Dédi rájuk rontott:

— Bandi, mész haza rögtön levetni a nadrágomat! Egyébként kezit csókolom, Edithke!

Edith rögtön a faképnél hagyta őket s eztán, ha találkoztak, nevetve menekült előlük.

VIII.

Arabella összetöri a marsallbotot

Az év elején egyébként olyasvalami történt, ami hosszú időre irányt szabott Dini gondolatainak és életének. Szeptember tizedikén a Gésákat adták s éppen Vun-Csi, a kínai énekelte híres copf-kupléjának refrénjét már vagy tizedszer:

Csúf, csúf csakugyan a kínai tincs,
No de hát, van-e hely, hol ilyesmi nincs,
Van-e hely, hol a copf nem ismeretes?
Hess, hess, csunya copf, hess, hess, hess!

amikor az előadás hirtelen félbeszakadt — mint a rendező bejelentette — a királyné váratlanul bekövetkezett tragikus halála miatt.

Mint a tölgyeket tördelő nagy viharban a nádszál, földnek hajolva lapult meg a kis család. A színházból hazamenet találgatták, mi történhetett: melankóliája ölte-e meg vagy beteg szíve? Nagyi újra kitálalta bő ismereteit királyokról, királynékról és főhercegekről, ki kinek a huga, bátyja, ura vagy gyereke. Szó volt szerelmeikről, mulatozásokról, vadászatokról, hogyan élt Fri-gyes főherceg Pozsonyban s miért járt annyit Ottó főherceg Fiuméba, hogy is volt az a história Vecsera bárónővel, mi az igazság a mayerlingi dologban, mi van most „a Stefániá“-val... Mily furesa volt „a császári és királyi Ház“ alakjainak ez a tolongó felvonulása a gyorsforralón melegített déli szilvágombócok fölött! Dini éjszaka hadakról és főhercegnők szerelméről álmodott.

Valami különösen vonzó és elidegenítő nyugtalansá-

got keltett benne ez a dús selyemsuhogású, századok súlyától súlyos név: Habsburg. A legfelsőbb hadúr és az ősi magyar Hadúr valahogy összeolvadtak egymással s az ősmagyar álmok kívánt megtestesülése a távol jövő ködében katonaköpenybe burkolózott. Nem áll-e ott Nagyváradon, a Rhédey-kerten túl a honvédhadapródiskola előtt I. Ferenc József király bronzsillogású szobra? ... „Hadnagy uram! Hadnagy uram! Mi bajod van, édes fiam? Piros vér hull a mentére...” — kísértett föl benne a drága szép kis vers.

Reggel egy kiáltásra ébredt:

— Arabella, meggyilkolták, itt a lap!

S a nagyfi izgatottan ment keresztül a szobán a konyhából be a másikba, ahol Arabella aludt, kezében egy ujságot lobogtatva.

— Olvasd csak, szíven szúrta egy olasz, Lucsényi...

A papír zörgött odabent.

— Nem Lucsényi, hanem Lukkényi — mondta nyugodtan Arabella — itt van a kiejtése zárójelben.

— Akár Lucsényi, akár Lukkényi, pizok egy gazember vót — mondta idegesen a nagyfi.

Arabella nyugodt hangon, értelmesen tagolva olvasta:

— ... „a páratlan, elvetemült gonosztett az egész művelt világon mindenütt a legnagyobb felháborodást és részvétet keltette. A gaz merénylő, Luccheni József, ismert anarchista, 1873-ban született, mint Luccheni Lujza olasz nő (itt egy percre megállt Arabella) gyermeke” satöbbi, satöbbi... a a... igen, „most augusztusban Lausanneban tartózkodása alatt fűrészes-reszelőt vásárolt azzal a határozott szándékkal, hogy Henrik orléansi herceget megöli, mely célból Genfbe utazott. A herceg azonban már elutazott volt s így Luccheni az éppen Genfből Territetbe a gőzössel visszatérni készülő királynénkat szemelte ki áldozatának, akit tegnap, szeptember 10-én 1 óra 30 perckor a Beaurivage szálloda s a tó közötti téren orozva megtámadott és halálosan megsebesített. Királynénk még a hajóra szállhatott, de elvesztette eszméletét, úgy vitték a Beaurivage szállóba, ahol délután 2 órakor kilehelte nemes lelkét. Az elvetemült merénylő a gyilkosság után futásnak eredt, de a rue des Alpesban elfogták...” Jaj, elkésem a próbáról! Dini, Dini, iskola!

Kapkodó mosdás, reggelizés után Dini az iskolába

rohant, Arabella a színházhoz, de egy negyedóra múlva csöngött a kapu s a szokása szerint szeme fölé ernyőzött tenyerével az udvarra kilépő nagyí ámulva látta Dinit visszajönni. Ijedten kérdezte:

— Na, mi a?

— Gyász-szünet van, nagyí, kérem.

Nagyí megnyugodva vonult vissza a konyhába s Dini kiült a csenevész körtefa elé ujságot olvasni, mert az Arabella ott kihagyott valamit, az biztos. Nehezen találta meg a keresett részt:

„... 1873-ban született, mint Luccheni Lujza olasz nő törvénytelen gyermeke“ ... valami szörnyű kínos érzés hasított Dini szívébe és persze: anyja neve Luccheni, ő maga is Luccheni, mint anyja neve Lányi, ő is Lányi, gondolhatta volna rögtön... „aki hogy állapotát eltitkolja, Párisba utazott, honnan a csecsemő hátrahagyásával Amerikába szökött“ ... Istenem, ha Arabella is így tett volna! ... „A gyermek előbb egy párisi kórházban, aztán a parmai lelencházban és végre Parma közelében a Nicasi pór-családnál nevelkedett. Felserdülván, vasuti munkásnak állott be; 1891 óta pedig Svájcban építészeti munkával foglalkozott. Zürichből ellátogatott Bécsbe és 1894. Budapestre, ahonnan azonban Fiumén és Firenzén át eltoloncolták. 1893. utólag mint katonaszökevényt besorozták s 1896. az eritreai gyarmatba küldték. Elbocsátása után Nápolyban és Palermóban inaskodott, majd visszatért Svájcba. Ekkor már az anarkizmus elveit vallotta, aminek Lausanneban való tartózkodása alatt nyíltan jelét is adta...“

Dini mélyen megrendülve tette le az ujságot. Milyen regényes, borzalmas élet! A törvénytelen gyerek sorsa, akit anyja elhagy! Mintha három szindarab gyötrelmei, bűnei és sötétsége lennének benne elkeverve: A lelenc, A tolonc, A szökött katona. S véres felkiáltó jelül a végén királygyilkosság. Kórház, lelencház, görnyedés a vasuti töltésen, csavargás, zsuppolás, a gyarmatok tűző napja és lassan érő düh a fennálló világrend ellen. Előbb csak ismeretlen apja ellen lázadozik, aztán gonosz anyja ellen, aztán az egész világot befröcsköli fekete epéjével. Egy hajsza s ő is a társadalomból számkivetetteknek erre a rettenetes útjára taszítódott volna... Nem, ő nem akar gyilkos lenni!

De újra csöngött a kapu, Arabella jött haza:

— Tizennyolcig nincs előadás!

S Dini örömmel szaladt elébe és szokatlan melegséggel csókolta száján.

Dininek hát iskolától, színháztól volt ideje bőven magába merülni. Először is rákapott az ujságolvasásra, mert sok minden nincsen meg a könyvekben, amit mulhatatlanul szükséges tudni. De azért a könyvek is kellenek a régi dolgok miatt és ujsággal, könyvvel egyenlő értékű az ábrándozás, amelyben álmok, tervek és mesék születnek, mint a Bruckner juhásznál. És igen, a törvénytelen gyerekek meg kell mutatni, hogy hiába lökték ki a megszokott keretből, azért ő derék ember lesz. Tiszta egyes bizonyítvánnyal kell magát beerőszakolni a társadalom megbecsülésébe, vissza kell verekednie magát a történelembe, amelyből kidobták, ha nem lehet az egész ország előtt a 48-as hősnek unokája, majd valamikor az ő unokája fogja büszkén emlegetni nevét, amelyen új, híres családot alapít. Meg kell váltani a bűn átkától a törvénytelen gyerekek millióit, mint ahogy Jézus Krisztus az emberiséget, Zrinyi, a szigeti hős a magyarságot váltotta meg bűneitől! Vállalni kell minden keresztrefeszítést, minden „kirohanás“-t száz halálba, hogy ledörzsölhesse arcáról a pirulást, valahányszor ezt a szót hallja: törvénytelen, hogy lekaparhassa szívéből a rajta rágódó riadt keserűséget. Meg kell teremtenie a „törvénytelen“ új törvényét!

Szédült. Mint Ádám, akit Lucifer az űrbe úgy el ragadt, hogy szinpadon nem is lehet ezt a jelenetet eljátszani. Friss keletű magyarkodása, az anyai részről örökölt Habsburg-bámulat, az apai részről beléivódott Habsburg-gyűlölet, a tanulási düh, az olvasási láz, a nagyváradi hadapródok, Bruckner meséi, a megváltás gondolata, a gyilkolás lidércnyomása mint egy keletkező világ ködgomolyagai szálltak, keveredtek, hömpölyögtek benne, míg egy magot nem találtak, amely körül egy új világgá sűrűsödhetnek össze.

Katona lesz!

Mint Julius Caesar, aki elfoglalta Galliát, mint Napoleon, akinek széles homloka közepén laposra fésült haja olyan „korzikai“ tincsben végződik, amelyet a szinpadon Lucifer és Szabadkán a bunyevác legények viselnek. El is szaladt, amint tehetett, a borbélyhoz, akivel

napoleoni tincset nyíratott magának s azt hitte, ezzel végérvényesen eljegyezte magát a katonai pályának.

De hogyan valósítsa meg tervét? „Zöld hajtókás sárgapitykés“ közlegénynek nem állhat be, mint Petőfi, ahhoz még nagyon fiatal. Vajjon hogyan iratkozik be az ember a pesti Ludovikára? A császár katonája ő semmi esetre sem lesz: „haptaht“ és „keertajh“ nem mocskolhatja az ő nemzetiszínü álmait! Ő honvéd lesz! Honvédhadapród, olyan kedves miniatűr-katona, szürke durva vászonba öltözött sovány gamó, amilyet sokat látott félre csapott, ellenző nélküli kék sapkában, kurta karabéllyal gyakorlatozni Váradon a Rhédey-kert mellett. S mi lenne, ha a nagyváradi honvéd hadapródiskolába menne? Hirtelen boldogság nyíllalt szívébe: hiszen ez nem is lehetetlen s Várad közel van Kolozsvárhoz!

Mint a csillag a három királyokat, úgy vezette ez az ötlet, ez a remény a hosszú iskolai éven át megerősödött lélekkel. Büszke, de rejtegetett öntudattal hordozta a jövődők marsall-botját tollszáráktól zörgős iskolatáskájában. Mivel valami új rend parancsára már csak délelőtt volt iskola — akár az egyetemen — könnyen tanulván, bőven jutott ideje magával foglalkozni, magának élni. Eddig csak színész-gyerek és kisgimnazista volt, akinek lépteit anya, színház, iskola szabta meg sokszor ellentétes utasításaival, de most már kezdett benne kibontakozni a férfi, akinek magánélete van: egy ügynöktől olcsó havi részletre megvásárolta a Pallas Nagy Lexikont, szorgalmasan olvasta az ujságban a véres riportokat, tudományos „innen-onnan“-t, történelmi regényt, Cantù nagy világtörténelmének vaskos kötetait s pár barátjával megalapította a „Madách-kör“-t, amelynek elnöke ő volt, titkárja Góth Bandi, pénztárosa Lénárt Gedeon s a tag: Kánitz Jóska. Az elnöki asztalnál hárman ültek, velük szemben egy széken egyedül a tag, a figyelőszemű, alárendeltségét készségesen elismerő Jóska, aki a tapsot és az uzsonnákat adta a verseik, értekezéseik, bírálataik, novelláik felolvasásában elfáradt vezetőknek. „Ülés“ után meg remek szobafutballt lehetett játszani Kánitz néni féltveórzott selyem gömb-párnáival.

A szerelem pedig csak civileknek vagy beteg embe-
reknek való. A férfi küzd és bizva bízik.

Lám, itt van ez az új fiu, a Vukotinovics Vuk, az új

postaigazgató fia, aki szeptemberben úgy jött ide Zágrából, hogy csak horvátul tudott (Dini sürgősen megvette az Olcsó könyvtárból Csengics Szmil aga halála című horvát hősköltemény magyar fordítását) s tavaszra már erős akarattal megtanult magyarul. „Prekraszi Vuk“, mondogatta a szép fiúnak az igazgató úr, aki minden nyelven tudott és Vuk horvátországi gyufaskatulyákat muto-gatott a fiúknak a „Tändstikkor uden swafel och fosfor“ helyett ezzel a felírással: „Zora puca, bitse dana“, ami azt jelenti, hogy megvirrad még valaha.

— A Vuk az vlk, farkas és minden horvát fiú egy farkas és Horvátországnak meg fog még virradni — mondta büszkén tízpercekben a Vuk a fiúknak.

Dinivel hamar összebarátkozott a máris, tizennégy éves korában kopaszodó, piros arcú tömzsi gazdag gyerek, aki elegáns, vasalt ruhákban járt és mindennapra más nyakkendőt kötött. Csak úgy ömlött belőle a mamától elcsent párizsi parfümök illata és az életkedv, a nyíltság. „Már angolul is tanulok — dicsekedett — és közös szeretőnk van az apámmal, de ő nem tud róla: a szobalányunk“.

— Téged szeretlek — mondta Dininek — mert te jó magyar vagy és én jó horvát. Megvirrad még valaha!

Dini sokat is töprengett azon, milyen kellemetlen lenne majd, ha hadvezér lesz, Horvátország ellen harcolni, mikor úgy szereti ezt a bolondos Vukot. De mért kellene? Horvát hazafiak és magyar hazafiak! Milyen furcsa, hogy így szemben állnak egymással! S milyen különös, hogy az egyik haza szeretete a mások hazája ellen viszi harcra az embert. A szeretet Janus-arc, amelynek másik fele gyűlölet? Dini érezte, hogy olyan útra tért, amelyen még sok megvilágítani való van.

Mindegy! Az élet él s nemcsak Dini változott meg, hanem minden forr és új alakba fordul. Az ország februárban új miniszterelnököt kapott: Széll Kálmánt, Mátyás király szülőházát restaurálják, a „státová“-t, a hajdani császárjárás szégyelt ősdi emlékét a városházi urak egy ellenzéki lendülete áthelyezi az Óvár eldugott kis terére, hetven uccát átkereszteltek, a Belmonostor uccát Erdély és Magyarország egyesülésének ötven éves fordulójára elnevezik Unió uccának, a Hid uccából Wesselényi ucca lett, az új egyetem keramit-emeletei büszkén tekintenek le a farkas-uccai színház ősdi sárga hombár-

jára, Jakobinyi osztályfőnök úr áttért a szivarzásról a cigarettára s Dini hősi elhatározással levelet írt a nagyváradai hadapródiskolába saját levélpapíron, saját aláírással, saját IV. gimn. o. t. nevében a felvétel feltételeit tudakolva.

Vaskos hivatalos paksaméta volt a válasz, csomó nyomtatvány és ürlap benne: az intézet szervezete, szabályzatai, belépési nyilatkozat és szülői beleegyezés blankettái. Napokig tartott, míg mindent elolvasott, két hétig, míg mindent megértett Dini.

— Mit dugdosol előttünk, Dini! — kérdezte egy nap Arabella.

— Igen, anyád és nagyanyád előtt! — szólt közbe a nagyi.

— Én? Semmit! — felelt bizonytalanul Dini.

— Dini, te hazudsz! — mondta szigorúan Arabella.

— Igen, én hazudok! — vágta rá férfiasan Dini.

— Hát mik azok?

— Katonai iratok, Ara... anyám!

— Micsodák?

— Katona akarok lenni!

— Meghőbörödtél, te gyerek? — kiáltott fel nagyi.

— Isten ments! — szólt egyszerűen Arabella — erről szó sem lehet.

Dini sértődötten és ámulva nézett anyjára és nagyanyjára. Ha szóba került néha, mi legyen belőle, Arabella többször kijelentette, hogy pap vagy színész semmi esetre sem. Jó, pap úgysem akart lenni, bár a reverenda szép viselet, a színészség megfordult párszor fejében, de céltalannak találta egyik este gazduramnak, másik este például régi skót királynak lenni. Az életet pedig valami célnak kell irányítania, hogy miért, azt maga sem tudta pontosan. A katonaság nem cél, csak eszköz ama nagy cél elérésére. S ő már férfi, nem lehet egész életében Lányi Arabella színésznő fia. Öneki katonának kell lennie, hogy miért, az csak akkor derülhet ki, amikor már nagy katona lesz, aki Magyarországot felszaba... ez külföldben fiú és férfi dolog, nők, még ha anyák és nagyik is, nem érthetik meg. Csak férfi lehet hadvezér, Dobó Katica önthet ugyan forró szurkot a törökök fejére, de ezt is férfi találta ki s végveszély esetén nő nem ránt-

hatja le a törököt a bástya fokáról a mélységbe. Nincsenek Dugovics Katicák!

Arabella elnevette magát:

— De pontosan tudod, Dini fiam, a különbséget férfi és nő között! — mondta szelesen, meggondolatlanul.

Dini arca lángba borult, nagy rosszalóan csóválta a fejét.

Arabella zavartan elhallgatott, majd hosszan összenézett nagyival és kitérően szólt:

— Majd meglátjuk, fiam!

— Igenis, Arabella! — mondta szolgálatkészen Dini.

Egy ideig szólanul nézték egymást: két külön világ, a megszületni akaró jövő s a gátul eléje tornyosuló múlt, a férfi önösség, amely lassan bontja láncait s az anyai önzés, amely fia királyi palástját is pólyának tekinti.

Persze, a jelenet vége anyai csók és ölelés volt, amelyből feszengve igyekezett kibontakozni Dini, akinek arcát száraz kezével gyöngéden meg-meglapogatta a nagy.

Arabella fölszimatolt:

— Valami ég!

Nagy rohant a konyhába:

— Ugyan! A hagymaszagot érzed.

Ezalatt kint diadalmas sustorgással kifutott a tej s emelyítő égés-szaga betöltötte a lakást.

Dini mindenestre beleegyezésnek vette Arabella „majd meglátjuk“-ját s szívós kitartással kezdte összegyűjtögetni a folyamodványhoz szükséges rengeteg kísérő iratot, okmányt. Többet nem is esett szó a dologról köztük, csak éjszakánként hallotta néha Dini anyját és nagyanyját suttogni, de oly álmos volt mindig, hogy nem tudott odafigyelni, csak azt látta homályosan, hogy a nagy hálóingos fehér áranyalakja óvatosan lépked ki a nagy szobából, ahol most, mióta Veronka nem jött vissza, Arabella egyedül aludt, a kis szobába, amelyben ő nagyival aludt, a nagy a rendes ágyán, ő meg a kinyitható vaságyon. Nagy fölébe hajolt, alszik-e s ő oly buzgón tetette az alvást, hogy nyomban el is aludt.

Suttogjanak! A nők suttognak, a férfi cselekszik. És diadalt arat, mert ime, Arabella aláírta a szülői beleegyezést. Még csak egy irat van hátra, az orvosi bizonyítvány, amely azt tanúsítja, hogy a test nem hagyja cser-

ben a nagyszándéku lelket: az apró napoleoni lélek katonai szolgálatra alkalmas kis testben izzik.

— Melyik orvoshoz megyünk? — kérdezte egy délelőtt Dini.

— Majd csak elmegyünk egyhez — felelte Arabella.

— Mikor?

— Várj csak, holnap próbám lesz biztosan a *Gyurkovics lányok*-ból, premier jövő héten, így tehát holnapután nem mehetünk...

— De, Arabella, ha holnap lesz próbád, azért holnapután még elmehetünk...

— Azt mondtam, hogy holnapután is próbám lesz.

— Nem azt mondtad, anyám!

— Ne feleselj anyáddal, ha nem azt mondtam, azt gondoltam s különben is azt mondtam — szólt Arabella s füle hegye kivörösödött. — És nekem most dolgom van, elmegyek.

A szekrény-nyitogatás neszére nagy megszólalt a konyhában:

— Hova a fenébe megy éppen ebéd előtt?

Arabella nem felelt. Egy ajtó csapódott.

— Nem hallod? — kérdezte nagy.

Arabella csakugyan nem hallotta, mert már kint járt a kapunál, amelynek csengője olyan élesen, röviden és riadtan csilingelt föl, mintha legjobb álmából tépte volna ki durván az elsiető ideges keze.

— Na tessék, ebéd előtt elmegy lófrálni, biztosan sört is iszik a lump színészekkel, akik becsalják a kocsmába, hogy a ménkü vágna abba a bűdös fásba, aki ilyen nedves fát mer eladni, hogy erre nincs törvény, abszurdum — szavalta a nagy a konyhában s helyeslő megbotráncozással fortyogtak vissza neki a fazekak.

De egy kis óra múlva már újra otthon volt Arabella, akinek feltűnő éленkségén gyanakodva akadt meg nagy szeme: biztos, hogy sört ivott, akkor ilyen fürge, kedves és szeles, de hiányzott belőle az a sörözések után szokásos szelid büntudat, amelybe nagy mindig beleakaszkodott, hogy teljes beismerést csikarjon ki lányából. Nem is merete hát most faggatni, hogy merre járt, mert Arabella kedvessége mögött harcias elszántság lappangott, mint fenyegető ágyucsó a leplezően rákötözött zöld lombos fagallyak alatt.

— Na, Dini, ha kedved van — mondta ebéd közben Arabella — elmehetünk az orvoshoz.

Nagyi nagyot nézett, de Arabella rápillantott és lehúnyta mindkét szemét, ami a családi szimbolikában azt jelentette: ne szólj közbe, tudom, mit csinálok s te is meg fogod majd tudni. Nagyi vállat vont s izgalmaiban szaporán hajigálta magába a grizes tésztát, amit rágatlanul nyelt.

— Menjünk, anyám — szólt szilárdan Dini s szemében elszántság csillogott: ma délután dől el a világ sorsa.

Az orvos egy földszintes ház boltíves sötét szobájában fogadta őket, ahol az ősi falakkal kiáltó ellentétben modern műszerek csillogtak üveg-vitrinek üveg-polcain.

— Először is, kedves művésznő — mondta a pókhasu, vékony görbe lábu örmény orvos az orráról minduntalan lecsúszó cvikkert feljebb taszítva hüvelyk- és mutató-ujjával — itt van a recept, amit önnek ígertem...

Arabella elvörösödve vágott szavába:

— Igen, amit tegnapelőtt a színháznál ígért fejfájás ellen...

Az orvos Dinire pillantott, elmosolyodott:

— Ó, pardon!... Hát miről is van szó, kedves művésznő?

— A fiam... — mutatott Dinire Arabella.

— Beteg vagy, fiacskám? — kérdezte mézédeseen a fekete, szőrös örmény.

Dini finom ösztönrel megérezte, hogy ellenséggel áll szemben, ő támadott hát, mint jó katona, elsőnek:

— Én nem vagyok beteg, bizonyítvány kell csak a kadétiskolába, hogy felvegyenek.

— „Csak!” — mondta rosszkedvűen az orvos fekete szőrös óriási fehér kezét kinyújtott ujjakkal a levegőbe emelve — az nem olyan „csak”, fiacskám, előbb jön a vizsgálat, na, vetközz le, az inget is — s mikor Dini ott állt előtte derékig meztelenül, az orvos elkezdte tapogatni nagy csippentésekkel egészen úgy, ahogy a nagyi a piacon kínált csirkét szokta, elég husos-e. Aztán ugyanolyan arcot vágott, mint a nagyi, akinek minden csirke sovány volt. — Na! — mondta elégedetlenül s jöttek a kopogtatások, köhögtetés, sóhajtoztatás, miközben csiklandoztatóan szőrös füle lóugrás szerint hol itt, hol ott

nyomódott Dini hátára — kedves művésznő — szólt hirtelen, szinte durván az orvos, akinek éppen olyan ellenszenves volt a fiú, mint a fiúnak ő — kétségtelen, a fiú makkegészséges, de gyöngé, katonának nem való, nem adok bizonyítványt.

Dini ránézett, két válla megrándult, szegény kis szürke háta libabőrös lett, szemébe égető könny facsarodott s szapora kortyokban nyelte vissza sirását görcsösen meg-megránduló torkába. Aztán lesütötte fejét s reszkető kezekkel némán kezdte magára rángatni ingét.

Arabella elfordult, lopva könnyet törölt ki szeméből s hatalmas trombitaharsogással kifujta az orrát. Az orvos visszaült asztalához s mogorván firkált valamit.

— Ez gonosz cselekedet volt, kérem — mondta az orvos aznap este Arabellának, mikor összetalálkozott vele a színháznál — kitűnő testi anyag az a fiú és jó katona lett volna belőle, önérzetes, tűrő, ilyenekből faragja a katonai drill a hősokeket s majdnem elszóltam magamat, hogy a művésznő délelőtt nálam járt és összebeszéltünk előre, hogy nem adok bizonyítványt, alapjában véve amit tettem, az az orvosi eskü megszegése és félek, hogy a fiú belénk látott, persze arra a rombolásra nem gondolt kegyed, amit egy ilyen felismerés végezhet a fiú lelkében, anyja iránt érzett szeretetében.

— Egyetlen fiú, úgy féltem — mondta síró hangon Arabella.

— Félti! Mindenki félti a gyereket, de a szülői félelem tönkre is teheti a gyerek egész életét.

Arabella olyan riadtan nézett a kis örményre, hogy az megijedt:

— Nem olyan tragikus, nyugodjék meg, csak a véleményemet mondtam meg, biztosan kegyednek van igaza... Jó darab ez „A lengyel zsidó“?

— Ujházi Edének parádés szerepe — mondta Arabella.

— Megnézzük, megnézzük, kegyed is játszik, brávo, brávo. ... Még egyet! Honoráriumot aztán ezért a ténykedésért igazán nem fogok elfogadni. Kezét csókolom!

Diniből napokig nem lehetett egy árva szót sem kivenni. Az orvostól hazamenet elhúzódott anyjától, otthon elővette a gyönyörűen megírt folyamodvány és rengeteg melléklet vastag aktacsomóját, az iratokat egyen-

ként négyfelé repesztette, kiment velük a konyhába és feltüzeltte mind. Ott állt sovány alakja a vaspléh tűzhely előtt s nézte a papírdarabokat lánggra lobbanni, szürkülni, pöndörödni, a feketén izzadó, majd elhalaványuló betűkkel fekete pernyévé vékonyodni, pikkellyé töredezni s szürke hamuvá szétesni. Egy-egy feketült papírszelet szélén körül magát egyre beljebb evő tűzpiros szikraszegély sziporkázott, mint sötét felhő peremén a lenyugvó nap bíboros fénye...

Nem szeretett otthon lenni. Ahogy végzett evéssel, leckével, elment vagy lefeküdt. Szenvedett, mint a feleségét briliánsokkal kényeztető, gyerekeivel bőkezű bankár-apa, ha máról-holnapra tönkre megy, szenvedett, mint első szerelmi csalódásában a hisztériás költő, szenvedett, mint az eltiport vetés, mint a szétfűrészelt fa, amely laposra vágott tönkjén sokáig sirja még ki gyökérmélyből feltörő életnedveit. Az ő szeme is könnyes volt sokszor, amikor gyötrődő kis szíve el-elszorult.

Csak felnőtt korában tudta meg az igazságot, hogy becsapták, az anyja is, az orvos is s akkor, mint ahogy felboruló üveg szokta fekete tintamaszatját végigönteni alulról fölfelé a már teleírt papírlapon, sötét düh áradt vissza benne gyereksége üde emlékeire, idejekésett gyűlölet, bánat és felháborodás, el akarva pusztítani az elpusztíthatatlant, amit Isten sem változtathat már meg: a multat. A hazug multat, ezt a gonosz anyát, amelynek korcs gyermeke az elhibázott jelen...

A kis Dini lelke, az ő „magán“ lelke, a későbbi férfilelek bimbója lefagyott benne. Ujra érezte, mint egy felkapart sebet, társadalmi helyzete rendezetlenségét. Úgy érezte magát, mint nyáron Gughon, amikor az elsötétített szobában kis rést nyitottak az ablaktáblán, befúrta magát a külső verőfény, színeket és alakot adott a tárgyaknak, aztán újra behajtották az ablaktáblát s minden alak-talan, szorongó, nyirkos sötétségbe süllyedt vissza. Úgy élt eleven-holtan, gépiesen, mint egy beszélő baba, amelyből két zsinór lóg le, ha az egyiket húzzák meg, azt mondja: „Papa“, ha a másikat: „Mama“ s ha visszafektetik skatulyájába, lehúnyja kék szemét. Ő benne is mintha két zsinórt rángattak volna, az egyikre azt mondta: „Iskola“, a másikra: „Család“. Jól tanult, de mogorván; jó fiú volt, de dacos megadással.

Ó, ha a szülők tudnák, hogy ölelő karjukban fuldokolni is lehet!

Dini alapján véve nyílt és barátkozó természetű volt, puha lélek, mint egy csiga, de ez a csiga ezekben a megpróbáltatásos hónapokban keserősége váladékából kemény házat vont puhasága köré, zárkózott lett. S élete későbbi folyamán is, ha odaadó, puha, nyílt perceiben durván érintette meg valami érzékeny csápjait, rögtön visszahúzódott házába s ami még esetleg kint maradt belőle, azt vastagon lepte be, mint a csiganyál, az epe.

Szinte örült neki, hogy május elsején Váradra ment a szintársulat s ő ott maradt a búza-uccai kis lakásban a nagyival egyedül. Úgy éltek, mint egy kis szerzetes egy öreg apáca mellett. Nem beszéltek, mint a karthauziak s folyton foglalkoztak valamivel, mint a benedekrendiek. Egész délutánokat elüldögéltek egymás mellett az udvaron a nagy szoba kitért ajtaja előtt, a nagy egy zsámlyon, ő egy nádszéken, és olvastak, a nagy ujságot, ő könyvet. A nagy sokszor csóválta fejét olvasás közben, vagy meg-megszólalt: „Csirkefogók... botrány... ejha!... hallatlan”. Dini sokszor tekintett fel elgondolkozva olvasmányából, de nem szólt.

Néha megkérdezte Dini:

— Kik a csirkefogók, nagy?

— Ezek a panamisták! — volt a rövid válasz.

▲ nagy is megkérdezte néha:

— Min gondolkozol Dini?

— Ezen a Gordon pasán a Szudánban — felelt kurtán Dini.

S az ilyes választ, úgy látszik, mind a ketten kielégítőnek tartották, mert nem faggatódzott egyikük sem tovább.

Így remekül elszórakoztak s ha az alkony kivette kezükből az ujságot, könyvet, átmentek Vezéryékhez. A két öreg asszony kiült zsámlyokon (mért szeretnek az öregasszonyok zsámlyon guzsorogni, talán mert közelebb vannak a földhöz, amelyben nemsokára kinyújtóztatva örökre elpihennek?) az udvarra s órákig beszélt primadonna-pimaszságról, igazgató-gazságról, gavallér nagyurakról, kolléganőt potya-csókért nyaggató tejfeles száju kölyök-színészről, a kis nyugdíjról s az élet nagy bajairól. Ezalatt a szobában Dini angolt vagy franciát tanult

Emmával, ami abból állt, hogy a nyitott könyvet maguk elé tették, néha mondtak egy vadul hangzó idegen szót s közben eszeveszetten csókolóztak, mintha csak egymás száján keresztül tudnák magukat átrágni, átszívni egy jobb életbe. Dini tudta, hogy ő mit akar feledésbe ölni a csókkal, sejtette, hogy Emmának is van valami bánata, de nem kérdezte. Két vízbefuló sem kérdezi egymást, ha az örvényben egymáshoz sodródva görcsösen összekapaszkodik. Majd megvesztek egymás csókjától, amíg tartott, egymás testétől, amíg egybetapadt, éjszakáik, külön-külön, zaklatottak voltak, de közben úgy nem gondoltak egymásra, mint a kijózanodott részeg ma a pohárra, amelyből tegnap mámorát magába itta.

IX.

Pocsolyába fulladt szívárványok

Így mult el újra egy iskolai év, az algimnázium utolsó éve, szeptemberre már, mint V. gimnazista hosszú nadrágot kap s tanítás előtti miséken padba kerül, balról az első sorokba. Istenem, mikor kerül jobbra az utolsó sorokba, mint nyolcadikos? Számkivetés évei ezek ebben a zord Erdélyben, ahonnan folyton elvágódott amoda, a Királyhágón túlra...

Örült is, amikor a Te Deum évezáró hatalmas szárny-csapásai betöltötték a piarista templom hússét s ő tiszta jeles (mi célra?) bizonyítványával és riadt nagyijával mehetett Váradra Arabella után. Most utálta Váradot, a világért sem sétált volna el a Rhédey-kert felé, a had-apródiskola tájára s ha kadettot látott a városban nagyritkán, szíve összeszorult s elfordította a fejét. Naphosszat a színháznál lebzselt vagy a Körösön az uszodában sodortatta sovány tagjait a rohanó árral.

Lehet nagy célok nélkül is élni? Úgy látszik, lehet, mert az a csodálatos éppen, hogy bármi történik, nincs megállás, az a rejtélyes dolog, ami vele és körülötte végbe megy, amit a nagyok és a könyvek egész szükségtelenül ebbe az egy kis értelmetlen szóba akarnak bele-szűrkiteni, hogy „élet“, mintha mi sem történt volna, megy a maga útján zavartalanul, makacsul, vakon s ennek is megvan a maga szépsége, szinte kellemessége vagy micsodája. Nem kell okvetlen kézzel-lábbal erőlködni,

nem kell keresztben átuszni az uszodát, az ember belelép a vízbe fönt, ahol a folyó bezúdul és sodortatja magát az uszoda másik végéig. Az étellel is lehet így!

Nincs cél, nincs akarat, nincs erőlködés, az ember sodródik s csak a szeme van nyitva, hogy mindent lásson, mindent megjegyezzen, talán valami rejtélyes célja is van ennek, ki tudja, majd elvállik. A kétségbeesés mozdulatlansága, amely ránehezedett, amikor szép katona-reményei füstbe mentek, olyan volt eleinte, mint egy békanyálás, moeskos, rothadt pocsolya s most a sár kezdett leülepedni, a rothadó moszatok leszálltak a fenékre, a békanyál el-tisztult és a pocsolya tükörré változott, amelynek mozdulatlan felszínén tarka képekben állt, amit látott, ami körülötte történt.

A bőkezű intendáns új, látványos operettet készült előadatni. Volt benne görög-tűz, balettlányok serege, igazi ló, sok zaj és sok mozgás. Az volt a címe: Utazás egy apa körül. A próbák rendkívül élvezetesek voltak: dobálták a lábukat a táncosnők, a primadonna úgy kiabált, hogy a két melle úgy ugrált, mint az ágy lábához kötött lufbalon, a karmester dühöngött, a rendező remek disznóságokat káromkodott s a komikus sorra fogdosta a nőket igen illetlenül s a ló, amelyet az intendáns úr — gazdag arisztokrata — közeli birtokáról hozatott be, egy hóbortos, kövér, nyughatatlan jószág, minden próbán a szinpadra „extemporizált” és tömérdek nevetségre adott alkalmat.

Szombaton volt a premier s ő másnap reggel utazik Arabellával Budapestre, onnan egyedül Gughra. Otthon szépen bepakoltak mindent a reggeli utra s elmentek a színházba. Az utolsó padokba tudtak csak befurakodni, olyan zsúfolt volt a nézőtér.

Tébolyult zene, női meztelenségek, a komikus hülye viccei, hadarás és üvöltő ének kavarohtak a szinpadon s Dini úgy ült ott, mint egy itatós: mindent magába szívott. Már bögött a nagy finálé, a kulisszák mögött hosszú serpenyőkön görögtűz kék és piros lángjai lobbantak, előttük félkörben állta körül a szinpadot a balett-szoknyás lányok kara, középen ott nyugtalankodott a ló, riadt pófával meredve a sötét nézőtérre. A karmester mézédés mosollyal hadonászott, csavargatta magát, mint egy frakos giliszta, aki hirtelen vitustáncot kapott... Jön a finálé vége, a karmester felugrott, két karját kitárta.

mintha el akarna repülni, a ló ránézett, megijedt, elkezdet hátrálni és felemelte farkát a szokásos extemporizálásra, a balett-lányok hátraugrottak, ni, az egyiknek itt jobbra elől a tüll-szoknyája belemártódott egy serpenyő zöld lángjába, a tüll tüzet fogott, olyan volt a lány egy pillanatig, mint tarkabarka farkát kiterjesztő paradicsommadár, aztán egy sikoly, már a haja is lángolt, ordítások, mindenki szétszaladt, a zene megfulladt, a nézőtér mint egy óriási bögő hullám csapott fel, nagy csuklón ragadta, rohantak, kint voltak a sötét udvaron, ahol teljesen meztelenül, de égve, világítva szaladgált a balett-lány, valaki nagy pokróccal utánna, rávetette magát, ordítás, a földre hemperedtek és újra egészen sötét lett.

A Lányi-család eszeveszetten rohant az ucca felé, kint megálltak, hallgatták a kiözönlő közönség zaját, visszamentek, kérdezősködtek: a Fehérvári Marcsa égett össze, de életben marad, hallották, ide-oda topogtak, újra elindultak s egyszerre csak arra eszméltek, néptelen ucca csöndjében úgy kopog a léptük, mint valami szabálytalan verésű beteg szív. A nagy aztán sápítozni kezdett, az Arabella jajongani s Dini azt vette észre magán, nem fél, nem sajnálkozik, csak roppant érdekesnek találja az egészet. Emiatt valami gonosz, lelkendező büszkeség töltötte el, azért hirtelen meddő szégyenkezés, hogy milyen szívtelen. De nagy és Arabella már rég elfelejtették az egészet, amikor benne, hónapok múltán, igazi, mély részvét ébredt a Marcsa iránt, akinek testén a hajzat olyan valószínűtlen lobbort vetve égett akkor éjszaka a sötét színház-udvaron.

A rádobbanó Végzet azután sem riasztotta meg soha, csak utólag, amikor a multból egyszerre hirtelen fölmerült, mint a vízbefult, akit később fölvet az ár. A sebnak nem ütése, hanem összeforradása marcangolta utóbb is mindig.

Pesten első útjuk a Nemzeti Színház bérházához vezetett a Múzeum-körút sarkára. A Szikszaynál bevágtak egy-egy pár virslit, pohár sört, aztán fölkapaszkodtak a harmadik emeletre, ahol Arabella nagy pátrónája, Jászai Mari lakott. Becsöngettek. A biztonsági fényes acél lánc mögött csak résnyit nyílt az ajtó s rajta át a szobalány fél-arca mosolygott rájuk ismerősen.

— Ki aaaz? — zengett a nagy lakás egy távoli szobájából szigorú Medea orgonabúgásu hangja.

— Az Arabella naccsága a Dinivel! — sívított vissza a szobalány.

— Befe! Befe! — zúgott Gertrúdis királyné parancsa.

A lánc lefittyent, az ajtó tárult, bent voltak a nagy szalonban, amelyben sublónyi talapzaton egy érc-ló állt, mellette búsuló huszárjával. A ló volt akkora, mint egy bernáthegyi kutya s a födetlen fejét lehajtó szomorú bronz huszár, mint egy kamasz gyerek.

— Hahó! Hát itt vagytok, Aranyos!? — bűgött a szomszéd szobából a Jázont hízélgéssel szelídítő hang, de úgy, hogy a zongora húrjai is velezengtek.

Beléptek a szobába, ahonnan a hang szólt. Senki. De a zongora alól egy flanell-hálóköntöst feszítő hatalmas ülep tolódott kifelé, a jelenség megfordult s rájuk emelkedett Jászai nagy, komoly sárga arca, amely olyan volt, mint egy renesszánsz-férfié, amelyet Fadrusz mintázott pár erős vonallal, nagy sík felületekkel.

— Takarítok! — magyarázta nyájasan Elektra, teljes nagyságában elébük magasodva s roppant mellére szorítva az apró Arabellát.

Dini áhítattal és idegenkedéssel nézett a nagy tragikára, volt valami, ami hozzá vonzotta, s volt, amittől menekülni szeretett volna. Csak jóval később, egyetemi hallgató korában jött rá, hogy, ami vonzotta, az a zseni volt, s arról is csak később adott magának tisztán számot, hogy a zsenik a polgári életben rendszerint tűrhetetlenek, mert a megalkuvásokba merevült társadalom szokásai olyan kényelmetlenül feszülnek meg szertelenségükön, mint a Kerepesi-uton készen vett szűk ruha.

Magához szorította Dinit is Miria és rárivallt Arabellára:

— Te gyilkos! Ez a fiú sört ivott! Az alkohol butít s a cigaretta megtöri az akaratot! Meg ne halljam még egyszer, hogy Dini iszik! De hagyj! Öltözöm és megyünk ebédelni!

Kihurcolta őket gyalog a Wampeticshez a Ligetbe, aztán bementek az Állatkertbe a tudós fókákat megnézni, végig járták a „kinai falu“-t (impresszárió hurcolta Európában állatkertről állatkertre őket) s beültek meg-

nézni egy kínai színielőadást. A kínai színészek dús történelmi kosztümökben, torna-mozdulatokkal úgy ordítottak, hogy nyakukon kétoldalt pattanásig feszült az ér. Dini, akinek finom érzéke volt minden exotikum iránt, nagy figyelemmel hallgatta őket, de Jászai ideges lett:

— Ez nem színészet, ez nem művészet, ez szégyen, szégyen rám és minden színművészetre, megalázva érzem magam, Arabella, gyerünk!

Felugrott és elvonszolta őket, uzsonnázni.

— De, Miria, kérem, ez nagyon érdekes volt.

— Érdekes? Te, eltévelyedett gyerek te, nem ruha, ugri-bugrálás és öblös hang teszi a színészt, aki mindezzel csak a szöveget szolgálja, az író rabszolgája, cseléd, hanem a lélek, amely az író szövegét, a színész testét, hangját, arcvonásait megragadja, egybe gyúrja s egy új egyént teremt, miként az Úr agyagból Ádámot. A szöveg halott agyag, életet az én lehellem fú bele — és akkorát fújt, hogy a ligeti zöld-kávéház asztalán a vele szemben ülő Dini pohár kávéjáról riadtan repült le egy nagy darab hab.

— Ezt még Dini nem érti — mondta bocsánatképpen Arabella.

— De igenis értem — szólt tisztelettel, de szilárdan Dini.

— Elvakult anya, ki csecsszopónak nézi ennen gyermekét még akkor is, ha már bajuszka ütközik orra alatt — szavalta Jászai, akinek messzehordó hangjára tisztelettel figyeltek fel a szomszéd asztaloknál. — Nosza, mondjad, Dinkó fiam, mi légyen a művészet?

— En úgy gondolom, Miria.

— „En“ nel csak az angol kezdi a mondatot és nagybetűvel írja...

— Miria kérem, úgy gondolnám, hogy a művész akar...

— De Dini, ne beszélj zöldségeket — mentegetőzött zavartan Arabella.

— Hallgass, Aranyos! Jól mondja. A művészet: akarát!

(Mely előbb-utóbb diadalt arat — gondolta Dini, de nem merte hangosan kimondani.)

Jászai figyelmeztetően emelte fel barna kesztyűs mu-

tatóujját, amely éppen olyan volt, mint egy britannika-szivar:

— Il ragaccó e intellidsente!... Te különben nem értesz olaszul. Egyébaránt most megyünk és jegyet váltunk a Barnum-cirkuszba...

— Ahol három porondon egyszerre játszanak? — kérdezte Dini. — Én olvastam a Barnum milliót a Magyar könyvtárban.

Jászai olyan jóakaratan mosolygott Dinire, mint a jóságos elefánt az értelmes, de bohó foxira.

Arabella és Dini holtfáradtan értek haza késő éjjel szállásukra: Jászai tomboló vitalitása rettentően kimerítette őket a naphosszat tartó szórakozási hajszában. Jászai egész nap beszélt, intézkedett, intett, gyalogolt, tevékenysége úgy öntötte körül a két ijedtet, mint hányódó deszkaszálakat a viharos tenger, késő este még arra is volt benne erő, hogy a Barnumban a jegyváltás körül hangos angol vitát rendezzen:

— Csiting! Csiting! — vágta oda az amerikai igazgatófélenek, aki a valóban királynői felháborodás súlya alatt összecsuklott, mint egy igazi csaló, s néma meghajlással nyújtott vissza egy nagyobb bankjegyet a Megsértett Világrendnek.

Másnap este már Gughon aludt Dini. Nyugtalanul. Gimnázium és kadettiskola, akarat és művészet, cél és céltalanság, a Barnum rózsaszín idomított malacai, kétszáz kilós nője és „csontváz-ember“-e, a labdázó fókák, „csiting“, „ragaccó“, élete s az egész élet rejtélye félészakán ébren tartották a kis szobában, amelyben most egyedül aludt (se Mikes Béla, se a Tini nem kapott az idén nyaralásra meghívást, miért?) s amelynek ablaktáblás sötétjébe olyan idegenül, idegenítően hangzott be a szél sípolása a fák között s a szertenyargaló kutyák hol közeledő, hol távolodó csaholása... messze, egy helyben felsűvít az égre egy vonítás, mint egy hang-gejzír, amely ugatássá töredezve hull vissza, az ugatás közeledik, itt van az ablak alatt, hirtelen elhallgat s panaszos nyöszörgés kapirgálja kint az ablaküveget. A kutya be akar jönni... Fél!

Ő is fél idebent. Mitől? Várad jut eszébe. Nem sikerült, azért fél. A sikertelenségtől fél. Dacosan ül fel ágyában s úgy érzi: a dac és a félelem elválhatatlan

pribékjei lesznek eztán. Fél tervelni, fél valamibe belefogni, hátha nem sikerül s akkor újra magára kell kerítenie a néma dac köpenyegét.

Alig pirkad, fölkel, óvatosan csobog a mosdó-vízzel, vigyázva öltözik, zajt ne csapjon, lábujjhegyen átmegy az öreg Veron szuszogásokkal telt szobáján, mint a tolvaj, nyit a konyhába, amelynek külső ajtajáról most veszi le a keresztvasat egy kócos cseléd, akinek olyan jó lány- és kocsis-szaga van egyszerre.

— Jó reggeet a tekintetes urfinak! — szól a cseléd, aztán lehajol tüzet rakni, meztelen kedves gidres-gödörös térdehajlása kilátszik.

— Jó reggelt! — Dini elfordul, nyitja az ajtót s kint áll a verandán a hajnalban, amely mint virágszagu hús fürdővíz önti körül. A veranda tele kisebb-nagyobb, nagy pulikkal, kuvaszokkal, komondorral, uri és parasztkutyával, mint a Fliegende Blätter egy oldala, s mind rohan, tolong vakkantgatva, nyalintva, ugrándozva üdvözölni istenét, az Embert, aki im felhozza a napot az égre s megszabadítja őket az éjszaka rémeitől. Dini büszkén áll a kutya-népgyűlés közepén s nézi az elvérző éjszaka zsebéből fölcusszanó óriási aranytallért.

Egy sápadt béres jön a hajnali fejéssel, végigméri Dinit és nem köszön.

— Kéne kávé a tekintetes urfinak? — kérdezi a konyhalány. — De csak cseléd-kenyír van.

Jó az a cseléd-kenyér, lyukacsos, szikkadt, egyszerű izü. A belsejét előntő forró kávé úgy veszi, mint az eljövendő forró napsütés ígéretét.

Megy a földekre. Keresztül vág a pusztán. Az ökrök a nyári jászol két oldalán úgy állnak sorban, mint ketős zongora-billentőzet, amelyből hiányzik a fekete. Lesétál a lejtőn, a völgyecske legmélyebb pontján körül-sövényezett konyhakert mellett elhaladva fölkapaszkodik a Károly kocsis házához, pár lépés még egy úton s kint van a mezőn. Megy tovább, sűrű kukorica, lucernás, tarló, szántás, megy tovább a szelid óriási hullámokat vető földön, pici levelű, óriás tüskéjű amerikai akácok útszegélye alatt egy legmagasabb pontig, ahonnan belátja szinte az egész birtokot, ha hátrafordul. De most előre néz. Balra liceumos-sövényeitől borzasan Dad apró házai, előtte Szák és Szend tornyai, jobbra valahol a messzeségben

Kocs, mögötte a puszta s a puszta mögött valahol Kömlőd.

Mily roppant nagy ez a kis világ, amelyet ez az öt falu zár itt körbe! Az övé és mégsem az övé. Ezt is elveték tőle, mint a kadett-életet.

Hirtelen vérhullám öntötte el a fejét, rosszul érezte magát. A friss nap erős tüztől, a gyors reggelizéstől vagy sietős járástól? ... Pár pillanatig tanácstalanul lihegett. Valami könnyű, foszladozó, hideg üresség terjedt szét benne s hirtelen rájött, hogy nem a nap, a kávé, a gyaloglás szédítette el, hanem egy felismerés, amely úgy pattant föl öntudatába ismeretlen mélységekből, mint valami felfedezés. S azt is érezte, hogy nem töprengés, számítás, öngyónatás szülte ezt a felismerést, hanem mintha a bőrén, a szemén, a száján, fülén keresztül tolakodóan kívülről hatolt volna beléje:

Jóvátehetetlenül rossz uton indult el, rossz uton megy és rossz uton fog menni egész élete!

Belőle nem lesz soha Szillánghy, bár Szillánghy-vér minden porcikája; idegen lesz mindig ezen az ősi birtokon, pedig első szülött fiú az emberek hosszú sorában, akik apáról fiúra itt gazdálkodtak századok óta, de nénje más anyától van, öccsei is s ő köztük egyedül áll a családba titkon belopott anyjával, aki csak szeretője volt gyermelyi és sándori Szillánghy Dénesnek, az öreg Veron is szeretője, de eselédje is és pereputtya itt ül ezen a zöld birtokon, mint levéltetvek a rózsafán; a Kadisa-had paraszt népség, ő úr gondolkozásában, mozdulatában, izlésében, családi büszkeségében s mégis csak egy apátlan, hontalan, kóbor, proletár színész-poronty, akire ha ránéznek, nem úri nászágyra gondolnak a vigyorgó emberek, hanem pezsgős orgiák hotel-diványára; a vére, a teste, a lelke szenvedélyesen szereti anyját, de esze ridegen elítéli, mert szeleburdi volt, amikor Szillánghy lett és szeleburdian elmulasztotta a Szillánghy-kölyköt Szillánghy-névvel hozni a világra; lelke minden lendülete vakmerő és férfias, lovon, karddal, vadászaton, sportokban, veszedelmekben kellett volna nevelkednie mellette lovagló atyja oldalán s mégis parfümtől fulladt, festéktől rikoltó, lupanar-levegőjű női öltözökben, csóktól maszatos kulisszák között nőtt fel; farkaskölyök ő, akit nem farkas-apa nevel, hanem meleg

szoba mélyén párnákon kényeztet, puhít egy cica-mama...

El kell ezen az úton, a kiközösítettek útján, kárhozni, amelyen Szabó Pista, a suszterinas röhögve táncol s amelynek végén Luccheni rohad egy ergastolo-ban...!

Lehunyta szemét... láng, füst, fájdalom ellobbant... de, mint rásütött bélyeg, ott vöröslött lelkében mindennek foglalatja, ez az egy szó:

Kiközösített!

Mélységes szomorúsággal ment le a pusztára, amelyet úgy megutált, mint egy szennyes inget, amelyet nem vethet le, mint egy Nessus-inget, amely nem vérrel, hanem kosszal tapad testére.

Nem is érezte jól magát egész nyáron.

Szillánghy, a „baacsi“, mogorvább volt, mint valaha s ha szólt hozzá, csak inteni, óvni vagy korholni tudott, esetleg kellemetlenkedő vitákat rendezett vele Gibbon nyomán, akit most olvasott, a rómaiak történelméről. Dini úgy érezte, hogy a bácsi gyűlöli őt, ami nem is lett volna csoda, hisz szakasztott mása volt. S az Isten tudja mért, egyre hibán, tévedésen, bűnön akarta rajtakapni s szinte haragudott, hogy Dini nem elvetemült, gonosz, züllött lelkű, romlott, hanem dacosan félénk rendes, jóérzésű, derék fiú.

Az öreg Veron többször volt rumszagu, mint jókedvű. Az ital, amely eddig kemény husuvá táplálta, piros arcúvá fűtötte, kezdte szétenni. Arcán a vér-rózsák az italosság szederjes foltjává állandósultak. Alakja elzsírosodott, szeme vizenyős lett. Élénksége tompultsággal váltakozó szertelenséggé züllött. Jókedvében disznólkodott, persze csak, ha a „tekintetes úr“ nem hallotta. A kíváncsok házicselédéből egyre inkább kiütközött a részeseges nénémasszony.

Veronka fütyült az egész világra. Evett, aludt, nevetett s ha módját ejtette, parasztleányekkel cicázott, akiknek fogdosódó udvarlása roppant tetszett neki. A bácsi előtt maga volt a példás, ha nem is éppen szűzies derű.

Zsigucin bámulatosan kifejlődött paraszt nagy feje, amely teljesen olyan pettyhűdt volt, mint anyjáé most, amiből meg lehetett állapítani, hogy öreg Veron a bővebb italozást Zsiguci világrajövelete idején kezdte el.

A Lali volt a puszta bölcse, méltóságos bohóca, aki mindenén huncutul nevetett. Fátyolozott kappanhangját egyébként nem igen lehetett hallani.

Drási gyönyörű kis, remekbe szakajtott paraszt-kölyök volt, erőszakos, hazudozó, irigy, bátor, kedves. Az arca, mint az anyjáié lehetett fiatal korában. Fogantatásakor biztosan nagy ital-szünet volt anyja életében.

Zsuzsó gyöngelméjűsége szépen fejlődött. Senki sem törődött vele.

Dini naphosszat élesen figyelte ellenségeit: testvéreit. Veronka teljesen elvegyítette magában a Kadisa kocsis és a Dénes tekintetes úr vonásait. Hasonlított Dinihez és a Lalihoz, aki viszont második, rontott kiadása volt Dininek. Zsiguci, Drási és Zsuzsó tiszta Kadisa-vér voltak. Drási volt köztük a hibátlan, pompás Kadisa. Zsuzsó az egészen, Zsiguci a félig szétázott Kadisa-arc.

Mi köze neki ehhez az egész pereputtyhoz? S mért szereti mégis őket? Veronkához szinte testi vággyal vonzódik, a Lalit szívesen öleli, csókolja pártfogóan, a Drási fiút megcsókolni pedig határozottan jó, örül, ha Zsuzsó, aki őt (miért?) nagyon szereti, restelkedőn kuncogva hozzásimul, és szívesen segít mindenben a kissé méla Zsigucinak.

És mért menekül mégis mindig tőlük, ha megteheti?

Minden élet ilyen zavaros? S mindig ilyen zavaros lesz az ő élete?

Egy emberi lény volt itt, akihez zavartalan, tiszta gyöngédséggel vonzódott: a Máli, pompás egészséges emberpéldány, akinek arcát, szemét, alakját, lelkét, vonalait egyformán szépnek találta. Van ember, akivel jó beszélni, de nem lehet ránézni; van, aki szép, mint egy kakadú, de lelke éppoly gonoszul rikoltoz, mint a kakadú. De Málira jó volt nézni, jó volt vele beszélni, jó hozzáérni; Máli olyan tökéletes és izes volt, mint a legillatosabb, legjobb ízű gyümölcs, a málna. De az őszibarackhoz is hasonlított a színeivel s azzal, hogy éppen olyan tiszta és üde volt. Az üdesége tette tisztává, vagy tisztasága üdévé? A keze fehér volt, az arca hamvas s a tiszta perkál alól átérzett telt, szép vonalu testének tiszta szaga: finom szappan- és gyümölcs-illata. Vajjon mit csinál Kocson?

Egyszer ebéd után, amikor megint nagyon elfogta a

vágy, a Kadisa-hadtól menekülni, átballagott a lóistállóba Károly kocsishoz s két lóbarátjához, a Viharhoz és Gidránhoz. De Vihar és Gidrán, a két simára kefélt sárga szerszámosan éppen kinn állt az istálló előtt s Károly éppen curukkoltatta őket a szekér rúdja mellé.

— Hova készül, Káro?

— Kocsra mék! Gyün velem?

Hogyne menne! Egy pillantást vetett a „kastíj“ felé, a bácsi alszik, öreg Veron lement a gyerekekkel a csibésinéhez, Veronka a kiserdőben keres magának pléddel egy jó alvóhelyet, uzsonnáig nem fogják keresni...

Kocs egy völgy szorulatban húzódott hosszan s ezt a völgyvágást közepén még mélyebbre vájta az út s egy széles patak, két oldalt a fehér házak magas parton álltak, egyformán, mint a birkák. Az egyikre mégis felbőkötött bajsza hegyével a Károly:

— Ez a. Ittend lakik a Máli. Szájjik le, szekérree nem lehet a ház elejbe jártatnyi. Addig én elmenek a kovácshol megpatkútatnyi ezt a Vihart e.

Dini egy kaptatón felkapaszkodott a házhoz. A kerítés előtt nagyot kiáltott:

— Máli! Máli! Itt vagyok, a Dini Gughrú!

A néma ház pitvarajtaja megnyílt s kinézett egy fejkendős arc:

— Jézusmárjám, a Dini tekintetes úrfi!

A pitvarajtó bezáródott, majd pár perc múlva megnyílt s kilépett rajta egy sovány, piszkos parasztasszony. Istenem, mi lett a Máliból! A válla előregöbült, régen telt karja megvékonyodott, formás párnás keze megnagyobbodott, megvastagodott, régen domború csipőjén most lecsapzottan lógott a szennyes ócska szoknya, az arca őszibarack volt, de olyan, ami megaszalódott s megrepedezve sárba esett...

— Istenem hozta ütet, Dini urfimat! — és sietett a kerítéshez, amelynek tulsó felén meghökkent szomorúsággal állt ott Dini.

Ez Máli, ez a birkaszagu öreg parasztasszony? Biztosan birkasajton élnek esztendő hosszat. Két év elegendő volt így legyalulni róla minden szépséget?

— Az uram nincs ithol, hívnám be ütet, de a szomszidok miatt nem merem, legín már szinte, még szájára

venne a falu, de szíp lett, lelkem Dini, hát csak eegyütt megníznyi a Málit, hogy van?

— Én köszönöm, jól vagyok és maga hogy van?

— Tűrhetesen.

A szeme se volt a régi, szép világos kéken ragyogó szeme fakó és szürke lett, megvakult tükör, amelyről belül a szenvedés leette a foncsort.

— Zsellírsorban küszködünk. Sok a jószág és korán itt van a pirkadás meg későn gyün az icaka. Ó be örvendeztem, hogy Dini urfimat itt láthassam, de most Istenem vele! — s átnyújtotta a kerítésen búcsu-fogásra hatalmas tenyerét, amely tyukszemes, repedezett és kemény volt, mint egy férfié.

Ezzel visszafutott a házba, retkes mezítlába bután és riadtan csattogott a ledöngölt földü udvaron. Mikor már a pitvarajtó mögött volt, a szomszédok vizsga tekintetétől védetten visszafordult, két kezét lelöttyent melléhez szorította, aztán szenvedélyesen szájához nyomta s kétségbeesetten nagy paraszt-esókot hintett a maflává kövülten álló Dini felé.

Dini mit tehetett? Kalapot emelt s amikor látta, hogy Máli kendős feje zokogva borul az asztalra, gyorsan elfordult s hirtelen elment, hogy őt is el ne kapja az az ismeretlen Tragédia, amely ebben a néma házban rohadt.

— Mi baja a Málinak, Káró? — kérdezte Dini hazamenet.

— Hám mi baja az úri ágybavalónak, ha paraszt kapcája lesz belülle? Eenyüvi a kosz meg az állati sor, amibe él. Az ura üti-veri, dőgoztattya, szerelmivee szaggattya s ha memmukkan, letorkújja: „Haagass, urak ringyója vótál, azír бүдös níked a trágya!“ Pallérozott zabla nem hányta úgy a fínységét, mint a Máli szeme, de mán kisírta belüle a ragyogást!... Nye, Gidrán, te, Vihaar, ccc...

A két ló fejét fölkapva, fülét hegyezve ügetésbe lendült s a frissen patkolt Vihar, nyakát jobbra fordítva, büszkén és nevetségesen hányta a bal farát.

Esős napok következtek eztán. Sűrűn csurgott az égi lé a víztől fényes tetőkre, fűre, faderékre, földuzzasztotta a földet, amelyből olyan sarat kevert, hogy őt lépésre sem lehetett a háztól elmenni. Dini bácsi a felső verandán üldögélt felöltőben, elkülönítve mindenkitől, mint egy

hadihajó parancsnoka. Kívülről nem lehetett hozzájutni a sár és eső miatt, a szobákon át sem lehetett, mert öreg Veron féltette a tiszta padlót. Egyedül gőzölgött hát a bácsi verandáján mogorva, mozdulatlan szivarjának rossz-kedvű füstjében s olyan figyelemmel nézte az esőt, mintha minden lehulló cseppjét meg kellett volna számolnia. Tűrhetetlen volt ez a falak közé szorult élet. Ha két lépést tett kint az ember, negyedóraig törülhetett, törültethette utána elmocskolt cipőjét. Bent olvasni nem lehetett, gondolkozni nem volt mód, elvonulni illetlenség lett volna, Dini kénytelen volt napszámba hallgatni Veronka oktan vihogását, Zsiguci hisztériás nyafogását, Lali nevető nyekergését, Drási féktelen kiabálását, Zsuzsó „ne bántá“-dűnnyögését — oda nem valóan, mint egy száalka a Kadisacsalád testében. S ahogy ez már száalkánál lenni szokott, meggyűlt a tája: a tehetetlen rosszkezdű úgy vette körül, mint a genny.

A zuhogó napok sorát csak néha szakította meg futó derű, de ekkor meg szél cibálta a fákat s a halványkék ég hideg búraként borult a sártengerbe fulladt világra, amelyhez alig ért el a fázós nap gyér melege. A gyerekek meleg alsóruhát, „drigó“-t kaptak s ugrálhattak egy kicsit kint, ott, ahol a földet szárazra fújta a szél.

Egyetlen tűrhető hely a lóistálló volt, amelynek melegében hosszú órákat töltött Dini a Károly kocsisal kettesben, mert a Kadisa-gyerekeknek tilos volt az istállóban tartózkodni. Ravasz, mosolygós kis paraszt volt a Károly, aki mindenkit kiszolgált, de mindenkit megszólt jóindulatú gúnnyal a másik előtt, így bizalmi embere volt Veronnak, meghitt szolgálója a bácsinak, szigorú alantasa a Kadisa-gyerekeknek, pártfogó alárendeltje a vendég Dininek. Mindenkit kinevetett s mindenkitől kapott valamit.

Egy este a bácsi szokása szerint egy szál térdig érő hálóingben dühös papucs-csattogtatással jött ki távoli belső szobájából a Veron szobájába, ahol már mindenki feküdni készült:

— Te Veron, böhát fogtam!

A vér megfagyott az ereken.

— No, mit szósz ehhez?

— Mit szójjak?

— Mit szójjáá? Azt, hogy hunnan van itt bóha?

— Hunnan? A porbú!

— Esős időben?

— A szobábo nem esik.

— Ki hurcújja be ide a böhát?

Veron vállat vont s ment az éjjeli mécset olajjal felönteni.

A Zsiguci most felemelkedett ágyában, nagy fejében a szája szóra nyílt:

— A Dini mindig a lóistállóban ül.

A kis Zsuzsó földig érő barhet ingében odaszaladt Zsiguci ágyához s a maga senkitől sem értett nyelvéen hosszabb, de érezhetően szemrehányó szónoklatot tartott.

A bácsi azonban már ott állt a szomszéd kis szobában, amelynek félhomályán szótlanul kushadt Dini:

— Hallom, hogy az istállóban szok ülnyi, ne tessék azt csinýáni, bebóházza níkem az egísz házat. A vendíg joga csak három: kírhét vízet, budikúcsot és bocsánatot. Úr nem ül istállóba. Kegyed úri fiú... mégis.

És papucsai elcsattogtak a belső szoba íránt.

Mégis? Úri fiú, mégis? Mégis, ebben az egy szóban benne van minden, amitől a szíve elszorul... és gyermelyi és sándori Szílláughy Dénes azt mondja: bóha, a kis színészgyerek úgy mondja: bolha... és mégis „mégis“! Eh, az ember gyomra felfordul. Az öreg Veron nem hozhat bolhát a csibésínétől, akivel délutánokat eltrafikál, Veronka nem hozhat a bérestől a magtárból, Zsiguci nem hozhat a koszos kutyától, amellyel játszik, Lali nem hozhat a kocsiséktól, akikhez sült kukoricát megy kérni, Drási nem hozhat a cselédszobából, ahol kölyök létére már a lányokat csiklandozza, Zsuzsó nem hozhat koszos macskájától, csak ő, Dini hozza a „böhát“ a lótól, amely tudvalevően a legtisztább állat és nincs bolhája!

Védekezzék? Hát hogyan védekezzék az egyetlen becsületes ember a tolvajok között, akik mind tolvajt kíáltanak?

Mély utálattal hagyta ott nyár végén Gughot.

X.

A két gamó találkozik a csókkal

Szeptember negyedikén felhúzta az első hosszú nadrágot, amely térdben kellemetlenül feszült s mint felgimnazista, V.-es, beült osztálytársaival balról az első padokba a templomban iskolaévkezdő Veni sancté-ra. Az oltár előtt a latin tanár, az osztályfőnök énekelte a nagy misét. A padoktól a szentélyig terjedő térség nagy kőkockáin négy elkülönített tömött fiú-csoport álldogált: a négy alsó osztály, egy csomó kopaszra nyírt kölyök-fej.

Ők már, ötödikesek, hosszú hajat viseltek, ki lesimítva, választékkal divatosan, ki az iskolakönyvek ábrái után szabadon választott Petőfi-, Kossuth-, Istvánffy nádor-, Kisfaludy-sörénnyel.

Négy, illetve három év elmúlt. Sose hitte, hogy kibírja odáig, míg ülőhelyet kap ő is a templomban s mégis elmúltak a kínos álldigálások évei. Az ember vágyik, akar, minden másképpen történik, mint ahogy vágyta és akarta s az évek mégis eltelték. Akárcsak vonaton ülne, viszi valami, ha nem is akarja. S most mintha hosszú alagúthoz érnének, a színes tájak: kadettiskola, Gugh, Máli, lányok, szerelmek, csókok, gyerek-repesés, kölyök-vágyódás, küzdelem és letipratás, elvillantak és mély alagútban szalad a vonat egy távoli fehér fényes pont felé, amely mögött új tájak legyezője fog majd szétterülni egykor.

Ez az alagút-hangulat elkísérte egész éven át, amely amikor lelkendező Te Deum-ba csattant ki vizsgák után,

a visszanéző szemében csak arasznyinak látszott. Az öröm hogy ki tudja terjeszteni, hogy tele tudja zsúfolni az időt s a bánat mennyire összezsugorítja, mennyire kifosztja! A boldogtalanságnak nincsenek eseményei s ő mondhatatlanul boldogtalan volt. De a boldogtalanság köntöse is elrongyolódott rajta s ő olyan távolról nézte saját életét, mint egy közönyös idegen. Élete alagútban futott s életereje is, mint a bűvő patak, földalatti mederbe sülyedt.

Ő volt az, aki tanult, olvasott, a zord báró zord időjében elmerült, Bandival sétált, Vukkal vitatkozott, Gidával sakkozott, Martos Jenővel cinkéket fogdosott, Kánitz Jóskával németül tanult, Maroscheréknél kränzchenezett, Foltin Lacival likórt kotyvasztott és ivott, Harkány Emilt tanította, színházban ült, a kölyök-paráználkodással szakított, lányokra rá sem nézett, önképzőkörben szavalt, bírált és álnéven verseket írt? Ő lett az újszülött Posner gyerek, a Béla keresztapja? Őt fogadta irodalmi barátságába a társtalan öreg Harkány professzor, aki haragban volt az egész egyetemmel, s otthon ült dolgozószobájában Emile Faguet arcképe előtt, a Temps egyre gyűlő lapos hurkáinak és szétdobált könyveinek mogorva társaságában?

Mikor már beledarálta a napi leckét Emilke szeles fejébe s menni készült, kinyílt a dolgozószoba ajtaja s a professzor kiszólt:

— Lányi, kérem, jöjjön be, — szólt szeliden, aztán átmenet nélkül ripakodó hangon folytatta: — Te, Emil, ereggy játszani!

Milyen furcsa volt ez az öreg ember, Racineról, Corneille-ről beszélt, Molière-vígjátékok meséjét mondta el, dedikált példányt adott Dininek Molière élete és művei című három kötetes munkájából s nagyon csodálkozott, hogy Dini nehéznek találta az olvasmányt.

Dini egész évben rengeteget írt, ötfelvonásos Jagello-vígjátékot, Józsefről bibliai drámát, egy lotyó kis színésznőről társadalmi szomorújátékot. A történelmi vígjátékot beküldte Pestre az Akadémiához pályázatra s iszonyúan csodálkozott, hogy egy szép napon művét ott látta heverni Harkány professzor asztalán más hasonló bekötött füzetek társaságában. Hetekig ott hanyódott Faguet arcképe alatt, a Temps-hurkák között. Hogy kerülhetett ide?

A professzor közékük túrt, előhalászott aluluk egy jegyzetet, amelyről elmondta Dininek az Académie Française alapításának történetét, amiből kifolyóan szigorú bírálatot mondott a kolozsvári egyetem tanári karáról s végül megbillentett egy bekötött füzetet:

— Akadémia! Magyar Akadémia! Ime, én tagja vagyok az Akadémiának, nem akarom magát, fiatal barátom, félrevezetni, csak levelező tagja, ki kellene adni egy bilingvis Villont, mais où sont les neiges d'antan, erről már beszéltem magának, mi? az akasztottak balladája, stb., ballada = ballata, ez nem az, mint az Arany balladája, azt tudja, igen? na már most, ehelyett ilyen marhaságokat kell olvasnom, bírálatot írni az Akadémia dráma-pályázatáról. Mind hülyeség. Van itt egy tragédia, amelynek főszereplője egy kandur, megöli a várurat, aki amikor koporsójában fekszik a kriptában, a macska kitöri az ablakot, beugrik, rászökken a koporsóra és diadalmasan körülnéz, függöny. Ez darab? Ez művészet? És ki játszaná a kandurt? Talán Jászai? Ezt biztosan egy kis gimnazista írta. Egyáltalában vagy gyerekek vagy agastyánok pályáznak. Van itt egy történelmi vígjáték, Hedvig a címe, egy Jagelló-vígjáték, örült unalmas, ezt biztosan egy hetvenéves vidéki történelemtanár írta. Hát ilyenekkel ölik az embert!

Ettől a naptól kezdve az írást is beszüntette hosszú időre Dini.

S hogy teljes legyen az év leckéje, az élet baromi vakeseteiről, aznap, amikor az állomáshoz hajtottak, mert nyaralni mentek a Balaton mellé Almádira, a vasút uccán, az áj-váj sínein egy közút mellett egy gömbölyű nagy leánytestet láttak heverni, a kék perkál-szoknya illetlenül megfeszült hátulján és nem volt feje. Vér vöröslött a szürke köveken, egy összetört fa „kártyus“ sárgállott nagy vízfolt közepén s pár lépéssel odább mint gonosz csínytt tett kölyök, dohogva állt a tramváj.

— Jesszasz, Jesszasz! — csóválta holtfehéren fejét a nagy.

— Jézusom! Ne nézz oda, Dini! — sikoltott Arabella és eltakarta arcát.

— Elüté a kicsi pesztrát az ájváj, hogy vizért mene! — szólt hátra a bakról a székely kocsis.

S Dini megbabonázva, utálkozva, vágyva, riadtan,

megrendült szívvel, gyomorral, de tiszta fejjel, figyelve nézte a borzalmat, míg csak egészen el nem maradt mögöttük.

Az élet színes képszalag, hol áll, hol szalad s ő akkor is kívül van rajta, amikor ő a főszereplő értelmetlen jeleneteiben. Almádi! Lent egy darab Balaton, vize puha, színei fátyolozottak, fölötte domb lejtős szőlőkkel, kis prészázakkal, pár villával, ők is egy prészázban laknak, amelyet mandulafákkal szegett szőlő vesz körül. Ők! Arabella, nagyí és a Kadisa-gyerekek mind. Bizonyos, hogy nekik, Lányiéknek nem tellett volna balatoni nyaralásra, a „bácsi“ fizet biztosan mindent s az ő nyaralásuk ára az, hogy magukkal kellett hozniok a Kadisa-gyerekeket. Ezeket az idegeneket! De nem idegen-e neki maga Arabella és a nagyí is? Nem, a nagyí nem idegen, a nagyí tekintetében is ugyanaz a szemrehányó elégedetlenség, mint az övében. Csak a nagyí nézi néha lopva ijedten, figyelni, hogy miért boldogtalan és mintha tudná is, hogy miért az.

A képszalag áll, közepén egy mandulafa, világos-zöld bársony köntösű éretlen gyümölcseit kövön tördeli fel Dini, eszi a nyúlós, enyhe ízű magokat s hosszú verses levelet ír élményeiről Kolozsvárra Góth Bandinak; lent a Balatonon a „Helka“ hajó, mintha betolná valaki a képbe jobbról, jön Örs felől és balra kihúzódik.

Áll a kép: egy idegen villa jázmin-bokrai mögött világoskék szemű, hollófekete haju leány mosolyog, Dini mérhetetlenül szerelmes lenne bele, ha nem szorítaná kegyetlenül lábát a Pesten átutazáskor sebtében vásárolt cipő... Elegánsan öltözött, de mezítlábas urak és hölgyek, a Kneipp-hívek, szaladgálnak egy nagy, szép, nedves zöld réten... Anna-bál a nagyvendéglőben, a fekete-haju, kékszemű lánnyal táncol, a lány bátyja — előreálló nagyfogú, néger minta után gyötrött gomb-fejű kamasz — karonfogva hurcolja ide-oda, itatja, viszi ki a sötét udvarra, disznóságokat beszél a hugáról szótárakból kiltott szavakkal, Dini füle ég, izgalom vág végig gerincén s mire visszajönnek a terembe, Dini duplafedelű tula-órája gavallér-láncostul együtt elveszett. Elveszett, mintha soha se lett volna az övé, elveszett, mint Gugh, mint Máli, mint a kadettiskola. Az élet mindig egy kézzel ad és két kézzel vesz el... Egy öreg színész nő nyaral Al-

mádin, tizennyolc éves fia úszóbajnok, fejesugró művész és megveri az anyját, ha nem adja neki oda a megkövetelt napi egy forint költőpénzt. Az anya panaszkodik Arabellának, a fiú részegen jön haza mindennap Örsről. S hogy imádja ezt a fiút az anyja! Igy is lehet?...

A kép szalad: ... most érkeznek Almádira, este hozza a hajó őket Siófokról. Hirdetés útján vették ki a nyaralót: „A Bali-villa szállóskertben, öt percnire a Balatontól”. Kiszállnak a fényből. Vaksötét az erdős part. Nagyi, mint tyúk a tojásai fölött, a pakkok mellett rikolt: „Hé, hordár, tróger, a Bali-villába igyekeznénk”. Senki nem felel. Veronka röhög, Arabella leint. Drási nyafog. Nagyi kétségbeesetten kiált a fák felé, mint valami öreg Walkür az őserdőben: „Valaki, hé, pakkot kéne vinni a Bali-villához, öt percre van csak innen”. Éles dunántúli paraszt hang szólal meg most az éjszakában: „Öt pérc, van a huszonöt pérc is!” „Erre, erre, jó ember.” Egy izzó tetejű pipa közeledik, amely valami sötét gomolyagot vonszol maga után: jön egy paraszt pakkot cipelni ... Ragyogó napfény fakó híg aranyat ken a szürkekék vízre, Arabella és Veronka fehér csik-szegélyes bokrugró klot szoknyában, újjas klotblúzban, a nagyi hosszú slafrokban fürdik s Dini utálattal nézi a sok kövér Kadisa combot és kezét, öltöznek, baktatnak a déli napon a dombra a Bali-villához, „fenét villa, prэшáz” — mondja a nagyi, ebédelnek, mindenki aludni megy, Dini levonul a pincébe a hordók hűssébe, a szőlőben dolgozó munkások közt ögyeleg, a hülye Jani, a vincellér nagy fia, kalapból cseresznyét nyel magostul s ha kérdi, miért nem köpi ki a magot, ezt feleli: „Jobb, mint a kúseje”, délután családi séta, este a verandáról nézik a holdat, amint ezüst kötényét mossa a Balatonban és Veronka — biztosan férfira gondolva — nekivadultan bögi a „Hulámzó Balaton tetején“-t ... A „Helka” áll a kikötőben, csomagokkal cepekedik feléje az egyesített Lányi-Kadisa család, Dini a hajókorláthoz áll s utolsó verses levelének kezdetét szavalja némán magában:

„Isten veled, Balaton, gyötrelmim színhelye,
Hol bánatos lelkem nyugtot nem lele...”

A hónapok tolongva futnak: rozsdavörös szeptember, fakó október, kopasz november, fekete december, fehér január, fagyott február, málló március, záporos ápri-

lis, zöld május, szikrázó június, ájult július, tikkadt augusztus...

Csakugyan, tikkasztó ez a hőség, pedig ki kell használni az utolsó napokat, mingyárt vége a szünetnek — az idén mért is maradt itthon, mért nem volt se Gugh, se Almádi? — s kezdődik a VII. gimnázium. De ma még népünnepély van a Sétatéren, tombola, konfetti-zápor, verseny lepény-evés, zsákfutás, póznamászás, tilos sörözés, tilos cigaretta és kábító lány-szag. Gyerünk! Bandi vár.

Dini megmosdik a konyhában, aztán bemegy a nagy szobába a tükör elé. Nézi magát. Kerek kis fején dacos barna sörény-rengeteg. Finom, nőies vonalban kezdődik és férfias bozótban végződik szemöldöke. Szempillája hosszú, fekete, selymes és fölfelé ívelt, mint a kínai pagodák eresze. Apró barna szemében férfi-bánat és nőies vágy csillog. Ajka keskeny, szája lányos, orra törökösen nagy és erőteljes. Homloka magas, álla piciny. Könnyen piruló sárgabőrű arca kreolosan aranyszínű. S ez a sok össze nem illő rész együtt mégis milyen szép és kedves.

És férfi!

Ó, most már tudja, hogy mi az: férfi. Nem munka, nem nagyravágyás, nem cél, nem törtetés, hanem — epe-dés lány után. A férfi: sárga cipő, fehér nadrág, zsirardi szalma-kalap és tizenhét esztendő. A férfi: sör, cigaretta és lány. A férfi: alkohol-fürgesség, nikotin-kábulat és csókmámor. A férfi kettős lény: szorgalmas munka néma rabja és önfeledt züllés szertelenje. És nincs tovább!

Mikor jött erre rá? Ki tudja azt megmondani? Ki tudja, visszanézve az elmúlt időkbe, sorra venni mindazt a szoknyát, gondolatot, vágyat, ami eléje lebbent táncon, kiránduláson, könyvek lapjairól, hosszú baráti sétás beszélgetéseken Bandival? Ez így van! Tagjai feszülnek a feszes ruhában, gondolata és vágya feszül, mint az íjj kihúzott húrja, roppant színes zűrzavart hömpölygető lelkében.

Az ember sokáig gyerek, képzelgő, buta gyerek s egy szép napon belenéz a tükörbe és azt veszi észre, hogy már régóta férfi, csak nem tudott róla. Volt egy gyerek, aki sokáig gyötörte magát, hogy ő „törvénytelen“. Ugyan!? Hisz minden csók törvényes — ezt hirdeti injjén az epe-

dés. És van csók, ami gyerekké testesül. Szerencse vagy szerencsétlenség dolga és eleve elrendeltetése. Lehet úszni ár ellen is, de az élet nem a tengerből folyik vissza a hegyek felé, hanem forrásától az ismeretlenségek tengere felé. Hahó, az élet: árral usztatás. És volt egy gyerek, aki Napoleon akart lenni. Vigyázat! Julien Sorel is, Raszkolnyikov is Napoleon akart lenni! Igen, ő már olvasta Stendhált és Dosztojevszkijt. Vannak emberek, akikből nem Napoleon lesz, hanem Dosztojevszkij. És az sem lehetetlen, hogy egy Napoleon-kölyök él, él, él, nő, növekszik, felnő, belenéz a tükörbe és — Dosztojevszkijt látja benne. ... Vagy Lányi Dénest, a kiváló író, aki sokat élt, élt, néha írt s mégis, nem, mint kiváló Élt, hanem mint kiváló Író, tartják számon a többiek.

S Lányi Dini az „el, el, el Cytherébe“ Offenbach-melódiát füttyülve lépett ki a buza-uccai kis ház csengős kapuján.

A sétatér bejáratánál a szinkör tájékán kellett volna Bandival találkoznia. Bandi, persze, nem volt ott. Hiába várt rá jó félórát is. Amilyen lelkesen jött, olyan csüggedten indult el a százados fasorban, amelynek magas és tágas lombalagutjában már sűrűbb volt az alkony, mint kint az uccákon. Kedvetlen volt, mert a szórakozási ötletek mindig Bandi fejében születtek, ő csak sodortatta magát velük, s mert sejtette, hogy Bandi elmaradása mögött valami lány, új kaland van, sőt nem is lány, hanem biztosan asszony, mivel Bandi szerette a gyors teljesüléseket, amikért Dini már régen irigyelte.

A kétes félhomályon hömpölygött a sok cseléd, iparoslány, mesterlegény, mind urasabban öltözve, mint az igazi urak. Dini belesüppesztette jobb kezét kabátja konfettivel telt zsebébe, sorra vizsgálta a szembejövőket, de senkit sem mert megdobni a színes kerek papírdarabkák telemarokból lendülő záporával: ez az arc szép volt, de cseléd viselte, annak az iparoslánynak kerek és kíváncsos volt a melle, de egy legénybe kapaszkodott, emennek kacér volt a ruhája, de benne fonnyadt a vénlány test. Főlényesen és elkedvetlenedve azt akarta épp mondani: „eh!“, amikor színes muslica-felhő gomolyodott szeme elé s a szája tele lett konfettivel. Valaki képen dobta, kacagása, kihívó, ígérő, adakozó, ingerkedő és menekülő kacagása még most is hallatszott, de nyomban el is vegyült a

tömegben. Ki volt az? Kissé tétován nézett Dini körül, arcokat látott, akik kinevették. A szégyen dühössé tette. Jött egy uri nő, aki csak keresztülmehetett a sétatéren, amelynek örömeiben nem akart résztvenni, mert nem nézett se jobbra, se balra, sietett. Dini keze lendült s egy nagy marék konfettit a hölgy arcába vágott.

— Ó-o-o-oh! — hallatszott méltatlankodása, egy ingerült szempár tekintete söpörte végig Dinit tetőtől talpig, mint ahogy ajtóablára ken festéket ecsetjével a mázolósegéd s Dini csak ennyit hallott: — Impertinens tacsó!

Ő tacsó? Hogy bebizonyítsa maga előtt, mennyire férfi, nyomban cigarettára gyújtott s befordult a Kioszkba, amelynek félkörös oszlopcsarnokában leült egy oszlop mögé és gyors egymásutánban megivott két pohár sört.

A világ egyszerre megváltozott, kicsiny lett és puha, mint egy radirgumi s ő benne jelentőséges és fontos valaki. Gőgösen távozott, nem érdekelte se zene, se lány, se hecc, se tolongás, rikoltozás, röhögés, ment, szilárd léptekkel, nyugodtabb tájak felé. Elhaladt a kis tó mellett, amelynek partjára fáradt aggok aszalt nyakláncát függesztették, jobbra csapott, elvonult az uszoda körülzárt faterodtménye előtt s behatolt a régi lövölde bokor-sűrűségébe, amelynek szűk ösvényei valaha tréfás útvesztőnek voltak egymásba gabalyítva. A labirintus szíve csigavonalu ösvény végén egy kis halom legmagasabb pontján volt, hol egy rejtett pad guggolt a ránehezedő lombok árnyékában.

Ide ült le Dini. És szállt az égnek cigarettája füstje és szállt fülébe a távoli zenezsongás. Amott zsibongott az élet, itt halkán párolgott egy árva kis mámor. Annyira boldogtalan volt Dini, hogy azt erősítgette mindenáron magában, milyen boldog bölcse, kicsit méla, kicsi örömű társtalan elvonultságában.

Néha-néha levél zörrent, lépések neszezték, elhaltak, újra indultak, emberi hangokat, kölni viz, dohány-füst illatát hajtotta feléje a szellő: szerelmes párok bujkáltak az útvesztőben.

Milyen egyedül van!

Most sietős apró léptek tipegése közeledett a halom felé, most előtte neszezett, most háta mögött: valaki jött fel a csigavonalu ösvényen, mégpedig nő, erős parfümjé

már ideérzik, a tipegés körülfonja a halmot, mint egy láthatatlan óriáskigyó, mert a közeledő nem áll meg egy percre sem, mint aki tudja, hová és miért megy, már halatszik ruhája suhogása, Dini női öltözékben finomult halása ráismer a suhogásra: selyem, a keble zihálása is halatszik már a labirintus szive felé csörtetőnek, széthárított ágak suhintanak, a közeledő cipője halkán, ütemesen kopog: magas sarku a cipő. Most fölért a csúcsra, megáll. Parfómje meleg test-illattal benyomul Dini lomb-barlangjába. Födetlen kurta barna leány-kar nyúl be, egy lógó lombot oldalt hárítva. Piros kis kalap, fekete haj, barna kerek arcoeska látszik, tűzpiros ruhában egy gömbölyű kis leány.

— Ó, bocsanat! — szól meleg, rekedtes hangon. De nem húzódik vissza. Mosolyog. Duzzadt ajka szétnyilik apró, ritkás fogai előtt. — Nem ismer meg? Én ismerem magát. A színháztól. Vár valakit?

— Senkit! — szólal meg végre hidegen Dini.

A tűzpiros suhogás bezúdul a lomb-barlangba:

— A Mara vagyok. A Feleki Anna huga.

— Feleki Anna? — kérdezi hitetlenül Dini.

— A kórusból.

Dininek rémlik valami, igen, van egy Feleki Anna kóristalány a színháznál, persze tudja is, melyik, egy vékony fekete cigánylány.

— Ismerem — bólint komolyan.

— Leülhetek? De csak ha igazán nem vár senkit...

— Senkit! — mondja türelmetlenül Dini.

A lány leül Dini mellé, bal lábát átveti a jobbon, ropogva felhúzódó szoknyája alól térdig kilátszik kurta, formás, világossárga harisnyás lába. Ránéz Dinire, felsőtesttel elhúzódva, combjával hozzáérve s elkacagja magát kihívón, ígérőn, adakozón és ingerkedően.

Friss emlék villan meg Diniben.

— Jó volt a konfetti? — kérdezi a lány.

— Maga volt az az előbb? — élénkül fel Dini.

— Hát ki lett volna? — kérdezi vissza fölényesen a lány, aztán ujjai fésűs mozdulatával előlről hátra lehúzza kalapját, megrázza fejét, fekete haja széthull a piros ruhán, mintha szurkot öntenének tűzre s hátra szegett nyakkal, két kezét összefonva tarkóján, hogy könyöke szinte

Dini arcát éri, minden átmenet nélkül csöndesen énekelni kezd:

A virágot ne tépd szét,
Halld rebegő beszédét:
„Életem egy nyár csupán,
Dér és fagy megvesz korán,
Vagyok, mint te, cigánylány.“

Aztán megint minden átmenet nélkül prózában folytatja:

— Szép dal. És igaz. Ugye? Mi nagyon tudunk szeretni. Én már régen ismerem magát, maga sohasem látott meg engem. Megvet?

— Én nem vetek meg senkit — mondja rosszkedvűen Dini.

— Én nem vagyok senki, én Mara vagyok. Nem tudja? Hát most tudja meg — és hirtelen mozdulattal fel pattantotta ruhaderekeit, két kis barna melle — éji gyümölcs a lassan leszálló éjszakában — kibuggyant szűziesen, szemérmetlenül.

Dini emlékezetében most felvágott egy rég elmerült kép: Emese álma, térdelő kis barna nő, annak volt ilyen melle, a milléniumi kiállításkor látta Pesten kis gyerek korában.

Mara fölkel, Dini elé állt, feléje hajolt lassan s mikor fedetlen melle Dini arcához ért, összerázkódott, Dini ölébe vetette magát, két karjával átölelte a fiú nyakát s lázcserepes duzzadt nyitott száját rátapasztotta Dini hirtelen mohóvá éhesült ajkára. A piros ruha, amely alatt nem volt semmi más, legyűrve és fellibbenve, szinte levált az égő és égető barna kis testről. Különös csipős dús nyál ömlött át Dini szájába, aki undorodva és vágyva s éppen arra vágyva, amitől undorodik, szédülve, maga feledten csókolta, csak csókolta ezt az idegen száját, míg két keze tétovázó gyöngédséggel és hirtelen durvasággal remegő felfedező utakra kuszott szerte ezen az idegen testen.

De mennél vadabb volt a csók, annál inkább egyedül megengedetté korlátozódott. A lányban egy tudatos, fölényes, végső ajándékát csak drága áron adni elhatározott ravasz kis szűz, egyenesen őrzíteni akarva, adagolta

egy szédült hetéra kinálkozó mozdulatait. Dini minden döntő kísérletére gyorsan összehúzta magán a piros rongyot:

— Jó vagyok? Izlek neked? Már régen kiválasztottalak s ugye, most te is engem választasz? Néztelek és illegettem magam és kacagtam. Szeretted a kacagásom?

S újra fölhangzott a homályban a kihívó, ígérő, adakozó, ingerkedő és menekülő kacagás.

— Sose vettél észre és én este kimentem az ország-útra, a Feleki-tető felé, ott lakunk a Feleki-uccában, a cigánysoron, nem szégyenled? majd eljössz, este nincs otthon senki, csak én, „daj“ nincs otthon, jegyszedőné a karzaton, „dad“ sincs otthon, ő bandában muzsikál, „phen“ a kórusban énekel... és én este sokszor kimentem a Feleki-tető felé, két kezemet tarkómra kulcsoltam és úgy énekeltem a holdnak:

Nyirfa alatt heverek,
Rám hullnak a levelek;
Madár zengi oda fenn:
Milyen szép a szerelem!
Hej, de árva lelkemet
Gyötri az emlékezet:
A szerelem nagyon szép,
De álomnál nem egyéb!

Mert sose láttál meg és a szívem nagyon fájt...

Időben, térben távoli, öntudatlanul örökölt indiai emlékek révülete szállt most föl a kis cigánylányból, amint a padon ültében hátrafeszülő testéből, mint megfeszített húrból, ismeretlen dallamon rögtönözve szakadt ki egy új dal, amely most született:

Kerestelek, nem kerestél,
Szerettelek, megvetettél
Kivántalak, elfutottál
Epekedtem, kikacagtál.

Kerestelek, megtaláltál
Csókoltalak, átkaroltál
Öleltelek, megöleltél
Szerettelek, te szerettél!

Szeretlek és te is szeretsz, mondd, és szeretni fogsz mindig? A szeretőd vagyok, a pirano-d. Pirano, az szerető. Ugye, szép szó? És most ne felelj, csak csókolj.

Hosszu fütty hallatszott fel nem messze tőlük most az útvesztő lombosrűjéből. Mara összerázkódott, hirtelen rendbeszedte ruháját, egyik tenyerét Dini szájára tapasztotta és lihegve hallgatózott. Aztán odabujt Dinihez, kezét ziháló keblére szorította és úgy figyelt. Valami páni félelem mint óriáskigyó ölelése szorult köréjük.

Ujra hoszu fütty. Most távolabbról egy másik felelt. A hosszu fütty válaszolt s távolodás zörgött lent a bokrok között. Kis idő múlva jó messziről emberi hangok hallatszottak. Nyilván a két füttyös egymásra talált.

— Gyorsan! — mondta halkan Mara és felállt, kézen fogta Dinit s a beszélgetés neszével ellenkező irányban vonta maga után. Mara úgy kuszott a sötétben, mint egy kis vadállat, biztosan és zajtalanul. Dini ügyetlenül csetlett-botlott nyomában. Mara alig győzte halkan csendre inteni. A sétatér tulsó felén, a néptelen Szamosparton bukkantak ki. Dini csak ekkor vette észre, hogy Mara kezében viszi parányi két cipőjét.

— Gonosz szándéku emberek lehettek, nagyon félttem — magyarázkodott Mara, maga elé tett cipőibe kényes macska-mozdulattal belelépve. — Jaj, kis kalapomat ottfelejtettem a padon — kiáltott fel — visszamégy érte?

— Ha muszáj! — dörögte Dini mogorva humorral, pedig csakugyan félt volna visszamenni, túlérzékeny cibált idegeivel, a barátságtalan sötétségbe. S indult vissza a sűrűnek.

De Mara a nyakába szökkent, mint egy kis fűrgé foxi:

— Ne menj, itt van — lobogtatta meg kalapját — félsz és mégis visszamentél volna, hát csakugyan szeretsz — nevette örvendezve és hirtelen lehajolt s alázatosan, bálásan megcsókolta Dini kezét.

Másnap Bandi nevetve, büszkélkedve mesélte el sétatájukon Dininek, hogy ő ki se ment a népünnepélyre.

— Az úgy volt, hogy bandukoltam éppen azon a kis uccán, amely a Majális ucca végén szakad és kivisz a Monostor-uccára, tudod, melyik, egy földszintes ablakon kinézett egy isteni lány, az arca tizenkét éves, a

melle tizennyolc, lokniba viseli a haját, persze, köszön-tem neki.

— Ismerted? — kérdezte Dini.

— Ha ismertem volna, nem kellett volna köszönni neki. Rámnevetett. Megálltam. Elkezdünk beszélgetni. Sokat nevettünk. Aztán megjelent mögötte az anyja, szakasztott ugyanaz az arc, de érett, kidolgozott, lehet harmincnégy éves, de a melle neki is csak tizennyolc, örült, amikor meghallotta, ki vagyok.

— Megmondtad a nevedet? — csodálkozott Dini.

— Ha az ember akar egy nőt, legkevesebb, hogy megmondja a nevét.

— A mamát akartad?

— Ugye, új kis filagóriához sokszor öreg kerten vezet az út.

— Nem értem.

— Én sem értem az egészet, azért mesélem. Szóval, örült a mama, mert özvegy, az ura tanár volt és jól ismerte apát. Rögtön behívtak, kérlek, igen elegáncsan teázunk, én vicceltem, egyszer csak azt mondja a mama: „Olyan aranyos fiú ez a Bandi, csókold meg, Judit!” A kislány meg is csókolt, én elkaptam a nyakát és csókolóztunk, a mama nevetve nézte. Aztán a diványra ültünk mind a hárman. A mamát is Juditnak hívják. A kis Judit meg én csókolóztunk s a mama átölelve tartott bennünket. Aztán egyszer csak aludni küldte a szomszéd szobába a kislányt, mi meg — mondta Bandi büszke, huncut mosolygással, tettetett nagyképüséggel — áttértünk a tárgyra. Tulajdon azon a diványon. Ezt add össze!

Dini egy szót sem szólt a maga kalandjáról sem most, sem később. Bandi esetét gondos figyelemmel kísérte, sőt egyszer el is ment, Bandi felszólítására, abba a kis uccába s a tulsó oldalról nézte, hogy a fentemlített diványon hogyan csókolózott felváltva Bandi a két Judittal. Hihetetlen s némileg undorító. Kik ezek? Miféle anya ez?

Bandival való sétáin sokszor fel is vetette ezt a kérdést, de Bandi mindannyiszor vállat vont:

— Kérdezem én, hogyan készül a hagymatokány? Megeszem, mert jó.

De nem is időzhettek sokáig ilyen mellékes kérdé-

seknél, mert fontosabb problémákon kellett rágódniok. Abban a korban voltak, amikor a fiatal fiuk előtt a későbbi Élet parányi rést nyit titkokat takaró ajtaján s arról van szó, hogy egy gyors pillantással fel kell mérni, mi van mögötte.

Mi a világ? Mi az Isten? Mi a magyar sors? Mik lesznek?

Ebben az utóbbiban hamar megegyeztek. Tanárok lesznek, ebből fognak élni, Bandi festeni, Dini írni fog, ezért fognak élni. Tanárnak sok a szabadideje. Pálya? Eh! Csak megélhetés.

Megélhetés. Élés. Élet! S valami különös rajongó köd szállta meg a két fiút. Érezték, hogy élnek. Jól esett nagyokat lépni, karjukat lóbázní, mélyen leszívni a levegőt, saját hajukon végigsimítani, puha sima arcukhoz érinteni kezüket. Testvérüknek, testükből kiszakadt s ezért hozzá tartozó valaminek érezték az ősz csodás, duzzadt, aranysegélyű sűrű felhőit, a Napnak szinte keze volt, ami melegen végigsimított rajtuk, övök volt az eső, a szél, fák közt faderekak voltak maguk is, csak szabadon sétáltak, a sarat úgy taposták, mintha saját, mindent kibíró testükön jártak volna...

S mikor aztán teljesen felolvadtak a természetben, lelkük felszökkent, óriásoknak érezték magukat a sejt nagyságu Mindenségben és parányi atom-szikráknak a véghetetlen Világegyetemben. Félték a pokoltól, de nem vágyódtak a mennybe. Hányszor, de hányszor rugaszkodtak neki, hogy a vallást természettudománnyá szakszerűsítsék s a természettudományt katolicizmussá szellemítsék. A nagy rejtély szakadékanak széléről aztán visszafordultak, a két lélek szembetalálta magát két magyarral s a két magyar és a két lélek ugyanaz a személy volt. Latin templomi énekek tömjénes foszlányai úsztak fejükben s egyszerre csak felharsant belül a vér és puskapor-szagu Rákóczi-induló. Hajrá, kurucok! „És mi sárga-fekete lelkébe tört verünk!” Mi ketten, Csinom Palkó és Csinom Jankó, szép selymes lódingunk! Vitézek, mi lehet szebb dolog a végeknél! Amikor a Föld Isten kalapja s hazánk bokréta rajta! Nagy, büszke lángot vetett bennük dali kurucság, Petőfi-önbizalom, aztán csökkent a láng és Vörösmarty bújá hamvahodott húnyó parazsa közt, lehajtották fejüket a szomorú Arannyal és Széchenyi

kétség
ták sz
adása
elcsen
A
agyuk
tömjén
rohant
Maráh

kétségbeesése zokogott tébolyuló gyötrelmükben. Lehúny-
ták szemüket s a bölcsé öregedett Arany férfias meg-
adása duruzsolt vagy a józan Deák Ferenc érvelt szárazon
elcsendesedett lelkükben.

Aztán egy virágillat, egy csók-émlék vágott orrukba,
agyukba: eltűnt az étherben uszó apró Föld-golyó, tiara,
tömjén, kuruc-süveg, sejt és atom, lomb és szellő — és
rohantak gyors bucsu után, Bandi a két Judithoz, Dini
Marához.

XI.

Ölelésből nem lehet ölelésbe menekülni!

A legkülönösebb valami volt ez az egész Mara-dolog. A Feleki ucca egy magát háznak hencegő cigány-viskójában lakott Mara. Az apró ablak köze fűrészporról volt megtöltve negyedrésszig, de belül selyemcsipke függöny lógott rajta. A szoba egyik sarkában takaréktűzhely állt, amely füstelvezető bádogcsövét mint egy durva könyököt egyszerűen kidöfte a falon át a szabadba; a másik sarkában fekete pianino s a tetején egy alvó cirmos macska. Ha valaki ráütött a billentyűkre, a macska szőre felborzolódott és a sok kis szál halkán remegett, undorodva nyujtózkodott egyet a macska, kuszott lefelé, egyik talpa megérintette a legmagasabb hang billentyűjét, halk „pimm“ hallatszott s a kövér dög leszökkent a földre.

Hasas tarka petróleum-lámpa lógott a gerendás, barna mennyezetről egy széles asztal fölé, amelyen minden volt, amit az ember eszik és testén visel. Mögötte alacsony divány; támlája tetején apró díszrácszat, felálligatott, légypiszoktól pettyes, csorbult sarkú sárga fényképekkel, amelyek egy-egy hevesebb csókra az ember nyakába potyogtak; ülésén három mély süppedés, amelyet biztosan ugráló kölykek lába, elnehezedett anyai test, pólyás baba nyomott nemzedékek során a nyikorgó rugók közé.

Undor és szégyen fogta el Dinit, valahányszor csak belépett ebbe a kultúrával nyakon loccsantott cigányputriba, de tagjaira ráfonódott Mara forró polip-teste, szá-

jára rátapadt Mara maró nedvü szája s Dini szenvedélyesen szerette éppen undorát.

Mara egészben és részletekben teljesen átadta magát Dininek, egyetlen egyet, a végső beteljesedést kivéve. Hogy ez mi volt a lánynál, gyávaság, számítás vagy az erkölcsnek mégis egy épen maradt szikrája, arra sohasem tudott rájönni Dini. Szavakkal nem is merte unszolni, csak mozdulatokkal, de ilyenkor a lány szemében olyan ellenséges, vad tűz lobbant, arca olyan tragikussá torzult, mozdulata olyan durván taszította el, egész lénye a védekezés olyan szertelenségében feszült meg, egész magatartása annyira az örület szélén járt, hogy Dini mindannyiszor tökéletesen visszariadt. Nem is sejtéssé, hanem öntudatlan meggyőződéssé érlelődött benne, hogy Mara abban a pillanatban, amikor egészen az övé lesz, meg fog örülni.

Ez az önmagával és a lánnyal való viaskodás elhúzódtott az egész télen át. Az erők azonban, amelyeket Mara csókjai ébresztettek benne s amelyek nem oldódhattak fel a beteljesülésben, mint megvadult lovak ragadták a tudás és gondolat roppant mezőin: játszva tanult és vágatva olvasott. Érzéki mohósága kielégítetlenségében átkapcsolódott a tudásvágy mohóságává, mint ahogy ugyanazt a villanyáramot lehet melegítés helyett világításra használni.

De aztán a mohó, lelkendező tanulás, olvasás, függetlenítve magát a kezdeti októl, szokásává vált, s mint a lejtőn lezúduló autónál a motor, nála is feleslegessé lett Mara csókja. Meg aztán az okos ösztön, amely a fel nem használt erőket másutt akarja felhasználni, kezdte visszafelé húzni ebből a cigány-zsákuccából. Elhatározta, hogy abba hagyja ezt a „Kun László kaland“-ot, ahogy magában nevezte a régi király szintén méltatlan kicsapongásaira gondolva, s ugyanakkor, mint a vasuti étkezőben az utas az indulást jelző csengetésre hamar bekapkodja azokat az utolsó falatokat, amelyeket, ha nem siettetik, otthagynak volna, és ösztönös ravaszságból, nehogy a lány észrevegye szakítási szándékát, minden áldott nap kiment Marához akkor is, amikor ez a lánynak egy vagy más apró okból kellemetlen volt. Sokszor nem is mehetett be a putriba: otthon volt a lány nénje vagy apja. A megszokás vonala — félhomályban csókolózás a rozzant díványon

— megtörött s a Feleki-tető felé vezető széljárta úton vagy a hókátyus sikátorokban minusz tíz-husz fok mellett a legelszántabb kóbor kuvasz is megunta volna a szabadban enyelgést. Szemérmetlen csókolózásukra így szükségszerűen ruha borult, csak arcuk volt egymásé, de a forró csókok madrigálja után fagyos orr tett pontot mindkettőjük arcán s a viskók pizska, a csatorna rothadása az embertelen kolozsvári hideg tisztult levegőjében csak annál elviselhetetlenebbül gőzölögte bűzét kifolyókon, rostélyos csatorna-szájakon át az ölelkezők közé.

Bandinál sem mentek sokkal jobban a dolgok. Az hagyján, hogy az anya Juditról kiderült, hogy vén csókcsataló nem is titkolt tarifális alapon más férfiak számára; hogy a kis Judit pezsdülő vérét azért forralja így lassú tűzön, hogy illő árért jó portékát szállíthasson a nemsokára biztosan jelentkező arisztokrata vevőnek. A baj az volt, hogy Bandi únta a mamát, unta az öreg kertben bolyongást a megközelíthetetlen kis filagória körül. Ő a filagória felé indult el vigan s ottragadt mélán a környező vén kertben. Az anya Judit csak egyre volt jó, rajta keresztül menthetetlenül beleszeretett a kis Juditba, teljes, feltétlen testi-lelki szerelemmel.

A két fiú sokat szenvedett: Bandi a jóllakástól, Dini az éhezéstől. Így történt aztán, hogy egyszer csak megint mindig együtt voltak abban az időben is, amelyet előbb Bandi Juditéknak, Dini Marának szentelt. Ujra jöttek a végnélküli lázas beszélgetések a nagy mindenség és kis életük rejtélyeiről.

— Végeredményben az a kérdés, szabadsághősök legyünk-e vagy tudósok — mondta Bandi. — Sárga-fekete nem kell.

— Nem, soha — szólt tüzesen Dini a 48-as Szilánghyra gondolva.

— A barrikádokon fogunk meghalni — kiáltotta Bandi.

— Vagy élni — mondta bátortalanul Dini.

— Élni nem vice. A bacillus is él.

— Mondd, nem lehetséges az, hogy a bacillus az igazi úr a Földön, mennyi százezer milliárd van belőlük? S az ember csak hiszi, hogy ő a Teremtés ura?

— Persze, ki uralkodott az Ember előtt a Földön? Az ichthyosaurus.

— Vajjon volt történetírásuk, persze nem írásra, hanem szájhagyományra gondolok, az ichthyosaurusoknak?

— Akkor is „csőr hagyomány“-uk volt — nevetett Bandi. — Épp így lehet a bacillusok közt is világhírű költő. Nem?

— Te nagy költőnek tartod Petőfit?

— Jókai a legnagyobb költő. Prózában nehezebb költőnek lenni.

— Arany a legnagyobb költő!

— Ha adsz egy piculát, én is azt mondom, Arany a legnagyobb.

— Minek a picula?

— Veszünk sült gesztenyét.

— Tekintetes Karok és Rendek, az indítvány elfogadtatik.

Így keverődött beszélgetéseikben az érlelődő férfi képzelgése az éretlen gyerek csacsiságaival.

Szerelmi problémáját mindegyik természete szerint próbálta megoldani. A pozitív Bandi egy kis pesztra ölén talált feledést és megnyugvást, a regényes Dini ugyancsak szemet vetett Pendsire, a háziak bánffy-hunyadi cselédjére. Pendsi olyan sudár, idomos és vékony volt, mint két-három évtizeddel később egy amerikai revü-görl s a legesikorgóbb télben sem viselt mást, mint, a kalotaszegi lányok általában, fehér ingvállt bő ujján kék vagy piros varrottassal, fekete berakott szoknyát, amelynek elejét felhajtva derekán begyúrte úgy, hogy a szoknya belső szélének kéttenyér széles sárga, zöld, piros vagy kék szegélye két szép ívben omlott alá kétoldalt, láttatva valamit a térdigérő szűk fehér ingből, amelyre elől tarkán himzett hosszú keskeny fekete kötény borult; hegyes orru, magas sarku szűk piros csizmát; hátra simított hajat hosszú farkocsba fonva, amelynek végéről sok széles tarka szalag omlott el a fekete szoknyán. Piros babos sárga kendő volt a fejére kötve hátul csomózottan. És szép volt az arca is, parasztosan kerek, de arisztokratikusan finombőrű. Sok ilyen szép lány akadt a Bánffy-Hunyadról Kolozsvárra szegődött cselédek között, de a tizennyolc éves Pendsi közülük is kitűnt, amikor vasárnap délutánonként falusiasan nagy köröket álló, darabontokkal cicázó csoportjaik előzőnlötték a Főteret.

Egy este, hátul az udvaron a nagy üvegajtó mögött, abban az előtérben, ahova Diniék konyhaajtaja nyílt, a fiú merészen elkapta a Pendsit. Mintha szobrot ölelt volna, olyan egészségesen, izmosan kemény volt a leány husa. Pendsi az ölelő karok gyűrűjében délcegen hátrafesztette a derekát, kényeskedve feszengett kissé halkán tiltakozva:

— Urfi, na! — aztán, mint a visszapattanó ív, dereka előrehajolt és kis szája engedelmesen, csodálatosan finom gyöngédséggel, gondosan ráilleszkedett Dini szája közéjére.

Dini kissé meghökkent, ő nyers, érzéki paraszt-kalandot keresett s nem érzelmes hercegnői gyöngédséget. Durva kézzel hajtotta félre a kis fekete kötényt. Mozdulata kérdés, parancs és ajánlat volt, amit nem lehetett félreérteni. A Pendsi nem is értette félre, de nem az a „kérem, tessék, urfi!“ ajánlkozás volt rá a válasz, amit Dini várt. A lány dereka újra hátrapattant s ahogy Dini a mennyezetről lógó egyetlen koszos villanykörte mocskos fényénél kivehette, mélységes csodálkozás és szomorú neheztelés ámult rá a természet gyermekeinek ős egyszerűségével Pendsi kék szeméből.

— Hát csak így? — kérdezte hitetlenül, egyszerűen, szeliden Pendsi.

Dini, akit már elfogott valami restelkedés, hogy leplezze, apró luciferi kacajjal nyersen vágta rá:

— Csak így!

Pendsi lassan, tagadóan megcsóválta a fejét, két tenyerét gyöngéden nekitámasztotta Dini mellének és izmos szép karja, mint lassu szabályossággal táguló acél-rugó, elnyomta magától a fiút úgy, ahogy a fejlány nyomja el a téhen mellől a lábatlankodó nagydarab buta borjut.

Dini megszégyenülve volt kénytelen tudomásul venni, hogy a paraszt nem tárgy, hanem ember, sőt, finom kis-asszony. Többet nem is mert Pendsihez közeledni, aki ez után a jelenet után továbbra is olyan kedves tárgyilagossággal köszöntötte, nevetett rá, szólt hozzá, mint ahogy az a rózsza küldi továbbra is felénk természetes idegenséggel bársonyos színét, dús illatát, amelyet egy tövis miatt nem sikerült leszakítanunk. De Dininek még évekig a fülében csengett a megszégyenítő szelíd „hát csak így?“

Egy másik próbálkozása még megalázóbban ütött ki. Egyszer csak lependerült Pestről a társulathoz egy fiatal művésznő, szinpadon örjítően szép és előkelő, otthon egy szál slafrokban kócosan szaladgáló szeles, kancsi zsidó-lány. Kezdő volt szegény, már tudniillik a szinpadon. Csak ott. Hogy biztosra, melegre rakja fészket a színház-nál, ahol az erőviszonyokat még nem ismerte, „minden-kibe majd belebújt” — ahogy a színészek szavajárása mondja. Idősebb hölgyekkel kézcsokokban fuldokló jó kis házilány, férfiakkal maga a „tessék uraim!” szolgál-atkészség, kortárs művésznőkkel sárba taposódó végte-len szerénység, színészgyerekekkel koruk és nemük sze-rint testvér, pajtás, ölelkező huncutság volt. Egy év alatt aztán annyira „kitanult”, hogy csak az igazgatónak, a rendezőnek, az igazgató babájának köszönt, a férfi színé-szeket megvetően végigmérte s a színészgyerekeket észre sem vette. De még nem tartunk ott. Dini az első horogra került halak közt volt s így nyert bebocsáttatást a mű-vésznő szentélyébe, egy Torda-uccai földszintes roppant hónapos szobába, ahol rács volt az ablakon, s alig volt bútor. A művésznőn olcsó slafrok feszült s alatta minden fehéreneműt pótlóan saját barna bőrét viselte, egyik ha-risnyája harmonikává lottyadva lógott félig meztelen láb-ikráján s az elől nyaktól földig végtelen hosszú sor fehér gombbal záródó slafrokján csak a pár legszükségesebb gomb volt begombolva itt-ott. De igézően duzzadt kívána-tos tagjaitól a vékony slafrok, mint jóreménység szelében a feszülő vitorla s mivel sosem nézett az emberrel szembe, kancsi mosolya oldalt villanva egyenesen kihívó volt. Meg is lehetett csókolni, meg is lehetett ölelni s úgy állta a vágyakozó kéz futkosását testén, mint egy barátságos, passzív szobor.

Dini már örült reményeket táplált izgatott szívében, amikor egy délután a pajkos művésznő bejelentette, hogy elköltözik az előkelő Szentegyház uccába, első emeletre, két szobába. Másnap már ott lesz, de ott lett délután hir-telen Dini is. Bátran és elszántan. De az ajtó előtt meg-torpan: külön bejárat és villamos csengő! Félve nyomta meg a kis fehér csontgombot: belül szolgálatkészen és túl-hangosan csilingelt a csengő. Futkosás hallatszott és sietős ajtócsapódás. Aztán megnyílt a külső ajtó. Mily változás! Ott állt előtte a művésznő remékbe borzolt haj-

jal, parföm-ködben és vadonatúj selyem-pongyolában. amely úgy feszült rajta, hogy tarkára festett meztelen szobornak hatott. Csupa ígézet és ígéret volt a megjele- nése, de szava, arckifejezése csalódott visszautasítás:

— Csak maga az?

— Csak én! — mosolygott szeliden és szemtelenül Dini.

— Hát jöjjön be pár percre. Hány óra?

— Háromnegyed négy!

— Négykor elmegy!

— Miért?

— Mert.

Az idő rövid, de a szerelem nem ismer akadályt — gondolta Dini s bután nézett szét a finoman butorozott szobában.

— Ugye, szép lakás? — kérdezte a művésznő s a szobán szétmutató mozdulattól pongyolája ketté nyílt.

Dini hirtelen elfordult: többet látott, mint amennyit remélt. A művésznő hangosan felnevetett s a diványra ugrott, egyik lábát a másik alá húzva. Dini melléje akart ülni, de a művésznő felpattant s az ablakhoz futott. A be- eső fény mintha hirtelen lehántotta volna róla a selymet: tarka köd mögött lába, combja, csipője minden vonala tisztán rajzolódott ki. Dini utána ment, de suhant a se- lyem s a művésznő már a kályha mellett állt. Dini előtte termett. A művésznő két kezével beletúrt saját göndör hajába, fejét félrevetve, idegesen felnevetett, a pongyola szétnyílt, eddig csak dísznő lev.-lapokon látott kép tárult Dini szeme elé, de olyan bizalmasan és egyben idegenül, mint képkiállításon egy félakt.

— Na, gyere! — kiáltott rekedten a művésznő s szét- vágódott két karja hirtelen erővel ölelte át Dinit, aki érezte, hogy ruhája szövete, kabátja gombja hogy súrolja, hogy nyomja a forró, puha testet. A csók, amit kapott, durva, közönséges és mégis isteni volt. Dini egészen bele- szédült vonzó-visszataszító csodájába. Ami azonban csak egy pillanatig tartott. Közelről szólt s távolról hangzott mégis a lánya szava:

— De most menjen! — s a festett száj, tágranyílt szem, meleg test eltávolodott tőle.

A szoba másik sarkában suhogott már a selyem, mint tébolyult tarka, teknőalakba hajlott lobogó a szemérmes-

len női test barna nyelén. Ennek a nőnek már nem volt titka előtte, mert nem volt titka számára. Az illatfelhőben most újra Dini felé úszott ez a túlságos meztelenség, de a barna kar végén Dini kalapja lóbálózott. A kalap a fejére került, ölelő kar húzta az ajtó felé.

— Kész! Elég! Nem érti? Menjen már, az istenért! Ne idegesítsen! — csattantak a szavak, mint arculütések. — Értse meg, várok valakit! — loccsant a szemébe dicsekvőn, elszántan, durván és őszintén az utolsó mondat, mint egy dézsa moslék.

Dini már kint volt a folyosón. Az ajtó megkönnyebült reccsenéssel csapódott be mögötte. Egy pillanatig még orrában érezte, maga előtt látta Dini a selymes, illatos meztelenséget, aztán mintha egy fekete függöny zuhant volna le, a lépcsőház hideg szaga, hús fala volt csak körülötte. És egyedül volt. Soha még ilyen egyedül nem volt ebben az egyedülséges világban.

Lassan megindult a lépcsőn lefelé. Alulról lépések hallatszottak s mikor a fordulóhoz ért, szembe találkozott a felfelé jövő Gély Bélával, egy gazdag, elegáns, társtalan, borotvált képű kolozsvári fiatalemberrel, akiről mindenki tudta a városban, hogy egyetlen foglalkozása: a nő. Dini még hallotta, hogy Gély becsönget a művésznő ajtaján s egyszerre megértette, hogyan és miért jutott a kócos zsidólány új lakáshoz, pongyolához, parfómhöz, kirkatba kikészített meztelenségéhez.

Undorító!

Megint itt állt az élet mocsár-rengetegében egy néptelen tisztáson társtalanul. Milyen jó lenne itt megállni sokáig, talán örökre, magas tornyot építeni utálkozásából és tetejéről nézni a mocsár szennyes levének fortyogását, lidércfényeinek villódzását és gondolni, csak azt gondolni, végiggondolni az emberi meddő hiábavalóság gondolatát, de szürkül az alkony, pattan a hajnal, telik a hold, kerekül a hónap, minden óra meghozza a maga munka-koloncát, kötelesség-kalodáját, rákapcsolják az ember lábára, nyakára és „menj!” S az ember megy a menő időben, amely hiába forgatja fel a naptárt szeptemberi kánikulával, decemberi villámlással, februári napfénnel, májusi fagglyal, mert ingadozva bár, de őszre tél, télre tavasz és nyár következik s az is halad, aki megáll.

Minden Veni Sancté-nak Te Deum a vége. S mi van

közben? Néhány csók, sok könyv, néhány zaklatott éjszaka, sok gondolat, néhány esemény, sok terv, pár teljesülés, sok köd, kevés villanás, sok nő és egy szerető se, sok pajtás s talán egy barát, sok mult és kevés jövő, megfoghatatlan jelen, sok iskolapad, kevés tudomány, sok képzelgés és kevés valóság, sok ember és kevés lélek, órák véghetetlen sora és ha visszatekintesz, pillanatok alatt elsuhant év.

S te újra itt ülsz a nyári tikkadatban a kis udvaron, amelybe, mint a mesebeli palackba az óriást, olvasmánnyal, ábrándozással be akarod préselni az egész világot. De a nyitvafelejtett palack nyílásán vékony füstkigyó tekerződik, nő és száll az égnek s mikor elborítja a napot, akkor veszed csak észre, hogy az óriás kiszabadult s te hideg árnyékában ülsz.

Ilyenkor jöttek a menekülésszerű nagy séták ki a Hója erdőbe, fel a Házsongárdba s túl rajta a feleki tetőre Bandival vagy egyedül.

A Hója hosszú gerincén a cserebogaraktól lelegelt fülledt erdőben sokáig állt vagy ült egy helyen s nézte a Szamos völgyében balra zsúfolódó várost, mögötte túl a Házsongárd lombtól borzas s a Feleki tető faközöldén kopasz még magasabb tetejét. Miért nem látszik az a sok ember, aki lent futkároz a jóvátehetetlen tegnap s a kifürkészhetetlen holnap után? Egyedül volt itt az embertelen természettel, amely alattomos, közönyös ellenségeskedéssel tűri az ember honfoglalásait szűzi fűvén, lomha rögein, de lankadjon csak egy pillanatra az emberi erőfeszítés, a természet előkuszik, útilapuvál borítja be az elhagyott ösvényeket, folyondárral szövö be a félbemaradt téglafalat, gombákkal eteti fel a földön felejtett gerendát, fű és moha- és rozsdaleplet vet mindenre, amit a hanyag ember elszórt, mint ahogy a tolvaj zsebkendőt dob a földre hullt karperecre, hogy észrevétlenül fölmarkolhassa utóbb.

— Börtön ez a város, amelyből a kis majom kiszabadult a hegyre — gondolta magában —, de tudja, hogy vissza kell mennie a ketrecbe, mert nem a szeretet, a vonzalom, a jóleső kötelesség, hanem az éhség kergeti vissza az embereket a családi tűzhelyhez, amelyen ízes leves, forró kávé forttyog.

Megfordult s a Hója másik lejtőjén a másik völgybe

siklott tekintete. A sinek futottak itt balra. Pest vagy a szabadulás felé. Igen, fel kell ülni a vonatra s kilépni a Királyhágón át ebből a különös Erdélyből, amely már hat esztendeje tépi, gyötri gyermekeveit s nyujtja-húzza tagjait-lelkét, hogy kitöltsön valami ostobán mérhetetlen hosszú Prokrustes-ágyat. A Hója egyik oldalán a jelen: a város; a másikon a sinek: a jövő csakugyan csillogó ígérete s ő itt áll közbul a hegygerincen egy tisztáson. Csak pár lépést tesz, hirtelen körülfogja az erdő, eltűnik a jelen, a jövő és a néma, alattomos fák, mint az üldöző pandúrok, egyre sűrűbben sorakoznak mögéje. Mire hazaér, fáradt, poros és éhes nyomorult kukac, akinek nincsenek nagyratörő gondolatai, tervei, szenvedélyei, bűnei, fellángolásai, csak üres bele és zsibbadt teste.

Micsoda rabszolgaság a test tömése étellel és álommal. Sokszor fel is lázadt ellene: keveset evett, aludt s akkor állandósult aszkéta sovány karesúsága, amely aztán egész életén át elkísérte.

A város másik oldalán, a Házsongárdban, ahova a Majális ucca meredekjén kapaszkodott fel, az ápoltság nagy kertek, a tetszetős villák között viszont — miért? miért nem? — az emberi társadalom alapvető kérdései rohanták meg: házasság, családalapítás, tekintély, befolyás, közélet. Feleségül kellene venni egy gazdag lányt, roppant kertben kis házat építeni itt, nagypapa-sapkában rózsát metszeni, tekintélyes urakkal poharazni a verandán s este sűrű fejbólogatással szivarozva olvasni a Budapesti Hírlap komoly vezércikkeit. Az unalomból bő háziköntöst szabatni, beleburkolózni s a Ferenc József rend nagykeresztjéről álmodozni. Jó volna, de megfulladna itt az első héten.

Tovább, csak tovább, ki a mezőre, a Feleki tető felé. A Házsongárdot szegélyező bokrok alján lila-sárga virágok nyílnak: ezer apró sárga arccoska föléje kunkorodó lila sisakocskákban. Földek, szántás, elsárgult kukoricaszárak, legelő, tehenek s oláh pásztor, aki botját dobja az eltevelőgő tehén után s Dominus Deus-t kiált, mint a pap az oltár előtt, de thrák vagy dák torokból száll a római kiáltás s durvultan így hangzik:

— Dumnye Zeu!

Az Egyház latinul beszél, elegánsan, finoman, dominus deus; a paraszt latinul beszél, nyersen és izesen, dum-

nye zeu — és kettejük között kuruc Koppány-magyarság duzzad csótáros göggel, eb-ura-fakó vakmerőséggel, nyaraló lendülettel, ázsiai szívóssággal és pásztortüzek, havat taposó piros csizmák mélabújával. S milyen veszedelmes dolog magyarnak lenni. Egy család, főúri, nagyrangú, Bécs mellé áll: honmentő. Fordul a század s egyszerre hazaáruló lett. A török ellen harcol: honmentő. Megint fordul a század s az a hazafi, aki a törökkel szövetkezett. És mégis csak a veszélyben van minden szépség!

Ezen a szabad mezőn, amelyen szabadon, élesen járt a szél, Dini hosszan elgondolkozott a szabad élet, szabad csók lehetőségein, amelyektől megriadt s amelyeket hullámzó lelke minden erejével kívánt.

Olyasvalami életet kellene kitervezni, amelyben a mindennapi kenyér, ha szűkösen is, de mindhalálig biztosítva van s amelyben mégis nagy lehetőségek reménye csirázik. Kispapként kezdeni egy káposzta- és láb-szagú szemináriumban s bíbor-selymek között végezni egy muzeális püspöki palotában! Nem, a nőről nem mond le s nincs valami csúnyább, mint a papgazdasszony. A katonai pályát az anyai gondosság örökre elzárta előle. Orvosnak, ügyvédnek, hasat vagy zsebet metélni egyformán gyáva. Még leginkább tanár lehetne, sok könyvvel, sok szabad idővel, jellemeket fejlődni látni, hatni, tanulni, hogy taníthasson, szabadon kalózkodni a gondolatok közt, szétosztani a lelkét más apró lelkek között s a sok szabad időben sokat írni, írni és sokat olvasni.

Eh, megszédül az ember s milyen jó hanyatt feküdni a mezőn s nézni a felhők szabálytalanul szabályos futását.

Szabálytalanul szabályos! Ez az egyetlen szilárd pont. Ez legyen az élete.

Egy este — minden este a színházban ült, akár ope-rett ment, akár tragédia — a színház udvarán összetalálkozott Feleki Marával, akit már hosszú hetek óta nem látott. A kis cigánylány arca megfehéredett s a fehérség alatt valahol mélyen izzott még valami barnaság, mint amikor fekete kenyérre vaját ken az ember. Két fekete szeme két fakón fekete széndarab. A lány vidám mélabúval szólította meg:

— Jó estét, Dini.

— Jó estét, Mara.

— Színházba jött?
— Igen. Maga is?
— Mondja, Dini — kezdte alázatosan, hízlegően a lány.

Ajaj — gondolta Dini — most jön a szemrehányás, visszacsalogatás, esetleg néma könnyezés. A szíve kellemtelenül dobogott meg.

De nem, egész meglepő volt a folytatás:

— ...ugye, van magának egy szép, zöld mintás csokornyakkendője.

— Igen, van.

— Adja azt nekem, kérem, kölcsön egy estére, holnap egy kis nadrágszerepet kell játszanom. A második felvonásban jövök csak s a szünetben rögtön visszaadom.

Dini örült, hogy ilyen olcsón szabadul, mindent megígért s meg is tett. Láta a kis nőt nevetségesen kurtalábaival s nevetségesen fölfujt gömbszerű bájaival a térdnadrágban és a vékony nyakon óriásinak ható zöld nyakkendőcsokorral. Hogy csókolhatta ezt a nőt, igazán nem érti.

De méginkább nem értette a nyakkendőt, amelyet másnap ő akart felvenni. Az egyik sarkába a finom selymet át meg átluggatva, drótszerű szőrszálak voltak belevarrva furesa ábrában. Papirba csomagolta s vitte megmutatni Bandinak, aki röhögve olyan magyarázatot adott, hogy Dini méltatlankodó arcába szökött a vér.

— Ne mondj ilyet — tiltakozott Dini — ez a haja.

Bandi csufondárosan, harsányan röhögött.

— Cigány varázslat ez — mondta gunyolódva.

Dini undorral tépte ki a varázsjeleket a selyemből, amelyet sikerült két helyen beszakítania. A nyakkendőt többet soha se vette föl s Marának eztán még csak nem is köszönt.

Ujra egyedül volt hát egészen, kézzel fogható és távolról imádkozható nő nélkül. Volt ebben az egyedülségben valami vadság, de valami szelidség is. Mindenesetre a társadalmon kívüliségnek nem ráerőszakolt, hanem szabadon választott formája volt ez az elvadultság, amely a maga embertelenségében és öncélú ridegségében olyan volt, mint a Természet. A Társadalom és a Természet között külön világ, amely mind a kettőtől elszakadt s mégis

láthatatlan szálak fűzték össze mind a kettővel. A fogolynak, a kolostorlakónak, a két magas fal között növő fának szabadsága volt ez, amely csak két irányban terjeszkedhetett, kétségbeesésével és gyökereivel a sötét mélyekbe s lombjaival, lelkenkezésével a szédítő magasságokba.

Később is, amikor már jobban hozzátörődött a társadalom és a természet szükségszerűségeihez, ez a vadság mindig megmaradt számára utolsó menedéknek.

XII.

Veronka lakodalma

Júliusban, mikor a színház szünetet tartott, egyik napról a másikra hirtelen elutaztak ketten Arabellával Gughra. Veronka esküvőjére. Tyűh, nagy és váratlan esemény, amelynek hírére sokáig csóválta a fejét a nagyi. Jóslatai nem váltak be, mert se paraszt, se nagyúr nem volt Veronka vőlegénye, hanem egy kis vasutas Bánhidáról. Egyelőre csak raktárfelügyelő, de rettenetesen régi jó magyar család ivadéka, vagy inkább sarja (ez a helyes szó ilyen ősi nemeseknél), nagygyimóti, teszeri és romándi Gyimuóth Gyula. A nevét csak úgy kell kiejteni: gyimót, „aprócska disznó szeme van nekije, kövér, dünynyögő a beszídje, jó a szíve“ — mint ezt Veronka leveléből megtudta a Lányi-család.

Diniéket Bánhidán nem várta kocsi, mert már megnyílt a nemrég épült bánhida—pápai helyiérdekű vonal, amelyen a vicinális egész Dadig viszi őket, ahonnan már csak félóráska kocsiut Gugh. Furcsa volt a rohanó bécsi gyors folyosós nagy kocsijaiból átszállni ezekbe az oldalt nyíló vasuti skatulyákba, amelyeket a lehető legnagyobb óvatossággal ráncigált maga után egy félve pöffögő mozdonyka, mintha restelte volna álmukból felverni a déli verőn tikkadó mezőket. Néha le is mondott a szinte reménytelennek látszó előhaladásról, megállt a buzakepéssel teleszórt sárgatarlós földek között s tanácstalanságában fütttyentgetett, mint a csavargó, aki nem tudja, merre is induljon el, ha ebédidőre faluba akar jutni.

Dini tanulta sorjában a báméskodó kis új állomásoscskák neveit: Környe, Kecskéd, Bokod-Dad, Dad.

Dadon várta őket a sárga homokfutó a Gidránnal, Viharral és Károly kocsissal. De Dini most nem hajthatta a lovakat, nem tereferélhetett Károllyal, hanem a hátsó ülésre kellett telepednie Arabella mellé, aki úgy ült ott feszesen egyenes derékkal, szertelornyozozva a falu liceum-bokrain, pocsétás libausztatóján, kopasz disznólegelőjén, az árva krumpliföldeken, aszott tarlókon, mint valami Nizzából hazatérő birtokosnő, aki azon csodálkozik, hogy lehet ennyi piszokból annyi szép ropogós bankót kisajtolni, amit két kézzel szór a mosolygó Riviérán.

Kicsontozott csirke-mellből, combból készült ünnepi bécsi szelet, már reggel pattanásig feszült frakkba gyömöszölt kövér vőlegény, a dadi kurta-vékony fiatal plébános, bazsarózsa arcú, folyton vihogó menyasszony, ünnepélyes Dini bácsi, kölni-víz pácban izzadó öreg Veron, lötyögő merev ünneplőkbe dugdosott gyerekhad várta az érkezőket Gughon. Ebédnél mindenki torkig ette-itta magát, még Dini bácsi is, aki pedig sose ivott, sűrűn hajtogatva a poharat. A vőlegény kidülledő szemekkel falt és zsír-verejtéket izzadott, Veronka akkorákat röhögött, hogy apróra húzódott szeméből pataokban ömlött a könny, a kis plébános élesre vasalt elegáns nadrágjáról térdig felhúzta a reverendát, mert melege volt s már a tésztánál duhaj betyárnótákat dudolt félhangon a mellette ülő Veronka fülébe, de olyan finom tartózkodással, mintha éjjeli zenét adna, az öreg Veron már olyan részeg volt, hogy nem tudta, hol van s ezért se szólni, se moccanni nem mert, Dini bácsi ifjúságából adott elő mulatságos eseteket, Dini féktelen jókedvében nagyuri természetességgel csevegett, tréfálkozott mindenkivel (józanul mindig is ijedt proletár, részegen charmeur nagyúr volt) s Arabella olyan finom és negédes volt, mint a mostanság divatba jönni kezdő francia vigjátékok egy becsipett aszsonykája.

De kocsi zörgés hallatszott: előállt a hintó és a homokfutó, hogy az urakat polgári esküvőre vigye Kömlődre. A hintóba beült a Dini bácsi Veronkával, a homokfutóra felnyomták a vőlegényt és Dinit. Az otthonmaradók éljeneztek s a két kocsi elgördült. A nagy Dini és a kis Dini volt a két tanu. Az apa és az öcs, furcsa, de prak-

tikus, minek ennek a dolognak nagy nyilvánosságot adni? Nagygyimóti, teszeri és romándi Gyímuóth Gyula az anyakönyvvezetőnek arra a szokásos kérdésére, hogy akarja-e feleségül a jelenlevő satöbbi hajadont, a szokásos férfias harsány „igen!” helyett, általános derűtséget keltve, méltatlankodó hangon, hogy ez még kérdéses lehet, így dünynyögött:

— Hápersze hogy akarom, azír vagyok itt!

Majd a házasságkötésről szóló ideiglenes tanusítványt átizzadt frakkja belső zsebébe gyűrte s a társaság elköszönt a hivatalos személyektől. A falu bámészai között gördült ki a két kocsí a gughi útra. Ezuttal a homokfutón a két Dini ült némán, kiki magába merülve s egy-egy szivart szíva. Mert a falun túl Szillánghy megállíttatta a kocsit, rágyújtott s a kis Dinit is megkínálta egy szivarral. Egészen egyformára gömbölyödött háttal, lusta tartással, derült mogorvasággal ült egymás mellett a két Dini, még a szivart is egyforma mozdulatokkal szívták s e pillanatokban semmi másra nem gondoltak, mint a pompás nikotin, pompás napfény, pompás szellő élvezetére. Mögöttük jött a hintó, amelynek felhajtott teteje alatt (hogy a por ne lepje nagyon a kék posztó ülést) Gyula nyomban ingujjra vetkőzött s lomha mozdulatokkal az iránt érdeklődött, mi lehet a menyasszonyi szoknya alatt. Mire kiszállt, ruhájának minden gombja nyitva volt. Arabella tuszkolta be egy szobába, hogy hozza rendbe magát.

Uzsonna után újra előállt a két kocsí s még két paraszt szekér. Az egyik szekér üresen jött utánuk Dadra a plébánoshoz, aki valami jóféle szilvóriumra hívta meg az egész társaságot. Az üres szekéren fogják majd este Gughra vinni a cigánybandát.

A kis plébánia sűrű padlóju hatalmas szobájában a papgazdasszony roppant demizsonból töltögette apró kupicákba a maró folyadékot. A kis plébános folytonos ravasz kacsintásokkal mindenki szájába cigarettát dugott, boros pohárból itta a szilvóriumot, eljátszott valami régi egyházi szerzeményt kedves hangu harmóniumján, aztán disznósajtot és füstölt szalonnát adatott vendégeinek apró hegyes zöldpaprikákkal. Ezalatt a Károly kocsis elment a falu végére a cigányokért. Jó időbe telt, míg a banda — öt cigány — kimosakodott a vályogvetés és üstfoltozás piszkából, illően felöltözött s a szekérre telepedett nagy-

bögöstül, cimbalmostul, klarinétostul a primással és brácsással.

A hűs plébánián ivók egyszerre csak azt hallották, hogy kint valahol messze, de egyre közeledőn édesen sikoltozó, cincogó Rákóczi-induló úszik a levegőben a plébánia felé.

— Amég ideérnek, én hányok — mondta Gyimuóth Gyszi egyszerűen és kifordult a szobából.

A Lali-gyerek nyomban utánaaszaladt, neki is felfordult a gyomra. A két Dini is sáppadozón egyre nyelte a nyálát, de hősiesen visszagyúrte feltörő érzelmeit. A kis plébános, hogy a tömegpszihózisként elharapózó rosszullétnek elejét vegye, hirtelen ablakot nyitott és szódavizeket hozatott be. Ákacillat és Radetzky-mars húzott be a szobába az ablakon.

— E jó vót — jött vissza Gyszi, körülnézett és leült egy nagydarab disznósajt mellé, amelyet négy falatban nemes egyszerűséggel kenyér nélkül lenyelt.

A kis plébános kihajolt az ablakon a szekér cigánynak integetve:

— Odébb csak, hé! Odébb! — Magyarázkodva fordult vissza: — Nem illendő, hogy a plébánia előtt húzza a cigány.

A cigányok pár házzal odébb álltak meg s ijedtükben abbahagyták a muzsikát.

— Na, megyünk! — mondta az öreg Dini.

— De nem Szent János áldomás nélkül! — pattant vissza a kis plébános.

Ittak s a szilvórium újra helyreállította a megrendült világrendet. A kis plébános eltűnt, a vendégek felcihelődtek. Mire elhelyezkedtek a két kocsin s egy szekéren, egy hetyke, kacki kis feketeruhás fiatalemberke sietett ki a plébánia udvaráról utánuk: alig ismerték meg a kis plébánost, aki közben átöltözött civilbe.

Dini úgy érezte, mintha egy Jókai-regény szereplője lenne: a gördülő kép, amelynek közepén Gugh felé vonult, olyan Kárpáthy Zoltános volt. Elöl a trágyahordó szekér, úgy ahogy lemosva, a trágyahordó megtört kedélyü gebékkel, a nagybögő hasa dagadt, nyaka meredezett a levegőben, mellette görbült a cimbalmos háta, tutulázott a fehér torku klarinét, az egyik szekéroidalon ült a brácsás, gyom-

rának támasztott hangszerével, szemét a primásra függesztve, aki a másik szekéroidalon ült, egész testtel hátra, az urak felé fordulva, arca, vonója csupa eleven villanás. Aztán jött a másik szekér a zsbongó gyerekhaddal. Utánna a homokfutót húzta a Vihar s a Gidrán, rajta a magába süppedt Gyuszi s az élénken ide-odatekintgető Dini. Legvégül puhán gördült a hintó két szép lóval, ölén a plébános, Arabella, Szillánghy és Veronka. A banda húzta, Gyuszi, a plébánost és Szillánghyt kivéve mindenki énekelt. Körülöttük néptelen kizsarolt földek, fáradt mezők a tikkadt alkonyatban s vonulásuk fölött lassan gördülő, sűrű fellegekben szürke por.

Fogadásukra az egész pusztá kicsődült a dadi út torkolatához: a Károly kocsis sovány felesége öt pufók gyerekekkel, a kacki kertész ünneplőben, megtört vén piszkos bérese, arcátlanul hetyke béreslegények, nagyhasú, vékony lábu, halott arcú béresasszonyok, rongyos paraszti kölykek tömege s vagy két-három szűziesen pironkodó eladólány. Szemükben bamba ámulat, leplezett ölelés-vágy, pimasz lázadozás, hülyült gyűlölet, tárgyilagos kíváncsiság, lányos szégyenkezés, kihívó megvetés és ellenséges közöny.

Cincogott a cigány, bögött az ének s Gugh csöndhöz szokott kutyái vadul ugattak.

A lakodalmi lakoma korán kezdődött a nagy ebédlőben a gyermelyi és sándori Szillánghy-család aranyszélű, kékcimeres edényeivel, monogramos nehéz ezüstjével, amelyeket erre az egy alkalomra kegyesen előadatott szekrény-mélyekből a tekintetes úr. Mindenki annyit evett, mintha a negyvennapos böjtire készülne elő s úgy ivott, mintha valami nagy bánatot akarna borba fojtani. A Gyuszi állá fénylett a zsirtól, Arabella arcán bazsarózsák nyíltak, az öreg Dini akkorákat nevetett, hogy a poharak belerezzentek, Veronka szemében valami elszánt bujaság csillogott, az öreg Veron folyton dudolt, a kis Dini bele-sáppadt az ivásba, a plébános szónokolt, Zsuzsó magában dünnyögött, Zsiguci a sok evéstől hülyén nézett maga elé, Lali némán vigyorgott, Drási a szomszédjait rugdosta. A szomszéd szoba sarkában, amelyből hogy legyen hol táncolni, minden bútort kihordtak, vadul húzta a cigány.

A hosszú ételsor végén gyümölcs volt, datolya meg füge, mogyoró, mandula, amiféle a walesi herceg látoga-

tása óta nem került asztalra Gughon. Még fekete kávé is volt, mint az Esteban-Örtény grófék tiszteletére adott vacsorán.

Aztán táncoltak. Színes fürgetegben hullámozott felnőtt és gyerek, a szmokingos Szillánghy hatalmas kürtő-kézelőjén nagy aranygombok csillogtak, merészen penderült Veronka felkapott fehér menyasszonyi szoknyája, szerelmes titkos múlt rejtélyeit suhogta az öreg Veron sok fekete selyme, tompán kopogott a plébánoska gumisarka, az izzadó Gyuszin ronggyá olvadt a kemény gal-lér, a kis Dini lobogósra szabadult hajjal mereven feszített a bácsi kölcsönkapott ifjúkori ódon frakkjában, Arabella e célra tatarozott színpadi világoskék tüllruhájának dús fodrai vidáman kigyóztak, kézbe fogott tüllkendője hosszan úszott utána a levegőben, a négy kisgyerek összefogózva tántorgott, keringett egy sarokban. Láthatatlan borszag, súlyos felhőzetű szivarfüst, esztelen és értelmetlen vidámság, ugrálós polka, nyúlós valcer úszott a levegőben, amelyet aztán füsttel, táncolókkal együtt kopogós csárdás zötykölt végeérhetetlenül. Gyuszi bele akart nyúlni Arabella keblébe a tüllök közé, Szillánghy egy-egy jólsikerült csárdás-fordulatra elismerése jeléül ülepen legyintette a kis plébánost: „No, papocskám, gyúrja, gyúrja!“, Veronka incestusos lázban szorította mellét, combját Dinihez s démoni keresetlenséggel vihogta a fü-lébe: „Jobb vóna, ha te vónál a vőlegény!“, az öreg Veron neki-nekidörzsölözött minden férfinak s majd kiesett a szeme a plébános fürge ifjú tagjai után, Lali, egyik kezét nadrágzsebébe dugva, hülye révülettel nézte a táncot, Drási kurjongatott, Zsiguci bor után császkaált folyton az ebédlőbe, Zsuzsó meg észrevétlenül igyekezett letaposni anyja szoknyáját s lopva meg-megcsókolta Szillánghy röppenő kabátja szélét.

A röhögő cigányok hihetetlen hősiességgel nyakal-ták a bort s egyre izgatóbb táncokat játszottak. Valami egészségtelen — visszataszító vagy nevetséges? — testi téboly szállta meg az egész társaságot, amelyre a kinti sötétségből láthatatlanul a nagy csodára összesereglett pusztai nép izzó tekintetei meredtek a nyitott ablako-kon át.

Szillánghy most új szivarra gyújtott s megállt a szoba közepén, mint a cselédjei báljába tévedt nagy úr, kissé

kíváncsin és undorodón. Mi jutott eszébe, mi nem, talán az, hogy e szédült társaság mindenegybes tagjához, Gyuszi és a plébánost kivéve, a vér és a test kapcsolata fűzi, de Gyuszi is nemsokára megkapja Veronkát s az öreg Veron vágya igen felgyúlt a plébánosra — elég az hozzá, hogy körülnézett, alig észrevehetően elfintorította arcát s egy főudvarmesteri széles, parancsoló mozdulattal leintette a cigányt.

A primás egy nyikorgó akkorddal hirtelen lezárta a muzsikát, a klarinét sikoltott, mint a csirke, amelynek elvágják a nyakát, a bőgő visszanyelte utolsó mordulását s a cimbalom-zengésre mintha pokrócot terítettek volna, a rádülő cimbalmos két könyöke alatt azon nyomban elhallgatott.

A színes kavargás megállt s a táncot váratlanul abbahagyók olyan riadt értetlenséggel néztek egymásra, mint gyorsfényképészre a fehérruhás kis vici-lány, aki nek hátára angylaszárnyat kötöztek.

— Aludni megyünk — hallatszott az egészen másra gondoló Szillánghy hangja.

A füst, a cigányok, a mulatozók lassan kihúzódtak a szobából, széjjeloszlottak s az egyre csituló neszezéssel aludni térőkre ráborult a magános tanyák félelmetesen néma, ellenséges éjszakája.

S még, ha aludni tudtak volna, de Arabellával forgott a kék szoba, az öreg Veront egészen felébresztette a kamrában nyomtatékul bevett fél vizespohár rum, úgy, hogy folyton patkányokra kellett gondolnia, Szillánghynak szörnyű gyomornyomása volt s valami fiatal idegen nőre vágyott szinte fájón, a gyerekek félálomban dobálták magukat ágyaikban, Dini hősiesen küzdött háborgó gyomrával-lelkével, Veronka szárazra epedt innnyel, cserepes ajakkal feküdt hanyatt s melleit simogatta öntudatlanul.

Csak Gyuszi aludt nyugodtan bölcselkedő buta szuszogások közt a tisztartó-ház vendégszobájában és a kis plébános, akit a cigányokkal együtt hazaszállítottak Dadra, derék kis ágyában vidoran, szűzien, pompásan teleszíva, jóllakva, valami huncut becsületesség mosolyával rózsálló két arcán.

Így is ébredt, ártatlanul és éhesen. De a reggelire várni kell: előbb misézik s összeesketi Gyuszit Veronkával. Olvasott hát egy kis breviáriumot, az udvaron magot szórt

a tyukoknak, megint vette a breviáriumát, amelynek szép, kedves, emelkedett és mégis egyszerű latinságát együtt élvezte a korai nap simogató melegével fel s alá sétálva a takaros kisöport udvaron. Aztán átment a templomba, beöltözött legszebb miseruhájába s letérdelt az oltár elé elmélkedésbe merülni a házasság szentsége s elmondandó rövid eskető beszéde fölött.

Ezalatt megérkezett a tegnapi kocsikon a gughi had a plébániára s nagy jókedvű zajjal a plébánost kereste. Kissé csalódottan vették tudomásul, hogy már a templomban várja őket. Átgyalogoltak hát a templomhoz s karonfogós menetté alakulva be akartak éppen vonulni a nyitott főajtón, amikor a szent küszöbről eléjük lépett a sekrestyés, hogy a plébános úr a sekrestyébe kéreti előbb a hátsó mellékajtón át a vőlegényt és a tekintetes urat.

— Jó reggelt! — lépett be vígan a sekrestye-ajtón Szillánghy.

— Szerbusz! — köszöntött dűnnyögve a papra Gyuszi.

De a kis plébános ott állt a sekrestye tulsó végében aranyhimzéses miseruhájában, kedvesen mosolygott s kegyesen bólintott:

— Laudetur! Előbb a vőlegényt fogom meggyóntatni, azután a menyasszonyt, a násznép addig a templom előtt várakozik, a gyónás után menetté alakulva bevonul az egész társaság a templomba, amikor majd felhangzik az orgona-szó. Kérem a polgári házasságkötésről a tanusítványt.

Szillánghy Gyuszira nézett, Gyuszi Szillánghyra.

— No, Gyula! — bökött Szillánghy fejével az ijedt vőlegény felé.

Gyuszi elkezdett kotorászni zsebeiben egyre gyorsuló s egyre bizonytalanabb mozdulatokkal, végre türelmetlenül kijelentette:

— Otthun hagytam no, nincs nálam.

— Enélkül pedig nincs esketés, Gyimuóth!

— Má' na, mé' ne? — dörmögte Gyuszi.

— Az állam törvényei köteleznek! — szólt a plébános.

— Hásze tuggya, hogy összeadtak, mér lettünk vóna tennap Kömlődön?

— Amit mint jóbarát tudok, nem vehetem tudomásul, mint eskető pap.

— Hát nem adja össze ezeket a boldogtalanokat?

— kérdezte arisztokrata göggel és dsentri-pimaszsággal Szillánghy élesen.

— Házasságlevél nélkül nem! — szólt szilárdan az Egyház szolgája.

— Hallatlan! — tártá szét két karját csodálkozóan Szillánghy.

— Inkább az a tiszteletlen könnyelműség hallatlan — mondta méltóságosan a kis plébános —, amellyel némelyek nem ártallják az Isten házába belopni profán és cinikus világi eszükjárását.

Szillánghy elképpedve meredt a kis plébánosra: ezt meri mondani neki ez a parasztgyerek, akit mezítláb látott itt szaladgálni Dadon kölyök-korában?

Gyimuóth Gyuszi fejét két válla közé húzva, megszeppenve hallgatott, de látva Szillánghy haragosan villogó tekintetét, nekibátorodott s vásott kölyök gonoszkodásával alattomos támadást intézett a pap ellen:

— Tán még az is baj lesz, ugye bizony, hogy reggeliztem?

— Nem baj, fiam — szólt jóságosan a kis plébános —, csak akkor nem áldoztatlak meg.

— Szóval? — esett a szavába türelmetlenül Szillánghy.

— Szóval arra kérem szeretett híveimet, hogy holnap reggel a szükséges világi iratokkal fölszerelve — vőlegény és menyasszony éhgyomorral — s mindnyájan Isten felé fordult lélekkel újból jelenjete meg itt. Dícsértessék az Úr Jézus Krisztus! — s a kis plébános elfordult, fejébe tette a fekete papi sapkát, két kezébe fogta az aranyos ruhával leborított kelyhet és várt.

— Mindörökké, ámen! — dörmögte rá a sekrestyés, a misekönyvet emelve s megindult a templom belseje felé.

A plébános utána.

A sekrestyés a bejárat mellett lógó széles himzett esengettyűhúzót megrántotta s piciny csingilingi hallatszott...

A mise megkezdődött.

Szillánghy és Gyuszi kénytelen-kelletlen kivonult a mellékajtón s lógó orral igyekezett a templom előtt ácsorgó árva násznéphez, amely mellől, mint leprásoktól, ijedten húzódott el a pedig bámulásukra összegyűlt falusi nép, lassú tolongással, lapos pislantásokkal vonulva be a tem-

plomba, ahol sejtelmesen zümmögött a latin szó s riadtan suhogtak a paraszt-szoknyák.

A póruljárt násznép egyideig még tanácstalanul álldogált árván a nagy napsütésben. Arabella izgatottan legyezte magát kék napernyője alatt, Szillángthy föl s alá járva némán dühöngött, Veronka a bárgyún bámészkodó Gyuszt nézte, aztán az arcába vágta:

— Maga mafla! — és sírva fakadt.

— Gyerünk, gyerünk! — lépett hirtelen közéjük Szillángthy s Ocskay brigadéros sértett méltóságával kezdte cipelni őket karonfogvást a közben a templom elé jártatott kocsik felé.

A gughi had elporzott. Hazáig senki sem szólt egy szót sem. Otthon aztán kitört a nagy veszekedés a „kastíj“ szobáinak mélyén, ahonnan ajtócsapkodás, ordítás, veszekedő kelepelés, komikusan ugató férfi-bögés (Gyuszi sírt gyerekes dühében), éles asszony-sírás, csendesítő szó, fölcsettató sértés, feleselő válasz változatos zaja hangzott ki a konyhában vihogó eselédek és bennkosztos béreslegények közé.

Az ünnepi ebéd mogorva hangulatban zajlott le, ha ugyan zajlásnak lehet nevezni a néma csendet, amelyben csak kanál kopog, villa kocog, kés nyikkan a tányéron s ijedten sikolt fel panaszosan egy véletlenül kupánütött pohár. De csak az ebéd ideje telt el így, maga az ebéd különféle tálakban bejött, körülnézett, várt, aztán bőrsődő lével, zsírjába fagyva szinte érintetlenül újra kivonult a konyhába, ahonnan az öreg Veron, mint a gyereket, aki rosszul viselte magát, kikergette a spájzba s rázárta az ajtót.

A délutáni álmom kissé helyrebillentette a megrendült európai egyensúlyt, amelyet aztán végérvényesen megszilárdított a kis plébános hirtelen megjelenése uzsonna után

Széles, bocsánatkérő mosoly derült szolgálatkész arcán, alázatosan billent félre feje s hajlott kandúr-ívbe a háta; így nyújtotta már messziről mindkét kezét a még mindig duzzogó Szillángthy felé:

— A katona az őrhelyen nem ismer tréfát s az én egyenruhám a miseruha.

Másnap aztán akadálytalanul összeeskette a fiatalokat s Diniék hazautaztak Kolozsvárra.

Dininek különös lecke volt ez a gughi esküvő, amely egy csomó rendezetlen viszonyba toppant be a maga rendezettségével, mégjobban összekúszálva az egymásba gomolyodott életfonalakat. Két asszony volt ott, az egyik hivatalos címe: asszonyság, a másiké, noha anya volt ő is: kisasszony, bár már sokan megnagyságosasszonyozták. Veronnak öt gyereke, Arabellának egy. S köztük az apa, a hat gyerek apja, aki egyiknek sem apja. Illetőleg az apa bíráló, korholó, zsarnokoskodó jogát fenntartotta magának mind a hattal szemben, de az apai szeretetet, kényeztetést csak a másik öttel gyakorolta, azt is úgy azonban, hogy mindennek lássék, csak apai szeretetnek ne. Az is nyilvánvaló, hogy a testek mindennapos elkeveredésének szokása Veronhoz kötötte, míg Arabellához valami nagy, teljes, romantikus csók emléke fűzte. S mért volt olyan felháborító, hogy Veron alázatos, bámuló vendégszeretettel forgott Arabella körül, aki pártfogóan leereszkedő melegséggel bánt Veronnal? A két nő határozottan szerette egymást a közös férfin át. Ő, Dini, a legszebb Szillánghy-hajtás s mégis időben, térben legmeszebb esett a Szillánghy névtől és birtoktól, amelyen az „asszonyság” fattyai otthonosan hancúroznak. Veronka nem szereti Gyuszt, csak a saját türelmetlen vágyát szereti, ez világos. Ez az erkölcsös férjhezmenés alapjában véve erkölcstelenebb, mint Szillánghy viszonya ágyasához és közberobbant futó kalandjához. S a futó kaland örök nyomot hagyott: őt, Dinit. S a visszafojtott csók-düh hogyan marcangolta ott, azon a táncon mindnyájuk belsejét! Valóságos Zichy Mihály körkép voltak bambán szelíd mulatozásukkal, amely csak, mint vékony réteg fődte a lelkeikben vonító vadult erotikát. Körkép, amelynek ezt a címet lehetne adni: Szerelem átka. Mindenütt szerelem és mindenütt átok. A mámorban fogant Zsuzsó gyengeelméjű. Lali és Zsiguci Onan próféta mafla hadának katonái. Drási, ha felnő, féktelenségét boros csókokban fogja kitombolni. Veronka férjhez megy akárkihez, csak mert férfi. Ő, Dini középuitt lebeg a mocsokban hentergő s az égi magasságokban bimbódzó csók között. Arabella élete bele fog rokkanni előbb-utóbb ebbe a vénkisasszony-anyaságba. S az öreg Veron itallal maratja szét vívódásait. És Szillánghy sorsa mi lesz? Elparlagia-

sodás, lázadás, ünkeze hurkolta kötél? De mi lesz az ő, Dini sorsa?

Az átoknak és szerelemnek ebből a körtáncából ki fogja-e tudni valaha szakítani magát? És miben van a menekülés? A felelőtlen duhajkodásban vagy valami szent szerelemben, amelyet egyformán megáld Vénusz, az Egyház, a Társadalom, s az Állam? S lehet-e egyvonalú az élet, egyrétű, becsületes? Lehet-e valaki egyszerűen jó tanár, jó férj, jó apa, jó író és semmi több, sem kevesebb? Vagy jó tanár, de unja mesterségét, jó férj, de kicsapongó, jó apa, de közönyös, jó író, de homályban maradó? S ha már nem lehet egyrétű az élet, okvetlen dúlnak kell lennie? „Bizony mondom néktek, kik az életbe léptek, féljetelek élni!”

Ki mondta ezt a furcsa, biblia-utánzó mondatot? Az életbe léptek! Bizony. A gyümölcsös szeptemberrel jön a VIII. gimnázium, az érettségi éve, az utolsó alagút, amelyen átfut az ember s aztán kiér az új remények ezüstködébe takarózó forrón kék tengeréhez az Életnek.

XIII.

Kardlapos lecke a történelemből

S az Élet elébe jött Dininek: ez az 1902/3 iskolai év tele volt zsúfolva olyan eseményekkel, amelyeknek semmi közülük már az iskolához. Mint ahogy márciusban hideg még a levegő, de valahonnan tavaszi szagokat hajszol a szél, hótakaró simul a hegyekre, de már átüt rajta az eljövendő tavasz zöldelő bizonyossága, Dini, azaz Lányi Dénes VIII. gimn. o. t. volt, de első fiú négyszáz között, önképzőköri elnök, kenyérkereső, politikai és szerelmi kalandok hőse, tüntető, szívlovag, egy lány valóságos szeretője, bálokon boszton-sztár, festő modellje, csalódott szerelmes, flört-fiú, lázadó a Szillánghy családban, költő, Lángész és új Világegyetem.

Ez az utolsó év, amikor még csak „tanuló“, jövőre egyetemi polgár lesz s nyáron már sétapálcával és cigarettázva járhat az uccán.

Az év kezdete is már pompázatos volt. Mint osztályában a legmagasabb termetű fiú, a felsorakozó gimnáziumi ifjúság hosszú kígyósorában ő volt a legutolsó, utána közvetlenül már az Igazgató úr helyezkedett el a VIII. osztály főnökével s a tanári karral. Mint az egész gimnázium legmagasabb termetű tanulója, ő kapta kezébe a Szent-Imrész fehérselyem intézeti zászlót, amelyet végével ágyékának támasztva büszkén emelt magasra. Két oldalára két fiút rendelték, akik a zászló bojtos, vastag fehér zsinórjait fogták. Ekkor hozzájuk lépett az osztályfőnök s

előre küldte őket az első osztály első párja, két nevetségesen apró kölyköcske elé. Lányi Dénes, a zászlótartó, elnök, az egész gimnázium legdalibb és legjobb tanulója két csatlósával megindult lassan lépegetve, hogy a kicsik el ne maradjanak mögötte, a kegyesrendi gimnázium — a város legelőkelőbb, mert legszigorúbb gimnáziuma — növendékseregének élén a templom felé, amelyben már zúgott az orgona öreg hittantanárjuk áhítatos, tudós és erélyes ujjai alatt. És Lányi Dénes vitte, vitte a zászlót végig a templomon előre az oltár elé jobbról, ott földre eresztette végét s mereven tartotta, mozdulatlanul, mint a nagypénteki szent sír előtt a kivezényelt katona, az egész végeérhetetlen Veni Sancte mise alatt az aranyos ruhákban, tömjénfüstben közvetlen mellette forgolódo, méltóságosan szuszogó, komoly latinságokat mormoló sok pap mellett, mint a fennálló Rend, Hagyomány s szinte az Egyház büszke szolgája.

Köznapokon aztán, amikor nem volt zászlóvivés, a felvonuló ifjúság sorában ő lépte át utolsónak a templom küszöbét s ő ült be utolsónak az utolsó padsor utolsó helyére. Mindig első volt vagy utolsó, sohasem keveredett el a tömegben.

A zsúfolt önképzőköri üléseken neki mindig volt helye: az oldalt ülő tanár-elnök mellett a főhely, a katedrán. S mivel a tanár-elnök látta, hogy Lányi komoly és erélyes elnök, utóbb már el se járt az ülésekre, amelyeknek viharzásán Lányi mindig úr tudott maradni. Valami furcsa, lázasan hidegvérű gőg fejlődött ki Diniben, pardón, Dénesben, mint mindenki, akit a sors emberek vezetőjévé tesz. Verseit — mert főleg verseket ír, míg Góth Bandi novellista lett — irigy kritikusok néha rettenően lecesepülték igazságtalanul értetlen és szigorú bírálatokban. Ilyenkor Dini barátai síkraszálltak költő-elnökük védelmében s Dini olimpuszi tárgyilagossággal hallgatta. Irányította a sokszor heves és goromba szócsatát. Leghülyébb klapanciái dicséreteket nyertek s igazán jó verseit ledorongolták. S ő tehetetlenül tűrte hivatala átkát, a pártatlanságot és tettetett közönyt. De amikor mint elnök beszélt nagy ünnepélyeken, nem volt előzetes cenzúra — a drága piaristák roppant szabadelvűek voltak — utólagos kritika s nemcsak az igazgató úrnak, hanem osztályabeli ellenségeinek is oda kellett figyelniük arra, amit

mond. Nagy szónok és nagy költő lesz, mint Lamartine — gondolta ilyenkor — ez kétségtelen!

Rendkívül különös volt az elszánt, fölényes gőgnek ezekről a magasságairól leszállni a magánórákra, amelyeket óriási tömegben adott. Harkány Emilt, az osztálytársát most is tovább tanította, de Emilke is valahogy elébbukkolt az életben: zenét szerzett, amelynek első előadásával és első kottájával Dinit szokta megajándékozni. Dini mit sem értett az egészből s ezért hol hülyének, hol zseninek ítélte magában Emilkét, aki az iskolában megtartotta sok mindenre feljogosító bohóc-szerepét.

Tanított még Dini egy nagy arcú ábrándos oláh lányt latinra, egy óvári örmény úri lányt összevont magánvizsgára készített elő s hetenként kétszer bejárta De Gerando Antónia felsőbb leányiskolájába latint és görögöt tanítani a majd velük együtt érettségiző öt-hat leánynak.

Az ábrándos oláh lány, egy tizennyolc éves szomorú tehénborju, ügyvéd bátyjának délutánonként elhagyatott irodájában vette a latin órákat minden felügyelet nélkül, ami Dinit roppant zavarta. A lány — Déliának hívták — rákapcsolta bánatosan vágyó tekintetét Dinire az óra elején s csak az óra végén kapcsolta ki, mialatt melle szabályosan hullámozott, mint egy parányi kövérkés hús-tenger szem, enyhe izzadtság-szagot árasztott s ha véletlenül — sok ilyen véletlen volt — Dinihez ért, összerezzen és elsápadt. Dini tudta, hogy mit kellene tennie, nevezetesen szó nélkül ölébe ültetni a lányt s aztán hagyni az ösztönöket, hogy vigyék végig a dolgokat, de mentül nagyobb volt a lány öntudatlan kínálkozása, annál jobban visszarettent minden közeledéstől Dini. Miért? Talán homályosan megérezte, hogy mint staniolba a csokoládé, ebbe a puha lánytestbe valami később bekövetkező tragédia van csomagolva. A tragédia meg is történt. Délia az érettségén átment, latinból az Aeneas után busongó Didó öngyilkosságáról felelt tüneményes tárgyi és nyelvi ismeretekkel s még azon öszön öngyilkos lett szülőfalujában, valahol Torda megyében: menyasszonyi díszbe öltözött, leöntötte magát petroleummal s meggyújtotta a ruháját.

Az örmény lány nagyon csúnya volt, de igen szelíd, megfélemlített és alázatos. A mamája szép lehetett a maga

idejében, most piszkos-barna volt az arca s fekete dróthaja úgy elhatalmasodott a fején, hogy szabályosan borotválkozott, mint egy férfi. A modora is férfias volt, hangja meg egyenesen olyan, mint egy jóindulatúan szigorú vartüzér-őrmesteré.

Az érettségire készülő felsőbb-leányoknak a tanári konferenciák hatalmas, fütetlen termében adta a latin és görög órákat Dini. Ott ültek a hosszú zöldposztós asztal egyik végében az internátusból lehozott nagy tarka kendőkbe bugyolálva, amelyekből Dini keszeg vállaira is jutott egy skót pléd.

De a tanítással még nem voltak elintézve az órák, elseje körül jött a harc a pénzért. A oláh lány többszörös nógatásra csak úgy tizedike tájt fizetett, az örmény mama többszöri izengetésre csak tizenötödike után, a felsőbb-leányoknál előbb jegyzéket kellett benyújtani Dininek s két hét is eltelt, míg egy boritékban ott várta a pénz Dinit a zöld asztalfőn.

A pénzkeresés minden megaláztatását el kellett szenvednie Dininek. Az oláh lány minden órából másfelet akart, hogy tovább bámulhassa mesterét, az örmény mama fennhangon elégedetlenkedett, ha Dini pontosan kiszámította, hogy az óra hatvan perc legyen, a felsőben nem volt értéke az időnek, a lányok későn gyülekeztek s persze az óra mélyen belenyúlt a következőbe. A magántanító úr nem lehetett fáradt, kimerült, szórakozott, nem jöhetett későn, nem siethetett el előbb, dolgoznia kellett vadul, de ha a fizetés következett, a zord munkaadók egyszerre megszeliidültek, mosolyogtak, társalogtak, édesen feledékenyek lettek s ha végül Dini sarokba szorította őket, a megszolgált pénz sürgetését tapintatlan modortalanságnak vették.

Istenem, Dini kis takarékkönyvének minden bejegyzése mennyi erőfeszítést, visszanyelt dühöt, sima arccal elviselt megaláztatást jelentett! De mennél jobban kerekedett az összeg, annál elszántabb lett Dini, hogy tovább fogja kerekíteni. A pénz: lehetőségek záloga s az ő életében minden volt eddig, csak lehetőség nem. A pénz! Milyen furesa és rejtélyes megegyezés, hogy festett papírdarabkáért, mintás ércdarabokért ételt, ruhát, idegen tájakat és mámort lehet vásárolni! Akinek pénze van, a zsebében van sörözés, cukrászda, nők ölelése, Svájc

hegyei, Párizs puha köde, London dübörgése, elegancia és gondatlanság, utazás és könyvtár. Csak zsebébe nyúl az ember s ha van elég pénze, akár afrikai oroszánvadászatot emelhet ki belőle. Ezen az oldalon garasok elfogadására nyújtja ki az ember alázatosan a tenyerét, s a másik oldal felé fordulva már összekuporgatott százas van ököllé szorult kezében s hanyag göggel szól az Életnek: „Megveszlek, kicsikém!”

Ha ez így megy, négyszáz-ötszáz koronája is lesz — roppant összeg akkor! — év végére s nem hülyén engedelmes föld izzadta ki magából a henyén tespedő földesúrnak, mint Gughon, hanem romló szeme, ziháló melle, száradó torka, kóválygó agya, lüktető halántéka, zúgó füle, ólommá súlyosodott lába, idegesen remegő gyomra, ami mind összevéve: Lányi Dénes, ez a hajszolt hús- és csont-gép varázsolta elő a semmiből akarátával és kitartásával. Az agymunkás pénzszerzésének keserves diadala ez!

Szóval, csak egy fontos: az akarát. Akarni kell s az Élet vad csikója csak az alatt üget engedelmesen, aki szilárdan ül a nyeregben. De az Életnek is van külön akarata s ez: a véletlen. A két akarát összeütközése vagy együttműködése fogja aztán kikerekíteni életemet szerencsétlenné vagy boldoggá.

S mit akar? Sok minden között elsősorban egyet: el, el innen! El ebből a magyar-oláh-szász-örmény-székely Erdélyből, tragikus történelméből és drámai hegyei közül, dúlt jelenéből és zavaros múltjából, vissza a Királyhágón túlra, Magyarországra, Petőfi Alföldjére, Kisfaludy Sándor Dunántúljára, Pestre, ahol Kármán elpusztult, Vörösmarty szinikritikusodott, Arany senyvedt és Kemény Zsigmond lapot csinált.

Ebben Bandi is megegyezett: el Pestre!

— A dolog el van intézve, én az Eötvösbe megyek! — mondta egyszer Dininek nyugodt fölénnyel.

— Mi az az ötvös? — kérdezte Dini egészen tájékozatlanul.

— Báró Eötvös József Collegium. Tanárjelöltek internátusa. Az embert a miniszter nevezi ki oda taggá, barátom. Vannak fizetők és ingyenesek, akikért az állam fizet évi ezer koronát, nyolcszáz ebből a kollégiumé, két-százat kikapsz zsebpénznek. Csak tiszta jeles érettségivel

lehet folyamodni. Az egyetemre jársz rendesen, s a kollégiumban külön tanítanak szaktanárok. Óriási könyvtár van ott, úri ellátás, ezüst evőeszköz és inasok. Főigazgatói ajánlás kell. Góth Elek papa majd ajánlani fogja Bandi fiát. Ha akarod, téged is ajánlhat. Én latin-magyar szakos leszek.

— Én is lehetek latin-magyar?

— Nem valószínű, hogy egy gimnáziumból két egyforma szakos bekerülhet. Végy egy modern nyelvet.

— Se németül, se franciául nem tudok.

— Tanulj meg.

— Németül nem.

— Igazad van, a német zsúfolt szak, apa mondta.

— Inkább franciát!

— Áh, mószió, szűk a pantalon, de bokába bú, üle koma, it a kú, lábon szőr, boncsúr — nevetett Bandi. — Hátra van még egy csekélység: tiszta jelesen kell érn.

Dini hetekig töpregett a súlyos kérdésen. Kolozsvárról okvetlen el kell menni, ez biztos. Ha itt marad, örökre a „színészné fia“ marad a törvénytelenység bélyegével mindig a második sorban. Züllött, bizonytalan pályákra, mint színészet, ujságírás, irodalom, nem engedi az anyja, de nem is engedheti, hamarosan magának kell megkeresnie kenyerét. A gimnáziumi taníttatás költségeit is már csak nagynehezen tudta előteremteni Arabella. Egyetemre aztán egyáltalában nem járathatja a maga kis fizetéséből. Ha Kolozsváron marad, az egyetem zárva van előtte, elmehet tiszta jeleseivel írtnoknak vagy irodagyakornoknak a nyomor és a kispolgárság határára. Viszont elmenni Kolozsvárról? Miből? Mire? Hová? Az Eötvös Collegium azt jelentené, hogy minden terhet levett Arabella válláról. De, ha odamegy, tanárnak kell lenni, s ha tanár lesz, csak francia tanár lehet. Sokkal több benne a Szillánghy-vér, semhogy a német műveltség csatlósává lehessen. A detronizáló nagypapa unokája, mint a der-die-das öre, nevetséges! Matematikához, történelemhez, természettudományokhoz nincs kedve. Színész nem lehet, katona se, így Molière-ből és Napoleonból tanár lesz, de legalább francia. Na, most itt van a francia! Hiszen egy árva szót sem tud franciául! De meg kell tanulnia. A francia a menekülés útja.

A legközelebbi alkalommal, csak úgy odavetve, meg-

kérdezte Harkány professzortól, hogyan kezdhetne el franciául tanulni.

Harkány Gyula homlokba fésült síma hajú fejét megcsóválta, fölényesen kiábrándult tekintetet vetett a polcain szolgálatkészen álldogáló francia klasszikusokra s az asztalon, székeken türelmetlenül heverő, lepénnyé hajtogatott *Temps*-okra s hosszú előadásba fogott a könyvfranciáról s az élő francia beszédről.

— Az elsőre nagyon jó lenne tanítványom, a most doktoráló Sólyom Károly, a másodikra Madame Sztrogonyikov, ez utóbbi drága.

Dini tehát Sólyom Károly mellett döntött nyomban.

Sólyom Károly apja ruhatáros volt a színháznál és házmester a Harkány-ház szuterénjében. Rembrandti szakállas fej s verlainei borfogyasztás. Sólyom Károly is lent lakott a szuterénben, ahol doktori vizsgájára készült és egy helyi lap számára színikritikákat írt s szerzőjogmentes francia regényeket fordított. Hórihorgas, lassu mozdulatu, cvikkeres, unalmas legény volt s olyan nyúlós és nyeszlett, amilyenek Onan próféta makacs hivei szoktak lenni. Egész rendesen elmagyarázta a francia nyelv tan rejtelmeit, de a megszokott üdvözlő „bonjour, mon cher“-en kívül nem volt hajlandó franciául beszélni. Nyilván nem is tudott. De folyton magyarázott és párhuzamosan olvastatta Dinivel franciául a *Bibliothèque Bleue* szemét-füzetében, magyarul ujságfolytatásokban *Le Sage* „Sánta ördög“-ét. A homályos szuterrén tele volt hagymaszaggal és rendhagyó igékkel.

Nem lehetett soká kibírni. Dini átpártolt a jóval drágább Madame Sztrogonyikovhoz. Jó ötvenes pompázatos nő volt a Madame. Mélyen karikás vad fekete szemű, barna arcu, hatalmas combu, roppant mellű, vékony bokája és finom lába délorosz. Lágy szlávsággal dalolta a franciát könyv nélkül. De mindenféle könyv nélkül, kizáróan sétának nevezett rohanásokon, magyarázat és megállás nélkül. Valóságos francia vizesés volt. Csobogott, duruzsolt, fölesattant s Dini az egészből egy szót sem értett és nem is volt rá mód, hogy megértse, mert a Madame csak franciául beszélt, de olyan tökéletesen, hogy nem tudott különbséget tenni rendes és rendhagyó ige között, ő egyforma hibátlansággal kezelte mind a kettőt. Magyarul csak számolni tudott a Madame: „tiz korona,

kevés, holnap fizet, még egy órával tartozik“. Ezt se birta ki sokáig Dini, aki elkeseredve vonult vissza asztalkája mellé különféle nyelvkönyvekkel az autodidaxis zagyva téreire.

Úgy érezte, hogy sohasem fog megtanulni franciául, búcsút mondhat az Eötvösnek előre s bele fog zúlleni ebbe a módjával tébolyult erdélyi életbe... Lesz, ami lesz...

Ó, igen, lett is, ami lett, mert az életet nem lehet megállítani.

Kolozsvár nagy ünnepre készült. A tramváj elhagyatott sinein két tehervagont toltak be az állomásról a Főtérre, ahol a templom mellett magas deszkapalánkkal fogtak közre egy négyszögletes helyet s a kocsikból rejtélyes nagy köveket, furesa formájú érc-tagokat emeltek ki földbe tűzött s fent összehajló végű gerendákról lógó csigával. A palánkrejtekekben szobor épült egy összes sörényű, hatalmas termetű úr hangoskodása mellett. A Mátyás király szobor, alkotójának, Fadrusznak személyes felügyelete alatt.

Lélek nem kukkanthatott a palánkok mögé. Pedig sokan ostromolták Fadruszt, urak, urinók, hogy készülőben megnézhessék a szobrot. Egy uriasszonynak aztán olyasmit mondott a szabadszáju Fadrusz, hogy aztán békén hagyták egyedül kiabálni a palánkok mögött a kalapácsütések alatt csendülő kövek, konduló ércék között. Ezt mondta a türelmetlen művész egy unszoló hölgynek:

— Mondja, nagysád, maga is olyan nő, hogy nem elég magának imádott lovagját frakkosan megbámulni a bálban, hanem előbb még gatyában akarja látni öltözködés közben?

A leleplezés országos ünnepére ruháiból kinőtt kis világvárossá zsufolódott Kolozsvár a sok vidéki és pesti vendéggel. Lejött a nagy eseményre Széll Kálmán miniszterelnök, aki a Monostor-uccán szállt meg a Béli grófok egyemeletes modern palotájában; Apponyi Albert, a most egy éve új dunaparti hajlékába költözött Ház elnöke, aki a Torda és Jókai uccák sarkán álló Newyork szállóban lakott; Aranyszájú János, azaz Hoek plébános, aki az ünnepi beszédet fogja majd mondani; József főherceg, aki a Főtér óriás méretű barokk palotájában, a piszkos zöld színű, mansarde-tetős Bánffy-palotában foglalt el egész

lakosztályokat s Jókai Mór, szelid parókájával és rubint-szemű arany rókafej nyakkendőjével, aki a Bánffy-palotával tőszomszéd Központi Szállóban lakott az első emeleten.

A leleplezés hivatalos nagy ünnepségéből nem sokat látott a kivezényelt, de mellékuccába szorult diákság: az emberfejekkel sűrűn kikövezett óriási teret, a szónokló Hock János meg-meglebbenő hatalmas piros paraszt zsebkendőjét, amellyel meg-megtörölte izzadó homlokát s a forgolódo fejek nyugtalan roppant tengere fölé büszke mozdulatlanságban emelkedő óriás érc-lovas Mátyás királyt gögös, szögletes borotvált arcával, hihetetlenül domboru páncélos mellével, a maga elé keresztbe nyugtatott pallosával, egyenesen feszülő páncélos lábával a szétterpesztett lábu, előredülő, sügybe vágott fejű éreparipán.

De aztán este övék volt a világ. Fáklyás szerenádok adott a piarista diákság József főhercegnek. Fölálltak hosszú és mély tömött oszlophoz a Bánffy-palota előtt a kormos füstű, vörösen lobogó fáklyák rembrandti fényében és ordítva énekelték a szerenádok. Körülöttük mint zápor után az esővíz, a kíváncsiak százai itt tócsát alkotva álldogáltak, ott szétfolyva kerestek jobb helyet, emitt szabadon hagytak jó darabokat a térből, amott kis pontok hihetetlenül összezsufolódtak. De valami hiba lehetett a rendezésben, vagy korán kezdtek vagy a főherceg késett valahol más hivatalos ünnepségen, de a palota sötét maradt, az erkélyen nem jelent meg senki.

A diákság ott álldogált még vagy félóráig zúgó csobogásban mint éjféli tenger a néma sziklapart alatt s aztán egyszerre csak valaki elkezdte újra a szerenádok és a diákság teli torokból énekelt. Semmi eredmény. Ekkor ugyanaz a hang búgó baritonján rázendített a „Hej Rákóczi, Bercsényi“-re. Pillanatok múlva tömören szárnyalt fel az éjszakába a kuruc-keserv. Most már maguknak énekelték, szabad utat engedve a szívükben remegő ismeretlen, névtelen izgalomnak. Egymás után jöttek a kuruc-nóták, amelyeknek épp abban az évben támadt újjászülető nagy divatja, Késmárk felett süvítő szélről, piros csizma nyomáról, amelyet hóval lep be a tél, nyalka kurucokról, bujdosókról, Balogh Ádám törökbársony süvegéről s végül Tyukodi pajtásról, aki tudvalevően nem olyan, mint más, mint Kuczug Balázs...

Ekkor történt, hogy a sötét Bánffy-palota egyszerre rányitotta mind a tizenkét szemét az éneklőkre: minden ablaka kivilágosodott. A Központi szállóban is világosság gyúlt. Az ének megerősödött. A Bánffy-palota hatalmas kő erkélyén egy fedetlen fejű katonatiszt jelent meg több ember társaságában. A szálló kis vaskorlátú erkélyecskéjén egy mosolygó sovány öreg úr fiatalos alakja tűnt fel egyedül. A tömeget valami féktelen mámor fogta el. Száz meg száz torok ordított, az éneket abba hagyva:

— Éljen József főherceg! Éljen Jókai!

Az éljenzés sokáig zúgott tömött bűgással, mint a zuhanó vizesés, de egyik sarkában a hangorkánnak halk énekszó keletkezett, mint egy kis zengő mag, amely egyre nőtt: egy kis csoport elkezdte énekelni a Csinom Palkót, amelyet egyre több ajak vett át. A „dali pár pistolyom“ még csak zümmögés volt, a „nosza rajta jó katonák“ már erősebben csattant föl s a második versszak utolsó két sorát, „menjen táncba ki-ki köztünk az ő jegyesével“ már az egész diák-oszlop üvöltötte derüsen, dalin, nekitüzesedve s együgyű hazafiasságában, kendőzetlen magyarságával, szédült lelkesedésében József főhercegben szinte új Kossuthot, kurucvezért, magyar fejedelmet látott és megfélekezve monarchiáról, Bécsről, osztrák sógorról, Habsburgokról, kvótáról és 67-ről, csacsi önfeledtséggel folytatta a következő versszakot:

„Darú-lábú, szarka orrú
Nyomorúlt németiség;
Fut előttünk — retteg tőlünk...
Nyomorult nemzetség!

Görbe hátú, mert lenyomta...”

Ebben a pillanatban József főherceg hirtelen sarkon fordult s társaságával gyorsan eltűnt a nagy szárnyas üvegajtó mögött, amely nyomban bezárult. Megsértődött vagy programszerűen vonult vissza, nem lehetett tudni. Mindegy! Az ének szárnyalt tovább:

„Füstös muskotéra,
Elfárasztott — elbágyasztott
Dióverő pózna...”

De az osztályfőnökök izgatottan siettek sorról-sorra:
— Elég! Indulás! Haza! A Torda ucca sarkán oszlás.

Az ének megszakadozott, mint a szélűzte felhő s a diákság kezdett elvonulni a tömegben: csorduló olajcsik álló vizen. A nagyobbakban valami világosság gyúlt, hogy tiltott dolgot műveltek, kamasz dac dobbant szívükbe s pár nyolcadikos egymásba karolva ellenkező irányban odább húzódott a Központi szálló elé, ahol még mindig kint állt az erkélyen Jókai:

— Éljen Jókai, éljen! — ordították izgatottan. — Eljen! Éééljen! — s hirtelen lekapva kalapjukat, átmenet nélkül csaptak énekbe: — Kóó — suthlajos — aazti — zente ...

A Bánffy-palota mind a tizenkét ablaka egyszerre sötétedett el. Az ének megdagadt. Jókai elkezdett bólogatni, karjával integetni s így mosolyosan bólogatva, integetve lassan behátrált a szobába, mielőtt vége lett volna a Kossuth-nótának, amelyet ettől a pillanattól kezdve egyre kevesebben énekeltek, úgy hogy szinte izenként halt el. Az „éljen a magyar szabadság, éljen a hazá“-t már csak az éneket elkezdő pár egymásba karolt nyolcadikos recsegte halkultán, rekedten.

De mintha valami ellenzéki szikra gyult volna föl csakugyan a tömegben, valaki elkiáltotta magát:

— Gyerünk Apponyihoz!

A tömeg megfordult s a Wesselényi ucca sarkáról átlós irányban megindult a tér torda-uccai sarka felé, Apponyi szállásához, a Newyorkhoz.

A pár nyolcadikos — Góth Bandi, Lányi Dini, Martos Jenő, Tass, Szabados Feri, Foltin Laci, Bónyi Marcel — egymásba karolt csoportja ott maradt egyedül az éjszakában. Aztán szinte gépiesen megindult a tömeg után.

A sokaság már ott zajongott a Főtér newyorki sarkában:

— Halljukaponyit! Halljuk Apponyit! Halljuk, apponyi, Apponyi! — ordították tolongva. De Apponyi nem jelent meg egyik erkélyen sem s az a pár ablak, amely még világos volt a Newyorkban, hirtelen elsötétedett. Hiába, az emberek óvatosak, ezen a furesa Kolozsváron ugyanis soha sem lehet semmit sem tudni, mi fog történni. A város, nyugtalanságokra hajlóan, mindig kúruc

volt, választásokkor gyakori volt a véres verekedés, főképp, ha a Hóstatból kirajzottak a bicskás legények s minden szíre-szóra kipattant máskor is a tüntetés. És ez a kuruc város mindig labancot, azaz kormánypárti képviselőt küldött a Házba, a városba zsúfolódott köztisztviselők szavazataival. Ezzel szemben sehol sem tüntettek annyit a kormányelnök Széll Kálmán ellen, mint éppen Kolozsváron. S most, már maga az is, hogy Apponyit akarta hallani a tömeg, Széll Kálmán ellen való állásfoglalásnak látszott. Éppen ezért a szállodás szerette volna mihamarabb eltávolítani a tömeget a Newyork elől. Csakhamar híre is futott a sokaságban, hogy Apponyi nincs itthon, vacsorán van a Monostor-uccán a Béli-házban, ahol Széll Kálmán volt megszállva.

— Gyerünk a Monostor-uccára, Apponyit akarjuk hallani, induljunk! Indulás!

A tömeg megfordult s a hét nyolcadikos, aki tanácsalanul az utolsó sorban álldogált eddig, a meginduló sokaság élére került. Enyhe nyomás taszította őket előre. Előttük a néptelen kövezet, mögöttük a sűrű tömeg. A hét fiú kidüllesztette mellét, összefogózott s ütemes lassu katonai léptekkel megindult. Mögöttük nyomban, mintha jelszót adtak volna ki, hatos-nyolcas sorok alakultak s mikor a vezér-sor a balszélen topogva, a jobbszélen óriásikat lépve bekanyarodott az Unió-uccába, már szinte harci felfejlődésben döngött nyomukban a sokaság zárt oszlopa. Volt valami félelmes ebben a néma, katonás felvonulásban, amely váratlanul pattant ki a tömeglélekből. A hét diák büszke öntudattal lépkedett a gyülevész had élén. Ha hátranéztek, már a második sorban ismeretlen arcok homálylottak, mögöttük még több arc, még ismeretlenebb: iparoslegény, kispolgár, lányceseléd, darabont, gazdász, kishivatalnok, hóstáti legény, uccalány, kereskedősegéd, csavargó, meredt vagy izzó szem, bajusz, női kalap, fejkendő, lobogó haj, sapka, halványság, vörös pofa, kemény kalap. Tass, a jó tornász, sokszor levált a vezér-sor végéről, hátramaradt s a hatodik-hetedik sor mellett újra megindult ütemező karral, dobbanó, javító lépéssel, benézve két sor közé s rábeszélően, buzdítva mondta:

— Egy-kettő! Egy-kettő! Egy-kettő! — aztán az ütemet megtartva, előreszaladt helyére s hátra-hátra

nézve még jó darabig lengette karját: egy-kettő! egy-kettő!...

Gyönyörű, diadalos volt ez a felvonulás.

De... de mi az ott a Monostori út kezdetén, ahol az Unió-ucca a jobbra-balra szakadó két kereszt-uccán túl a Monostori útban folytatódik? Mi az a hézagos sor? Azok a két ember magasságu oszlopok?... Lovak bizony! Rajtuk emberek ülnek!... Lovasrendőr-kordon!... Hű, a ménkü!... A rendőrség óvatos volt, hiába mondták ezek a Newyork előtt, hogy Apponyi *mellett* akarnak tüntetni, mihelyt tüntetés van, könnyen fordulhat valaki *ellen*. S ki ellen? Ezen a bolond kuruc-labanc Kolozsváron biztosan a miniszterelnök ellen. Lovasrendőr-kordon álljon fel hát a Monostori-út torkolatánál.

A hét diák elkezdett magában szűkölni, de itt nem lehet visszafordulni, ellépni, elvegyülni a tömegben. Most nincs más sors: csak előre s mint a Végzet, amott a kordon.

A vezér-sor megtorpant a lovak előtt, a diákok neki vetették hátukat a következő sornak, az is hátrafeszült s a tömeg, szörnyű zsúfoltságban nagynehezen megállt.

— Vissza! És oszolj! — kiáltott egy hang a kordon közepéről.

A lovak idegesen, undorodva fújtak a közvetlenül előttük állók arcába, nyakába.

— Apponyihoz megyünk! Utat kérünk! — szólt oda büszke vezérként Lányi Dénes.

— Fogalmazó úr! — ugrott oda Tass — engedjen tovább minket.

— Eressze el a lovam kantárját! — ordított Tassra a fogalmazó.

Tass eltűnt a tömegben, amelyből egy hatalmas fickó nyomult a fogalmazó elé.

— Szabad Kolozsvár népe Apponyihoz viszi háláját. Követeljük a magyar nemzet nevében, hogy odaengedjenek! — mutatott balra a kordon mögé, ahol nagy ünnep lámpa-fényében ragyogtak a Béli-palota ablakai.

— Ki maga? — ordított rá a rendőrtiszt. — Ki itt a vezető?

Tíz-husz kar nyomta előre a megszeppent Dinit, mások Bandit akarták előretolni, Bónyi Marcel maga állt elő, de a hatalmas fickó a mellére ütött:

— Én vagyok! Mit akar?

— Szólítsa fel a tömeget oszlásra!

A hatalmas fickó, ünneplő ruhás vasesztergályos lehetett, hirtelen mosolygó kedveskedéssel szólt:

— Drága jó fogalmazó úr, becsületszavunkra...

— Becsületszavunkra! Becsület! Szavall! Mit szavall? Ne szavalljunk! Tenni! Becstelenség! Bécsi bérencek! Bérharc! Ha harc, legyen! Mi az? Mit beszél? Mit alkudunk? — ordított a tömeg...

— becsületszavunkra kijelentjük, hogy csak Ap ponyit akarjuk hallani. A haza minden előtt.

— Oszolni! — kiáltott a fogalmazó.

— Mit akar? A rendőrség csinálja mindig a bajt! Elnyomják a hazafiságot! Ne hallgassuk! Előre! Előre! — zúgott hátrább a tömeg.

Még hátrább teljes volt a zűrzavar és tanácstalanság. Egy hang hiszterikusan felsikoltott valahol hátul:

— Abcúg!

Fültépően éleset és hosszút füttyentett valaki.

— Abcúg a rendőrség! — ordítottak többen.

Száz fütty mint száz láthatatlan rakéta süvített fel az éjszakába.

Ebben a pillanatban tizenkét surranás, tizenkét villanás, tizenkét leszegett lófej lendült előre: a kordon kardot rántva beleugratott a tömegbe.

A sűrű sokaság szétmállt, mint a földhöz vágott lekvárosüveg. Dini álltőhelyéből akkorát ugrott, ugrás közben fordulva hátra, hogy, érezte, mindkét cipőjén elszakadt a zsinór. Rohant. Maga elé.

A tömeg felordított, mint egy halálra sebzett ókori szörny, aztán nem lehetett mást hallani, csak a menekülő cipősarkak szapora kopogását s a lópaták ritkább közű éles csattanásait. Pillanatok alatt tiszta volt az ucca.

Dini rohant, nyilegyenesen előre, kikerülhetetlenül neki a keresztuccából a Monostori uccába mélyen benyúló ház falának, amelyhez mint valami furcsa diadaloszlophoz mozgó reliefként tapadtak az odahajszolt más menekülők. Dini arcát balra fordítva, kitért karokkal lapult a falhoz, tehetetlenül, halálra rémülten, némán, a legrosszabba is előre belenyugodva, mint aki zuhanó repülőgépen siet a halál elé. Kábává riadt tekintete előtt óriásnak tetsző lófejű sötét tömeg, a magasból féloldalt lehajló

emberi derék, kinyújtott kar s a végében egy hosszú villanás suhant el dobogva jobbról balra, majd balról jobbra: egy föl s alá száguldozó lovasrendőr kardlapozta a falhoz szorultakat. A kard nagyokat puffant a néma húsokon. Dini teste, a kikerülhetetlen fájdalomra felkészülve, egyetlen feszült várakozás volt. De az egyszer, kétszer, háromszor suhanó kard köröző lendülete vagy előtte vagy mögötte csapott le s ő maga mindig a bűvös körök sértetlenségét biztosító középpontjába került. A negyedik suhintás balról jött s annyira közvetlenül az arca előtt villant lendületbe, hogy messze mögötte csapott le. Dini a menekülés kedvező pillanatát kileső ösztönnel hirtelen jobbra fordította a fejét: magasra emelt farokkal ringó hatalmas lófart látott távolodni. Két ugrással a sarkon volt, amelyen olyan éles fordulattal suhant be az Unió-uccába a Főtér felé, mint az útjából kivágódó szélroham. Eszeveszetten futott tíz lépést, aztán hirtelen megállt. Körülnézett. Sehol senki. A menekülés ravasz ösztöne arra bírta, hogy lassu léptekkel, mintha ártalmatlan sétáló lenne, haladjon a legközelebbi kereszt-uccáig. Ott megint megállt s újra körülnézett. Az Unió ucca néptelen. Mint egy árnyék fordult be óvatosan a kis uccába, de már fordulás közben nekirugaszkodott s tébolyult rohanásban egy perc alatt az ucca közepén túl volt. Itt érezte csak meg, hogy kifűződött cipőjét majdnem elveszti. Az elszakadt fűző áruló jel — súgta neki az ösztön. Gyorsan lehajolt s villámgyorsan biztos mozdulatokkal összecsomózta s a rézkapcsokba öltötte a zsinórt. Kész. Főlemelkedett. Nagyot sóhajtott s mintha ezzel a sóhajjal tért volna beléje vissza a tiszta öntudat, hirtelen teljes világosság gyúlt benne, hogy milyen rettenetes erkölcsi és testi veszedelemből menekült. Elfoghatták volna, súlyosan megsebesülhetett volna. Most! Érettségi előtt! Szeme elkáprázott, szédült s egész testét görcsös remegés fogta el. A szíve úgy dobogott, mintha egy belső ököl buffanva ütögette volna a torkát alulról. Egy lépést sem tudott tenni. Körülötte néma, néptelen kisvárosi pislákoló éjszaka.

De a közelben valahol ablak nyílt s mintha egy mosdótál kacagást locsantottak volna ki az éjszakába:

— Az adu az enyém volt, barátom ... színre szint ...
no né, a kicsi család ...

Dinit a menekülés éber ösztöne nagy erővel karonragadta s vitte magával. Haza.

A szétvert tüntetésről egy lap sem írt egy szót sem, senki nem beszélt róla, a hét diák sem kérdezte meg egymást, hogy került haza. Hatóságok, résztvevők siettek az egészet beledobni a feledés szakadékába, mintha meg sem történt volna. Dini azonban felejthetetlen leckét kapott a történelemből, forradalomból, tömegmozgalmakból, egyszerre megértette a francia 1793-at s a magyar 48-at, mert azon a különös estén szemtől szembe került a történelmek szeszélyes főszereplőjével, a Véletlennel.

XIV.

Háromféle Olga s egy frajlán

S úgy látszik, a véletlen megkedvelte Dinit. November elején Szent Imre ünnepet ült a gimnázium régi dísztermében, amelyet még a jezsuiták építettek dús faragásu nehéz padokkal, valóságos kis színpaddal még a tizennyolcadik században iskolai drámáik előadására. Ezeknek az iskolai ünnepeknek igen érdekes közönsége volt: nyugalmazott tábornokok, akik a közélet komoly megnyilvánulásaiból már kiszorultak, prépostok, akiket barátság fűzött a piaristákhoz s ünnep után nagy ebédeket ettek végig a rendházban, városi előkelőségek, akiknek fiai itt voltak diákok, elhanyagolt delnők, akik a serdültebb ifjuság bimbózó férfi-erején legeltették éhes tekintetüket, fiatal uri lányok, akik valamelyik gimnázistába voltak szerelmesek, kendős nénikék, akik minden sokadalomban, legyen az temetés, esküvő, iskolai ünnep, megjelentek. A sok nő, a sok idegen izgalmas tarkaságot hozott a méterszéles fakó falak közé, ahol máskor csak a diákok tolongtak s a papok fekete csuhája suhogott.

Ünnep után az egyik folyosón szembetalálkozott Dini egy vékony lábu, vékony dereku, lapos mellű, finom madárarcu, sűrű feketehaju, magas, olajbarna bőrű leánnyal.

— Nagyon szép beszédet mondott, elnök úr! — nyujtotta kellemesre párnázott csontváz kezét a leány.

— Köszönöm — felelt ügyetlenül Dini.

A leány nagy fekete szeme előtt izgatottan remegtek hosszú fekete pillái. Vékony, előbb még nedves ajka elhal-

ványodva cserepesedett ki egy perc alatt, amint szétnyílt és úgy maradt apró fehér egérfogai előtt. Álmatag tekintetéből fekete bánat láthatatlan karja nyúlt át Dini szemén keresztül szívéig, amelyet mintha könnyedén megszorított volna. A két vékony ajak egymáshoz közeledett, összeért s lehellet-szerűen pattant szét:

— Pá!

Abban az időben ez a szó új köszönés volt lányok és fiuk között, merész, de tisztességes, bizalmas, de csak pajtásian, előkelő s mégis közvetlen és mindenki azt értette bele, amit akart: „szeretlek“, vagy „szervusz, pajti“, vagy „remélhet, lovagom“, vagy „nem félek tőled“, vagy „kislány vagyok s te komoly férfiú“, vagy „én vagyok a komoly nő s te csak csóknyaláncságra vágyó kisfiú“.

Dini megrendülve nézett a távozó után: milyen dalamos a járása, a szoknya alatt rejtőző két apró domborulat milyen légies ütemben lebeg fel és le.

Ki is ez a lány? — gondolkozott Dini. — Senki s egy hajsza! hujja, hogy mindenem. Persze, ez a Csudray Olga, a Hosszu uccában lakik, a Széchenyi-tér mögött. Van egy huga, Margit. A Maroscheréknél találkozott velük régen egy „kräntzchen“-en. Vagy nem is találkoztak még, csak látásból ismeri? De nem, hisz a lány úgy köszöntötte, mint régi ismerőst. Egy ilyen kisvárosban mindenkit ismer az ember, kit személyesen, kit csak látásból. Az egész élet azon fordul meg, hogy pontosan számon tudja tartani az ember, kit hogyan ismer.

Másnap még nagyobb meglepetés érte Dinit. A Maroscher-fiu meghívta jövő vasárnap délutánra. Vasárnap újabb meglepetés, Maroscheréknél ott volt a két Csudray-lány is. Táncoltak, szédítő valcert, kábitó polkát, aztán kávéztak a nagy függő petróleumlámpa alatt, kávé után szelid befőttet kaptak és zord birsalmasajtot. Majd újra valcer, újra polka. Dini egészen nekipirult a hozzá-hozzá érő sok leánytesttől. De legtöbbet Olgával táncolt. Olga könnyű volt, mint az álom, forró, mint Maroscher-néni zaccos kávéja, hosszú, mint egy csontváz és mégis puha, mint egy vatta-göngyöleg. Furcsa egy lány, olyan, mint egy meleg gumi-csontváz. Aztán leültek beszélgetni.

— Szereti Petőfit? — kérdezte Olga.

— Aranyt jobb szeretem.

— Én legjobban Petőfit szeretem és a dalaúzit.

— Mi a dalaúzi?

— Méz-masszába beleszikkasztott sok dió, egybefőzik, kemény lesz, mint a kő, baltával kell vágni s a szájbán mégis szétolvad. Ez a legjobb benne.

— Ez ellentét! — mondta Dini.

— Metaforában is lehet ellentét? — kérdezte Olga.

— Maga mit gondol?

— Ne mondja azt: maga, az olyan durva, igaz, hogy most divatba kezd jönni. Mondja azt: kegyed. Oly szép szó.

— Az én kegyem, a te kegyed... Hát szabad tegez-nem?

Olga komolyan megsértődött.

— Csak darabontot tegeznek s atya a leányait...

— S a költők azt, akit szeretnek...

— Ha így beszél, nem hallgathatom tovább. Kegyed illetlen. És nem költő. Vagy ír verseket?

— Sokat.

— Oh! Irjon hozzám is. Szép búcsüverset.

— Búcsút? Nem akar már ismerni?

— Oh! Dehogy nem! Jövő vasárnap szívesen látja édes szülőm nálunk. De a búcsú-versek a legszebbek. Jövő vasárnap eljön s elhozza a búcsúverset.

— A kedves mamája meghív? Nem is ismerem.

Olga zavarba jött:

— Futólag említém neki, hogy a kegyesrendi főgimnázium önképzőkörének elnöke tiszteletét óhajtja tenni nálunk — hadarta finoman.

— Én? Tiszteletemet akarom...? — álmélkodott buta őszinteséggel Dini.

Sértődött, riadt hangon vágta vissza Olga:

— Vagy nem akarja?

Dini felgyúló tekintettel alig hallhatón rebegte:

— Édes!

Olga — s ez egész váratlan volt — nem tiltakozott, hanem mindkét szemét lehúnyva, felfelé tartott arccal, félig nyílt ajkakkal, révülten hallgatott pár pillanatig.

Rákövetkező vasárnap délután korán Dini gondosan felöltözött s megindult azon az úton, amelyet annyiszor fog még megjárni a Búza uccától a Hosszú uccáig. Végig a Főtéren körül, be a Wesselényi uccába, el a posta előtt, keresztül a kis hidon, jobbra be a Széchenyi-térre, amely

most, vasárnap elhagyatott és üres volt, de hétköznapokon vásárosoktól, kofáktól, oláhoktól, györgyfalvi magyar parasztoktól, cselédektől és nagyságáktól nyüzsgött a lapos, hosszú bivalyos szekerek, bódék, gyékényre halmozott káposzta-fejek, papucsok, edények, galandok között trágya- és pálinka-illatban. A tér közepe táján összeszűkült, aztán újra kiszélesedett s a tulsó végét záró kert palánkos kerítését megszakítva feltűnt egy kis csokoládébarna egyemeletes épület, homlokzatán ezzel az újszerűségében rég elavult felirattal: *Torna-vivoda*. Torna idáig elgyalogolni és vivoda talán azt jelenti, hogy vívódik az ember — gondolta Dini izgatottan. A Torna-vivoda mellett balról kezdődött a Hosszu ucca, amely valóban hosszú volt, ott végződött valahol messze az orthodox zsidók lakhelyei között, de lehetett volna Kanyargós ucca is, mert mindjárt egy jobbra ívelő kanyarulattal kezdődött, aztán balra kanyarodott, aztán amott megint jobbra... már rég elhaladt Dini Csudrayék kis kertbe zárt villaszerű háza előtt, amely az első kanyarulat vége előtt állt a jobb oldalon. Vissza kellett jönnie... De mért ez a szorongás? Mitől fél? Önmagától vagy a jövőtől. A vasrácsos kapun nem kellett csöngetni, nyitva volt, nyitva a ház ajtaja is. Kopogott. Harsány, férfiasan csengő női hang kiáltott belül: „Szabad!“ Dini belépett egy füsttől szürke levegőjű rideg ebédlőbe, amelynek diványán egy hollófekete haju, száraz pergament arcu idősebb nő ült maga alá húzott lábakkal valami fehérrel pettyes bő pongyolában és cigarettázott.

— Isten hozta, fiam! — szólt a nő és száraz vékony kezét csókra nyujtotta, miközben tárgult cimpájú orrlyukaiból két vastag ágban dőlt ki a sűrű cigaretta-füst. — Na, mutatkozzék be szépen Csudray mamának.

— Lányi Dénes vagyok!

— Ez derék! Én vagyok az Olga mamája. Az öreg bagós özvegy Csudrayné, aki mindig cigarettázik. Még nem pletykálták magának a városban? Szegény jó uram hirtelen halt meg, itt erről a székről fordult le, bánatomban, idegességemben rákaptam a cigarettára, naponta hatvanat is elszívok, néha bagószagu a torta, amit csinálok, de nálam béke van és becsület és nagyon szeretem, akit megszerettem... Olga-a-a! — kiáltott most elnyújtva, majd újra társalgó hangon folytatta: — Mert maga nem

azért van itt, hogy egy bagós özvegy csevegését hallgassa, az Olga beszélt magáról, fiam, nálunk jó a kávé és én szeretem magam körül a víg fiatalságot, maga, úgy látszik, nem víg fiú, majd itt felvidul, Olga zongorázik is és táncolni is szoktunk, ha közeledik karácsony, nagy diótörés van, a fiatalság leül az asztal köré s egy délután feltör és megtisztít egy negyed zsák diót is, legidősebb leányom menyasszony, a vőlegénye most írja doktori értekezését, szakállt visel, mint boldogult jó uram és történelemtudós... O-o-ol-ga-aa! — kiáltott újra hatalmasat.

Valahol a másik szoba mélyén ajtó nyílt:

— Igen, anyám! — dalolt Olga hangja, frissen pörkölt kávé illata áradt be s nyomában nemsokára megjelent Olga művészi alakzatokba formált rengeteg fekete haja merev sisakjában.

Az özvegy új cigarettára gyújtott, fölvette a mellette heverő ujságot és olvasni kezdett, mintha egyedül lenne a szobában.

Olga intett Dininek, aki bizonytalanul átsomfordált Olga után a másik szobába, ahol a lány leült a zongorához s miért, miért nem? elkezdett rögtön játszani. Dini rákönyökölt a zongorára a lánnyal szemközt, aki nyomban belekapcsolta tekintetét a fiú pillantásába. Így bámulták egymást, mialatt a zongorán Prokrustes kínjait szenvedték a hosszúra nyavalygatott vagy rövidre zsúfolt ódon zongoraábrándok.

— Azért beszélgethetünk! — szólt Olga.

S elkezdtek beszélgetni, aminthogy hosszú ismeretségük később is főképp végnélküli beszélgetésből állt. Olga nem nagyon tűrte, hogy hozzáérjenek, csókot — mennyei limonádé izüt — csak „haragszom-rád“ után zálogkiváltáskor adott, de beszélt és beszéltetett s úgy tudott nézni, hogy minden ilyen hosszú pillantása egy-egy némán tomboló, de nagyon tisztességes nászéjszaka volt.

Dini mindennapos vendég lett a Csudray-házban. A mindennapot szó szerint kell venni. Hetenként kétszer, csütörtökön és vasárnap négy óra előtt jelent meg, ilyenkor uzsonnát is kapott, mert Csudrayék négykor kávéztak, a többi napokon félőtkor, uzsonna után jelent meg. A dolgok ilyen rendje egyszerűen alakult ki, aszerint, hogy bucsuzáskor Csudray mama azt mondta-e Dininek: „Hát holnap, fiam, háromnegyed négykor“ vagy: „Hol-

nap ne jöjjön később félőtnél, fiam!“ Ezt is csak párszor kellett mondania, mert a gyors felfogásu Dini csakhamar rájött, hogy csütörtök és vasárnap az uzsonna-nap.

— Uzsonna, uzsonna — dohogott otthon a nagy — van neked, hálistennek itthon is uzsonnád, nem vagyunk olyan kódisok, mit uzsonnáztatnak? uzsonnákkal akarnak megfogni egy ilyen taknyos gimnázistát már a jányaiknak?

Meg akarták fogni, nem akarták megfogni, tény az, hogy Dini szinte családtaggá lett a Csudray családban, Olgának kottát lapozott, Margit hugának segített tojáshabot verni, a Géza fiú gyakorlatait végignézte az udvaron hátul, a málnabokrok előtt földbe cövekelt „korlát“-on, Lacinak rendbehozta a bélyeggyűjteményét, a menyasszony Annát elnézte apró térképeket másolni hártypapírra vőlegénye doktori értekezéséhez, a mamának cigarettát töltött s pertu barátja lett a házhoz járó idegen fiúknak, köztük a hórihorgas, bús Wasserstrom Jenőnek, aki már nem diák, hanem valóságos fiatalember, MÁV forgalmista volt, bár alig egy-két évvel lehetett idősebb Dininél.

Ha Wasserstrom is ott volt, ketten könyököltek Olga zongorájára s zálog kiváltáskor Wasserstrom is kapott egy csókot, mert Wasserstrom is Olga lovagja volt.

A család történetéből is megtudta mindazt Dini, amit egy családtagnak, hogy mihez tartsa magát, feltétlenül kell tudnia: az elhunyt Csudray vasuti főmérnök volt, sokat volt éjszakai szolgálatban házon kívül, szigorú, mogorva ember volt s alig két éve, hogy meghalt, családját meglehetősen szegénységben hagyva hátra. A ház az övék. Olgának van egy nagynénje, szintén Olga, apáca, nagyon szigorú nő és fejedelemasszony. Egyszer egy évben meg szokta látogatni a családot, ilyenkor kolostorszokások költöznek a házba, fiatalember csak látogatási időben (déli tizenkettő és félegy között) jöhet kis negyedórára s csak akkor ülhet le, ha Olga néni helyet kínálja, ami ritkán történik meg.

Egyszer találkozott is Dini a nevezetes Olga nénivel. Egy csütörtökön zárva találta a vasrácsos kaput. Csöngetett. Hosszú idő mulva valahol hátul az udvaron nyikorodt egy ajtó s a Géza fiú indián-léptekkel osont a kapuhoz.

— Itt az Olga néni — sutogta — nem lehet bejönni. Mama üzeni, gyere holnap délben tizenkét órakor sötét ruhában s ne maradj soká. Olga néni nem tudja, ki csöngetett most, ne félj, mert Olga néni sose néz ki ablakon, azt mondja, az ablak az ördög csábítása, amely a világ kísértéseire nyílik. Szervusz!

A nagyfi megrökönyödve fogadta a lógó orral visszatérő Dinit:

— Mi a? Csak nem uzsonna kell, te gyerek? Nincs tej, hisz csütörtök van. Ma nincs uzsonna a Csudrayéknál?

— Van, azaz volt — hazudta szégyenkezve Dini — de rögtön ki kellett menniök a vasutra, egy rokon, az Olga néni, az apáca érkezik.

Másnap délben két Csudrayné látott az ebédlő diványon egymás mellett ülni Dini a csodálatosan tisztalevegőjű szobában. Az egyik szokott fekete pongyláját viselte, de lábát nem húzta maga alá és nem cigarettázott, hanem ugyanolyan mereven ült, mint a másik, aki kék köntöst és szárnyas fehér apáca főkötőt viselt.

— Kezét csókolom! — hajolt meg Dini.

— In aeternum! — válaszolt megrovóan az apáca, akit „laudetur“-ral kellett volna, úgy látszik, köszönteni. De honnan tudhatta volna ezt Dini?

A bemutatás, kézsók alatt elhatározta, hogy nyomban elmenekül, de mielőtt sor kerülhetett volna rá, pár percnyi beszélgetés után az apáca fölkel, bólintott s átment a másik szobába.

Csudrayné Dinire nézett s az ajtóra kacsintott.

Dini nyomban bucsuzott.

— Laudetur... — kezdte mondani ezuttal, de a súlyos ruháiban elsuhogó apáca vissza sem fordult s Dini torkán akadt a szó.

— Isten vezérelje lépteidet, fiam — mondta keneteljesen Csudrayné, kinyitva Dini előtt az ajtót s a távozó fülébe súgva: — Vasárnap már bátran jöhetsz! — folytatta egész indokolatlanul a bibliai tegezést.

Vasárnap aztán olyan dorbézolás volt Csudrayéknál, hogy még limonádét is ittak s Csudray mama fennhangon jelentette ki:

— Ha még egy napig itt marad Olga néném, szomjan

halok egy cigaretta után, jótét lélek, csak gyűlöli a férfit meg a bagót.

Nagyjából ilyen volt az a szellemi tájék — egy csöndes völgy — amelyen Dini különös szerelmének sovány, de szívós virága kivirult. Olgából valami wertheri beteges gyengeség varázsa áradt, amely betegségében elpusztíthatatlan és gyengeségében végtelenül ellenálló erejű volt; regényes mélabú, amely megfért a farkasétvággal, nap-hosszat tartó gyötrődés, amely úgy kialudta éjszaka a maga tíz óráját, mint a pinty; tartózkodó szűziesség, amelynél magától értődő Messalina minden kicsapongása, de persze csak esküvő után s csak a férjével. Ez a szerelem háromszobás jövőt ígért józan ebédlővel, illedelmes fogadószobával s dúlt párnákon tomboló hálószobával. Mint iparművészeti kiállításokon hirdetik a műtárgyakra illesztett táblák, „mindent a szemnek, semmit a kéznek” szerelem volt ez. Alapjában véve szent érzés, amely alig várja a pillanatot, hogy tisztességesen elkárhozzék; gye-henna selyempapirosba csavarva egy mósusz illatu sublót mélyén. Egy mákszem testi vágy nem volt ebben a szerelemben, amely azonban félreérthetetlenül ígérte, hogy mindez a fülledt lelkiség annak idején viharzó testiséggé fog változni, mint ahogy a bús, lomha, fekete hernyó vitor, fürge, tarka lepkévé változik. Az út közepén ott állt az oltár, amely előtt meg fognak esküdni; odáig a szellem szárnyain lebegnek, onnantól kezdve egymás ölében fetrengésbe láncoltan fogja őket sodorni sorsuk az eleve elrendelt ideiglenes cél, a sir felé, amelyen túl megint mint összeölelkezett szellemek fognak tovább szárnyalni a végtelenség örökkévalóságában.

Ezt érezte Dini s úgy érezte, hogy Olga is ezt érzi vele kapcsolatban.

De itt volt a hórihorgas forgalmista, a bús Wasserstrom Jenő.

Mindig ketten vannak Olga körül, mint Margarete mellett Faust és Mephistopheles. De melyikük lesz Faust, az ártatlanság meghódítója s melyiküknek kell megelégedni a kísértő duenna vagy egyéb cseléd szerelmével?

Minden azt mutatja, hogy Dini nyeri el Margarete felbecsülhetetlen értékű kegyeit. Wasserstrom ellenkezés nélkül szorul a háttérbe, nyugodtan tűri az elhanyagolást, nem igyekszik kézzel-lábbal Olga szerelmébe furakodni,

mint kutyus a párnák közé, eléggé szenvtelen s talán kissé túlságosan is józan. Ha versenyfutás ez az udvarlás, Dini legalább egy ló, — de milyen ló! — hosszal vezet.

Nem lehetett semmi áron eltéríteni az önképzőköri elnök urat Olgájától. Pedig történt néhány ilyes kísérlet. Így a jogászbálon, amelyet a redutban tartottak. Dini a Szillánghytól még életében örökölt ódon frakkban, amelyben a bácsi megyei ifjonek korában sok komáromi bált táncolt át s most nyáron a Veronka esküvője alkalmából Dininek ajándékozott, vidoran gyúrta a táncot egész éjszaka főképp könnyű táncosnőkkel, azaz petrezselyemáruzókkal, akikért nem kellett küzdeni a gavallérok hadával s akik többnyire igen nehéz táncosnők voltak, azaz ügyetlenek. Egyik ilyen kis penészvirágtól épp a másikhoz igyekezett Dini, amikor egy hódító, érett, ragyogó kis zömök, feketén izzó szemű pompás lány, a nála két-három évvel idősebb Tűrjey Olga megszólította:

- Lányi Dénes?
- Keziccsókolom!
- Kérjen fel!
- Szabad kérnem!

Átkarolta a lányt s elkezdett valcerozni vele. Tűrjey Olga helybeli előkelőség, gazdag úr egyetlen leánya volt. Az egész bálteremnek feltűnt, hogy egy ilyen taknyos gimnázistával táncol. Dini is, bár nem tartotta taknyosnak magát, azt gondolta közben, hogy nagyon öreg hozzá ez a lány s annak a félrekapcsolt kockás szoknyának az emlékétől — mért volt kellemetlen ez az emlék? — sem tudott megszabadulni, amellyel Tűrjey Olga a nőipariskola vizsgakiállításán szerepelt Veronka óriásméretű pendelye mellett.

A leány csipőjével, ágyékával nekidőlt Dininek, derekát azonban hátrafesztette s egész táncuk alatt valami gúnyos, könyörgő, fölényes, vágyó pillantással fürta tekintetét Dini zavartan pislogó szemébe.

Egyszer csak a lány kurta, izmos, kíváncsatos lába mélyebbre nyomult a tánc ollójába s Dini lapockáján nyugvó tenyere közelébb húzta magához a fiút. Dini megörökönyödött: ahogy ő érzi a lányt, teste melegét, vonalait hajlását a vékony fehér muszlin ruha alatt, ugyanúgy kell a lánynak is őt éreznie, sőt az öröktől fogva és pillanatnyilag adott körülmények közt még jobban.

Botrányos valami!

S egyre forrósdóbban, egyre tapadóbban simult hozzá a lány, táguló szemebogara elködlő tekintetét le nem véve Dini szeméről.

És Dini, a bűnös Putifár Olga szende Józsefkéje remek ötletet talált — szegény csacsi! — hogy kivágja magát ebből a félreérthetetlen helyzetből: ügyes mesterfordulattal lépést és kart cserélt, a jobbfelé forgásból átcsapva a balfelé forgásba. A leány tapadása leszakadt testéről, mint őszi barack, amelyet idejekorán tép le egy szélroham.

De három lépést se tettek, Türjey Olga megállt, ajkába harapva felvágta fejét, kilépett a fiu karolásából, biccentett egyet:

— Köszönöm! — s a táncolókon keresztül sietve, magára utaltságában gögösen átvágott a melléktermek felé.

A táncolók Dinit enyhén odasodorták a terem közepén álldogáló bátortalan vagy visszautasított férfiak „majomsziget”-ébe. Dini nagyon szégyelte magát — miért? Sajnálta valamit — mit? ... Sokáig bámészkodott a párok ostoba forgására, amely mintha — egész hiábavalóan — a táncoltatott lányok formáit kínálgatta volna minden oldalról, aztán egy „eh!”-hel, mint szokása volt, elhessegette magától a megoldhatatlan, mert nagyon is könnyen megoldható problémát s odavonult a büfféhez a terem sarkába, ahol összeakadt Bandival. Bandi fáradtnak látszott s valami elégtelt, sunyi, huncut mosoly villódzott az arcán.

— Gyere, Dini, igyunk meg egy flaska bort! — mondta nagylelkűen.

Leültek egy kis asztal mellé kamaszos röhögések és restelkedések között, de amikor a pincér megjelent a hűtő vödör piszkos jegébe ferdén beletűzött butéliával, elővetették az akkori fiatalság nagyuri közönyt és élet-unalmat mimelő közköpenyegét, amelyet magukra borítva kiábrándult felnőtteknek akartak látszani az „alj-nép” előtt. Az első poharat néma „eks”-ben döntötték magukba, de a második után Bandi oda hajolt Dinihez:

— Te, óriási! Előbb kimentem. A női toalettbe épp akkor lépett be egy remek nő, rámnézett ... ekkora szeme volt! ... kicsit vártam, mert épp akkor jött be ide a tánc terem felé a főügyész, az a vesebajos göliát-ember ...

aztán, barátom, egy életem egy halálom, besurrantam a nő után... nem is ismertem... hát nem mindegy?... egy szó nem esett köztünk... mint a villám... remek nő... elsőrangú eset, mi?... és urilány... vigyázz, ez volt az!

Türjey Olga haladt el mellettük, közönyös, de udvarias „jóéjszakát“ bólintva, a kijárat felé.

Egy óra múlva már fehér glaszé-kesztyűs kézzel nyulkáltak a koszos levü vödörbe a minduntalan töltésre emelt üvegért s Dini reggel nyolckor ért haza részegen és szomoruan.

Már máskor is észrevette, — s még hányszor fogja tapasztalni! — hogy az étellel is úgy van, mint a hegedűvel, gyakran mellé fog. Mások olyan könnyedén vágják ki magukat a legnehezebb helyzetekből is és ő a legparányibb akadályon is felbukik. A sült galambok a szájába repülnek egyenesen fészket rakni s ő közeledésükkor szorosán becsukja a száját és azt mondja: „Nem szeretem a galambhúst“. Utána meg rögtön olyan éhes lesz, hogy a hernyót is lenyelné. Majd megveszekezik, úgy vágyik a nagy boldogságok után s a kis boldogságok elől elszalad. Jó anekdoták akkor jutnak eszébe, ha egyedül van és szellemes visszavágás már csak a lépcsőn ötlik fejébe. Később is mindig csak akkor vágta meg magát a borotvával, ha bálba készült; elsuhanó rozszant szekerek után futott s a kínálkozó hintóba nem akaródzott neki beülni. Gyémántmezők felé rohant vágyaival s a talpa alá kerülő apró briliánst vakon a sárba taposta. Képzelete olyan zsufolt és szertelen volt — álombeli távolban ragyogó tallér —, hogy a valóságot, mint értéktelen fabatkát, kiejtette ujjai közül. Mindezzel szemben úgy kárpótolta magát, hogy babonásan hitt a Végzetben makacs mohamedán fatalizmussal. Majd a végzet bosszút áll, jóllakik, csókol és ujjong helyette. S lelkét ebben a beállítottságában csak megerősítették az olyan események, mint például az, hogy az az orvos, aki megakadályozta, hogy a nagyváradi kadettiskolába kerüljön, most télen gutaütésben hirtelen meghalt.

De persze a végzetre néha soká kell várni s nehéz annyi minden, büntetésre váró apróbb-nagyobb dolgot fejben tartani, de meg, amit az ember egyszer elszalasztott, az soha nem jön vissza, ha kedden visszalökte az elébe.

tálalt rostélyost, csütörtökön azért nem fog tudni két adagot bevágni. Szóval?

Szóval elfogadta a frajlán felkínált szerelmét.

Eddig nem is igen vette észre. Egy hónappal ezelőtt fogadták fel a háziak. Nagyon szép kis paraszt babaarcú, fekete, alacsony, roppant dús idomú, földgömbyszerű hátulsójú örmény-cigány-oláh (mind a három elég szerelmes fajta) keverék volt a frajlán, akit német kisasszonyul fogadtak a gyerekek mellé Posnerék. Állítólag németül beszélt, amit a házban senki sem tudott megítélni, mert senki sem tudott németül. De a házbeliék kedvéért valami keveréknyelvet használt, amelynek alapja mégis csak a magyar volt.

Lusta, de szolgálatkész teremtes volt, minden munkára vállalkozott, de azt sem végezte el, ami kötelessége lett volna. Keveset evett, keveset aludt, rossz nyelvek azt mondták róla, a férfiak szerelme hízlalja. Úgy hírlett, egy papnak a szeretője.

Egy téli este összeakadt vele Dini a néptelen havas udvaron. A lány jött hátra a kis folyosó nagy üvegajtaja felé. Mosolygott:

— Gyer, úrfi, ide mit mir — kacsintott az üvegajtó mögé.

Dini a Bandi—Türjey Olga-féle példára gondolt s habozás nélkül követte a lányt.

Többször találkoztak itt ebben a szűk, különös *ergasztoló*-ban, de Dininek mindig az az érzése volt, hogy egy szolgálatkész, kedves, alapjában véve azonban közönyös zsíros bődönnel van viszonya.

Bödön? Mindegy! Fő a „viszony“. VIII. gimnazista és viszonya van! Egy ideig tetszelgett magának ebben az új szerepben, a testi kalandban és a titokzatosságban. Végre férfinak érezte magát. Aztán egy újabb magánzárkás légyott után megvilágosodásszerűen rájött, hogy férfinak lenni nem öntudatos büszkeség, hanem érzéki rablás: az ember ül kis íróasztalánál és Tacitust preparál másnapra, hirtelen csikordul kint halk rekedt rezzenéssel az üvegajtó, a Tacitus-szöveg fekete betűi izzó vörös körvonalakat kapnak, egy-egy szó megdagad, kiugrik s elmossa a többi, halántékában egy idegen sürgetés dobog, belseje legmélyén különös hajszólo mozgalom támad, fölkel íróasztala mellől, kilép a sötét, hideg konyhába, onnan

a sötétebb és hidegebb folyosóra s a megszegyenítő szűk kis helyen forró női test érinti, a csoda ellobban, visszatér Tacitushoz megnyugodott testtel és szomorúan, de már későn tiltakozó lélekkel: „Nem ezt akartam, nem ezt!” Érzékeiben még benne van a frajlán testiségének nyoma, de lelkében felmerül Olga képe, szeretné a kettőt valahogy összekapcsolni, sehogy sem megy. A frajlánt nem tudja lélekből szeretni s Olgát nem tudná olyan teketória nélkül leölelni, mint a frajlánt. A test útjai végképpen mások lennének, mint a lélekéi? S a vízöblítő készülékkel semlegesített titokzatosságnak nagyon becsstelen, lealacsonyító képe van.

Ilyen lelki-állapotban került kezébe Tolsztoj Kreutzer-szonátá-ja, ez a keserű, zolai vádirat a testi kalandok ellen, a korán házasodásnak ez a kétségbeesett evangéliuma. Undorodó és lelkesedő mohósággal olvasta esténként.

Egy délután, amikor hazajött, az udvaron megfogta Posnerné, a háziasszony:

— Szeretnék valamit bizalommal kérdezni magától, Dini, a frajlánról.

Dini füléig pirult.

— Holnap reggel, ha a gimnáziumba megy, a sarkig magával megyek. Ha nem látnám indulni, szóljon be a konyhába elmenet.

Ezen az estén végsőkéig zaklatott lélekkel fogott olvasmányához Dini. Mi történt itt? Rájöttek a titkos légyottokra? A frajlánt elesapják? Arra kérik, hogy szakítson a lánnyal? Hogyan lehetne letagadni s főképp meg nem történtté tenni ezt az aljas kalandot? „Áh, minő gyötrelmem! — olvasta a zord orosz gróf jámbor magyar fordítású szavait. — Nem bujakórosok kórházába vezetném el azt a fiatalembert, akinek a nőkhöz való kedvét el akarnám venni, hanem a lelkembe, hogy megmutassam neki a démonokat...”

Ebben a pillanatban zúgott kint fel halkan a frajlánnal megbeszélt jel, a folyosóra való üvegzörrenéses belépését közvetlenül követő vízöblítés zaja.

Dini várt egy kicsit, tekintete a szóra szegeződve végeérhetetlenül olvasta: démonokat, démonokat, démonokat, démonokat... mindaddig, míg kint fel nem hangzott a frajlán csalódott távozásának halk neszezése. Akkor

aztán diadallal fejezte be a mondatot: „... a démonokat, amelyek marcangolták“.

Soha többet!

Másnap reggel szorongva indult el az eltestesedésében szelíden kacsázó Posnernével a kis uccán.

— Ezzel a lánnyal baj van, Dini, rég sejtjük, — magyarázta fontoskodva az asszony —, hogy nem az, akinek mutatja magát. Minnyájunkat orrunknál fogva vezet, aljasság, amit tesz, de úgy látszik, az élet rákényszeríti. Nem mondom, elég jóképű, de ez mégis csak aljasság, tekergő, ha mondom. Tegnap aztán rájöttem. Azt mondom neki: „zágenz, frajlán, vaziz“. Tudniillik cseresnye-befőt-tet ettünk. Azt mondja: „kirhe“. Beleszól a Jóska fiú: „Most tanultuk, kirhe, az templom.“ „Ja — mondja a frajlán — daziz kirs.“ Má most itt van: kirhe vagy kirs vagy kirse vagy kirh, melyik a templom és melyik a cseresnye? Mert ha ezt nem tudja, akkor nem tud németül, akkor egy nem jóféle és akkor elküldöm vagy legyen szolgáló és ne frajlán.

Dini éppen vitte magával német dolgozatíráshoz kis kézi szótárát. Megálltak a sarkon s Dini kikereste a rejtélyes szavakat:

— Tessék nézni, Posner néni, itt van: „*Kirche* (die), -, t. -n: templom, egyház“ és „*Kirsche* (die), -, t. -n: cseresnye.“

— Ó, a tekergő rosszféléje! — kiáltott fel Posnerné — mondtam én mingyárt, köszönöm Dini, hagyja, ne csókolja a kezemet, én ide megyek át a Juhashoz fuszujkát venni.

Dini egy ideig ámulva nézett az izgatottan tovakacsázó Posnerné után, aztán fölszabadultan elnevette magát, vállat vont s átvágott jobbra a gimnázium felé.

Mire délben hazaért az iskolából, a frajlán már nem volt a háznál. Rövid úton kidobták. Dini így megtisztulva és rajongva tért vissza Olgájához, a testi szerelem átmeneti mocsarából az eroto-misztikus felhők közé.

XV.

A kétségbeesés tüzes bora

Tavaszig aztán rendben is mentek a dolgok, akkor azonban hirtelen felfordult minden egyszerre.

Egy vasárnap délután egyedül találta Csudray mamát az ebédlőben. A szomszéd, zongorás szoba ajtaja szokás ellenére csukva volt, de fojtott társalgás puha zaja hallatszott ki belőle.

— Szervusz, fiam — fujta ki orrán Csudray mama egy utolsó szippantás sárgásfehér sűrű füstjét — üljön csak le ide mellém a szófára, hogy van a kedves mama és nagymama otthon? bizony, derék két nő, így fölnevelték magát, a nyáron érettségizik, aztán négy-öt év és kész ember, akár meg is házasodhatik, ha kedve tartja, tegye is, mert a házasság szentség, bizony odáig még az nagy idő, a lányféle hamarabb megéri a házasságra s nem várhat sokáig a bimbó, annak, fiam, ki kell nyíltni, mert hátha lefagy közben. Maga jóbarátunk, szereti Olgát igaz baráti szeretettel, tudom, hogy maga fog örülni neki legjobban, ezért hát maga az első, akinek megmondjuk. Ünnepre jöttél ám máma ide, fiam — s Csudray mama elkezdett könnyezni, aminek ellensúlyozására hirtelen cigarettára gyújtott, sűrű füstben gomolyogtak ki a további szavak orrán keresztül siránkozón és bagószagúan — nagy ünnepre, szűk baráti körben ma gyűrűzi el a Jenő az én édes Olga lányomat...

Dini első pillanatban a szokatlan „elgyűrűzi” szó miatt is nem értette, miről van szó, de aztán rettentően megijedt, mint a bálba hívott, akire belépésekor revolvert szegeznek. Teljesen valószínűtlen és gaz dolog...

Csudray mama ez alatt tovább beszélt roppant folyékonyan, amiből Dini csak egyes szavakat értett: — ...régóta... anyai szív... szép fizetés... jövő... Istenem... a lányok... barátság... ugye?... — aztán azt érezte, hogy Csudray mama karon ragadja.

Az ajtó amott föltárult, Csudrayné fölkelt a diványról. Még mindig fogta a karját s úgy lépkedtek a kitárult ajtó felé, amelyen női és férfi arcok gomolyogtak ki ünneplésen, őszinte riadalom és kényszeredett mosoly mind-egyiken, de egyik sem méltatlankodik semmiféle gazságon és nem ámul semmiféle valószínűtlenségen.

Ez így igaz, ahogy mondták s ahogy történik. A riadalom elröppen az arcokról, a mosoly őszintévé ragyog. Csak két arc különös: Olgáé, amely pergamenszínűvé sápadtan révült, és Wasserstrom Jenőé, amely bamba és vörös. A két fiú, Géza és Laci, ravaszul vigyorog, a legidősebb lány, Anna, komoly és méltóságos, szakállas vőlegénye közönyös, a legkisebb lány, Margit, édesen, öntudatosan, várakozva néz rá.

Dini érzi, hogy halottsápadt, nedves és száraz kezek váltakozó fogását érzi és gratulál, gratulál, mint egy jól szerkesztett s megállítani elfelejtett gratuláló gép.

Egy pillanat múlva mindenki nevet és mindenki beszél, kis pálinkás poharat nyomnak a kezébe — ó, mily merész újítás e szigorú házban! — ismerősök jönnek, a szoba megtelik zajjal, vihogással, kézfogással, kézcsókkal, cigaretta-füsttel és pálinkaszaggal... Olga nem mer ránézni, ő is átnéz Olgán, aki mögött nagy, fekete ürességet lát... Vergődik a vendégek között, mint beteg ponty a fürge csukák között valami valószínűtlen víztömeg alatt, amelynek súlya elviselhetetlen.

Hirtelen az ajtóhoz lép... folyosó... lépcsők... kint áll az udvaron, ahol csöndes napsütés zihál.

Apró udvar után apró kert. Mélyén málnabokrok s előttük a földbecövekelt tornaszer, a „korlát“, amelynek egyik ágán könnyű batiszt ruhácskájában merész egyensúlyozással ott ül a kövérkés Margit s húsos kis tenyeréből húsos lila málnát szemelget. Egyik lába felhúzva édes gömbölyűséget nyom térdével a batiszt szoknyán, a másik lógázva lelóg: kis cipő, izmos kis kerek lábszár feszülő fekete harisnyában, kék kis nadrágocska csücske s a kék-

ség és feketén ferdülő harisnyaszárvég között egy kövér-kés redőt vető félholdacska eleven, tiszta leányhúsból.

Dini szótlanul melléje lép, átkarolja cirkuszlovarnő-szerűen feszülő csípőjét, arcát nekitámasztja a langy batisztnak, bimbózó kis mellének s csókolja, csókolja neki-keseredve és nekihevülve, míg a batiszt át nem nedvesedik némán omló könnyeitől és mohó ajkaitól.

Az eddig számba sem vett csitri Margit büszkén és megelégedetten lógázta a lábát s tovább szemelgette tenyeréből a málnát, jólesőn figyelve belsejében az illatos gyümölcsök — vagy a csókok? — szétolvadását. Az utolsó szemet aztán két ujjá közé fogta, másik tenyerével eltolta magától Dini busa homlokát, a fiú szája felé dugta a málnát:

— Ezt most kapja be, hamm! — és nevetett.

Aztán leugrott a korlátról s szaladni kezdett a málnabokrok körül:

— Fogjon meg!

Dini utánaeredt, kergette, elhibázta, Margit újra eliramodott. Dini a nyomában, egyszer vállát érintette, egyszer a csípőjét, aztán egy hirtelen fordulónál a lány egyenesen beleszaladt Dini karjaiba, amelyeknek ölelésében illedelmesen és engedelmesen megbújt egy percre.

Dini remegve ölelte magához a kedves, buta kis gömbölyűségeket azzal az őszinte hévvel, amely Olga iránt érzett nagy romantikus szerelmének Margittal való cicázássá átkapcsolásából született. Kődös szerelmének ropant hegyei nagy vajadások után így szültek egy csöpp flört-egeret.

De ez az egerecske fürge volt, és egyszerű, és kedves. Előfutott, cikázott, aztán eltűnt sokszor napokra. Nem hívta, de nem is kergette el egyikük sem, jött? itt van, eltűnt? majd visszajön. Egészséges volt és bölcs, repeső lélek és testi valóság, mint mind a kis egerek. Nem kellett meghalni, de élni se lehetett érte. Dini és Margit, mint egy kölyök kandúr s egy kényes cicus, eljátszadoztak vele, ha hirtelen megjelent, s amikor eltűnt, leültek egymás mellé békésen dorombolni.

Csak néha, zaklatott álmokat forgató néma éjjeleken fájt föl Diniben csúfos csalódása Olgával. Ő hanyagul lelkének igazi aranyaival fizetett s a szende Olga szentkép-arcokat vágva, szépen színezett bankókat, sokszámjegyű

csekketeket nyomott a kezébe, amelyekről eljegyzése napján kiderült, hogy vakmerő és ügyes hamisítványok.

Fiatal fiú számára nem valami felemelő dolog, ha így mingyárt pályakezdekor a Janus-arcú szerelem mindkét arca gonosz grimaszt vág reá, ha így csalódik testiekben, lelkiekben egyaránt. Ez egyrészt dacos mélabút szül, másrészt kielégítetlen férfi mivoltát felröpíti a nagyravágás, a művészi nagyotakarás zavaros fellegeibe.

Dini eddig a legjámborabb kispolgári irodalmat „művelte”: Petőfi-verseket kotyvasztott Heine-lében, a történelmi hősöket ragyogóra síkált éreszobroknak nézte, az erotikában ama derék Kisfaludy Sándor szalon-cukrainál tartott, a goethei örök emberit vélte a művészet tetejének s az irodalmi vakmerést illetlenségnek ítélte.

S most télen és tavasszal egyik művészi megrendülés követte a másikat. A színház előadta Bródy Sándor Király-idilljeit, amelyekben a szobor-hősök keresetlenül ettek, ásítottak, veszekedtek a legteljesebb szellemi pongyolában. A helybéli hazafias ifjúság ki is fűtyülte a darabot, Himnuszt és kurucnótákat énekelt a karzaton s a tüntetésben részt vett Dini is, kockára téve anyja kenyerét, mert rendőrök cipelték ki a vad éneklőket a kakasülőről; ő volt a leghangosabb éneklő, de óvatosan egy baka s a szeretője mellé bújva s mikor a rendőr jött, lehúzódt a pad alá. A tüntetés után sokáig szégyellte magát, mert alapjában véve Bródy vakmerő realizmusának adott igazat.

Aztán februárban Maeterlinck Monna Vannája, a palást alatt a meztelen nő, Prinzivalle condottiere-kapitány bőszerjedelme, a testek tobzódása helyett a lelkek tiszta egyesülése, az igaz szerelemnek hazugságba kényszerülése, ez a kábító, mocskosan tiszta s tisztaságában mocskoló hímalkotás kavarta fel gyöngé fejét.

Majd belerobbant ebbe a zavarba egy új irodalmi folyóirat: Bródy Sándor *Jövendő*-je. Mingyárt az első számban Gárdonyi Géza vakmerően őszinte önéletrajza gyerekeveiről s egy fiatal, a lángoló vér nimbuszában ragyogó költő leánynak, valami Erdős Renéének önmagát meztelenre vetkőztető, görög szemérem-nemismeréssel csók és beteljesülés után sikoltó gyönyörű formájú versei, lávazuhatagok gondosan faragott hűvös márvány-esatornákban. Gibbon könyvkereskedő úrnál nyomban előfizettek

négyen-ötten is a nyolcadikból erre az izgalmas folyóíratra, amely Döbrenteinél elmaradt lelkük elé olyan új világot tárt, mintha szamosparti tyúkketrecükből egyenesen a párizsi Nagyopera báljába nyitottak volna be.

Dini megrendülve védte az új irodalom tüzes borát s kétségbeesve szemlélte azokat a kínosan egybeadagolt hazug limonádékat, amelyeket ő írt. Művészi tehetetlenségéből a tettekbe akart menekülni. Egy szép napon leült íróasztalkájához s hűvös linoleum-terítőjén nagy levelet szerkesztett Szillánghy Déneshez. A megszólítás egy együgyű, gyermekes „Kedves Bácsi” volt, de a szöveg nem kevesebbet akart, mint azt, hogy neki, Lányi Dénesnek joga van a Szillánghy névre, szüksége is lesz rá, mert író akar lenni s a „Kedves Bácsi” találja meg a módját, hogy ő a Szillánghy nevet megkaphassa.

Hetekig várt — volt ideje gondolkozni, mert ekkor ült modellt Harkány Emil mamájának, aki nagy olajfestményű portrét csinált róla — a válaszra, amely végre meg is érkezett — egy pénzes utalvány formájában ötven koronáról pár sor megjegyzéssel, hogy „érdekes kérését nem teljesíthetem, de tekintettel a fiatal emberek rendkívüli szükségleteire, itt küldök stb.”

Dini röviden közölte az előzményeket az ámuló Arabellával és nagyival s kijelentette, hogy a pénzt vissza fogja küldeni.

— Micsinyász? — riadt rá a nagyí. — A pézt visszaküldöd? A Dunába visszaöntöd a vizet? Ez a fiú tisztára meg van hőbörödvé.

De Arabella siránkozva ismerte fel Diniben büszke lelkének örökösét, aki erőteljes vonásokkal írta át a posta-utalványt keresztben: „vissza a feladónak”.

— Vissza a feladónak! — toporzékolt Szillánghy, amikor a postajáró lelakatolt bádogtáskában egy béreskölyök Kömlődről kihozta Gughra az utalványt. — A nyavalyás! A taknyos! Hogy a Szillánghy nevet a kulisszák közt hentergesse kóristalányok maszatos ölében? Bolond! És szemtelen! Mi lesz belőle? Jegyszedő, színlapragasztó, színházi szolga! „Hé, Szillánghy, sprájcolja csak meg erősebben azt a díszletet ott hátul, nem a bokrot, maga barom, hanem a méhest”... „Hozzon csak, Szillánghy, egy spriccet a hősszerelmes úrnak a szomszéd kocsmából”... Jó is lenne! „Szillánghy, maga állat, úgy

rugom ki a színpadról, hogy visszamehet grófnak kedves ezerholdas papájához!“ Vagy kiírnák a színlapra: „Egy a népből — Szillánghy Dénes.“ Gé-há-val és ipszilonnal. Vagy: „Ötödik katona, II. pandur — Szillánghy Dénes.“ Öreg koromra olvashatnám esetleg a napihírt, hogy „*Előkelő család elzüllött sarja*. Csabacsúdról jelentik: Az itteni kórodában elhunyt delirium tremensben egy mezítlábas csavargó, Szillánghy Dénes, volt színész és adóvégrehajtó. Megdöbbszentő tragédia bontakozik ki... satöbbi... Nagyatyja elnökölt azon a nevezetes országgyűlési ülésen a debreceni nagytemplomban, amikor kimondták a legendás 48-as idők hősei... gigászai... a Habsburg-ház detronizálását, apja a 80-as évek közismert pesti arslánja, a jeles gazda, komárommegyei nagybirtokos, doctor juris, a Nemzeti Casino tagja...“ Dögöljetek meg mind, ebből nem esztek... Veron! Vero-ó-ón! — ordított a nagyúr.

Az öreg Veron lélekszakadva rohant be a konyhából a tekintetes úrhoz.

— Látod ezt a postautalványt? — ripakodott rá Szillánghy a belépőre. — Ennek itt kell állni mindig a tintatartónak támasztva s aki a pusztán ki meri ejteni a Lányi Dénes nevet, az nyomban ki van rúgva innen! Értetted?

Veron megértette, de Dini is tökéletesen értette, hogy nagynevű apát társadalmilag találni nehezebb, mint fiziológiailag. Fellépésének eredményét, a visszautasítást nyilván látta, de okairól sejtelve sem volt. Ha az, hogy a nagyurak milyen könnyelműek vérük osztogatásában s milyen aggodalmasan fukarak nevük átörökítésében, halványan derengett is előtte, arról a társadalmi szakadékról, amelyet apja közte és maga között érzett, azt hitte, hogy a testi összetartozással áthidalhatja. Arról fogalma sem volt, hogy a szerelmükben könnyelmű, de előítéleteikhez makacsul ragaszkodó nagyurak azt az alsóbb világot, amely munkáját, bámulatát, lányai fogamzó méhét olyan alázatosan bocsátja rendelkezésükre, éppen emiatt az alázatos készség miatt pocsolyának tekintik. A nagyurak úgy gázolnak bele ebbe a pocsolyába, mint a nádasba a lelőtt vadkacsa után, aztán hazamennek és lehúzzák a sáros gumi-csizmát, amelynek sarából természetesen semmi sem ragad finom szőnyegeken sikló lakkecipőikre. Szillánghy a színész-világot tartotta züllöttnek, Dini mindent össze-

véve, a nagyurak világát volt hajlandó annak tartani s az egészben az volt a szomorú, hogy egyiküknek sem volt igaza.

Dini pár napig kérődzött megaláztatásán, aztán minden jövőt és multat elmosott a rohanó jelen: osztályvizsga, érettségi, a gimnáziumi élet felszámolása: a szokásos magolás, szorongások, kábult erőfeszítések, tételek, ünnepek, titkos diákösszejövetelek a városon kívül, miniszteri biztos, írásbeli, szóbeli, felelés, puskázás, váratlan diadalok és megdöbbentő alulmaradások, uccán cigarettázás, sétatálca-hordás, bizonyítvány-kiosztások, önképzőköri záróünnep, évváró ünnep, szónoklatok, szaválás, pohárköszöntők, érettségi bankett a hagyományos kávé- és nyilvános házba vonulással, a következő napokon testületi sörözés a Főtéren, a Monostoron, délután kuglizás, este borivás a „Csizmadia-szín“-ben, Dini szűkebb társaságának itt búcsú-ebéd, ott búcsú-vacsora, uzsonna, likőr-délután, mozgalom és mámor, búcsú-látogatások a piarista atyák elegáns és szigorú celláiban sör és sonka mellett, részegség és szertelenkedés, érzélgés és kaccenjammer.

Aztán egyszerre csönd és egyedültség, céltalan olvasgatás és tanácstalan szivarzás a búza-uccai kis udvaron...

Egy délután minden ok nélkül hirtelen megriadt, most érezte csak, hogy a gimnáziumi élet nyolc éven át egyforma ütemben dübörgő vonata a végállomásra ért, ő kiszállt s ismeretlen pályaudvarról ismeretlen uccákra tekint ki. Megrohanta a szegényember páni félelme a mindig fenyegető jövőtől.

A búcsú mozgalmas napjaiban megírta s beadta a főigazgatósághoz, Bandi papájához, kérvényét az Eötvös-Collegiumba magyar-francia szakra ingyenesnek, az öreg Harkány tanár, amikor kisült, hogy Dini elhanyagolta a franciát, azt ajánlotta neki, menjen ki két hónapra Neuchâtelbe, mingyárt fogalmazott is neki egy francia apróhirdetést, hogy „magyar ifjú kosztot, kvártélyt keres jó családnál“, ezt magával viszi, Neuchâtelben közölteti egy ujságban s a legolesőbb helyet kiválasztja az ajánlkozók közül, pénze van, amit egész évben összetanított, majdnem ötszáz korona, két hónap alatt megtanul annyit franciául, hogy utólag igaz lesz a kérvénybe beírt hazugság, hogy ír és olvas franciául, a pénzt már be is váltotta

svájci frankra, megvette a MÁV utazási irodájában a hatvan napig érvényes körutazási jegyet s most vár...

Vár és fél...

És egyedül van.

Teljesen egyedül. Anyja és nagymamája az egészségből nem ért sokat, büszkéek a prematúrus fiúkra, aki saját pénzén megy „Nösatl“-ba s ősszel pesti diák lesz. Apjával, úgy érezte, végleg szakított. Barátai, mind az ötenhatsan Bandival együtt elutaztak Vukotinovicsék horvátországi birtokára, a plitvicei tavakhoz, ő a neuchâtel-i tervek miatt nem mehetett velük. Csudray Olgával végzett, akár a gimnáziummal. Csudray Margit egész napját a női uszodában tölti fejes-ugrásokkal a magas trambulínról, alig találkozhat vele. A magyarok kívül nem tud más nyelvet és idegen országokba készül. Nem akar tanár lenni és mégis az lesz. Csak egy biztos és biztató: elmegy innen, el ebből a sötét Erdélyből, el a Királyhágón túlra...

Milyen furesza szövevény! Egyet határozott el: elmegy Kolozsvárról. De aztán ezt is elejtette s egy sörözés és borozás között mégis megírta a folyamodványt, amely úgy szólt, hogy az Eötvösbe óhajt felvételt, mert olthatatlan szomjú hivatást érez a francia és magyar középiskolai oktatására, pedig csak azt jelentette: „el akarok menni innen!“ S aztán mint kaleidoszkópban az üvegdarabkák csoportosultak furesza ábrává az események e körül az egyetlen pont körül. S ő lassan tépi el a szálakat, amelyek életét más életekhez fűzték. Ha jól magába néz, anyjától is szabadulni akar, nem akar Lányi Arabella Lányi Dénes fia lenni, naponta emlékezni törvénytelen voltára, Pesten majd Lányi Dénesről nem fogja mindenki tudni, hogy anyjának ugyanaz a vezetékneve, mint neki. Csudray Margit csókja csak átmenet volt Olga szerelmétől a teljes szakításba Olgával...

A torka összeszorult: rettenetes ilyen egyedül lenni, törvénytelennek lenni! Aztán lassan kezdett feltisztulni a páni ijedség köde. A „törvénytelen“-séget elkaparja a feledés homokjába, mint macska a piszkát, az egyedülséget pedig vállalja, mert van mire támaszkodni: magyar!

Magyar! Férfias zengésű már maga a szó is. Hősieséget, daloló verseket, megfontolt gondolatokat, lázadást jelent! Magyar! Zrínyi tolla serceg, Kossuth kiáltása bűg,

Rákóczi indulója lüktet, Bocskai kardja csattog, Thököly pompája bíborlik, Petőfi Alföldje méléz, Kemény pokla riadoz ebben a szóban, amelybe belekéklik az Adria, belezúgnak a Kárpátok sötétzöld fenyvesei, belerian a Balaton s belezordul a felhőkbe szökő Tátra.

Szillángthy-név nincs? Majd megmutatja, hogy van Szillángthy vér, amely a Jókai-hősök minden szertelen sokoldalúságára kész! Nem volt-e első fiú négyszáz közzött? Zászlótartó? Praematurusok praematurusa? Önképzőköri elnök? Szónok? Kenyérkereső? tüntetők vezére? modellt ülő férfiszépség? szerelmes? szerető? szeretkező? jó táncos? jó ívó? lump? könyvmoly? lázadó Szillángthy ellen? költő? lángész? világegyetem?

Ha nem rakhatja meg újabb ékkövekkel a gyermelyi és sándori Szillángthyak nevét, új nevet hajt föl csillagul a magyar égboltra: Lányi Dénes, aki fejedelmi haragjában, hogy nem lehettek ősei, azzal vágott vissza, hogy őbelőle lesz ős.

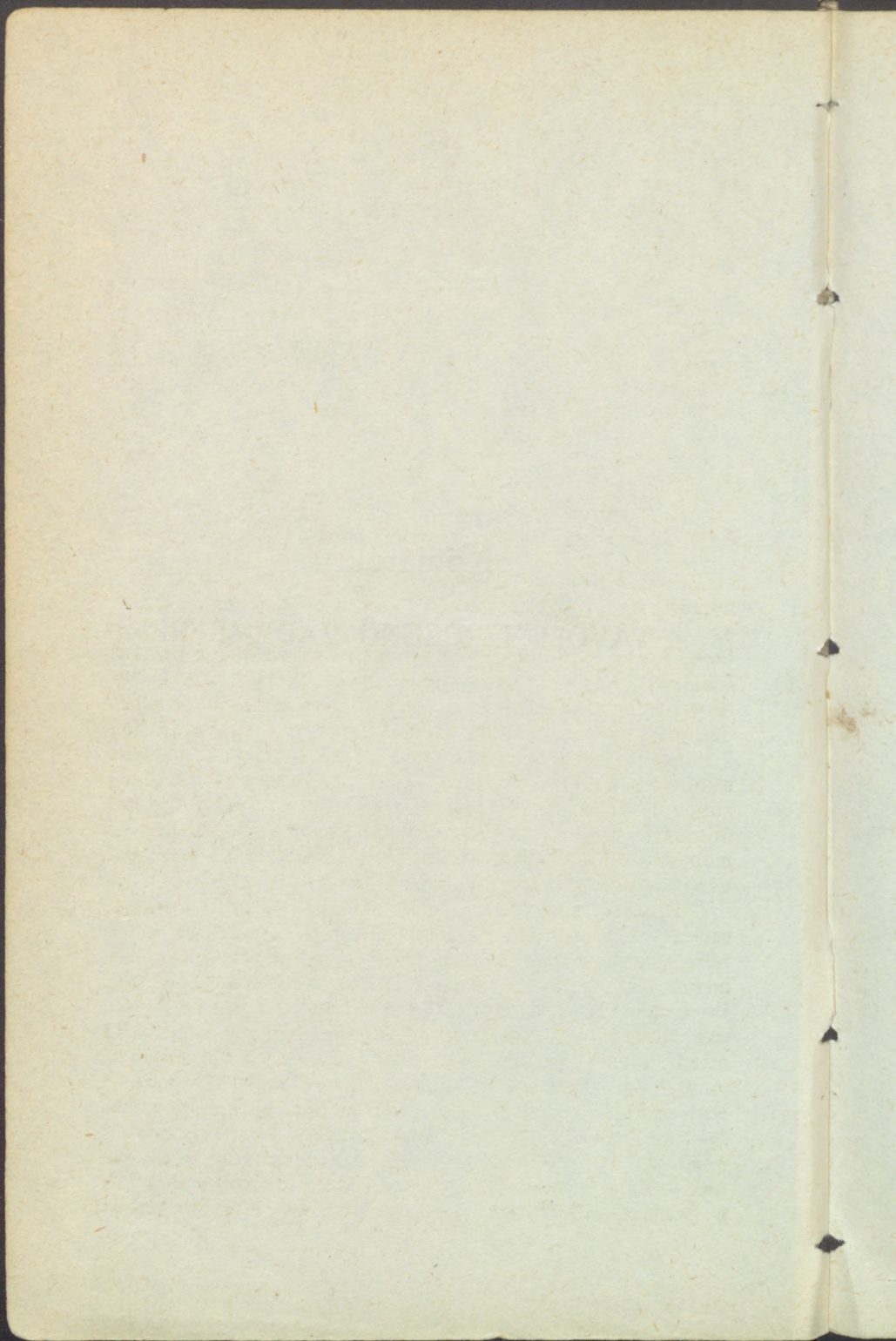
Látta magát a segesvári síkon kis pálcikával sétálni a halálhozó kozák-vágtatás elé, költői szépségekben gazdag szónoklatot tartani a konvent padjain, méléző versetket írni a margitszigeti tölgyek alatt, perditáért epedni egy pesti kávéházban, eposzt írni Csáktornyan két török hadjárat között, a bécsi magyar testőrök egyenruhájában franciául feszelegni a császári udvar bálján, a Provence daltelt mezőin a Balaton után epedni, kétségbeesni egy csöndes komor könyvtár-szobában az ember tragédiáján, pesti színházi élet után meghasonolva baktatni Kecskemét porában, látta magát diadalmaskodni, félreismerettni, elbukni s aztán haló porából érc-szoborként fölemelkedni a pesti Duna-parton.

Jövendő nagysága büszkén magasodott az elkövetkezendő idők hegytetején, mint egy lovagvár. S Dini révült bámulásában megfélelkezett róla, hogy hány keserves kilométer, milyen talptépő, tüdőfulladásztó meredek ösvény, hány visszazuhanás, mily fáradtság, szomj és éhség, csappanó kedv, letört lendület, küzködés van még odáig s ki tudja, ha odaér, nem egy pusztult romhoz jutott-e el csak, amelyet csupán a távolság és a kelő nap fénye varázsoltak csoda-kastéllá, de közben elmúlt az élet, lenyugodott a nap s öt patkányok éjszakája várja néma és fagyos kő-omladékok között?!

A képzelet, igaz, csodás építész, de a munkások, akikkel dolgozik, a Valóság és a Valóraváltás, gonosz és lusta rabszolgák, akik úgy tesznek, mintha felhőkarcolót építenének s évtizedek mímtelt igyekeztével végül is csak egy rozszant kalyibát tudnak összehozni.

Közzjáték

A TÁVOLI HERCEGNŐ VADEMBERE

I.

Egy „törvénytelen“ ország néma fia külföldön

Szorongó lélekkel is indult első külföldi útjára hóri-horgas, szédült magyarunk. Fején hosszú haj volt, a hajon egy cikkelyekből varrt, kis kerek fölhajló karimájú puha tarka-barka sapka-kalap, nyakában lobogó, fehér pettyes fekete lavallière nyakkendő, tagjain tarka-barna kabát és pantalló, lábán szürke kurta harisnya és lukacsos szandál, szájában matrózpipa. Valóságos angol — a Balkánról.

Így ült gögösen és ijedten a III. osztályú kocsiban, mint egy kavics a szita mélyén, amelyen vízáradatként zuhogott át és cserélődött folyton három ország egy-két állomást utazó sokféle parasztsága: tüszős oláhok, gatyás magyarok, csúcskalapú tiroliak, vastagruhájú svájciak, német, olasz és ki tudja, miféle szerzet.

Bruckig még csak ment valahogy a dolog magyar szóval, menetrenddel, folyékonyan kért és szívesen adott felvilágosításokkal, az állomásokon a kocsiablakba felhúzott pár-virslikkel és pohár sörökkel sem volt baj. De a magyar határon túl úgy libegett Dini a német szavak tengerében, mint egy buta, rohadt parafadugó. Ez mind ember? És egy se beszél magyarul? És nincs rá mód, hogy megértse az ember, mit vartyognak? Wasser! Na, vizet ihatott az állomásokon, de hogyan kérjen zsemlyét és gyümölcsöt? Jó, Obst, de hogy hívják a málnát németül? Mit kiáltson a kocsik előtt elszaladó árus fiúnak s hogy kérdezze meg, mibe kerül? Szavalja el nekik a Schiller Glocké-ját vagy a Hermann und Dorothea

kezdő sorait . . . „nie so einsam gesehen“? Einsam = egyedül. Rettenetes ilyen egyedül lenni! Minden magyar ilyen egyedül van az ország határán túl?

Ekkor kapta nagyfene kuruc mokány magyarsága az első sebet.

Már egészen meg volt riadva, mire Bécsbe ért. Bécs? Nevetséges! Wien! Wien! Wien! Az Ostbahnhofon kilocs-csantották a többi utassal együtt a perronra, mint a szemetet. Mennyi ember, uram isten s milyen tolongás. Kolozsváron csak a Mátyás-szobor leleplezésén volt ilyen sokaság. Legyünk óvatosak! Iszonyú éhes volt. Először táplálékot vesz egész útra, egy nagy kenyeret és sonkát és csokoládét, „brot, sinke, csokolád“. A pályaudvari hentes most nyilván azt kérdezi tőle, mennyit akar a sonkából.

— Ein forint! — mondja harsányan Dini.

— Vósz? — ripakodik rá a hentes.

Dini mutatja a pénzt, két koronát.

A hentes rácsudálkozik, hogy eszik meg tízóraira ez a nyápic egy forint ára sonkát, de aztán bólint s elkezd szeletelni. Szeletel, szeletel s mikor már valószínűtlen halommá nőtt a sok sonkaszelet, rácsapja egy papírra, kapja, forgatja, göngyölíti s érthetetlen szavak kíséretében Dini kezébe nyomja.

A tömeg örvénylik, mint a veszedelem és olyan izzadság-szagú, mint egy országos tornaünnepély.

Most jó lenne megtudni, melyik vonatba kell beülni, hogy Svájcba jusson. Nehéz bőröndjét cipelve ténfereg, itt-ott megállít egy-egy sapkás embert:

— Nah Svájc!

Mind mond valamit, de nem érti, végre az egyik egy pénztárlakra mutat. Dini odamegy:

— Iszt hír nah Svájc?

Erre egy ott izguló vasúti hordár nekitámad, ordít mindenfélét, amiből csak azt érti, hogy Ostbahnhof, Westbahnhof s hogy valami nagy baj van. Dini megijed, mutatja neki gyönyörű füzetes körutazási jegyét. A hordár lapozza, homlokára csap:

— Jesszaszma-ri-a! — elkapja Dini bőröndjét és elkezd vele rohanni kifelé.

Dini kétségbeesve utána.

A hordár egy fiákkerba vágja a bőröndöt, ordít a

kocsisnak, tartja a markát, Dininek csak koronája van, egyet a kezébe nyom, a hordár föltasztatja a kocsiba s éppen hogy hanyatt vágódik a puha ülésre, mert máris vágtat a fiakker. A bécsi házak ijedten ugrálnak két oldalt.

Dini most már érti, miről van szó. Az ő vonata a Westbahnhofról indul s már félő, hogy lekésik róla. Vonatról lekésni, társulattól elmaradni a vidéki színész életében a legnagyobb csapás, emlékszik rá Dini gyerekkorából. Rettenetesen meg van ijedve, de nyugodt is s van ideje a féktelen vágatásban magába tekinteni és lelkében valami újat észrevenni: valami fékenfogott lendületet, gonoszul jóleső előre belenyugvást a kikerülhetetlenbe, hősi emelkedettséget és törpe összeomlást, mindent összevéve egy új érzést, ami sokszor fog még jelentkezni életében s amelyről később ámulva és büszkén fogja megállapítani, hogy nem más, mint az iszlám révén elhíresült fatalizmus.

Egy nagy tér közepén vágatott éppen a fiakker, amikor egy hasonló vágatás jött szemközt balról: két vad fekete ló, furcsa kalapu kocsis, nyitott hintó, benne egy égszínkék atilla.

Dini kocsisa izgatottan fordult hátra:

— Der Kaiser!

S egy kezébe kapva gyakorlott mozdulattal a két gyepölőszárat, ostort, a másikkal nagy ivben emelte le lapos girardi szalmakalapját.

A fekete fogat mint a villám suhant el mellettük. Dini megismerte a híres tömött bajuszt s a teljes szakállból alsó ajaktól száj szélességben le a gégeig csupaszra borotvált jellemző áll-darabot. A két oldalt kikerekedő ősz szakáll komoly méltósága fölött „snájdig“ fekete tisztisapka „simléder“-e villant lakkosan.

A császár, I. Ferenc József, nem nézett se jobbra, se balra, se előre. Önmagába nézett az istenek és nagyurak önmagukért valóságának zord fenségében...

De már el is suhant, kerekék zörrenése, paták csatogása fölzugott, elhalt s Dini csak most vette észre, hogy ő nem emelte le a kalapját. Lányi Dénes önkénytelenül nem „üdvözölte“ azt, aki a 48-as Szillángy Dénest föl akarta akasztatni.

Utólag meg volt elégedve magával. Derültebben, da-

cosan nézte a sunyi bécsi házak hátrasuhanását, mindenre fölkészülten.

Megérkeztek. Pályaúdvár. Nyilván a Westbahnhof. A fiákkeros tíz ujjal mutatta, hogy tíz koronát kér. Az ötforintos bankó libbenésére egyszerre figyelmesek lettek a vasuti hordárok. Dini bőröndjét elkapták, egy vállra lendült a sárga bőr koffer, Dini csak azt nézte, hogy vonul a levegőben s rohant utánna, jegyét mutatta, sinek, vonat, felszáll, a hordár két koronát mutatott két ujjal, Dini fizetett s még körül se nézett, a vonat megrándult, sistergett, sipolt és elgördült...

Belefúrta magát az Újba, az Ismeretlenbe.

Új arcvonások, bajusz-formák, pillantások, ismeretlen ruhák, vidékek, nyelv, új alaku hegyek, utak, hidak, tanyák, ismeretlen fák, virágok, falvak, új formájú házak, kocsik, kutyák, ismeretlen vizek, füvek, sziklák, új szagu levegő, ismeretlen népek... Volt, aki megszólította, öreg parasztasszony, nyilván falusi úrféle bácsi, pajkos menyecske vagy barlang-hangu munkás. De Dini egyre csak a fejét rázta:

— Dejes niht, ungár bin ih!

Amazok még vartyogtak egy kicsit, aztán fejcsóválva vagy zavartan mosolyogva elhallgattak.

Dini nyugodtan belakott a sonkából, pipára gyújtott s bámult ki a sosem látott, sosem sejtett idegen világra, amely pillanatra sem szűnőn záporozta rá az új benyomásokat, új szellőt, új illatokat, új alkonyt, új éjszakát.

Ekkor hirtelen megtelt a kocsi kék zubbonyokba öltözött egyforma munkásokkal. Dini a pad szélére szorult, botját kívülről letámasztotta, jobb kezét rátette a markolatra, bal könyökét rányomta jobb keze fejére, állát bele hajtotta bal tenyerébe s úgy nézte a fekete éjszakát, amely a függőnyeiket lebegtető, mindkét oldalon nyitott ablakokon vadul áramlott be és ki hűvösen és mégis fülledten szünetlenül. Az egyforma munkások egyformán ültek és egyformán ordítottak egész éjszaka. A vonat zötyögött, nagyokat rándult, az ember érezte az erre-arra hajló kanyarodókat. Az éjszaka ki s berohant különös széna- és szén-illatokkal végeérhetetlenül. A függőnyök barnán csattogtak a szüntelen szélben, zöld és piros fények villantak, váltók kattogtak a félreránduló kocsi alatt, nagy világosságban közeledett, megállt, majd hátrazöttyent sok

állomás, vizek csillantak kint valahol, maroknyi apró fénypont látszott, mintha egy óriás fénygolyó-nyaklánc szakadt volna el s pergett volna le az éj ölébe rendetlenül. S a könyörtelen vonat ordítva, dübörögve rohant az ébrenlét és álom közöttiség puha sinein fekete poklok mélyén...

Lassan világosodott. Jobbról derülő szürkés ég, balról fekete szürkesség. Még éjszaka? Dini lehajolt s úgy igyekezett kinézni: a fekete szürkesség tömör. Mi az? Szent Isten, hegy! De milyen magas! Embertelen! Aztán balról derült s jobbról állt közé s az ég közé egy gigászi hegy...

„Aki Tirolban csokrot ad,
Tudod-e annak szándokát?”

ekhözott fel lelkében a „Madarász“ operett nótája. Tirol ez vagy Svájc? A munkások amilyen hirtelen jöttek, olyan hirtelen mentek el. A kocsis elcsendesült s Dini egy hosszú arcú, szakállas-bajuszos férfit vett észre maga mellett. A szakállas mosolygott. Dini visszamosolygott. A szakállas elkezdett beszélni valami ismeretlen nyelven, nem németül, az biztos, a német szó dallamát már ismerte Dini. A szakállas nyomtatott kartonlapot, írásokat vett elő és többször mondta: maszkvá. Dini végre megértette, hogy orosz. Ahá! Moszkva! Gyorsan ráfelelt: — Kolozs-vár, Ungár.

Az orosz mosolygott s hosszú előadásba kezdett, ismeretlen szavait kifejező mozdulatokkal téve egészen érthetővé. Dini kézzel-lábbal és magyarul felelt. Az orosz sokszor mondta: — Tak! S Dini is sokszor: — Igen! Végül az orosz mondta: — Igen! s Dini szólt: — Tak!, ha valamit megértettek. Egyszer az orosz megragadta Dini karját, kimutatott egy vizesésre:

— Voda! voda!

— Víz! Víz! Vizesés! — kiáltotta lelkesen Dini.

Az orosz pálinkát adott, Dini sonkát s ketten összeállva orosz-magyar tudományukkal a legközelebbi állomáson már együtt vásároltak sört és gyümölcsöt. A két társtalan szövetséget kötött.

Az élet szépek látszott, küzdelmesnek, újnak és izgatónak. Ez az orosz kereskedő Moszkvából jön s egy olyan svájci helyre megy, amelynek Dini nevét se hal-

lotta. Moszkva, Kolozsvár, Neuchâtel! A távolságok egymásfelé futnak, találkoznak, elválnak, még roppantabbakká nyúlnak. Hát ilyen nagy a világ? S Magyarország egészen kicsi? Vagy talán nincs is? Az orosz folyton „Ausztrijá“-ról beszél, kérdeve mondja: „ugorszkij“, mosolyog: „tak, tak“, s utánna teszi rögtön: „Ausztrija“. Magyarország mégsem Ausztria! Hogy lehetne ezt ennek az orosznak megmagyarázni? Mintha Magyarország is törvénytelen gyerek volna, Ausztriának nevezik, pedig a neve: Magyarország! Aki Lányi, az nem lehet Szillángthy? És mégsem lehetetlen, hogy az országok közt is vannak zabi-gyerekek, akikkel mostohán bánt el Atyjuk, Teremtőjük. Fogott egy sik lepedőt és hanyagul odavágta Alföldnek, aztán fáradt és szórakozott kézzel odagyúrt pár dombot, elejtett egy-két erdőt, maradék sziklákából hegyeket biggyesztett ide meg oda, illata, színe már alig volt, mikor Magyarországot formálta, égboltból is a halványabbikja jutott fölébe. Mig itt gondos, dús és művészi kéz megdöbbszentően széppé és változatossá rendezte a tájat: a folyó kicsi, de izmos és zúgón erőszakos, kigyózása mesteri rajz; a fű félméteres és harsogó zöld; az unalmas lapályokat ezerszínű nagy tavakkal fedte be a teremtő; az ég csak a nagy erős színeket ismeri; a levegő kábítóan sűrű és illatos, mintha bor lenne; a fák évszázadosak; hegyekből egész gyűjtemény van itt kis zöld domboktól félmegyényi óriási lanka-dudorokig, sziklaszálak, vizesések, erdős csúcsok, opál tóba zuhanó lila kő-mere-dekek, feketés szakadékok, rózsaszínű szikla-oldalak fent olyan magasban, ahol Magyarországon már csak felhő van, ha van; és hó, fehér, szikrázó, kékbe, vörösbe játszó tiszta szűzi hó legfent a szabályosan dült legesúcsokon, amelyek félországnyi árnyékot vetnek maguk alá olyan roppant területre, hogy a szem végig sem láthatja egyszerre; a legvalószínűtlenebb mélyedésekben és magasságokban izléses, kövekkel rakott lenyuló tetejű házak szörnyű nagy faderekakból, falvak templomtoronnyal, váromladékok, kastélyok, tiszta, kicsiben nagy városok falunyi folton... és Zürich, milyen gyönyörű, a vas, a téglá, póznák, lomb, domb, víz, út, falak szabályos össze-visszaságában, Kolozsváron három szálloda van, a Biasini, a Newyork, a Központi s még egy vagy kettő a Wesse-lényi uccában s itt már a huszadik, huszonharmadik kék.

vörös, fehér ház szaladt el „hôtél ez“, „hôtél az“, hôtél, hôtél, pension, gasthaus, hôtél...

Ez már igazán Svájc. Szegény kis lompos magyar vasutasok gyűrődő lüszter-zubbonyokban, szegény sovány osztrák vasutasok megviselt vastag egyenruhájukban! Itt piros a sapka az állomásfőnökök fején s minden vasutas olyan, mint operettbodyi kikent-kifent vezérkari elegáns tiszt aranyzsinórokkal, parolikkal, paszományokkal, szíjjakkal és gavalléros sárga-cipőkkel. Egy szegény, „törvénytelen“ ország szegény, törvénytelen fia bámul, ámul s azon töri fejét, mért nem érti itt senki az ő gyönyörű nyelvét: „századok ültenek el s te alattok mélyen enyésző fénnel jársz egyedül... dalait panaszosra cserélvén... megjön az éj, szomorun feketednek az ormok, az élet...“

Az élet! Ó igen, az élet! Most itt van az önképzőköri elnök úr, a költő, a kenyérkereső, a praematurusok praematurusa, aki első volt négyszáz fiú között, akinek jelese volt németből és nem tudja megkérdezni, hol kell átszállnia. Átszállni! Hogy mondhatják ezt németül? Hoszszas fejtöréssel összeállít egy mondatot:

— Vó musz ih in ejnem anderen Vágen gén?

A kalauz bámul, ő kézzel-lábbal elismétli a mondatot, míg végre a kalauz — értelmes ember lehetett — felkiált:

— Umsteigen?! Ach, so!

— Já, umstájgen! — vágja rá Dini örvendve, de rögtön javítja kiejtését: — Umstejgn!

Az orosz ekkor már nem volt mellette, Zürichben le-szállt hosszadalmas búcsuzás és hatalmas kézrázás után enyhe pálinkaillatot, két cirillbetűs nyomtatott prospektust — vajjon miről? — s felejtethetlen emléket hagyva maga után.

A folytonos és kizárólagos sonka-evéstől elkeseredett, elunatkozott gyomorral késő este zuhogó esőben érkezett Bernbe. Nehéz bőröndjét odaadta egy komoly kövér hordárnak:

— Hotel náhe bánhóf billig.

Amire a hordár komolyan bólintott, mint aki tökéletesen megértette ezt a tökéletlen mondatot.

Megindultak. Az eső esett. De milyen másképpen, mint otthon Magyarországon, ahol vagy szemerkél vagy esdegél higan, vékonyan sokáig vagy tömött oszlopban

lezúdul és kész. Itt azonban szinte rendszeresen, külön, de sűrű, egyforma cseppekben, pontosan, szinte mértanisan kiszámítva, kiadósan esett, esett, nem zuhogott, nem permetezett, hanem minden milliméternyi helyet gondosan átnedvesítve, civilizáltan, de könyörtelenül, igen, ez a helyes szó, civilizáltan esett.

Egy ócska hombár-szerű kapualjban megálltak. A hordár beszélt egy elősiető férfivel, aztán intett Dininek, menjenek tovább. Háromszor mentek így ki újra az esőbe, a hordár izzadt, lihegett s egyre magyarázott valami „turmeszt“-ről, hogy Bern tele van, nincs szoba, micsoda „toronyünnepe“ lehet itt, töprengett Dini s ment és ázott hősiesen. Végre a hordár izgatott lett, valami olyat mondhatott, hogy „eh, egye fene“ s benyomult egy fényesen kivilágított kis kapun, amelyen át az uccáról rögtön süpedő szőnyegre lépett az ember. Előkelő kis szálló. Drága lesz. Mindegy. A hordár beszélt, beszélt, tárgyalt, úgy látszik, van szoba, végre búcsúzva tenyerét tartotta s négy frankot kért. Dini fizetett. Aztán márványok, csilárok, szőnyegek, rézgombos korlátok között az első emeletre vezették egy csudaszép kis szobácskába, amelyenekről csak franciából fordított regényekben olvas az ember. Aztán levonult Dini egy csupa tükör, csupa pálma-fülke, csupa szőnyeg kis ebédlőbe, amely tele volt szórva rózsaszín kis selyemernyőcskék mögött sejlő, halk világítású villanykörtékkel. Rajta kívül csak egy egymást szorongató szerelmespár volt a termecskében. Dini pálma-fülkéjében véres hust és vérvörös bort rendelt (könnyű volt: beefsteak, bordeaux), mámorossá ette-itta magát s részegségét még megfejlte egy erős szivar kábulatával.

Másnap hajnalban átutazott Neuchâtelbe, ebbe a svájci polgárosult kőházas falvak minden báját s a luxus-helyek minden kényelmét egyesítő városkába. Egy békés és mozgalmas hetet élt a „Cheval blanc“ szállodában szörnyű küzdelmeket víva a francia nyelvvél: a Harkány-féle apróhirdetés elhelyezésénél, a nyári tanfolyamra beiratkozásnál, s a hirdetésére válaszul jött husz levél megfejtésénél, amelyeket a szállóbeli déli table d'hôte után egy szó-tárral a tóparton böngészgetett estig.

Az új benyomások forró fürdőjében egészen elkábult s mindig olyan fáradt volt, hogy majd összeesett. Francia kisvárosi table d'hôte minden délben: hosszú asztal esa-

ládi csevegő együttülésben az uccáról bejövő környékbeliekkel, átutazó svájciakkal, akiknek jó része ügynök és marhakereskedő volt; sok fogás, bor, desszert, svájci fekete görcs-szivar. A város hosszat húzódó tó, partján sétautak, virágok, fák, padok, remegő vizén ezer szín, fölötté fehér-drapp sirályok kóválygása, s túl a vizen zöld messzeségek fölött távol és mégis közel a mindig valószínűtlen havas hegytetők hullámos vonulata, amelynek fehér hava olyan csodásan tudott bíborrá gyúlni, kékké borongósodni. Uri népek, villamosok (1903-ban s ilyen kis városban!), múzeum és főuri palotaszerű épületek, amelyekről kiderült, hogy egyszerűen iskola vagy postahivatal. Hegynek kapaszkodó város. Gazdagság. Francia szó. Tisztaság. Márványok. Szobrok. Kertek. Virág. S mind az egész együtt egy valami, amiről csak később állapította meg, hogy neve: évszázados kultúra.

Eszébe jutott Kolozsvár régisége, ami csak ócskaság. Budapest modernsége, amely csak a szegénység nagyotakarása. Az otthoni por, ami helyett itt sirályok kavarnak a levegőben, a hazai utak mély, ázsiai sara, ami itt kemény makadám.

Az ajánlatok közt talált egyet, havi 80 frankért a legolcsóbbat: lakás, ellátás, francia órák Neuchâtel mellett Cormondrèche-ben Madame veuve Bourquin-nél.

Másnap délután már ott ült a szőlős hegyoldal közepén magánosan álló ház tágas padlásszobájában a hatalmas ablak előtt egy nagy asztalnál magasan, szembe a csodás tóval, csodás Alpokkal. A fakó Alföld, a sötét Erdély után rajongva itta be szeme az ezer szín ezer változását. A Balaton dúlt és pusztá partjaival vagy puha kék vagy bágyadt mogorva zöld. A neuchâтели tó vizéig fut az emberi építő kéz nyoma: út, kőpart, sétahely, nyesett gyeplő, ültetett fa és vágott lomb. Most harsogó világos kék a tó és opál-remegés fátyla borul reá, majd dühödt zöldje feketéssé ráncolódik hófehér tajték-rongyokat dobálva, aztán alvadt vér sötét bibora csillog ibolyaszínbe, vörössé gyul az egész mintha égne, megint lilává enyhül, kékül, sötétül s legvégül a hold ezüst tükör-darabkák kavicsával szórja be, hogy a hajnalban reszkető arany-páncélként ragyogjon fel vakítón. S a környék: csupa szőlő, alacsony vastag kőfalak kockáiban, szűk utakkal a falak között. Este, ha itt sétál, édes csokoládé-szag önti el az

egész vidéket, elnyomva a víz fanyar illatát, a föld nehéz szagát. Hogyne, itt van a szomszéd Serrièresben a nagy Suchard híres csokoládé-gyára, amelynek kakaóját gyerekkora óta itta reggelire. Az egész virágillatos környéknek meleg csokoládé szaga van, ugyanaz a szaga, amely a nagy konyhájából csapott be hozzá a reggeli ébredés órájában. A séta itt nem földszintes andalgás, tempós bakatás, hanem lihegő kapaszkodás vagy ütemes lerohanás, mert itt minden csupa hegy.

Madame Bourquin, az özvegy, itt a szőlők között textil-boltos. A ház mélyén van egy hűvös óriás raktár nagy tele polcokkal, mindig üres pultokkal s egy sovány francia nővel, aki naphosszat bent ül a hideg teremben s várja a vevőket, akik nem jönnek soha. A legnagyobb fiú, a harminc éves kopasz Paul reggel elrohan s este jön vissza fáradtan és mogorván tömi magába a vacsorát, amely mindnyájuk számára változatlanul több csésze hig kávé, tepsiben tojás nélkül lerakott krumpli és fejes saláta. A leány, huszonnyolc éves, Léonie, szép, mint minden svájci francia lány s nagy lábu-kezü, mint ők. Folyton riadt, mindig mindentől elkésett, borzas és sóhajtozó. Ő tanítja Dinit, ami abból áll, hogy egy kopott szőlőlugasban ebédutánonként Dini Molière-t olvassa, Léonie javítja a kiejtését, magyaráz, amiből Dini egy szót sem ért, de Molièreből sem, aztán ülve elalszik s Dini olvas tovább, míg meg nem jelenik a „fianszé“, a vőlegény, egy baromi arcu fiatalember, amikor is Léonie felriad, berohan a házba s hozza az uzsonnát: negyed pohár málnaszörpöt, amelyet egyre jobban hígítva több pohár víz alakjában iszik meg az ember egy nagy karéj üres kenyér falatjai után. A kisebbik fiú, a hórihorgas, ferde, görcsös termetű tizennyolc éves Alfred szemmeláthatóan hülye s azt mondja magáról titokban Dininek, hogy ő költő, egyébként kereskedelmibe jár. Az özvegy kicsi, kövér, fekete ruhát és egész őszt hajat hord s asztmájától csak hehezve és suttogva tud beszélni: „Hbon zsúrh, mhoszjöh.“

A nyugateurópai kispolgárságnak ez a szürke darabja jellemző mogorva hősiességével, zord nélkülözéseivel, kétségbeesett lemondásával, rokkánásig erőltetett dolgoosságával s mindezek tudatos vállalásával mély benyomást tett Dinire csak úgy, mint a vad természetbe benyúló, sziklát telefon-huzalokkal, szakadékokat ápoló

utakkal körülölelő kultúra. Az özvegy egész nap tett-vett, port törölt az egész házban, számlákat, számadásokat írt, leveleket szignált, válaszokat fogalmazott pár sorban. Léonie főzött, takarított, sürolt, mosott, kertet ápolt hajnaltól késő estig s úgyszólván csak akkor pihent, amikor riadt elszunnyadása fölött Molière-t mormolta Dini a mostoha lugasban. Paul olyan korán ment el hazulról, amikor még mindenki aludt, Léoniet kivéve s este sáppadt arcára voltak írva a begyalogolt üzleti kilométerek. Az elárusítónő reggel bement a hűvös raktárba, ahonnan csak délután háromkor jött ki; kint ragyogott a nap s ő bent kuksolt a nedves hűvösön egyedül villanyfény mellett, könyvelt, az özvegy kurta elintézéseit levelekké szerkesztette, az árut válogatta, rendezte, csomagolta. A kótyagos Alfredet családja naplopónak tartotta, mert csak reggeltől déli egyig volt iskolában s aztán délután háromtól csak este hétig magolt. A környéken minden talpalattnyi hely vagy ápolt termő föld vagy út, viadukt, acél, beton, aszfalt vagy vadregényes szépség volt. Sehol egy tenyérnyi elhanyagolt hely, falkadisznónak való pocsolya, amelyben csak három kacsa hápog, szikkadt szik, amelyen csak szöcskék nyargalásznak, haszontalan hortobágyok és megközelíthetetlen magurák, cigányputrikban végződő bizonytalan faluvégek, dróttal elkerített félmegeye vadászterületek, vigasztalan nádasok, vadvizek, szekérmarasztó sarak és hét határt fullasztó porförfögetegek, sehol, itt sehol! A természet itt csak gondozott vagy szép lehetett, közönyös és meddő sehol!

Nem csoda hát, hogy a nagyvonalu természeti nagyságnak és nagyvonalu kispolgárságnak ebben a kakukfű- és csokoládé illatos levegőjében Dini vad munkának lendült. Ha nem volt az Académie de Neuchâtel óráin, otthon ült asztalánál s szótárakkal, nyelvtanokkal, Larousse-nyelvkönyvekkel napestig dolgozott. Mikor már nem láttott olvasni, székét föltette az asztalra s onnan nézte-nézte a tavat, az Alpokat soha be nem telve színeikkel. Vacsora után elsétálgatott egyedül vagy a kelekótya Alfreddel a szöllők között s korán lefeküdt. Nem gondolt nőre, szóra-kozára, itálra, kirándulásra, látnivalók felkeresésére, csak törte magát a franciával, mint a Bourquin-család az étellel. Azt írta Eötvös-folyamodásába, hogy tud fran-

ciául, őszig ennek a hazugságnak igazsággá kell változnia.

Volt is, ami versenyre ösztökélje az Académie nyári tanfolyamán. Amikor a vezető tanár, a séminaire de français moderne igazgatója, a kövér, elegáns, kopasz, mindig kifulladt Culavi vagy Tsulavi úr (M. Paul Dessoulavy) megjelent az amfiteátrum-szerű teremben, az már tele volt Dininél jobbára idősebb urakkal és hasonlókorú hölgyekkel, akik kérdést kérdésre halmoztak, írtak, feleltek, igyekeztek, vetélkedtek.

Az első padban a tanárral szemben egy nehéz lódenruhás, térdnadrágos, felkent serte-bajszu, piros arcu, kopasz fejű, negyvenöt éves úr ült, egy porosz katonatiszt civilben, aki lépten-nyomon felugorva úgy viselkedett, mint egy stréber taknyos diák:

— Öng sür sé vü öng böf, me dé bő, öng öf, me déz ő. Zó iszt güt, nist vár, Herrr Prrofesszeerr?

Volt ott egy pipás skót gimnáziumi tanár, fekete hallgatóság, aki soha sem szólt egy szót sem s csak egy hónap mulva derült ki, hogy folyékonyan beszél franciául. Egy hihetetlenül magas dupla kemény gallért hordó borzas fejű, vékony, izgékony bolgár; egy klasszikusan szép és elegáns görög fiatalember, egy Apolló-szobor orfeum-énekesnek öltözve; egy fehér selyemruhás elképzelhetetlenül sovány és barna egyiptomi arab úri gyerek, aki hatvan ópiumos cigarettát szívott el naponta; aztán még német urak, holland lányok, svéd tanárok, angol nőstény csontvázak, spanyol papok, bús oroszok, méltóságos magyar tanítónők, érzelmes kanadaiak s még ki tudja, mifélék. Mindez a nemzetköziség csak később, alkalomadtán, többnyire a közös kirándulásokon sült ki, mert az Akadémián ez mind csak franciául öng-özött, károgott, selypített, krúgatott, pöszített, brekegett, vartyogott, kuruttyolt, kukorékkolt, sáogott, turbékkolt vad küzdelemben az orrhangokkal, *r*-ekkel, *u*-kkal, *ü*-ekkel, hehezetes és nem hehezetes *h*-ákkal, hiátusszal és „liaison“-nal.

II.

Az orosz herceglány belép Dini életébe

Dini úgyszólván senkivel sem érintkezett se az Akadémián, se a rendes szombati kirándulásokon, mert szégyellte csekély nyelvtudását s ezért mindig zavarban volt, ha franciául kellett beszélnie; ha kérdezték, felelt, a megkezdett társalgást lanyhán folytatta s az első kedvező alkalommal be is fejezte, ha csatlakoztak hozzá, nem tiltakozott, de, ha lehetett, hamar megugrott s ő maga nem kereste senki társaságát. Mint utóbb megtudta, mingyárt a kezdetben gúnynevet kapott: le sauvage. Az is volt, vadember, szelid és mogorva társtalan.

Így kullogott akkor is a zajongó, vidám csoportok után sereghajtónak egyedül furesa sapka-kalapjában, kurta pipájával, szandálosan, nagy bottal, puha, tarka gallérja alá kötött libegő lavallière-nyakkendővel, amikor a város fölött a Chaumont-t megmászták. Nézte a fenyveseket, hegyi legelők buja szőnyegét, beszívta illatukat, itta a távolságok havas és füves színeit, figyelt madarat, rovar, ballagott és pipázott. Fent a hegyi szálló terraszán, ahonnan úgy repült szét a tekintet, mint ezer könnyű madár az Alpok távoli mozdulatlan ősz hullámaira, ismeretlen völgyekre, erdős csúcsokra, sört ivott a sok egészséges „gazeuse“-t vedelő között s büszkén adta át magát a fölényes, úri, csöndes mánornak.

Visszafelé aztán mondhatatlan vágy szállta meg magyarául beszélni. Hetek óta nem szólt, nem hallott egy árva magyar szót sem. Egyszer csak ez ütötte meg fülét:

— Chez nous, à Budapest...

A hang irányába nézett, balra hátrább két nő ment, egy ápolt, férfias kövér s egy vékony, cserzett arcú. A kövér mondta Budapestet. Dini körülnézett. Ők hárman voltak az utolsók a mezőn szerteszét csoportosan ballagó kirándulók között. Dini ferdén átvágott a két beszélgetőhöz. Odaérve kalapot emelt:

— Bocsánat, hölgyeim — mondta magyarul — én is magyar vagyok — s valami esetlen esengés recsegett rekedtes hangjában.

A kövér fölényes anyáskodással válaszolt:

— S kegyed is azért van itt, hogy perfeccionálja magát a francia konverzációban, c'est pourquoi je préfère parler français toujours.

— Vous avez beaucoup raison — felelt megalázva Dini s pár jelentéktelen mondat után mélyen elszomorodva pipára gyújtás ürügyével hátramaradt.

Egy hosszú, nyilván új töltésen haladt a szétszórt kiránduló nyáj éppen. Balról a töltés friss, homokos meredek lejtője jó tíz-tizenöt méterre nyúlt alá kopaszon. Most egyszerre messze elől mintha egy nagy csomagot dobtak volna le mélyen a lejtőre. Nem, egy ember ugrott le s látszott, hogy térden felül belesüppedt az éles szögben meredeklő homok-lejtőbe. Kis csoportok tolultak meg a töltés tetején, majd szakadozva mentek tovább előre. A leugrott ember, mintha liszt-falon mászna, folyton vissza-vissza süppedve nagy ügyel-bajjal kezdett fölfelé kapaszkodni. A fent elhaladók lenéztek rá, nevettek s mentek tovább. A legutolsónak ballagó Dini akkor ért vele egy vonalba, amikor már csak pár kapaszkodásnyira volt a felfelé nyavalygó — egy kis fekete bajszu fiatalember — a töltés tetejétől.

A fiatalember lihegett és hangosan káromkodott — magyarul:

— A fene egye meg... hogy az a mennyekben lakozó jó... azt a hétszen...

Dini érdeklődve várta be, mintha látta volna már ezt az arcot:

— Mi történt, kérem?

A fiatalember arca felderült:

— Adj isten, magyar testvér. Nyujtsa csak le a botját, hadd kapaszkodom meg benne... Hó-opp!... Na,

fent vagyok... Hű, a nyavalyás... Pardon, nevem Ormos Loránd, Kolozsvárról... Ha így jobban megnézem... mondja, nem kolozsvári maga is?

— Lányi Dénes...

— A művésznő fia... Piarista gimnázium?... Én az unitáriusban végeztem.

— A tanfelügyelő fia? Ott laknak a Kül-magyar uccában.

— Úgy van!

— Góth Bandi beszélt magukról sokat. Legjobb barátom.

— Most a plitvicai tavaknál van, igaz? Barátom ő s barátom barátja barátom. Szervusz, Dini!

— Szervusz.

— Ez jó. Két kolozsvári a Chaumont tetején ismerkedik meg, instálom, 1175 méter magasságban egy orosz hercegnő jóvoltából.

— Mi volt itt?

— Ez fényes. El kell mesélnem neked az ügyet... Te az A csoportban tanulsz. Én a B-ben, persze más teremben vagyunk, azért nem találkoztunk eddig. Ott van egy remek nő, barátom. Izmos, mint a bivaly és puha, mint a bálmos, te, szőke csupa lokni a haja, sok száz apró arany bodor, rövidre vágva viseli, barátom, mint a nihilista lányok, az arca olyan kérlek, mint a tejszínhabos eper, ujjatlan blúzt visel, a karjára ha ránézel, azt érzed, ha beleharapsz, szétolvad a szádban, kék szeme piros villámokat vet, esküszöm, mint a nyul, magyarul csunya a neve: Helén. De oroszul, örezsem, Eljéna, hallod, hogy dalol? s franciául: Éleen, ás müé-vel Héléne! S micsoda szeszély, barátom, nőtény a köbön, szemtelen, büszke, ugrat. Eljéna Homjakov a neve. Poltavában laknak. Anyja vérbeli hercegnő, aki megszökött egy nyakkendő-ügynökkel, egy olasz Adonis-szal. Jó? Mi? Így lett a hercegnőből boltosné Poltavában. A nagypapa tábornok és herceg a Preobrazsenszkij testőr-ezredben. Mi mind körülötte ugrálunk egész nap s fél éjszaka, amikor lehet. Ott van az egyiptomi Ali, az a sovány, pubertásos múmia, I. Ramsesnek hívjuk. Ott van egy bolgár, Musanov, a szép görög Dipalatakopulosz, a skót tanár Macneill. Azt mondják, a görögnek szeretője. Ali állítólag csókolózott vele s a bolgár azzal hanceg, hogy majdnem erőszakot kö-

vetett el rajta. Hát megyünk itt a töltésen és azt mondja hirtelen: „Aki szeret, itt leugrik“. Ali vigyorgott, a görög bánatosan fehér nadrágjára nézett, a bolgár azt mondta, ilyen kicsit — marha, tiz méter neki kicsi! — ő nem ugrik, a skót szemmel méregette a mélységet, aztán háttározottan nemet intett fejével. „Ha enyém lesz hercegnőm, ma princesse — mondtam én — leugrom, magyar vagyok“. „Tiéd leszek, ó magyar lovag, ha leugrasz“ — mondta szavalva Eljéna. Én elrugaskodtam s ugrottam vagy tiz métert, mégpedig lefelé, mi? Buff! Majdnem derékig süppedtem a homokba. Az a dög pedig odafent kacagott, megrázta kurtá arany sörényét, belekarolt a görögbe és hozzásimulva ellibeggett. Te, hátra se nézett. S tudod, mi lesz a bosszúm? Ha most majd lent Saint-Blaise faluban utólérjük őket, bocsánatot fogok kérni az elmaradásért, de kiesett a manzsetta-gombom, legurult a töltés lejtőjén, leugrottam érte. Jó? Mi? Mintha mi sem történt volna. És bemutatlak neki.

— A tied volt már? — kérdezte Dini hanyagul, de valami belső nyugtalansággal.

— Ha az enyém lett volna, öregem, majd bolond vagyok neki leugorni — nevetett széleset Ormos Loránd.

Ormos Loránd! Mikor ezeket a sorokat írom harminc év távlatából tekintve vissza, már rég nem él. Neuchâtel után újra évekre eltűnt Lányi Dénes életéből, aztán Pesten találkoztak, aztán jött az 1914-es háború, amely kint találta Ormost Franciaországban, aki akkor már egy nagynevű francia képviselő leányának vőlegénye volt. Internálták. Menyasszonya segítségével átszökött Spanyolországba. Aztán megint nem lehetett róla hallani. S egyszer csak híre járt, hogy Laurea Ormos de Kokos, a nagy hírű új katalán drámaíró, nem más, mint kökösi Ormos Loránd barátunk. Egész Délamerikában diadallal játszották darabjait, amelyek közül egy sem tudott színrekerülni Pesten. Ekkor nevet változtatott: Lorenzo Azeritis. A magyar irodalomnak nem kellett? Mindegy! Megmutatja, hogy csak *azért* is diadalmas szerző mindenütt, ahol spanyolul beszélnek a Föld kerekén. Aztán egyszer csak halálhíre jött Barcelonából...

De menjünk csak vissza Saint-Blaise-be. Már mindenki leért a villamos-megállóhoz. A görög, a bolgár, az egyiptomi, a skót karéjának közepén ott állt a lányos ter-

metű, asszonyos tagú, fiúsan arányos Hélène. Ormos már messziről kezdi mesélni a kézelógomb históriát, aztán oldalt lép s előrebocsátja Dinit:

— Bemutatom önnek, hercegnő, barátomat, a magyar Lányi Dénest.

Eljéna végignéz az esetlen vademberen s Ormos felé vágja tekintetét, éles szavát:

— Nem kértem, hogy bemutassa.

Dini arcát elönti a vér, kihúzza magát:

— Én sem! — ezzel sarkon fordult és elment, elvegyült a kirándulók zajongó csoportjai között. Még a tekintete is elkerülte aztán az orosz nőt és társaságát, amelyben persze Ormos ottmaradt.

Mikor visszavitték a társaságot Neuchâtelbe a villamosok, Dini se jobbra, se balra nem nézve elindult a part felé. Még korán volt hazamenni Cormondrèche-be vacsorára. Leült hát a négyszögletes kikötő mellett közel az egyik mólóhoz s dühösen nézte a bamba és rikácsoló sirályok hülye kavargását az ostoba víz s a céltalan ég között.

Gyors léptek csikorogtak a kavicsokon s egyszerre csak előtte állt Homjakov Helén:

— Magát keresem!

— Engem? — állt fel kelletlenül Dini a padról.

— Üljön le, leülök!

Dini megvárta, míg a fiatal lány leül, aztán ő is leereszkedett lomhán a padra.

— Beszélni akarok magával — mondta kurtán, háttárczottan Homjakov Helén.

— Tessék!

— Szeretném tudni, hogy kicsoda maga, okom van rá. Hogy én ki vagyok, azt a maga barátja már biztosan elmondta magának. Én csak a maga nevét hallottam és azt is elfelejtettem. Kérem, mondja meg nekem, kicsoda maga.

— Lányi Dénes vagyok, Denis, magyar Kolozsvárról.

— Kolosvar, mi az?

— Egy város Magyarországon, németül Klausenburg, franciául Klozanbúr, románul Kluzs.

— Beszéljen csak.

— Diák vagyok, most érettségiztem.

— Szülei élnek?
— Anyám és nagyanyám.
— Egyetlen fiú?
— Igen. Anyám színésznő.
— Hány éves?
— Tizenkilenc leszek.
— Maga megsértett engem!
— Én?
— Azt mondta, hogy nem akart megismerkedni velem.

— Csak azt mondtam, ami igaz. Én nem kértem Ormos Lorándot, hogy engem bemutasson önnek. Ő ajánlta. Ön sértett meg engem.

— A tolakodókat távol tartom s az ön barátja tolakodó.

— Mit tehetek én erről?

— Ebben magának van igaza. És kérem, ne haragudjék, jó? Maga büszke, ezért tetszik nekem, büszke az emberek előtt és alázatos az Isten színe előtt, az ő akarata, a sors, a természet előtt, mint mi oroszok. A maga szemében ott van a vágy és nem jön, hanem elfut. Utálom és megvetem a kutyasokként ugráló és csaholó férfiakat... Én nagyon egyedül vagyok, mennél több ember van körülöttem, annál inkább egyedül vagyok... Anyám nagyon szép asszony és még fiatal. Apám öreg, szakála mint két fehér galamb a vállán két oldalt. Poltavában lakunk, apám a kormányzóságon dolgozik. Tábornok, de nem katona, az nálunk egy rang a közigazgatásban. Anyám vérbeli hercegnő, aki rangján alul ment férjhez egy karcsu vékony ábrándos hivatalnokhoz, aki verseket írt, mint a család nagynevű tagja, Homjakov, a költő. ..., „Vauni kátyátszá odna za drugoj sz plészkom i sumom gluhim, az emberek egymás után hullanak be az éjszaka örök sötétjébe“... én úgy érzem, mi jóbarátok leszünk...

Ezzel hirtelen fölkel, kezét nyújtott Dininek s kék tekintete édes dárdáját puhán belefúrta Dini szemébe:

— Te nem vagy férfi, én nem vagyok nő, két lélek találkozott a tó partján... Jó éjt, Denis!

— Jó éjt, Hélène!

A leány hirtelen kitépte kezét Dini kezéből s vidáman megindult a város felé.

Dini utána nézett.

Helén hátra tekintett:

— Holnap! — ment s aztán már nem nézett többet hátra, míg a Gymnase sarkán befordulva el nem tűnt izmos kis alakja.

Dini visszaült a padra s ellágyultan nézte a kedvesen cserregő sirályok édes kavargását az üde víz s a biztatóan végtelen ég között.

A haza felé út is olyan volt később, mintha puha felhőn vatta-hintóban suhant volna az alkony rózsaszínű, csokoládé illatu édes levegőjében.

De nem, a csokoládé illat már nem képzelődés, most haladt át a villamos Serrières-en, a Suchard-gyár alatt. Ez az illat egyszerre ráébresztette a valóságra: éhes és ma szombat délután van. Megriadt. *À demain!* — mondta Helén. Holnap! Holnap vasárnap van, nincs akadémia, nincs kirándulás, nem találkozhatnak.

Zavartan ténferegte át az estét, a másnap délelőttöt s a közbeeső éjszakája zaklatott volt. Ebéd után minden előzetes elhatározás nélkül, ösztönszerű, lázas igyekvéssel lerohant a villamoshoz s bement Neuchâtelbe, elsietett a padhoz, amelyen előtte való nap Helénnel ült, aztán holdkóros pontossággal megindult azon a képzeletbeli csapáson, amelyen tegnap Helént látta eltávolodni. A Gymnase sarkán ő is befordult és megállt. A lélekzetét is visszafojtva mozdulatlanul figyelt befelé magába valami ösztönös belső útmutatásra várva, merre menjen, hogy eljusson Helén lakása elé, amelyről nem tudta, hol lehet.

Igy állt a place du Gymnase sarkán egy tapodtat sem merve tenni. Egymás után szemügyre vette a tér házait s arcába futott a vér, amikor az egyiken fönt meglátott egy vászon cégtáblát: *Pension de famille*. Pipára gyujtott s figyelte a ház kapuját, amelyen a meleg nyári ebédután nem ment senki se be, se ki. Egyszerre csak a szomszéd ház kapuján kilépett könnyű, tarka nyári ruhában, apró barna szalmakalappal aransörényén Homjakov Helén, aki egyenesen feléje tartott. Már messziről haragosan szólt rá fojtott hangon:

— Mért ácsorog itt? Nem kell mindenkinek tudni, hogy mi találkozunk. Az ablakból láttam és lejöttem. Menjen előre a padunkhoz — s ezzel már kanyarodott is el balra a postapalota felé.

Dini, aki kalapot emelni is elfelejtett, elkotródott a

sarokról ki a tópart felé. Aki messziről nézte — vajjon nézte valaki csakugyan? — őket, nem gondolhatta, hogy a sarkon ácsorgó fiatalember elballagása s a fiatal leánynak a posta felé kanyarodása bármi összefüggésben is lehet egymással.

Egész kábán ült le a padra Dini. Öt perc múlva már mellette volt Helén, de most csupa mosoly, odaadó elágyulás:

— Szép magától, vademberem, hogy értem jött. Nem is kell mondanom, hogy vártam. Együtt leszünk egész délután késő estig.

— Mért kergetett el az imént?

Helén felnevetett:

— Nem fontos, mon sauvage... s különben is csak cselédet vár a mesterlegénye uccasarkon vasárnap délután.

Ez a „különben is“ mint túske szúródott Dini gyanakvó szívébe, de Helén felé buzgó vére csakhamar köréje alvadt s aztán már nem fájt. Némán nézett a kék szemekbe, amelyeknek tükre lágy és derült volt, mint a tó vize, de mélyükön sötétség örvénylett, mint fenyegető tengermélység.

— Tud evezni? — kérdezte hirtelen Helén.

— Lehet — felelt vállat vonva Dini.

— Akkor csónakázunk. A tó kissé viharos.

A kikötőben csónakot béreltek s Dini nekifeküdt az evezőknek. Helén a kormánynál ült. A csónak sülyedve-emelkedve táncolt a hullámokon s Dini ügyetlen lapátjai sokszor loccsantottak vizet Helén szoknyájára. Ilyenkor a lány kéjesen összeborzongott és felkacagott s nem törődött vele, hogy a combjára tapadó átnedvesedett könnyű batiszton nadrágoeskájának rózsaszíne átütött. S hogy Helén félkényőkre támaszkodva tenyerébe hajtott fejjel nézte a fiút, Dini mohó pillantásának látókörében egyforma élesen látszott a leány kék szeme, őszibarack-szin arca, aranyhaja, erélyes csuklója s a feszülő rózsaszín folt. Helén egy percre se vette le tekintetét Diniről, akinek szemébe állhatatos áradatban ömlött át zavaró, zavart s mégis nyugodt és megnyugtató különös lelke.

Egy szót sem szóltak, csak nézték egymást. A hullámok sutorogva himbálóztak, a csónak orra locsogott, az evezők csettentek, surrantottak lecsapva, felvágódva, a

kormány csikorgott az alattuk, fölöttük lassan tovahúzó kék-zöldes mérhetetlenségben, gyönyörben.

S szemük e furcsa vasárnapdélutáni nászéjszakája, amelyet nem durvított az anyag vonaglásává a test brutális gépezete, amelyben nem volt kigyó és nem volt tudás almája, jobban egymásba olvasztotta őket, mint a nemek találkozásának évezredek óta ócska játéka, s meghagyta őket a tiszta, égi gyönyör Paradicsomában meztelenségüket nem szégyenlő Ádámnak és Évának. Pillantásukkal csókolták végig egymás testét-lelkét mohón keresve a férfi és nő alakjának, lényének különbözőségeit, amelyek halkán simultak eggyé, emberré, a föld porából most született Emberré, akiből még nem tépte ki az isteni kéz a férfi szívét védő bordát, amelyet Nővé fog gyúrni.

A csónakból kilépve, mint első éjszakájuk után a szállóból sétálni induló nászutasok, ösztönszerűen egymásba karoltak és sosem tanult, de egyszerre megtalált egyazon ütemben lépegettek a parton, a quai des Alpes-on a néptelenebb helyek felé.

— Edes! — nézett hálásan Dini Helénre.

— Kedves! — simult szorosabban hozzá a lány.

— Eljéna! — dalolta Dini Helén arcába.

— Denis! — sóhajtott vissza a lány.

Egészen úgy, mint ahogy fiatal házások szokták. S mint ahogy az egymás testét már igen, egymás lelkét azonban még nem ismerő fiatal házások szokták, multjukról és mindennapi jelenükről kezdtek beszélgetni, családjukról, Kolozsvárról, Poltaváról, mit szeretnek olvasni, enni, látni, milyen a penziójuk, mik az apró szokásaik, Eljéna Lermontovot szavalt oroszul, Dini Vörösmartyt magyarul, megcsodálták egymás anyanyelvének dallamát s örültek, hogy mind a ketten szeretik a habos kávé s a lengyelesen készített spárgát.

És nem csókolóztak, nem ölelkeztek. Eljéna azért nem, mert tudta, hogy az első csók után rögtön oda is adja magát, ami pillanatnyilag végtelen bonyodalmakat idézett volna elő, hisz nem mehetett volna Dinivel a pesti Eötvös Collegiumba lakni, viszont mit csinált volna Dini Poltavában; Dini meg azért nem, mert egyrészt gyáva volt, másrészt rajongó. Most fejlődött ki benne teljesen különös szembenállása a szerelemmel, amely később oly jellemző volt rá s oly könnyen tette erősebb női akaratok

és első kapott csókok vergődő rabszolgájává. Testi vágyainak mocskos, de természetes közetét gyors lift ragadta fel fejébe, ahol irodalmi emlékei, költői lendülései, teljességre törekvése a rajongás tiszta aranyát olvasztották ki belőle. Dacos büszkesége a szívét, szégyenlős gyávasága a kezét kötötte le. Pokolian félt minden kudartól, minden kimerőszakolt öleléstől, mert neki nem kielégülés, hanem felolvadás kellett a szerelemben. Ha ilyenkor aztán a nő csókra nyújtotta száját, a tartózkodó Dini rávetette magát s nem ismert se embert, se Istent, se gátlást, se törvényt, rajongása zsugorin gyűjtött aranyát éhes csókokban, tobzódó érzékekkel rázuhatagozta a nőre s nem nézte, hova hullik, rózsaligetbe-e vagy mocsárba. Így aztán később gyakran megtörtént vele, hogy első szüzi csókját nyújtó úri leányt rögtön hetéraként kezelt kendőzetlen bujasággal s bér-csókos uccalányt lovagvárak kisasszonyának kijáró imádattal térdelt körül.

Késő este volt, amikor Dini hazakísérte Eljénát, akinek izmos, de puha kezét percekig szorongatta a place du Gymnase sarkán.

Másnap már az egész akadémia tudta, hogy „az orosz hercegnő összeszűrte a levét a magyar vademberrel“. Órákra jövet, menet, szünetekben, múzeumlátogatásokon, pedagógiai sétákon, kirándulásokon mint egy en-tout-cas lógott az elegáns és gögös orosz leány balján a méla s némileg nihilista külsejű magyar fiú. Eljéna jobbján hol az arab fiú szívta napszámba kábitó füstű cigarettáit, hol a bolgár szórta marakodó megjegyzéseit, hol a görög csevegett simán, hol a skót szortyogtatta folyton kialvó pipáját. Így jártak, ültek, uzsonnáztak hármásban mindaddig, míg Eljéna el nem küldte a folyton változó harmadikat. Alit egyszerűen elkergette, mint fáraó felesége az alkalmatlan rabszolgát, Musanovval összeveszett, Dipalatakopulosznak mindaddig nem felelt, míg a görög sértődve el nem vonult, Macneillt hazaküldte otthonfelejtett sáljáért, amelyet a skót távozása után nagykomolyan elővett kézi selyemzacskójából. Ormos teljesen elmaradt, vagy könnyebb nőt talált vagy lovagiasságból átengedte a teret Dininek.

És Dini, Eljénával egyetértően kezdett egy egész életre berendezkedni az új terepen. Dini most össze Pestre költözik, elvégzi az egyetemet, tanár lesz s aztán

nyomban feleségül veszi Eljénát. Eljéna anyjával az ősszel Szentpétervárra költözik, elvégzi az egyetemet s aztán nyomban férjhez megy Dinihez. Négy év az egész.

— Így lesz, mon Sauvage?

— Így lesz, ma Princesse!

Közben valamelyik nyáron egyszer Dini ellátogat Szentpétervárra, hogy megismerje Eljéna anyját és apját, az esküvő majd Kolozsváron lesz, hogy Eljéna megismerje Arabellát és nagyit. Most tiszta szerelemben mosolyognak egymásra, mint Pál és Virginia, nászuk olyan lesz, mint Gretchené és Fausté, éjszakáik, mint Manon Lescaut-é és Des Grieux lovagé s öregségük, mint Philemon és Baucisé. A jelent nem kellett kiélvezniök, hisz övék az egész jövő. Ha egymáshoz simulva sétáltak, arra gondoltak, így fognak egymás mellett feküdni, Eljéna szeméből majdani gyerekeik gögicsélése nevetett Dinire, Dini néha úgy nézett Eljénára, mintha ezt mondaná: „Add ide, szívem, a papucsomat, gyalog jöttem haza az iskolából, ahol öt óram volt ma délelőtt, hogy megtakarítsam a villamos-költséget, mert születésnapodra arany karkötővel akarlak meglepni, esett az eső s a cipőm egészen átázott.“ Ha Eljéna Dinibe karolt, arra gondolt, így fognak vasárnap délben ebédre sétálni az igazgató úrékhoz, ha Dini Eljéna apró meleg melléhez ért, arra gondolt, ez a puha aranyos labda fogja édes anyatejjel táplálni újszülöttjüket. Gondolatban berendezték szerény, de barátságos otthonukat, beosztották napjukat s elképzelték éjszakáikat, amelyeket egymás vállára hajtott fejjel fognak átaludni boldogan. Eljéna megtanul magyarul, Dini megtanul oroszul s gyerekeik választhatnak, két ország közül melyikben akarnak majd élni.

Szóból, mosolyból, kedveskedésekből sohasem fogtak ki egymás iránt. Az akadémián szorgalmasan tanultak, múzeumokban ők hallgatták legfigyelmesebben a magyarázó tanárt, ha együtt uzsonnáztak, Dini fizetett, de Eljéna rögtön átnyújtotta neki az összeg felét s az egész nyári társaság meg volt róla győződve, hogy Eljéna szeretője a Dininek, pedig még csak meg sem csókolták egymást.

Az élet a lehető legegyszerűbb valami, ha két ember, összeillő fiú és leány, a kellő időben a kellő helyen talál-

kozik és összeházasodik. A boldogságnak csakugyan nincs története s ha van, mások számára meglehetősen unalmas.

Az igazán nem érdekes, hogy fiú és leány addig beszél, míg életük eddigi folyását kölcsönösen úgy meg nem tanulják, mintha a hallgatóval történt volna meg, amit a beszélő mesél; hogy a pillanatnyilag távollevőt folyton maga mellett érzi a másik; hogy nincs kielégítetlenség, mert a jövőendő évtizedekben majd folytonosan beteljesülő vágy már most a jelenben is oly biztos jövőjében, hogy az már maga beteljesülés; hogy nincs szeszély, nincs félreértés, nincs kimagyarázkodás, nincs gyötrődés, féltékenységgel, aggodalom, mellőztetés, küzdelem; hogy érzelmeik nem zúgó Niagara, hanem halkán pihegő Balaton.

Csak az a furcsa az emberi életben, hogy az ilyen találkozások végtelenül ritkák, itt is az kellett hozzá, hogy Poltavában egy hervadó világszépesség hirtelen ötlettel azt mondja leányának: — Eljéna, apád már öreg, ha eltávozik körünkből, kevés lesz a nyugdíj, tőkéltesítsd magad a franciában, apádat áthelyezték a fővárosba, őszszel beiratkozatsz az egyetemre, légy tanár, nyáron ereggy ki Svájcba tanulni, míg van rá módunk. — A leány aztán kiment Lausanneba, de drágának találta a várost s átment Neuchâtelba, ahol a szertelen Ormos hősködése nélkül talán soha sem ismerkedett volna meg Dinivel. S hogy Lányi Dénes milyen szellemi kerülő utakon jutott ki Kolozsvárról Neuchâtelbe, azt láttuk.

Ehez a roppant egyszerű valamihez, a boldogsághoz, azonban mulhatatlanul szükséges egy másik szörnyen egyszerű valami: az együttmaradás.

De mily nehéz együttmaradni, lemondani Poltaváról, Kolozsvárról, a külön-külön kitervelt jövőről, az emberi telhetetlenségről, amely pálya, hírnév és jólét biztos sáncái közé akarja építeni boldogsága palotáját, pedig a boldogság nem palota, csak sátor, ott kell felütni rögtön az egymásratalálás mezején s nem törődni mással, hisz a szó szoros értelmében éhen igen kevés ember hal Európában.

Pedig el kell válniok, a nyári tanfolyam végéhez közeledik. Rosszul teszik, hogy elválnak. Meg kellene ragadniok egymást, el nem ereszteni, különben jönnek a tragédiák, a boldogság a másiktól távol boldogtalansággá zápol és megmérgez mindenkit, aki közelébe jut.

III.

A csörgősípkás nászkorona

Különös volt Eljéna és Dini találkozása s különös volt elválásuk is.

Nagy vasárnapi kirándulás fejezte be a tanfolyamokat augusztus végén. Hajón vágtak át Saint-Blaisetől Cudrefin-ig a neuchâтели tavon, a Broye-csatornán átsiklottak a Murten See-be és kikötöttek Murten, azaz Morat városkánál. Innen legyalogoltak Avenches-ba, ahol a parton megbámulták a római romokat, a buja fűből kiemelkedő amfiteátrum csonka falait s a mező fölött magánosan meredő oszlopot, aztán nagy ebédre ültek össze fent a hegyoldalon a vendéglőben. Morat-tól Avenches-ig a gyaloglás alatt Eljéna és Dini utolérte Macneillt, a skót tanárt, aki egy hosszú lépésű, nagyon elegáns, vékony, 30—60 éves, ékszerekkel tele rakott, cserzett bőrű, szép, de ráncos arcú alacsony angol nővel „menetelt” lelkiismeretesen. Köszöntötték egymást, beszélgetni kezdtek s Dini maga sem tudja, hogy történt, egyszerre csak azon vette észre magát, hogy Eljéna jól elől siet Macneill-el s ő az angol nővel társalog.

— Holnap utazom megmászni a Matterhornt — mondta az angol nő — nem lenne kedve velem jönni?

Dini rábámult, mi ez, turista vagy szerelmi felszólítás?

— Sajnos, vissza kell térnem hazámba — felelte nagyképeűen Dini s rögtön elszégyellte magát, hogy olyan dagályosan ejtette ki a „patrie” szót.

— Kár! Nagyon csinos dolog lett volna. Lóden és

szmoking. Más nem kell. Nappal gyaloglunk — lépett még hosszabbakat az angol (leány? asszony? vagy nagyanya?) — este táncolunk. Ön jól táncol, hallottam. A csúcsokon oly nehéz jó és hű táncost kapni. Gondolja meg, holnap délből telefonáljon, holnap délig opciót adok jóindulatomra magának. E puji...

— Pardon — mosolyodott el Dini — e püi, ez a helyes kiejtés, et puis... e püi.

— Hisz én is ezt mondom: puji.

— Püi! — javította ki Dini.

— Puji! Én is úgy mondom! — felelte egyszerűen az angol nő.

Dini lehajtotta a fejét és nem erőszakolta tovább a dolgot. Amikor föltekintett, jó messze, a városka szélén az útszélre vonulva ott látta állni és rájuk várni Eljénát a skóttal.

Az angol nő a Matterhorn szépségeiről beszélt tárgyilagos lelkesedéssel és kimérten, mily jó hatalmasan megizzadni a napsütéses mínuszokban a havas tetőn, aztán forró fürdőt venni s a jól befűtött szobában meztelenül megszáritkozni a forró fűtőtest mellett, aztán fűző nélkül egy szál estélyi selyemruhába bujni, bifszteket enni, jó sok vörös borral meglocsolni, aztán bizsergő bőrrel, zsongó izmokkal táncolni a szédülésig, mert szabad csúcsokon lódenben a tiszta fej a földolog, jól fűtött teremben tánc alatt a szédülés...

Diniben kezdtek már megpendülni bűnös vággyal érzékei, amikor a rájuk várókhöz értek. Dini észrevette, hogy Eljéna és a skót szótlanul álldogálnak, Eljéna felvágott fejjel, remegő orrcimpákkal sáppadtan, Macneill hirtelen vértolulástól vörös arccal és zavartan. Mintha veszekedtek volna.

— Nyujtsa a karját, mon Sauvage, fáradt vagyok — mondta Eljéna, belekarolt Dinibe és megállt.

Az angol nő nem állt meg, nem lassított, hosszú lépéseit változatlan napszámban mérte tovább és Macneill lomhán velesodródott. Az angol nő hátrapillantott, jön-e a másik kettő.

Eljéna mogorván intett, hogy csak menjenek, de aztán hirtelen búbajos lágy mosollyal szólt az angol nő után:

— A viszontlátásra, kedvesem.

Macneill kalapot emelintett, az angol nő tovább ara-

szolta méteres lépéseivel az országutat s többet nem nézett hátra.

Eljéna Dini karján lassan megindult, maga elé meredő tekintettel, mintha egészen más képet látna, mint amiről beszél:

— Csak melletted érzem jól magamat, mon Sauvage, az ember lelkét tépik-marják emberek és események, a nap fekete ködbe takarózik, amikor meghal s az ember lelke nem tud meghalni, csak a testtel együtt... ez igazságtalanság, nem?... milyen becsületes szemed van és milyen ijedt, no, ne nézz így, Eljéna csak a tied... kicsit bolondos vagyok ma... de melletted minden elcsitul, minden egyszerű, én azt hiszem, a te lelkedben is pásztortüzes nagy éjszakai puszták éneklik vágyukat, mint az enyém-ben, a hűvös, tiszta csillagok felé, símulj hozzám... tudod, Denis, hogy nagyon éhes is vagyok? pompás lesz friss fejes salátát enni gyöngye citromízzel...

És Dini nem merte megkérdezni, miről beszélt Eljéna a skóttal.

Mire felértek a nagy bankett-terembe, már a második fogásnál tartott a zajjal ebédelő vidám és népes társaság. Az asztalfőn két üres hely volt egymás mellett. Eljéna megtorpant, összevonta a szemöldökét. Sokan integettek, hogy az a két hely van számukra fenntartva, foglalják el gyorsan, mert ebéd után rögtön indulnak le a vasúthoz. Eljéna vállat vont, felvágta fejét és gőgösen az asztalfőhöz indult. Dini szerényen kullogott mögötte.

Zúgott a beszélgetés, csattogott a nevetés, csendült a pohár, csörrent az evőeszköz, kondultak a tányérok: vidáman folyt az ebéd a hallgatag pár körül.

Mikor a desszerttel is végeztek, éleset csendült egy poháron egy hozzáütött kés pengéje s fölemelkedett Max Dessoulavy, a nyári tanfolyam igazgatójának bátyja, egy Henri IV. szakállas, tiszta, elegáns, gúnyos mosolyú öregúr, akin első pillanatra látszott, hogy a neuchâтели politikai, tudományos és társadalmi életnek egyik vezéralakja. Pohárköszöntőt mondott. A tanfolyam sikeréről, a baráti Svájcra, a francia művelődés áldásairól beszélve simán tért át a nemzetek testvériségére, amelynek oly szép példáit adták a Neuchâtelben összegyűlt arabok, skótok, bolgárok, görögök, egyiptomiak, angolok, svédek, olaszok, magyarok és oroszok... Itt egy percre megállt.

Dini Eljénára nézett, aki mintha ezt mormolta volna fogai között:

— Ha merészel... — de nem hallotta tisztán.

Max Dessoulavy felemelte poharát és hangját:

— S itt meg kell állnom egy percre és emlékükbé idéznem, hogy a kicsiny, de hősiesség Magyarország mily hősi lendülettel állta harcát Ausztria ellen 1848-ban, a győzelem pálmája már kezében volt, amikor egy császár intett és északról megindultak Magyarország eltiprására az orosz hordák, kozák lovak taposták szét a magyar kezéből kitépett győzelmi pálmát a véres vereség hősi mezején s a kis Magyarország letette a kardot a nagy Oroszország előtt... Múltak az évek s egyszer csak tavasz derült nyárba az öreg svájci hegyek fölött és megjelent körünkben észak hercegnője, a szépséges orosz hajadon és megjelent körünkben egy fiatal magyar lovag, a kis Magyarország a nagy Oroszországgal halálos döféseket cserélt hajdan s most, szemünk előtt a magyar lovag s az orosz hajadon szívet cserélt, a nemzetek harca két fiatal szív békéjében talált elnyugvást, a véres politikát legyőzte a szelíd szerelem. Uraim és hölgyeim, az idő sürget, indulnunk kell az állomáshoz, mert a vonat nem a szívek ütemére, hanem menetrend szerint közlekedik, sietnünk kell, de az a pillanat még rendelkezésünkre áll, amely alatt szerencsét kívánhatunk Magyarországnak és Oroszországnak szemünk előtt lefolyó kibéküléséhez, az orosz szív és a magyar szív frigyéhez. Poharamat üritem Mademoiselle Hélène és Monsieur Denis boldogságára. Ígyünk és induljunk!

Max Dessoulavy felhajtotta poharát, elrúgta a széket és sietve kifelé indult. A társaság leirhatatlan zűrzavarban éljenzett, ordítozott, kacagott és röhögött, ivott, széket robbantott félre felállásával, integetett az asztalfőn vérvörös arccal dacosan kiegyenesedő Eljéna és sápadtan magába roskadó Dini felé. Egymás feje fölött kiabáltak, itt megtolultak, ott megritkultak, fizettek, még egy kortyot ittak, cigaretta után hallóztak, kabátokkal, botokkal szedelőztek, gúnyosan vigyorogtak, kedvesen mosolyogtak, értetlenül bámultak az asztalfő ügyesen előre elkészített pellengérén ülő párra.

Eljéna, amikor Dessoulavy azt kezdte mondani: „poharamat üritem“, már rászólt Dinire:

— Felelj neki, kérd ki magadnak ezt a pimasz hangot, légy sértő, beszélj, utasítsd vissza, gyorsan! — de a nagy zűrzavarban hiába állt fel Dini, hiába próbálta szóra nyitni ajkát, a társaság tolongó felkerekedése elnyomta hangját, szétmosta szándékát. Dini újra leült s vállai közé húzott fejfel várta az érthetetlen vihar elvonulását. Mi történt itt? Előre elkészített csapda volt az asztalfőre ültetés? Izléstelen ugratásra vetemedett a finom öregúr? vagy valami, Eljénával kapcsolatos különös előzményt takart ez a gúnyos tapintatlanság?

S ahogy a nagy vihar zúgásában elveszön, de a mellette állónak tisztán hallhatón bugyborékol a repedt csatornából kiöblögő esővíz, úgy patakozott Eljénából a sértett gőg méltatlankodása a vén pojáca, az álnok Svájce, a heccre éhes plebs s az őt megvédeni gyámoltalan Dini ellen.

De végre kiürült a terem, a vihar elvonult s vele a szidalom csatornája is megszűnt zubogni.

Mint két megvert gyerek kelt és indult utolsónak a megszégyenült pár. Mire kiértek a napsütötte széles útra, amely meredek kanyarodókban lejtett a völgy felé, a társaság már nem volt sehol. Eljéna dacos elszakadni vágyásában az imént lezajlott jelenettől, megállt minden faragott kapufélfa előtt, képeslapot vett és írt, egy nagy henger tejesokoládé tallért vásárolt, evett és etette Dinit. Fénylő sztaniol-darabkák jelezték mögöttük a megtett utat.

Egy utolsó forduló s a széles út mint hosszú szánkócsuszató pályája igen meredeken nyúlt le a síkságra, ahol szolgálatkész szerénységgel álldogált egy parányi állomás egy sok kocsis vonat előtt, mint földbe tűzött vörös cölöp egy fekete óriáskígyó mellett.

Jobb felől egy mellékútról Diniék orra előtt négy alak rontott ki a széles útra, ordított, integetett hátra Diniéknek s előre le a völgy felé. Két fiú és két leány. De alig szaladtak ötven lépést, az óriáskígyó lent a távolban meglötyögtette magát előre-hátra, sziszeggett, böffent és sűrű füst-pufogatással elindult jobbra. A kis vörös állomás izgatottan kongatott és csilingelt a távozó után.

A négy futó azért csak futott lélekszakadva s mentől inkább igyekezett, annál fürgébbé vált az óriáskígyó el-

dohogása. Mire leértek a sinekhez, a vonat már messze száguldott Morat felé.

Eljéna és Dini a sors újabb tréfájától kissé megremegve, de fatalista beletörődéssel sétáltak le az állomáshoz, ahol a velük együtt lemaradt négy kiránduló már izgatottan tárgyalt a kis vörös állomás kis vörös főnökével.

Eljéna hercegnői méltósággal állt oda a tárgyalók mellé:

— Eh bien?

Az állomásfőnök alázatosan szalutált, a két fiú kalapot emelt s a két leány finoman összenevetett.

Kiderült, hogy Morat két óra gyalog, még beérhetik a kiránduló társaságot, amely csak a negyedötös hajóval tér vissza Neuchâtelbe. Most pont két óra, négyre ott vannak a morati hajóállomásnál. A legközelebbi vonat viszont csak este indul innen Avenchesből.

Rövid, de szenvedélyes tanakodás után a négy kiránduló útnak eredt gyalog. Az egyik leány visszaszólt Eljéna és Dini felé:

— Önök nem jönnek?

— Ó, nem, kedvesem! A gyaloglás proletárnak való! — rázta fejét gúnyos megvetéssel Eljéna s szavainak nagyobb nyomatékául leült az állomás falának támaszkodó padra. Dini rabszolga-mozdulattal melléje telepedett.

— En route, les prolétaires! — kiáltotta az egyik fiú s a négy eltávolodó hangosan nevetett.

Még egypár perc, míg a gyaloglókat elnyelte egy utkanyarulat, míg a vasutasok behúzódtak az állomásépületbe, míg egypár késlekedő utas szétszóródott, míg a kutya is bevonult a délutáni meleg elől óljába, s aztán teljesen egyedül maradtak, Dini és Eljéna, férfi és nő, két vágy, két rejtély.

A felforrósult levegő alul egy helyben táncolt kavics és fű fölött s izzó arannyal szűrten állt fent zöld lombokkal zilált kék ég előtt. Eljéna megfogta Dini kezét s vérük egybefonódó lüktetésén lényük, multjuk helyet cserélve egymásba ömlött. Mozdulatlan béke és történettelen boldogság néma árama úgy keringett bennük, mint zárt pályáján a villamosság szemnek láthatatlanul, érintésnek érezhetetlenül, erőt, fényt és meleget rejtve; csak bele kellett volna iktatni az áramkörbe a test kis gépezeteit,

fordítani egyet a láthatatlan konnektorokon és ölelő karokban, felgyúló szemekben, egymásba kapcsolódó nemekben kirobbant volna a rejtett erő, fény és meleg: a beteljesedett szerelem.

Mi volt ez a teljes odaadás és teljes tartózkodás egy időben? A lélek csonkasága, a test gyávasága, az érzékek nyomoréksága, vagy égi rajongás, amelynél a földi valóság csak tökéletlenebb lehet? Vagy egyszerűen: a nőtény a hím támadását várta s a hím a nőténynek tárt ölü elernyedését leste? Vagy talán a nőcske arra várt, hogy a fiú az alkalomszerzés szokott romantikájával ügyeskedje ki, öntse körül az ősi mivoltában durva lefekvést? A lovag meg azt várta talán, hogy az alkalomadás ő s női hókuszpókuszaival könnyítse meg neki a szoknya-lebbentés hercegtől kocsisig egyformán közönséges és némileg állati mozdulatát? Mi a tisztaság egyáltalában: igazi tisztaság-e vagy csak feltörésében meggátolt piszok?

Mindezen bizonyára egyikük sem gondolkozott. Álomszerű volt a padon üldögélésük, álomszerű a bolyongásuk hegyre föl, hegyről le, napsütésben és lombok árnyán. Álomszerű a léptük, szavuk, mozdulatuk és álomszerű — sajnos? vagy szerencsére? — a boldogságuk is.

Ebben a furcsa, ópiumszerű öntudatlan mámorban mégis a nő volt nagyobb, teljesebb, harmonikusabb. Elragadtatás dalolt némán pillantása kék ködében, bőre hús harmatú fehér remegésében, lépését ütemező vágyas csipője elomló hullámvázában, a madonnák tisztaságával kinálkozó két tömött mellének bágyadt rengésében, enyhe simulásában, keze gyöngéden makacs szorításában. A fiú is mérhetetlenül boldog volt, de félszeg és zavart. Megpróbálta a tökéletesen egyesült lelkek testeit is közelebb vinni egymáshoz, de keze sürgető szorításában a nő keze rögtön elkezdett, mint a szabadulni akaró galamb repesni, csáposan kereső ujjai alól nyomban félrebuggyant a nő melle és csókot váró ajka mosolyára felemelt mutatóujjával nyomott tiltó pecsétet a nő. El-elsuhant Dini lelkén a gyanu felhőjének árnyéka, hogy nem egyenlő közöttük a játék, hogy Eljéna részéről ez a tiszta lelkeség csak erkölcsi fürdő ki tudja miféle testi tobzódások után, hogy Eljénával való szívi Grál-lovagsága egyszerűen csak mafláság, hogy nem cél ő, de eszköz, rajongása csak erkölcsi szulyzó, amellyel most vig tornagyakorlatokat végez

a talán kényszerű testi kicsapongásokban mozdulatlan-ságra ítelt női lélek, hogy érzelmi rugalmasságát visszanyerje. De olyan végtelen szerelem kábító napsütése áradt Eljéna egész lényéből, hogy a gyanu felhője nyomban szétfoszlott s Dini fenntartás nélkül tárta ki szívét, agyát, érzékeit, az új és teljes érzés perzselő sugarainak.

Egymásba omló lelkeik pórázán csetlő-botló testük sem mondhatott ellent a környező világnak, amelynek lassanként olyan szükséges és magától értetődő részévé vált, mint az aranyködben izzó levegő, a fehér és szilárd országút, a madárcsipogásos lendülő faág, a napot ezernyi kis áttetsző világos zöld szemüvegen keresztül néző lomb-suhogás, a házak vörös cserepes teteje, faragott sarokkő, kék árnyék, egymásba keveredetten szálló trágya- és virág-illat, hőség és hűvösség, távol csillanó víz, dudorodó hegy, fekete erdő-bóbita, vajszínű római rom és félszemű karcsu modern szemafór: ez az egész lángoló nyár s ez a kis eldugott falu, Avenches.

Aztán egyszerre csak távoli hegyek lerántották ölükbe az erdeik hálóján fennakadt napot, a hőség felszállt mint egy fátyol-függöny, a hűvösödő est néma farkas csordái lerohantak a hegyről és felfalták a nyarat. A világ színtelenné ijedt, a kis állomás elkezdett szapora csilingelésben vacogni s mintha az éjszaka elől menekülne után, feltűnt messze balról egy mereven fürge, ámuló tűz-szemekkel, kíváncsian magasra tolt kéménnyel loholó kis vonat.

Egy csöngetés. Vezényszavak. Eljéna és Dini bebújt egy kocsiba. Tutulás. A vonat megindult. A Boldogság nagy jelenetének vége!

A kénszagu, dohányfüstös, parasztverejték illatu szakaszban mérhetetlen szomorúság zuhant a két szerelmesre, mint leomló mázsás szénréteg a tárna mélyén felejtett két bányászra. Egymást átkarolva összesimultak egész testükben remegve — az esti hűvösségtől? vagy felszigá-zott és ki nem elégített érzékeiktől? vagy öntudatlan félelemben szerelmük vigasztalan jövőjétől?

De a vonat s az élet tovább rohant velük.

A borult éjszaka előcsapataival együtt futottak be Neuchâtelbe. Eljéna idegesen kocsiba ült s nem engedte meg, hogy Dini hazakísérje. Még holnap este találkoznak, utoljára, place du Gymnase sarok, nyolckor, kilenckor

indul Eljéna vonata, „isten veled, szerelmem“, „pá“, „à demain“.

— À demain! — szólt elgondolkozva Dini a zörrenve induló egyfogatu után, aztán mint az álmjáró beült egy villamosba, amely maga se tudta, hogyan, mennyi idő alatt, hazavitte Cormondrèche-be.

Másnap este pont nyolckor toppant Eljéna a place du Gymnase sarkán a lámpa alatt félórája álldogáló Dini elé — hidegen, egyszerűen és gőgösen. A tegnapi nagy szerelemre idegenség szürke páncéla borult, mint vasredőny a gyémántoktól csillogó ékszeres kirakatra. Mintha egy halott nyujtotta volna sem nem kérő, sem nem adó hideg kezét:

— Isten vele, mon Sauvage, tudom, hogy szeret, tudja, hogy szeretem. Várom. A magáé vagyok. Teljesen és egyedül. Legyen ereje hozzám és a távolléthez. Ne jöjjön ki a vonathoz. Nem csókolom meg. A búcsucsókok megmérgezik az embert. — Bal kezét most könnyedén fel emelte és elsimitott vele Dini homlokán: — Gondoljon rám! — a kéz Dini szemét érintette — lásson mindig maga előtt — Dini száján szaladt el a kéz — epedjen és imádkozzék értem! — a kéz Dini arcát simogatta meg — és legyen jó fiu. Isten vele, édes!

A kéz leomlott, a másik kéz is kihullott Dini kezéből.

— Eljéna, az istenért... — kezdte Dini, de Eljéna tiltón emelte fel kezét:

— Ne! Ne szólj! — egy pillanatig mereven nézte a fiút, aztán megfordult és elfutott.

Dini lépni akart, de még sem mozdult, szólni akart, de néma maradt. Eljénát elnyelte a homály.

— Jaj! — szakadt ki most halkan, gyötrődve Dini ajkán s futni kezdett, amerre Eljéna eltűnt. Hiába. Uccá, kapualj, lépcsőház üres volt és néma. Érezte, hogy maradnia kell s érezte, hogy nem maradhat. Egy darabig ott kóválygott még a ház körül, de amikor lépteket és hangokat hallott kiszűrődni az éjszakába a házból, ijedten elmenekült. Céltalanul bolyongott s mégis mindig olyan helyre ért, ahol Eljéna emléke lapult lesen: a sötét akadémiából mintha Eljéna lépne ki, a néptelen kikötő elhagyott csónakjai felé mintha Eljéna előtte haladó alakja vonzotta volna, padjukról mintha az imént kelt volna fel Eljéna s a place du Gymnase sarkán a lámpa alatt mintha

még ott zokogott volna eltévedve Eljéna búcsuja: „Isten vele, édes!“.

Vágyva nézett át a téren a világos kapualj felé, amelyen most egy férfi-alak bukkant ki sötétben és hirtelen, mint egy ágyugolyó. Körülnézett s elkezdett Dini felé integetni, érces kiáltása áthallatszott a téren:

— Hé, Dini!

Ormos Loránd volt.

— Szervusz, Dini! Te is búcsuzni jöttél volna? Ne fáradj! Fent voltam. Homjakov Helén elutazott. Egy fél-órával ezelőtt. Vagy te már el is búcsúztál tőle? De akkor mit csinálsz itt?

Dini összehúzta magán lóden gallérját, mintha csak titkát akarná rejtetni:

— Már tegnap elbúcsúztam tőle — hazudta — de csakugyan most még utoljára el akartam köszönni.

— Ja igen, hát mi volt tegnap Avenchesban? Lemasztottad a nőt a vonatról. Úgyes trükk volt. Az egész hajó rólatok beszélt hazamenet. Na és, ha nem vagyok indiszkrét, az eredmény? Nem felelet, az is felelet. Pardon! Legyünk diszkrétek. Csak egyet mondj: érdemes volt?

— Érdemes — felelt elmélázva Dini.

— Gratulálok! Magyar virtus: csak lekapni a nőt a tíz körméről. Nagy lotyó volt a lelkem.

Dini megtorpant, keze ökölbe szorult, szeretett volna Ormos arcába sujtani, de dührohamát, méltatlankodását hirtelen kétely, kíváncsiság, kétségbeesés színezte el s valami hidegen elszánt luciferi ravaszság: most mindent megtud.

— Gondolod? — akarta könnyedén mondani, de hangja reszketve kongott.

— Remélem, nem perzselted meg magad túlságosan — kérdezte gyanakodva, de szelesen Ormos.

— Min? — felelte ostobán Dini.

— Igazad van, min? — vágta rá Ormos, aki félreértette a viharosan gondolkozó Dini szórakozott kérdését. — Vacsorázzunk együtt, majd elmondom.

A takarékos, óvatos, gyáva, szokásrabja Dini nyomban elfogadta az ajánlatot.

— Remek kis kocsmába megyünk, iszunk, barátom és elmegyünk a „lányokhoz“ — karonfogta Dinit s cipelte be az óváros felé.

Menetközben, vacsora alatt és után, a kávéházban fekete mellett, bortól ködös fejjel a következőket beszélte a két fiú:

— ... hát úgy volt, hogy én nem tudtam megkapni — mesélte Ormos s Dini tudta, hogy az igazságot vakmerő hazugságokkal keveri részben hiuságból, részben féktelen képzeletének szabad vágatást engedve, csak az volt a szörnyű, hogy nem tudta eldönteni magában, mikor hazudik Ormos s mikor mond igazat, annyira egységes volt rajongó barátja szertelen romantikája, ezért hát válogatás nélkül nyelte a szóáradatot, a jövőre, a véletlenre, a visszakérődzésre, fontolgatásra bizva, hogy majd mossa ki az igazság aranszemecskéit ebből a zuhogó iszapból — egyszer ugyan sikerült meztelenre vetköztetnem a szobájában, majd megőrültem, fiam, de nem hagyott egy ujjal sem magához nyúlni, csak nézhettem.

— Ez mikor volt? — kérdezte a bikacsököt rejtve készen tartó vallató detektív álnok nyugalmaival.

— Várjál csak! Ma van csütörtök ... szerda, kedd ... aztán vasárnap, ja igen ez a chaumonti kirándulás után volt.

— Akkor nem lehetett! — szólt gonosz, kutató tekintettel Dini.

— Oppardón. Te jobban tudod. Akkor te voltál a soros. Hát akkor előbb volt. Egy biztos, volt valami Eljéna és az öreg Dessoulavy között.

— Vele is? — hangzott a detektív-nyájasságu kérdés.

— Hát mit gondolsz, kisöcsém, mért kaptad te be az orosz-magyar szónoklatot az öregtől Avenchesban? A lány, barátom, azzal kezdte, hogy az öreg szeretője volt, aki ezért ingyen iratta be a kurzusra. Aztán jött a skót, akit a görög ütött ki a nyeregből, hahaha, a kozák-nyeregből, aztán volt az én „halálugrásom“, aztán jöttél te. Te voltál az utolsó. A skótot meg a görögöt Eljéna el tudta titkolni az öreg előtt, de téged már nem. Bosszú volt az a szónoklat az orosz-magyar frigyről. Izléstelen, de jó volt. Nagy röhögés volt.

— Honnan tudod te mindezt?

— Honnan? — hökkent meg Ormos. — Hát, barátom, ezt mindenki tudta. Az egész akadémia csak erről beszélt.

— Hátha rágalom?

— Rágalom? — villant gonoszul Ormos szeme. — Az se lenne csoda, mert majd megbolondultam a dögért és kirúgott. Pofot kaptam, de láttam meztelenül, fiam. És nem is rágalom. Avenches után, amikor hazaértünk, nélkülöd és Eljéna nélkül s azok, akik gyalog jöttek utánunk, elmondták, hogy ti ottmaradtatok, a görög valami megjegyzést tett Eljénára.

— Mit? — kérdezte mohón Dini.

— Tudja a fene. Elég az hozzá, hogy a skót megharagudott és fényképező gépét hozzá akarta vágni a göröghöz. Közbeléptünk. A görög és a skót aztán összebarátkozott, együtt szálltak ki a hajóból, együtt mentek vacsorázni. S azon az éjjel a görögöt egy sikátorban megtámadta és agyba-főbe verte valaki. A skót másnap már nem volt sehol. Elutazott. De azt tudom, hogy a görög feljelentette a skótot a rendőrségen, hogy megverte. Ezt az egyiptomitől hallottam. Én megkérdeztem a görögöt, mi történt. A görög legyintett s azt mondta, hogy a skót rossznéven vette egy úri örömlánytól, hogy nemcsak neki örült s azt is mondta, hogy az ember a pénzéért azt csókolja, akit akar s aki hagyja magát. A skót állítólag egy vagyont költött a nőre. Nekem is megérte volna, mert, fiam, a bőre, gondolj csak vissza, szép tejszínes málna bőre...

Dini nem bírta tovább. Félredobva ravaszsgot, büszkeséget, a tisztánlátás fájó vágását, önkínzást és beteg kíváncsiságot, összeroskadva, könnyes, könnyörgő tekintetet vetve Ormosra, nyomorultan dadogta:

— Eljéna a menyasszonyom...

Ormos elkezdett szaporán pislogni, elvörösödött, el-sáppadt, hátsó zsebéhez nyúlt revolverét tapintva, hogy majd védekezhessék Dini biztosan bekövetkező támadása ellen s ziháló mellel, elmeredő tekintettel hajolt közelebb Dinihez.

Dini megnyúlt, beesett, hamuszínűvé vált arcán, bánnattól és italtól ködös szemében, kintől verejtékező homlokán, remegésbe ferdült vékony, vértelen ajkán azonban csak a lebunkózottak ólmos, halálos kétségbeesése szűrült.

— Na... pajtás... ez csúnya volt... — szakadtak zihálva Ormos szájából a szavak — fecsegtetni... ilyeneket mondatni velem... Gonoszság... nézd... — és

hangja akartan éreessé erősödött — én esküszöm neked, hogy menyasszonyod tiszta és ártatlan!

Oly ünnepélyesen, oly határozottan, olyan melegen, olyan rábeszélően csengett ez az eskü, hogy egyként lehetett férfiasan bevallott tiszta igazság és baráttian lovagias hazugság.

Mindegy, mi volt, de olyan jólesett mondani és hallani! A két fiú egymásra borult, aztán Ormos hirtelen két groggot rendelt, majd újra kettőt s újszülött barátságuk csatakos mámore hamar elmosta a bánatot, félreértést... halkán dalolni kezdtek csöndes magyar nótákat, aztán tüzes kurucdalokat, fizettek, mentek, vitatkoztak, emlékeztek, a jövőt tervelgették, egy-egy kávéházban konyakkal feltöltötték fogyó mámorukat, Ormos hazakísérte Dinit Cormondrèche-be, Dini visszakísérte Ormost Neuchâtelbe s végre hajnali ötkor váltak el félúton Cormondrèche és Neuchâtel között tompává ivott érzékekkel, agyonbeszéléstől kótyagos fejjel, italtól és dohánytól felmárt innnyel, a megerőltetéstől duzzadt bokával, a sok járástól remegő lábikrával, örök barátságba takargatott örök gyűlölettel, amelyet Ormos jóvátehetetlen fecsegése és Dini eltörölhetetlen szenvedése fakasztott kölcsönösen bennük.

Megfogadták, hogy másnap találkozni — s másnap, anélkül, hogy egymást értesítették volna, szinte titokban, elutaztak, Ormos Bern felé, Dini Genfnek.

Dini a fiatal lélek rugalmasságával, makacsságával s a rögeszméit gátoló kétely-dudvák kigyomlálásával el akarta felejteni és rövidesen el is felejtette Ormos fecsegéseit az öreg Dessoulavyról, skótról és görögről, Eljéna iránt érzett szerelme pedig, mint mosléktól a disznó, csak meghízott a hallott és feledésbe taszított mocskokon. Amit a jelenlét nem tudott kiváltani, buja vágy bíborozta körül a távollevő alakját, amelyet ezután alig tudott másképp, mint meztelenül elképzelni. Azt letagadta maga előtt, hogy másé is volt vagy lehetett ez a kíváncsú test, de amit letagadott, mérhetetlen gyönyörök biztos ígéretévé vált képzeletében. Az Eljéna testét másokhoz kapcsoló piszkos multat csak meg kellett fordítani, hogy Eljéna testét egyedül öhozzá kapcsoló kristálytiszta jövőként ragyogjon fel. A szerelem önvédelmének ez a különös alchimiája a mocskok-fürdőből csak megtisztultabban

emelte ki Eljéna alakját, a mocskot meg egyszerűen ráöntötte Ormosra, aki el is merült benne.

Dini soha sem tudta meg, hogy kicsoda voltaképen élete első nagy és igazi szerelme: méltatlanul oltárra állított lotyó-e vagy pokoli rágalmak sarával megdobált angyal, Ormost azonban makacsul elkerülte, míg élt, mikor aztán meghalt, megszerette, emlékét ápolta, mintha csak azért lett volna hálás neki, hogy a „neuchâteli titkot“ magával vitte a sírba, az örök feledésbe, ahol egyformán elrohad igazság és hazugság.

Eljéna emlékét, mint egy sárból lopva kiemelt aranydarabot, szépen megtisztogatta, keblébe rejtette s úgy mutogatta magának és másoknak, mint valami érdemérmét, amelyet Sors fejedelem sajátkezével emelt ki kincstárából s bársonypárnán nyújtott át neki. Egyebekben átadta magát a rázáporozó új benyomásoknak, amelyek mindegyikének — különös! ezt eddig nem érezte — volt valami keserű íze. Szegény, nem tudta, s nem, nem akarta tudni, hogy nem a világ ízei keserűiek, hanem az inye vásott el, bizony, örökre azon a neuchâteli groggos éjszakán.

Genfben borzadozó lelkendezéssel kereste azt a helyet, ahol Luccheni törétől Erzsébet királyné vére kihullott...

— A magyar királyné? — kérdezték vissza csodálkozva a genfiek, akiket megszólított — itt nem öltek meg semmiféle magyar királynét — szóltak s fejcsóválva tovább mentek.

Egy elegáns, ősz szakállú magas férfi, nagy úr lehetett, végre homlokára ütött:

— Ah! Az osztrák császárnét, Erzsébetet kérdi, fiam? — körülnézett, fölmérte tekintettel a Beau Rivage szálló előtt a teret, aztán lemutatott a nagy kőcsofalapokra — pont ezen a helyen történt a merénylet, én láttam, borzalmas és ocsmány volt, ocsmány — ismételte meg erőteljesebben, mintha valami hasonló tervezett merénylet végrehajtásától akarta volna elriasztani a nihilista külsejű bámész idegen ifjút, aztán sietve tovább ment.

Császárné? Osztrák császárné? — kérdezte magában fájdalmasan Dini s addig nézte a szürke kőalapokat, míg vörösen vibráló köröket nem látott, mintha a hajdan kiöntött vér ütött volna át rajtuk.

Hát ki vagyok én, szent Isten? És mi ez a világ? A fiatal Szillánghy csak egy világesavargó színészkölyök, a szent magyar királyné csak egy idegen osztrák császári feleség, a barát rágalmozó kaján, a glóriás szerelmes mások megfizetett szajhája... Rousseau emléke nem felel a tó kis szigetén, a Mont-Blanc nem látható Genfből, Lausanne iskolák és penziók cégtábla tarkasága, a svájci hegyek döglött masztodontok, az utazás fáradtság és éhség, az éjjeli nyugalom zaklatott ébren-álom, az egyetlen ismert és imádott Magyarország ismeretlen kis zúg, a szerelem káprázat, a vágy önmaga gyilkosa magános ágy szennyén, hatalmas Mámor asszony fia korcs csömör, Tirol izzadság szagú, Bécs lakáj-röhögés... a magyar határ... a magyar határ... mi a magyar határ, hogy ilyen izgatott lesz tőle egyszerre az ember?... miért harag a honfoglaló magyarok hajrája, Mária Terézia huszárajának rohama, Széchenyi sóhaja, Kossuth kiáltása, a kuruc borongás, a törökverő nekikeseredés, Petőfi riadója, Kazinczy selypítése, Madách felhördülése abban a sivításban, amellyel egy mezítlábas kisfiú szalad végig a vonat előtt: „Friss vizettes-sééék“? ... a magyar határ!... a húsában érzi az ember, hogy a népek idegen csobogású roppant tengerében egy kis szigetet ölel körül... „Forró a tormás!“ — kiáltja szilárdan egy gyermek-szopránból férfi-tenorba csukló hang... egy kis sziget, árva, sovány, szegény „törvénytelen“ országocska a „jó esaládból származó“ gazdag, sok rokonú, kövér nagy országok között... és nem lehet másképp, ezt a sorsot vállalni kell s a vállalt kicsiség éppen a vállalás hiábavaló hősiességében nő meg... franciának, németnek lenni szerencsés állapot, magyarnak lenni: tett, elszántság és csak-azért-is vállalás!!!... „Frissasőőr!“ — dörmög el a kocsi előtt egy hang, mintha Bánk bán összeesküvésére hívná a sötétben bujkálókat... „Cukorkát, szőlőt tessék“ — sipítja egy vékony leányhang olyan panaszosan, mintha a lánykorba-csoltató Báthory Erzsébet jobbágya volna... igen, ezek között a szűk határok között minden összeolvad, ember és múlt, jelen és hangok, vér és sár, kuruc és akácfa, pásztortűz és villamoscsengetés, Hortobágy és gázlámpa, friss víz és sűrű vér, mezítlábasok rongyai és kőönttyűs díszmagyar valami kipusztíthatatlan pogányságban, amely európaibbá riadt magánál Európánál... nomád, igen, a

magyar még most is nomád, azaz a népek arisztokratája, ime, a kis kolozsvári magyar színészgyerek vitézi kalandozásból tér meg Nyugatról, amelynek minden lelki kincsét elrabolta, idegen városok, tájak, népek képét, nyelve zenéjét, gondolatfordulását, múltját és jelenét, már gagyog németül, beszél és ír franciául, Tirolban tirol, Svájcban svájci, franciákkal Lamartineról, németekkel Goethe-ről beszél... a művelt francia csak Franciaországot tudja, a művelt német csak a németséget, de a nomád, akinek a magyar pusztá a hazája, otthon van a francia kövek, szavak, történet és gondolat világában épp úgy, mint a német házak, műveltség és nyelv rengetegében, megérti a germán erdők bűgását s a latin patakok csevegését, az orosz hómezők sóhaját s a Szahara izzó némaságát...

Lányi Dénes úgy ért haza Kolozsvárra, mint büszke koldus, aki titokban az egész világ dúsgazdag királya. De alig volt otthon pár napig, az egész visszájára fordult és úgy érezte, világ királya, akit trónjától, kincseitől megfosztottan csavargóvá vertek ki a pusztára. A magyar góg fellángolása később is sokszor váltakozott így benne a magyar kétségbeesés hamvába halásával.

Augusztus és szeptember fordulóján aztán megérkezett a hivatalos értesítés, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte a Báró Eötvös József Collegiumba ösztöndíjas tagnak. Kolozsvárról még két fiút vettek fel: Góth Bandit és Tatár Pált az unitáriusoktól.

II. rész

RÉVBE JUTÁS KÜLÖNÖS
VARGABETÜKKEL

ron
ság
hán
tön
A
na
vol
évi

ott
útj
tőj
Csi

ucc
ala
hák
má
egy
hel
nér
lete
szé
gar
kol

I.

Bégé szárnyai alatt

Szeptember tizenegyedikén ült az esti gyorsra a három diák, hogy Budapestre utazzék. Az állomáson valóságos családi bandérium búcsúztatta őket: a Góth-fiúk hárman, Tatár szülei, Dini Arabellája és nagyija, tele-tömve fejüket jótanácsokkal, táskájukat jó ennivalókkal. A három fiú zabálva, vedelve, dalolva tette meg az út nagyobb részét, aztán aludt kicsit s már hajnalban talpon volt és várta izgatottan a város közeledését, amely négy évre otthonuk lesz.

Az Eötvös kollégium, amelynek most büszke palotája ott emelkedik a Ménesi út, azóta már Nagyboldogasszony útja magasán, a Gellért-hegy Kelenföldre néző édes lejtőjén, akkor még csak egy bérházban húzódott meg a Csillag uccában a zajos és szagos vásárcsarnok mellett.

Az inkább ócska, mint ódon Kerkápoly ház (Csillag ucca 2.) három emeletének különálló és megfelelően átalakított lakásaiban voltak szétszórva helyiségei. A konyhából előszoba lett, a cselédszobából inas-szoba, s egy-másba nyíló négy szoba volt egy lakosztály, egy évjárat egy szobában, s ugyanaz a szak egy lakosztályban elhelyezve. A földszinten egy déligyümölcs kereskedő néma és szilvalekvárszagú raktárai voltak. Az első emeleten laktak civilek is, két család, az egyikben pláne egy szép leány is volt, aki gyakran ült ki a vörösmárvány gangra, amely az udvari fronton minden emeleten rovátkolta a házat. A második emeleten volt az igazgató iro-

dája és lakása a lépcsőház egyik oldalán, a másikon a modernnek, a klasszikusok lakosztálya s a hatalmas könyvtár. A harmadikon laktak a történészek, matematikusok, dögészek s itt volt a közös ebédlő, konyha, társalgó is. A lakosztályok minden ablaka uccára szolgált s ha az ember kikönyökölt, jobbra épp a vásárcsarnok melletti nyílt csirke-piacra látott, ahonnan hajnalonként vidéki fiúknak oly kedves kakas-kukorékolás szokott felhallatszani.

A lakosztályok első szobájában laktak a gólyák s a legbelsőben a negyedévesek. Minden lakosztály neve hivatalosan „család“ volt. S a család választott magának a negyedévesek közül egy családfőt, vagyis családapát, aki az igazgatóval szemben képviselte a lakosztályt, és egy családanyát, aki a lakosztály első rendjéről gondoskodott. A lakosztályok mind egyformán voltak bebútorozva s mindenütt Auer-égős gáz világított.

Lépünk be egy lakosztályba, mondaná Jósika, például a modern nyelvszakosokéba. Az előszobában hosszú asztal a fal mellett, rajta négy-öt fehér porcellán mosdótál, benne fehér nagy porcellán korsó, az asztalon végig kis polc, rajta poharak, szappantartók. A falon vízvezeték-csap, a sarokban egy háromlábú szék, a szolgáló ülőhelye. Fogas. Az első, négy személyes szoba, a gólyák szobája: középen párosával és háttal egymásnak tolt polcos, vörös posztós barna íróasztal, amely mellé ha leültél, szomszédodat láttad, de a szemben ülő kettőt eltakarta az elég magas polc s a ráhalmozott könyvsor. Az íróasztalok fölött két hosszúkarú, fehér porcellánernyőjű gázlámpa. Egy-egy lámpa a két szembenülőnek adott világosságot. A négy sarokban négy barna vaságy, mindegyiken két takaró, egy barna teveszőr és egy skót kockás. Az ágy előtt márványlapos fiókos éjjeli polc, amelyen alul álltak a cipők. A szabadon maradt falrészekeken egy fehér cserép-kályha és két kettős óriás, barna, festett szekrény. Az ajtó mellett álló fogas. Az ablakokon belül fehér teljes spaletta.

Minden szoba ilyen volt, legfeljebb csak nem négy, hanem három vagy kétszemélyes.

A könyvtár volt az intézet büszkesége, sok szoba, sok, kincset érő könyvvel, nyitott polcokon, szakonként és szobánként csoportosítva. A francia szoba négy falán a Chanson de Roland-tól Verlaine kiátkozott verseiig min-

den megvolt, teljes Balzac, teljes Anatole France, még Porto-Riche összes színművei is. Nem kellett katalógus, nem volt könyvtáros, a szobák közepén elhúzódó zöldposztós asztalok mellett naphosszat olvashatott az ember, ha nem volt éppen órája az egyetemen s ha ki akart vinni egy könyvet, helyére bedugta névjegyét. De mindenféle társalgás és dohányzás itt szigorúan tilos volt.

A lakosztályokban sem volt szabad dohányozni. A „pipások“, így hívta az igazgató a dohányosokat, menjenek a társalgóba! Ez fönt volt a harmadik emeleten s az ebédlőből nyílt. A társalgó dohányfüsttől, cigaretta-csutkáktól, hamutól züllött és piszkos kis helyiség volt, de óriás polcain bekötve francia, angol, magyar, német folyóiratok, az Illustration vaskos évfolyamai, a Simplicissimus úde és tarka kötetei, komoly Vasárnapi Ujság fóliánsok. Vacsorautáni kedvelt hely.

Az ebédlőben hosszú asztalok álltak sort. Asztalfőn és asztalvégen bentlakó tanár vagy családfő ült, mert az ételeket a két végén kezdték felszolgálni s illő volt, hogy a legjobb falatokat a legöregebbek vegyék ki. Az ajtó melletti sarokban felszolgáló pohárszékek, a legbelsőben egy zongora állt.

A három új fiú illő tisztelettel járta be és vette tudomásul mindezt egy méla másodéves kalauzolása mellett a megérkezésüket követő első félórán.

— Na, ezt most láttátok, taknyos gólyák — mondta szenvtelenül a kollégista. — Tudomásul veendő még a következő: napközben tilos az ágyon heverészni, könyvtárban a nyitott könyvet lapjára leborítani s úgy rákönyökölni a kötésre, viszont, ha reggelizni akartok, korán keljete.

— Nem kap mindenki rendesen reggelit? — kérdezte a pedáns Dini.

— Kuss, gólya — szólt mélán a kollégista — pofa be, gólya nem kérdez, csak felel.

Dinit elöntötte a vér, szeretett volna goromba lenni, de látva, hogy Bandi és Tatár meglapul, ő is visszanyelte dühét.

— Bégé úrnál már voltatok?

— Ki az?

— Rongy gólyák, ezt se tudjátok? Bégé úr: az B. G., ezzel a két betűvel írja csak alá a rendelkezéseit, az igaz-

gató, Bartoniek Géza. Nem? Hát akkor menjetek jelentkezni. De nehogy Bégének szólítsátok! Ebéd félkettőkor. Este gólyaavatás. Lelépni! Mit báméskodtok, menjetek a fenébe, nekem tanulnom kell, alapvizsgára készülök, mieleni minun tekevi, nyavalyások — s ezzel otthagyták őket.

Az igazgatói irodában egy ápolt külsejű, magas, vöröses szakállú, kopasz úr fogadta a három jelentkezőt. A fogadás éles ellentétben volt a kollégista modorával.

— Üdvözlöm önöket, uraim! Önök mátol kezdve a kollégium tagjai. Én önöktől kettőt kérek: tudományt és életet. A magyar tanár állja meg helyét a katedrán kívül a tudomány világfóruma előtt épp úgy, mint a társaság síma parkettjén, a testedzés homokján vagy hegyi ösvényein. Nem könyvmolyokat és tan-kulikat, hanem úri magyar tudósokat és pedagógusokat nevel a kollégium. Érezzék itt jól magukat.

Bégé úr ezt a rövid szónoklatot íróasztala mögött elegáns zsakettjében állva mondta el, aztán előlépett és sorban kezét fogott a három fiúval. Aztán biccentett, hogy a kihallgatás véget ért.

A három fiú zavartan hátrált ki az irodából. A lépcsőházban egymásra néztek: az egyiknek taknyosok, a másiknak urak, nehéz lesz itt az embernek megállni a talpán.

Nehéz is volt.

Ebédnél, amelynek fogásait nagy tálakban hordták körül a szolgák — meg kellett tanulni a bal felől kínált tálból ügyesen venni ki — az öregek szörnyű mocskosságokat beszéltek, hogy honnan származik a paradicsomleves, a tésztán a sajt s a hús mócsingja s ha egy gólya elundorodott, kinevették:

— Mamuska édes fiacskája kényes? Aki kényes, az nem kollégista.

Vacsora után felállt egy tekintélyes családfő:

— Kollégista uraim és cafat gólyák, most jön a gólya-vizsga. Mindenki előadja, mit tud azonkívül, hogy tiszta jelesen érett. Lehet fütyülni, zongorázni, táncolni, szavalni, kártyázni, tótágast állni, birkózni avagy okarizni. Ki mit tud. Elő a társasági művészetekkel! Hívjátok Bégé urat! Zoltán a zongorához.

A szolgák félretolták a falhoz az asztalokat s a széke-

ket nézőtérül rendezték. A terembe belépő igazgatót felállással és meghajlással üdvözölte a társaság.

Az első gólya szavalni akart, de alighogy belekezdett „A megfagyott gyermek“-be, röhögő üvöltéssel hurrogták le:

— A gyermek megfagyott. El vele!

Az egész terem harsogott a nevetéstől. Bégé is jóízűen nevetett.

A második egy Beethoven szonátát játszott el hévvel és áhítatosan. Mély csendben, megilletődve hallgatták végig.

— Bravo! — ütötte össze a tenyerét elsőnek az igazgató.

Tapsvihar.

— Beosztatik az igazgató úr mellé négykezesre — jelentette ki a vizsgavezető.

Tatár Pál székely anekdotákat adott elő. Góth Bandi énekelt, birkózott egy harmadéval s elmondta a tarok szabályait. Óriási sikere volt.

Dini nagykomolyan A velszi bárdok-at szavalta s amikor a sorhoz ért: Elő egy velszi bárd, a vizsgavezető felkiáltott:

— Hozzatok hát egy velszi bárdot és taglózzátok le! Elég! Elsőrangú gyászkomikus tehetség. A kollégium színigazgatója leszel. Mit tudsz még?

Dini az ingerkedésre kihívóan válaszolt:

— Inni, táncolni és verset írni!

Tapsot kapott a visszavágásért.

A családfő folytatta:

— Zólyom Géza, holnap a Szikszayban levizsgáztatod. A verset ird meg, add be egy kutyának s ha nem döglik meg, vár az olimpusi kar! Most pedig táncolj. Zoltán, egy polkát!

És Lányi Dénes, a Szillánghy-vér, az elnök, a költő, a gögös lélek kénytelen volt egyedül polkázni, majd valcerezni s végül szóló csárdást táncolni. Kétségbeesett düh szorította össze vértelen ajkát, hogy így bohócot csináltak belőle.

— Nézd, majd szétveti a düh! — röhögték a hecelődők.

A zongorista gyors csárdásba kezdett s Dini, felvágva fejét, csak azért sem hagyja magát, kihúzva dere-

kát, igazán daliásan táncolt. Tapsoltak. Dini örült, de aztán észrevette, hogy a zene nem szűnik és egyre vadabb az üteme, ki akarják fullasztani s a végén kinevetni. Eszébe jutottak a kolozsvári másfélórás szupé-csárdások és táncolt, táncolt... Már szédült, a megeröltetéstől vagy a megszégyenítéstől...

Bégé intett a vizsgavezetőnek, aki rákiáltott a zongoristára:

— Ácsi! Az állatkínzásnak is van határa!

A zene elhallgatott. Dini sáppadtan megállt s olyan megkínzott, riadt, szédelgő tekintetet vetett maga körül, hogy egy percre kellemetlen, zavart csend ült a teremre. Dininek hirtelen Don Quijote jutott eszébe.

A vizsgavezető kiáltott:

— Lányi Dénes táncoskomikus és dramaturg. Bővebbet február 25-én! Más!

Tovább zajlott a kegyetlen heccelődés, de Dini már semmire se figyelt, egy sarokba húzódva ziháló mellel, ködös fejjel elhatározta, hogy majd megmutatja ezeknek, ki ő.

Ami nem volt olyan könnyű.

A kollégium növendékei sokféleképpen rétegződtek, voltak nagy magolók, szorgalmas olvasók, nagytávlatú kölyök-tudósok, csak pedagógus-süvölvények, nagy ivók, elegáns társaságbeli fiúk, protestáns püspök-ivadékok, kispolgárok, pantallós parasztok, szemét és gyöngy, író és zeneszerző, csak magyarul tudó és öt-hat nyelvet beszélő, vizsga-habzsolók, naphosszat egyetemen üldögélők, könyvtár-egerek, egyetem-kerülők, lumpok és szentek, nőbolondok és vegetáriánusok, zongora-örültek, tornászbajnokok és opera-látogatók. Keresztmetszetben Magyarország egész társadalma a földtúró paraszttól a dsentri miniszteri tanácsos fiáig.

S voltak már köztük nagy nevek is: Korláth János, aki most jött haza Párizsból, ahol egy évig az École Normale Supérieure növendéke volt; Dorka Zoltán, aki az egyetem mellett a Zeneakadémiát is elvégezte s már mint az új magyar zene egyik bontakozó ígéretét ismerték; a Rómát járt Meredich Tibor, aki képzőművészeti tanulmányokat írt; a különös Szamos Dezső, aki franciául, angolul, finnül és vogulul beszélt s akinek egy finn-ugor nyelvészeti felfedezését már az egyetemen tanították;

Széki Gyula, akitől az új magyar történelem megírását várták; Zólyom Győző, aki a fizikában már európai híré fiatal tudós volt; öccse, Géza, geológiai tájfestő — mind egyetemi tanárjelölt vagy már az is, a jövőendő évtized szellemi élcsapatának kiválasztott tagjai.

Széditő volt már csak társalgásukat hallgatni, Korláth egyformán idézett Montaignéből és Szenci Molnár Albertből; Dorka a helsingforsi egyetemi könyvtárból hozatott el magának egy ritka zenei könyvet, a Toscát elénekelte elejétől végig; Meredith La Rochefoucauld-t épp úgy ismerte, mint Brunelleschit; Szamos kívülről tudta Victor Hugo Nyomorultjainak meséjét, Verlainet úgy szavalta, mint a vogul medvénekeket eredetiben; Széki Anatole France specialista volt s meglepő dolgokat mesélt Rákóczi párizsi kártyabarlangjáról; mindenkinek volt valami szaktárgya, amelynek izgató apróságait csak ő tudta s amellet végig-végigszántott érdeklődése az emberi tudomány és művészet egész területén.

S nem volt egyikük se szobatudós. Dorka minden este az Operában ült, Szamos egész napokat elbolyongott a budai hegyekben, Meredith táncos úri zsúrokra járt, mint apró Jókai-hősök, igazán egyként otthonosak voltak egyetemen, könyvtárban, kocsmában, tánc-parketten s a Dobogókő ösvényein.

Szegény kis vidéki Lányi Dénes csak most látta meg, hogy mily kicsinyesen s mily szűk határok közt lötyögött eddigi élete. Mérhetetlen éhség fogta el tudomány, szépség és az élet sokoldalúsága iránt. Az egyetemen magyar- és francián kívül tanult művészettörténetet, latint, orosz, összehasonlító irodalomtörténetet; otthon felváltva olvasta Baudelairet és a Chanson de Roland-t, Rabelaist és Daudet-t, Pelbártot és Herczeg Ferencet, magolta Buzenzt és Gröbert, finn igeragozást és francia rendhagyókat, szavalta Villont és Erdős Renéet, a kollégiumi különórákon tanult éneket, tornát, németet, filozófiát, francia irodalmat és magyar verstörténetet, kollokvált Giottóból és a Zrinyiász forrásaiból, verseket írt, arab írást tanult, ott volt minden kiránduláson, tizórai sörözésen, cseléd-bálon a Buzelkában, vasárnap délelőtt a korzón, este a ligeti vurstliban vagy finom zsúron, éjszakai kiszökéseken, kocsmái zülléseken, napokat ült a könyvtárban, napokat kutyaagolt Izbég vagy Eresi felé, fél éjszakákon

nézte a Simplicissimus mérész új művészetét, meglepő színeit és új vonalait, nem maradt el egyetlen olcsó filharmonikus koncertről sem s mikor Duse Pesten vendégszerepelt, a Kaméliás hölgyet elolvasta előbb regényben, aztán színdarabban franciául, majd a darabot újra magyarul és olaszul s úgy kapaszkodott fel a Népszínház kakasülőjére végignézni a nagy Eleonora alakítását. Közben rakásra írta a szerelmes francia leveleket Eljénának Poltavába, aztán Szentpétervárra s mivel Maeterlinck volt akkor a nagy divat, *princesse lointaine*-nek nevezte el; ami nem volt akadály annak, hogy részt ne vegyen a kollégiumi testületi kivonulásokon a Bástyá uccába a lányokhoz s ne cserkészen szobalányokra a Ligetben. A Bástyá uccában hagyományszerűen megismerkedett a „kollégium Jolánjával”, egy rettentő kövér és szelíden parancsoló leánnyal, aki, mikor először került vele össze, egy pillantást vetett a fehérneműjébe írt kollégiumi mosodajelre, a H=99-re s örömmel kiáltott fel:

— Szervusz, gólya, te is H=99 vagy, azaz kollégista. Jolán jó és harisnyapénzben kedvezményt nyújt a kollégistáknak.

Mindez feljogosította arra, hogy az egyetemen arisztokrata legyen. A „filozopter” szótól undorodott, ő: bölcsészettanhallgató, kollégista, aki ezüst evőeszközzel eszik és különb, mint a jogász. A kupolaterem nagy amfiteátrumának népes óráin, a Beöthy Zsolt esztétikai és Alexander Bernát filozófiai előadásain, amelyekre rengeteg nem egyetemista, társaságbeli fiatal hölgy tódult akkor, a legutolsó, legmagasabb padba ült s monoklin keresztül nézte Beöthy pergamentbőrű, sárga császár-szakállas, jobbról-balra rezgő kis fejét és Alexander őszbecsavarodott fekete francia szakállát. De Melich János helynévkutató előadásain és az öreg, elegáns Pasteiner Andrea del Sarto kollégiumán az első (és egyetlen) padban ült és szorgalmasan jegyzett. Az egyetemen nem állt szóba senkivel, a lányoktól félt, a fiúkat megvetette. A francia órákon — pedig alig volt hat-nyolc hallgatója a tanárnak, Becker Fülöp Ágostnak — sem ismerkedett meg senkivel. Jött, ült, jegyzett, ment, kollokvált, indexet íratott alá és nem törődött más semmivel.

Persze, ezeknek a szédítő gondolat- és benyomáskalandozásoknak bizonytalan egyensúlya megbomlott

néha: egyszer a magolás ragadta el, máskor Verlaineből nem tudott kikászolódni napokig, ismét máskor a dorbézolás hínárjába keveredett bele, s ilyenkor nagy kétke-dések és fáradságok bénították meg hosszú időre. A szó-szoros értelmében elvesztette magát. Mi lesz belőle, ki-váló tanár, híres költő, nagynevű tudós? Lelkének, haj-lamainak melyik felét áldozza fel? Vagy valami felemás kultúr-kotyvalék lesz belőle, fantaszta, versfaragó, tudá-lékos tan-kuli?

Ilyenkor mogorva délutánokat töltött a Kaplony-uccai diák-kávémérésben olcsó kávé, olcsó szivar és olcsó folyóiratok mellett. Vagy Zólyom Gézához menekült, aki-vel kőbányai és pestszentlőrinci, erzsébetfalvi és újpesti dal- és betegsegélyző egyesületek tánc-estélyein szoron-gatta a francia parfömös züllés és kelkáposztaszagú szü-ziesség határán tétovázó kispolgári lányokat. Vagy Sza-mos Dezsővel szökött ki kettesben a Mátyás-pincébe, ahol Szamos mértéktelenül töltögette beléje roppant terjedelmű francia irodalmi tudása legjavát s a korsó söröket. Egy este, tíz órától hajnali egyig szinte megszakítás nélkül mesélte Szamos Victor Hugo nagy „nyomorult“-jának, Jean Valjean-nak tarka történetét. Ha némaságra vá-gyott, a vörös Bandy Bélával és a komor Dorka Zoltánnal sétált ki a Farkasvölgy akkor még elhagyatott zord erde-jébe. Órákig gyalogoltak egymás mellett némán, Dorka komponált, Bandy Béla drámát írt fejben s Dini üres fej-jel, nehéz szívvel bandukolt mellettük. Az erdőben kakuk szólt, Bandy, mintegy folytatva, Beethoven Pastorale-ját kezdte füttyülni. Dorka felmordult:

— Kuss! Hamis!

Bandy elhallgatott. Dorka megállt, figyelt, felemelte mutató-ujját:

— Kvintben szól. Ritkaság. Rendesen tercben szokott.

Ez volt a leghosszabb magyarázatok egyike, amelyet Dini Dorkától hallott.

Ilyeténképpen Góth Banditól is elszakadt Dini. Más lakosztályban laktak, Bandi nem szeretett kirándulni, ger-mán módra csak férfi-társaságban inni, a nőt szerette, de nem rögtön és rövid időre, hanem az udvarlás összes hókusz-pókuszai-val virágcsokortól a kettesben vacsoráz-gatásig. De volt Góth Bandinak egy rejtelmes komoly szerelme is. Egy szép színésznő, akin egy gazdag vidéki

kereskedővel osztozott. Bandi, mint hónapokkal később kiderült, minden délutánját, sőt éjszakáit is ennél a nőnél töltötte. Szombat este megérkezett a kereskedő, hármashban vacsoráztak, utána mulatóhelyen pezsgőztek, Bandit gumirádleren hazavitték a kollégiumba, másnap délben újra együtt ebédeltek hárman a Szigeten vagy valamelyik dunaparti hotelben, aztán a színésznő és Bandi kikísérték a kereskedőt az állomásra, utána kettesben vacsoráztak egy dugott óbudai kocsmában s Bandi az éjszakát önagságánál töltötte.

Dini ezt az egészet meglehetősen erkölcstelennek tartotta, de az is igaz, hogy Bandi meg Dini ivászataitól és nyilvános házba járásától undorodott.

A karácsonyi szünet hozta csak őket közelebb egymáshoz. Együtt utaztak haza Kolozsvárra, ahol újra szokásba vett rendes délutáni sétáikon közölték részletesen egymással pesti kalandjaikat. Estéknént Bandi naponta máshol mulatott, ide hívták, oda hívták zsúrba, flekkensütésre, házibálra. Dini otthon kuksolt vagy színházban ült és kétségbeesve vette észre, hogy Arabella és nagyfi visszazsarnokíttatták kis gyerekeknek, együtt mentek színházba, együtt jöttek haza, a nagyfi alsószoknyája zsebéből előhalászta az óriás kapukulcsot, az óvatosan nyitott kapu csak percenésnyit csengett és újra bezárult. Éjszakákat bámult Dini a sötétbe: milyen jó lenne kávéházban ülni vagy csak két deci bort inni a Csizmadia-színben, nő után nézni. De amikor ilyesmire célzást tett: nagyfi felkiáltott:

— Ugyan, ereggy már, hiábavaló pénzkidobás. Nem kell neked kimaradni éjszaka.

Dini rendesen lehajtotta fejét ilyenkor s megadta magát sorsának. Egyszer azonban, színházból hazajövet, már türelme fogytán, élesen visszafelelt:

— És ha *kell*?

Anyja és nagyanyja elképpelve meredtek rá. Dini kihívóan állta a tekintetüket. Arabella titokban oldalba bökte nagyit, hogy hallgasson s nagyfi fejcsóválva ment ki a konyhába a „snellszíder“-en megmelegíteni a kis vacsorát.

Némán ettek s utána Dini vette a kabátját, az ajtófélen szögbe akasztott kapukulcsot s mogorván, bátor léptekkel, de gyáva lélekkel távozott. A kapu előtt megállt

a sötét uccán s kérdő, feleletet váró tekintettel nézte az ucca mélyén homályosan fénylő zöld és vörös lámpát. Oda szeretett volna menni rögtön, de túlságosan közelnek érezte kierőszakolt éjszakai útja célját s ezért kibaktatott a Főtérre. Mindenütt némaság, fagy és néptelenség. A Főtér három kávéháza függönyöktől vak fényű ablakokkal állt, a sötét négyszögben három drapp világosság. Akárhova megy be, csakugyan hiábavaló pénzkidobás, nem szomjas, nem éhes másra, csak női test érintésére. Lekanyarodott az Unio-uccára, amely még sötétebb volt, mint a Főtér. De a Kötő-ucca sarkán hirtelen egy percre fény-nyaláb, kiabálás és zeneszó kéréje vágódott ki a téli éjszakába: nyíló ajtó köpött ki egy tántorgó alakot. Az akkor Kolozsváron elszaporodott „bodegák” egyike volt a virrasztó helyiség: falatozó, ahol sört és poharas pálinkát lehetett kapni. Dini föllépdelt a három lépcsőn. Az apró helyiségben egyetlen kerek asztalocska volt — hisz bodegában állva fogyaszt az ember — amely mellett most egy fiatal arisztokrata ült, az ifjú gróf ölében a bodegás kisasszony, akinek fülébe cincogtatta hegedűjét egy hajlongó cigány s mint rendező a „nagy jelenet”-et, a pult mögül nézte őket a bodegás, aki ráripakodott a belépő Dinire:

— Tetszik valami, instálom?

A kisasszony fölugrott:

— Milyen nagy selma a gróf úr! — mondta ál-restelkedéssel s ruháját igazgatva a pult mögé akart vonulni, de agyongyűrt szoknyája, hátán felpattant blúza, vörös arca és borzas haja nyilván mutatták, hogy a gróf már rég túllépte a kisasszonynál a selmaság határát.

— Nem, kérem szépen — felelt ijedten Dini — csak kerestem valakit — és sietve távozott a helyiségből amelyben kilépése után rögtön hatalmas hahota fakadt.

Dini befordult a Kötő-uccán, amely a Jókai-uccát átvágva hazavitte a Buza-uccába. A sarokról megvető és önmagán sajnálkozó tekintetet vetett a zöld és vörös lámpásra, amely mögött bizonyosan lenge hurik várják hiába, egyet káromkodott és elővette a súlyos kapukulcsot.

Óvatosan nyitotta a kaput, hogy ne csönögjön, ugyanúgy a nagyszoba udvari ajtaját — mert most ő aludt

Arabella ágyában s Arabella nagyival a kis szobában — és sötétben kezdett halkan vetkőzni.

— Meggyújthatod a villanyt! — szólalt meg a másik szobából nagy.

— Kezicsókolom! — felelt Dini alázatosan s titokban majd szétvetette a düh, hogy ime „ezek“ ébren varták, míg ő „végez“ s most meg vannak győződve róla, hogy drága fiúk, mint valódi férfi, nőtől jön.

— Nem akarsz enni valamit? — kérdezte a nagy. (Persze azt hiszik, pótolni kell elvesztegetett erejét.) Gyorsan és ridegen felelt:

— Nem, köszönöm, már le is vetkőztem. Jojszakát, kezicsókolom. Álmos vagyok.

Ezt az utolsót nem kellett volna mondani, mert nagy rögtön rávágta:

— Hát akkor aludj, kis unokám. Jockakát.

Arabella ki se nyitotta a száját, de ébren van, tudja, hallotta trombitaharsogás-szerű orrfúvását. Nem szól, tehát neheztel.

Nagyszerű! Neheztel! Mert a fia lányoknál járt. Ez lehet haragra ok egy anyánál? Némán dühöngve aludt el Dini és rosszat álmódott: királyi koronával a fején a pesti Buzelka cselédbájlára ment, a küszöbön lekapta a fejről a koronát s bele akarta gyömöszölni a nadrágzsebébe, de nem fért bele s a legnagyobb zavarban volt, a koronát nem dobhatja el s mégis el kell titkolnia itt rangját. ... Verejtékben fürdött, amikor reggel felébredt.

Új életformát teremtenie Kolozsváron anyja és nagyanyja mellett nem sikerült neki, de annál nagyobb erővel, biztonságosabban merült el a gyermekkori emlékek, házi hurka-kolbász, mákos-diós kalács, édességek, apró ajándékok, ezüst-arany papírláncokkal zörgő, gyertyás fenyőfácska, a régtől megszokott tikkasztó szobameleg — a kollégiumban gyöngécskén fűtöttek — karácsonyi hangulatában. Vidáman mesélt a kollégiumról, az október hatodiki visegrádi kirándulásról, amikor Nagymaroson hordószám verette csapra a sört a kollégistáknak a nagy-lelkű Bégé úr tízóráira ... Zólyom Győző, az európai hírfizikus öt korsó sört ivott, négy pár virslit evett s a visegrádi átkelő propellerről meztelenül beugrott a Dunába és átúszta, a víz levitte Salamon-tornyáig, ahonnan futva jött feléjük, de már futottak elébe ruháival a kollégisták

és Bégé nagyon összeszidta, mint egy kis gyereket, a két fiú apját, egyetemi tanárt, több külföldi tudományos akadémia tiszteletbeli tagját... úgy bizony, ilyen a kollégium... a romoknál fenn letakart nagy kosarakban finom tányérokkal, ezüst evőeszközökkel, sonkával, szalámmival, omlós pogácsával, tortával, butéliás borokkal — mind Bégé úr nagylelkűségéből — várta már a kirándulókat a kollégiumi szolgák előre küldött kicsiny hada... nagyot ettek, nagyot ittak, nagyot gyalogoltak s boldog fáradtsággal értek haza késő este... az is jó volt Mikulás napján, amikor ördögnek öltöztették Dinit a kollégisták fekete harisnyába, vörös úszónadrágba, vörös ingbe, amit a kollégiumi szakácsné varrt meg olcsó anyagból, a képét bekenték suviksszal, még két kis szarv is került a fejére drótra erősített, tintába mártott egy-egy fél száraz kifliből, farkat is kötöttek a hátára, hosszú drótot becsavartak sok papírral és bevonták fekete klottal, hátán kosár volt, benne cukor Bégé leányainak, akiket saját szerzeményű versezettel köszöntött föl... utánna bál volt a nagy ebédlőben borral, teával, nagy tál narancsokkal, énekeltek, táncoltak, nagy „kan-muri volt, nagy, kérem“...

— Micsoda? — kérdezte elképedve a nagy.

— Kan-muri, ez egy kollégiumi kifejezés, mert nő nem volt.

Az ördög farkát többől kitepték, szarvait leharapták, nagyszerűen mulattak...

Így mesélgetett Dini a két ámuló nőnek, de aztán a karácsony és újév mámore után úgy érezte, hosszú időre megterhelte a gyomrát és agyát családi „édességek“kel. Ideges lázzal utazott vissza Pestre, ahol az első este leitta magát Szamos Dezsővel a Mátyás-pincében s utána a megkönnyebbülés jóleső sóhajával pihent el félórára Jolán köz-mellén.

Másnap frissen és elégedetten kezdett újra munkához.

A kollégiumi napok szabályos, de szeszélyes ütemben peregtek. Az egyetemi órák és a kollégiumi koszt — csütörtökön este bécsi szelet, vasárnap este hideg felvágott, pogácsa és tea — szabályosan jelezték a hetek fordulását, amelyet nagy ivászatok, tánc, apró kalandok, Buzelka és Bástya-ucca tarkítottak szeszélyesen. Február elején elkezdték már az előkészületeket a Géza-napi nagy ünnepségre: Dini darabot írt, a „Cid“ paródiáját, Dorka

zenét szerzett hozzá, Zólyom Géza, a geológiai festő, díszleteket festett éjszakánként a lezárt társalgóban, szerepeket tanultak, próbákat tartottak, teletűzdelték a szöveget kollégiumi tréfákkal és panaszokkal s február 25-én végbement a nagy muri, amelyre hivatalosak voltak a kollégium összes tanárai is. Vacsorával kezdődött, a vacsora meg a hagyományos apró házi perecekkal, amelyekre nagyszerűen csúszott a terem sarkában csapra vert hordóból a sör, és meleg sonkával. Vacsora után, amelyen a szaktudósok francia, német, török, latin, finn, ógörög, angol, perzsa és vogul nyelven tréfás szónoklatokat mondtak, a tanárság levonult Bégéhez, a kollegisták az ebédlőben felállították a színpadot az egymáshoz tolt asztalokon elő- és hátsó-függönnyel, kulisszákkal, szuffitákkal s megkezdődött a szivarozó és cigarettázó közönség előtt a Cid-paródia, amelybe arányosan adagoltak a „művészek“ kollégiumi célzásokat, tudomány-fitogtatást és vaskos tréfákat. Bál, narancs és csoportos kiszökdösés fejezte be az évről-évre felejthetetlen ünnepet, amelynek méltó befejezése volt a sarkaikból kiemelt vaságyak összedülése a legkésőbb és magánosan hazatérő lumpok alatt. Reggel azért mindenki felkelt fél-nyolckor s kollégiumi virtus volt egész nap úgy dolgozni, tanulni, mintha előtte való este mi sem történt volna.

II.

Cimpilimpi Adél... a háttérben Misk hazudik

Március végén egy különös nő lépett be Dini életébe. Zólyom Géza elcipelte Dinit valahová a városszélre, pályaudvarra vagy vasúti gépgyárba, főműhelybe (csak ő tudta az ilyen táncalkalmakat), ahol egy homályos világítású roppant teremben alig vegyelemezhető sűrű társaság nyüzsgött: drága estélyi ruhás öreg úri nők, olcsó muszlinba hevenyészve takart cselédlányszerű izmos testek, szürke mellényű és vörös nyakkendőjű frakkos úrfik, tíz méter perkált suhogtató sátoros szoknyájú asszonyságok, vastag posztóruhás munkásfélék, kifogástalan szmokingok és zöldes ferencjózsefek, női fejeken diadém, feltornyozott konty, frufrus fül mellé tűzött rózsza, lakk eszkarpen és ragyogóra subickolt bakkanás, valami vasutas mulatság, ahol a finom és elegáns mérnökök elkeveredtek a kazánkovácsokkal, központi igazgatók nejei a vasesztergályosok anyjukomjaival — s az egész társaság fölött vadul és édesen rángatózott a később divatba jövő merészebb táncok őse, a spanyol „cimpilimpi“.

Cimpilimpi! Így hívta akkor mindenki Pesten. Honnan jött ez a szó, mit jelentett, ki tudná megmondani. A zene új volt, nem tréfásan kötelességtudó, mint a polka, nem érzésben szétolvadó, mint a valcer, hanem érzékforraló, illetlen, testi és kábító. Harminc év távolán is száradó ereiben lüktet az embernek: ta-ram-ta-ram-ta-rattam, ta-ra-ra-ralla, ta-ram-ta-ram-ta-rattam, ta-ra-ra-ralla... s

a pattogó ritmus-ködből kiemelkedik egy magas, barna lány alakja. Arca, erősvonalú nagy orrával szinte férfias, fején hináros súlyos hajtorony, szemöldöke vékony, alsó ajka duzzadt, melle asszonyos, dereka vékony, lába formásan hosszú és izmos. Minden táncosának úgy adja oda magát, mintha a szeretője volna, előre vetett jobb lába benyíllal a két pantalló szár közé kihívóan és magától értődően. Egész éjjel le nem ül, legfeljebb tízpercre az ember ölébe egy dugott füstös folyosói ragadós padon, sarkokban csókolózik, a büffében táncosa poharából iszik, a sütemény ajkától nedves leharapott felét gavallérja szájába gyömöszöli, ujjáival végigsimítja a férfi fogát s azt mondja: „Harapja meg kicsit!“ Zólyom úgy hozzája szédült, mint ahogy a zászló szövetét veri a szél a nyeléhez s Dini egyszerre csak azon vette észre magát, hogy a hirtelen kialakult flört-háromszögben ő játssza a házibarát szerepét, ő táncol a lánnyal, de a büffében a fizető Zólyomba karol a lány, ő hozzá tapad a lány tánc közben, de Zólyom felé dárdázza gyújtó tekintetét, Zólyom ölébe ül a folyosón, de vele csókolózik homályos sarkokban, minden apró testi érintkezést neki ad, de a „nagy ígért“ Zólyom felé árad. Ennek a szerelmi viharzásnak flottabázisa egy feketébe öltözött terjedelmes mama és egy harmincöt-negyven éves, köpcös méla férfi volt, akik az éjszakát egymás mellett ülték át a nagy terem egy sarkában. Hozzájuk rohant néha-néha a lány zsebkendőért, kifújni magát, haját megigazítani, puderért, ölükbe hajigálta selyemsálját, keztyűjét, kézitáskáját két tánc között. Reggel, amikor menni készültek, a lány leküldte előre a köpcöst kocsióért és búcsúzáskor meghívta a két kollégistát következő vasárnapra magukhoz Pestszentlőrincre.

— De okvetlen! — mondta a mama és csókra nyújtotta takarításban, nagymosásokban, kerti gyomlálásban vörösre cserződött roppant kezét.

Vasárnap délután hát megjelent a két fiu Pestszentlőrincen. Barnára festett léckerítés, virágos és veteményes kert, bokrok fölött messzeláthatóan repdesett a levegőben egy hintázó leány: két meztelen karja fölfelé nyújtva kapaszkodott a hinta két kötelébe, barna haja kibontva lobog, a vörösvirágos könnyű fehér szoknya fel-fellibben lábáról, amelyen vagy végtelen barna harisnya feszül vagy egészen meztelen. Mögötte áll a köpcös s mikor a

lány hozzálendül, két kézzel derekához nyúl és méla erővel taszit rajta egyet.

— Hahó! Hahó! — kiált a közeledők felé a hintáról a lány.

A két kollégista benyit a kis kapun, megy a hinta felé s szembe vele megáll. Most látják, hogy a lányon csakugyan nincs harisnya. Egyebet is látnak, de szinte hinni se merik, hogy valóban látják: ilyen szemérmetlenséget még „nem ettek“. A lány hátra pillant a köpcösre:

— Menjen üdvözölni a vendégeimet!

A köpcös megkerüli a hintát, kezét fog a két fiúval s most már hárman nézik, némán, a lánynak repdeső szoknyájából barnán kivillgó rejtett bájait.

Zólyom arca nekivörösödik és elismerően, de gúnyosan felkiált:

— Óriási!

Csakugyan hallatlan, a lányon szemmelláthatóan nincs más, csak egy szál vékony nyári ruha és sárga cipő.

Zólyom felbátorodva szemtelenül szól:

— Adél, maga nem visel nadrágot?!

— Oly meleg van! — válaszol komolyan, magyarázóan a köpcös.

A lány nem is felel. Aztán, amikor egyszerre a hinta előre vágódik, hirtelen leugrik. Mozdulatától szoknyája egészen fellibben...

Dini úgy elképped, hogy a lélekzete is fennakad. Riadtan löki meg könyökével Zólyomot, aki elkiáltja magát:

— Ej-ha! — s elkezd sunyin, szemtelenül röhögni.

Adél épp elébük toppant a földre. Fél mellét, amely az ugrástól kibuggyant a ruhaderékből, tárgyilagos kanalizáló mozdulattal visszaemeli helyére a batiszt mögé, megfordítja a két fiút, beléjük karol és futva viszi őket a kis ház felé.

— Itt vannak a fiúk!

A köpcös mélán kullog utánuk.

Egy veranda félén ül a természetes mama egy kicsi vékony, tétova tekintetű ősz férfival, akinek vékony nyaka úgy lötyög gallérjában, mint tollszár a kalamárisban.

— Ez a papa, de nem kell rá figyelni! — mondja a lány s cipeli a két fiút, aki zavartan motyogja a mama

felé: kezét csókolom, be balra egy sötét szobába. Ott levágódnak egy diványra, két szélről Dini és Géza, közbül a lány, aki nyomban átengedi magát az izgatottan ölelő, kutató férfi-kezeknek.

A köpcös megjelenik a küszöbön. Adél rászól:

— Hozzon, János, cigarettákat.

A köpcös bólint és eltűnik.

Közben a két fiú úgy összefogdossa a lányt, mint egy kis macskát.

János két ujjá közé csiptetve hoz három cigarettát, sorba kínálja, tűzzel szolgál s egy szó megjegyzése sincs a három fiatal szemérmetlen összebújására, még azt sem veszi észre, hogy Zólyom Géza tenyerét a lány meztelen combján felejtette bizalmas markolásban. Ő is rágyújt és leül egy székre.

A lány fecseg Lőrincről, a házról, a tavaszról, mennyi eper lesz az idén, milyen meleg van, a térdén észrevesz egy piros pontot, lábát felhúzza, kaparja, megnyálazott ujjabögyével böködi a piros helyet, János nekidülledt szemmel melán néz alája, a lány rászól:

— János, szóljon Mari néninek, tálalja ki a kávé.

János fölkel, kimegy.

Adél beleveti magát Zólyom ölébe, onnan áthajol Dinihez, akit szájon csókol s nagy, húsos nyelvét befúrja fogai közé, aztán felugrik, lesimítja szoknyáját s a világ legtermészetesebb hangján mondja:

— Na, most uzsonnázunk.

Dini kétségektől gyötörtén megkockáztat egy kérdést:

— Mondja, Adél, ki tulajdonképpen ez a János?

A lány elcsodálkozik:

— Hogy kicsoda? Nagyszerű pofa maga, Dini! Hát a vőlegényem!

Azt hiszem, koppant is az álla Dininek, úgy leesett.

Uzsonna után („Papához nem kell szólni, fiúk, papa a télen meghülyült szegényke, de azért jó papa, ugye, papuskám?“) újra hinta-játék, majd újra divány-party következett, minden a vőlegény személyes felügyelete alatt, úgyhogy a két fiú, mikor késő este búcsúzott, olyas svájci órának érezte magát, amelyet csak egyszer kell felhúzni és nyolc napig jár.

Mi ez? Miféle család ez? Milyen fából faragták ezt

a bamba vőlegényt? Mit akar Adél? Mi lehet ennek a folytatása? Ezeken a kérdéseken s Adél részletein rágódott a két kollégista egész uton hazafelé.

— A legmeglepőbb az, barátom, — kiáltott fel Zólyom — hogy a lány még szűz, anatómiai bizonyágom van róla... Jövő vasárnap megint kimegyünk.

— Ki! — mondta határozottan Dini, de már tudta, hogy többet még Szentlőrinc tájékára se megy.

Nem is ment. És nem is boncolgatta, hogy miért. S erre is megvolt a maga oka. Sejtett valami férfi-összetartás-félét a vőlegénnyel, akit rabszolgai gyötrődésében nagyon megsajnál. Undorodott is egy kicsit a leánytól a nők iránt érzett erősen testi romantikájában: a rántott csirkét is szerette, de levágását, koppasztását, kibelezését nem tudta nézni. Volt azonban egy mélyebb, személyesebb oka is és éppen ezt nem akarta bevallani magának: Eljéna s a svájci kaland emléke. Hátha Eljéna is ilyen, mint Adél, mindenkié és mégis csak egyé, bomlott idegű és tiszta fejű, mindenki felé villódzó fél-szűz, aki ártatlanságával mégis csak egyetlen férfit fog megajándékozni, akinek, ha magáévá teszi, persze, esküvő után, hűséges felesége lesz mindhalálig. Jobb ettől az érzés-, feltevés- és sejtés-dsungeltől távolmaradni!

A második találkozására kitűzött vasárnap korán reggel kirándult, későn jött haza s csak hétfőn találkozott Zólyommal, aki rátámadt:

— Dühöngtem, amikor tegnap kerestelek, hogy menjünk ki Szentlőrincre és nem voltál itthon.

— Sajnálom, halaszthatatlan dolgom volt.

— Tudod, mit? Neked volt igazad.

— Te kint voltál?

— Kint.

— Mi történt?

— Az, ami multkor, csak fokozottabb mértékben.

— Még fokozottabb? Hogyan? Meséld el.

— Hagyjuk! Elég az hozzá, hogy adott pillanatban határozott ajánlatot tettem a lánynak, persze, nyíltan és tisztességesen tisztességtelen ajánlatot, amit az a mafla pillanat mulva elmondott a vőlegényének...

— És kitört a botrány?

— Dehogy! A vőlegény oda jött hozzám és ezt mondta: „Nagyon kérlek, Géza, ne viccűj (így mondta!)

a menyasszonyommal, akit szigorú erkölcsben neveltek és tisztességes lány." Világpanorámát csinál magából, nyel-
ves puszikat ad idegeneknek, a kezdet sehonnan se üti
le és mégis tisztességes lány! Az embernek megáll az esze.

— Te tegeződöl azzal a vőlegénnyel?

— Igen, közben összetegeződünk, egy pohárból it-
tunk hárman és Adél a számról elvett kiadós csókot át-
nyomta a vőlegénye szájára. A lánnyal is tegeződöm. A
„divány-jelenet“-ben a vőlegény volt a harmadik.

— Most mit fogsz csinálni?

— Nagyon hívtak jövő vasárnapra is, különösen a
vőlegény, de tőlem ott dögölhetnek meg rakásra Lőrincen,
én oda többet nem megyek.

De a két fiú azért sokat beszélt „Cimpilimpi Adél“-ről,
— így nevezték el egymás közt — aki Dininek sok éjsza-
káját tette nyugtalanná.

És csak természetes, hogy ebben az időben nagyon
megszaporodtak a „Ton Sauvage“ aláírással Szentpéter-
várra küldött s onnan „Ta princesse lointaine“ aláírással
kapott levelek. Egy héten kétszer is maga elé tett Dini
vacsora után íróasztalánál ülve egy rózsaszín levélpapírt s
gyorsan elkezdte: Ma princesse lointaine... aztán meg-
állt, mélyen lemerült lelkébe, amelynek megdúlta minden
alvó rétegét, Szíllánghyak, Gugh, szabadságharc, vándor
gyerekkor, Kolozsvár, színház, templom, gimnázium, „tör-
vénytelen“ születés, elvetélt katona-álmok, dacos magyar-
ság, költő-jövő, szerelmi ábrándok, csók-mocsok, az egyet-
len fiú tündöklése és nyomorúsága... s mikor már elborí-
tották, agyonnyomták volna a múlt megdúlt rétegei, két-
ségbeesett sikollyal szárnyalt föl, gyorsan írni kezdett s
a sikolyból gyönyörű francia szerelmes-levél lett. Szegény
Dini, azt hitte, hogy visszafojtott szerelmét éli ki a szép
francia mondatokban, amelyek különös kéjjel és megelé-
gedettséggel töltötték el, pedig csak a későbbi író végezte
öntudatlanul a nagy művek ihletének vagy kényszerének
eljövetele előtt kifejezés-formáló előgyakorlatait. Nem
szerelme tette íróvá, hanem író-természete ragadta meg
ezt a képzelet világába kényszerült szerelmet alkalmul,
hogy kitornássza rajta még fejletlen izmait.

Egyébként élte a kollégisták szertelen életét, amely
minden percet telezsúfolt szellemi megfeszüléssel s az
idegek szabadjára eresztésével. Számos Dezsővel vacsora-

utánokon együtt olvasta finnül a Kalevalát, amelyet sokszor dobtak félre félóra multán s mentek a Mátyás-pincébe sör-ködben hajszozni saját rajongásukat. Aztán már szokássá vált köztük, hogy vacsora után Szamos rászólt Dinire:

— Finn óra, numero egy! — ami azt jelentette, hogy levonulnak Szamos elsőemeleti szobájába Kalevalát olvasni.

Ha Szamos azt mondta: — Finn óra, numero kettő! — ez azt jelentette, hogy Dini rohant a kalapjáért, Szamos megvárja az első emeleten és szöknek ki sörözni. Aztán elfajult ez is, mint minden emberi vállalkozás, finn óra N^o I. már sose volt, csak finn óra N° II.

Szamos ezeken a sör-órákon lassanként elmondta családjá és a maga történetét, amelyből majd később meg fogja irni híres és hírhedt nagy regényét... jogász volt és költő, nagy szőke sörényű és lobogó nyakkendőjű, vidéken nevelősködött egy báró fiú mellett, Pestre csak indexet aláíratni és vizsgázní járt, egyszer azonban nem iratkozott be az egyetemre a következő félévre, mert előtte való éjjel elmulatta a félévi tandíjat... hajnalban krajcár nélkül leült egy padra aludni az Andrássy-út elején, egy rendőr elzavarta, odább ment egy paddal, ott is szunyókált egy kicsit, onnan is elkergették, mire reggel lett, padról padra kiért a Ligetbe, ott felocsudott, a zsebében levő vasuti jeggyel hazautazott a báróékhoz azzal, hogy minden rendben van, a következő félév elején derült ki, hogy a mult félévben beiratlanul maradt, ekkor a báró megmondta neki, hogy ez az élet nem neki való, ott kell hagynia nevelői állását, de a báró majd bejuttatja az Eötvös-kollégiumba, így lett jogászból tanár és költőből nyelvtudós... s a három párka, aki családjá életének fonalát fonta, az Alkohol, a Fantazmagória s a Kaland volt. És a sörszagu pince-kocsmá mélyén szenvedélyesen mesélőre s odaadóan hallgatóra Victor Hugo és Jókai zabolátlan romantikájának aranyköde borult.

Ennek a dúltan művészi légkörnek pont fordítottja volt egy kollégiumi szokás, amely elég gyakran hozott változatosságot a napok megszokott rendjébe. Majdnem minden kollégista vidéki fiú volt s a jó zsiros magyar vidék gyakran küldött a pesti kosztón „sinylődők”-nek csomagot: egész sült csirkét, fél-sonkát, fokhagymás kol-

bászt, toka-szalonnát, disznósajtot. A csomag magától értetődően az illető lakosztály köztulajdona volt. Éjjel vihar-gallér alatt a hatalmas mosdó-kancsókból, összeadott pénzen, sört hozott két gölya s az egymáshoz tölt éjjeli asztalkák márványán kiterült a „hazai“. A fiúk körülültek, felhabzsoltak mindent, amit csak tudtak, sörrel jól megöntözték, röhögtek, emlékeztek s gondosan bezárt ablaktáblák mögött jó vidéki nótákat énekelgettek halkán, aztán kioltották a lámpákat és békén lefeküdtek. Ez volt a „családi meccs“.

De néha aztán túlsordult a fiatalos forrongás a megszokás kelyhén. Ilyenkor, teszem, kivonult egy kis csapat — Szamos Dezső, Széki Gyula, Dorka Zoltán, Korláth János és Dini — Aquincumba, a római fürdő kocsmájának emeleti fa-teraszán, a sarokban, amely egy kivágni sajnált százados fa törzsét ölelte körül, mintha a kihajló hatalmas lombozat a kedves, ódon és romantikus házból nőtt volna ki, a sarokban, mondom, nagy vacsorát csaptak, bőven ittak, torkuk szakadtából daloltak, aztán az éjszaka csendjében átmentek a római amfiteátrumba, amelynek gondosan feltárt romjai közt eljátszottak egy szabályos ókori gladiátor-játékot: Korláth mint cézár trónolt egy magas kőkockán, Szamos négykézláb galoppozott és bőgött, mint oroszlán a küzdőtér gyepén a holdfényben, Dorka hős gladiátorként megtámadta az oroszlánt s pusztá kézzel kelt vele birokra, messze hallatszott a néma éjben az oroszlán szaharai halálordítása, Széki Gyula mint maga a teljes római szenátus mélyértelmű latin mondatokat mondott, Dini mint plebs zajongott, futkosott és orditozott „panem et circenses“-t az amfiteátrum fokain. De Caesar intett: pollice verso, az oroszlánt megölte a gladiátor, a gladiátort földhöz vágta a szenátus, a szenátus hátára ugrott a plebs. Aztán az oroszlán dögtetemét circus-i menetben kivonszolták az arénáról, a császár és kísérete elvonult, Dini békává változott s egy egész hangversenyt kuruttyolt el a némává vált küzdőtéren minden emberi erőfeszítés hiábavalóságának méla himnuszaként...

A szomszéd pocsolyák, rétek békái halálra rémült bugyborékoló vonitással felelgettek reá...

Július elején az elhúzódó kollokviumok miatt még Pesten volt Dini, amikor anyjától levelet kapott, hogy Szillánghy Dénes Budán fekszik az Erzsébet-kórházban,

látogassa meg. Dini dunaparti sétáin egyetemi jegyzetek olvasgatása közben, el-eltűnődött ezen a hiren: miért nem Szillánghy írt neki az Eötvös-kollégiumba? mi baja lehet? miért látogassa meg? Szillánghy kívánja vagy Arabella? Pár napig tétovázott a Budára menettel, míg végre egy délután jegyzeteit olvasgatva átsétált a Lánchidon a Krisztinába s tanulgatva, gondolkozva fölballagott a kórházba, amely ott magasodott a délivasut sineinek mély árka fölött a pályán átvívó hid mellett balra.

Egy északnak nyíló árnyékos, de világos szobában találta Szillánghyt ágyban fekvő. Nem volt egyedül. A Mikes-fiú, a Béla apja ült egy karosszékekben az ágy mellett és cigarettázott. Szillánghy egy kibontott ujságot tartott kezében s néha-néha ellegezte orra előtt Mikes cigarettájának feléje szálló füstjét. Hangos vitatkozást szakított félbe Dini belépése.

— Jónapot kívánok — mondta bátoritanul Dini.

— Jonapot — felelt kurtán, gyorsan Szillánghy.

— Szeeverusz, öcsém! — kiáltotta vidáman a kopasz Mikes, nagy lendülettel kezét nyújtva Dininek.

Szillánghy kényszeredett kegyességgel emelte fel ápolts és dologtalan kezét a paplanról, amelyen párhuzamosan kinyújtva nyugtatta mind a kettőt.

— Hogy van a bácsi?

— Fene minden kórházba, bűdös orvosokba, akik metélik az embert, de a kedves testvérek azok kedvesek. Én irtam Arabellának, hogy írjon magának, keressen fel, mert...

— Hát én megyek — ugrott fel Mikes — beszélgetetek nyugodtan.

— Fenét mégy, a Dini nem maradhat itt egész délután, ugye, nem maradhat itt? magának dóga van, megöl az unalom egyedül, nagynéném, az a vén satrafa, Magyar Könyvtár füzeteket küldött be nekem olvasni, míveletlen perszóna, „Borús szerelem“, „Francia elbeszélők“, mintha én ilyet olvasnék...

— Majd hozok neked jó detektiv-regényeket — szolt Mikes.

— Hozol a nyavalyának, majd a Dini behozza nekem Macaulayt, hanem azért kimehetsz a kertbe egy fertályóra, Misek, ha unod.

— Jó, úgyis elfogyott a cigarettám, átmegyek a trafikba — szólta Mikes és ment.

— Nem tudtam, hogy hova írjak magának, azért írtam Arabellának.

— Az Eötvös-kollégiumba, bácsi.

— Ugyan, az Eötvös-kollégiumba, hisz maga nincsen ott!

— De ott vagyok, hisz megírtuk a bácsinak.

— Megírták? De azért még sincs ott.

— Ingyenes tag vagyok, bácsi, a kollégiumban.

— Fenét, a Mises azt mondja, hogy az nem lehet.

— Akármint mond a Mikes bácsi, én kollégista vagyok.

— Maga csakugyan benn van a kollégiumban? Nem hazudik? Szemébe meri ezt mondani a Misesnek?

— Hát ha ez az igazság!

— No ne mondja?

— Mért hazudnék a bácsinak?

— Az igaz! Més hazudna?

Szillághy fülelt egy kicsit: a magas földszinti ablak alatt az udvaron kavics csikorgott.

— Mi-seek! — ordított egy nagyot.

— Parancsolj, Dinikém! — hangzott fel nyomban az udvarról.

Mikes csakugyan ott sétálgatott a nyitott ablak alatt.

— Szóljon csak neki, hogy jöjjön föl — rendelkezett Szillághy.

Dini az ablakhoz lépett:

— Tessék feljönni, Mikes bácsi.

— Mit meséltél te — ripakodott Szillághy a belépőre — hogy egy Lányi Dénes nem lehet kollégista?

— Azt mondtam, amit tudok — felelt tempósan Mikes — olvastam a lapban a felvételeket s nem volt ott a Lányi Dénes neve. Az Eötvös kollégiumnak csak tiszta-jeles tanuló lehet növendéke.

— Én tiszta jeles vagyok, voltam is — szólta ingerülten Dini.

Szillághy kaján mosollyal kezdett fészkelődni ágyában, mulattatta a különös párviadal.

— Feltéve — folytatta nyugodtan Mikes — ha apja köztisztviselő, tanár, katonatiszt.

— Engem mégis felvettek — mondta türelmetlenül Dini.

— Erre én magam is kíváncsi vagyok, mi jogon — szólt gúnyosan Mikes.

— Azt nem tudom. Én Eötvös-kollégista vagyok. Elhozhatom a kinevezésemet.

— Khinevezés? — hehegte gúnyosan Mikes.

— Így hívják, igen, kinevezés! — mondta büszkén Dini.

— És a bizonyítványaimat.

— Én az indexre lennék kíváncsi — jelentette ki gonoszul Mikes.

— Az index az más, az egyetemi, abban nincs bent, ki a kollégista — mondta némileg zavartan Dini.

— Na látja, öcsém! — vágta ki tenyerét a vitát lezáróan Mikes.

— Misek, te csak ne beszélj — szólt fenyegetően Szillághy — a Dini csak hozza el a kinevezését és a bizonyítványait. Na, de nem erről van szó. Van magának botja, jó erős kampós botja, Dini? És egy sapkája, egy simléderes sapkája.

— Van! — szólt csodálkozva Dini.

— Hozza csak el holnapután, kell az nekem itt a kertben, ha felkelek az ágyból. Most pedig elmehet már, ha akar. Itt van magának két forint cukorra vagy cigarettára. Maga cigarettás?

— Szivarozom — felelt nyugodtan Dini.

— Tyüfene, szivarozik? Na, még mindig egészségsőbb, mint a cigaretta. Hát mér nem veszi el ezt a pénzt?

— Köszönöm, nem kérem!

— Fakszni! Mire valók ezek a faksznik? Ne, Misek, tedd a zsebibe.

Mikes megcsipentette két ujjal a két pénzdarabot és zsebmetsző ügyességgel becsusztatta Dini kabátja zsebébe.

Dini szédelegve ballagott le a Krisztinába, egy szót sem értett az imént lefolyt jelenetből. De a két forintot híu mentorával, Szamos Dezsóvel még az este elitták a Mátyás-pincében. Harmadnapra okmányaiival, egy zöldes szürke vászon sapkáival s egy hatalmas kampós bottal újra megjelent a kórházban. Szillághy egy hordágyon

az udvaron feküdt a napsütésben, fején egy ráterített zsebkendővel.

— Háhá, itt a sapka — kiáltott örömmel az érkező felé — szervusz, Dini, hoci csak hamar azt a sapkát — s kézfogas nélkül már nyomta is fejébe a sapkát a lerántott zsebkendő helyébe — szük! — jelentette ki kurtán — kedves nővér — szólt rá egy arra haladó apácára — messen csak bele itt hátul ebbe a sapekbe, szük.

Az apáca mosolygott, nagy köténye zsebébe nyult, elővett egy kis ollót s belevágott hátul a sapkába, átadta, aztán bólintott és tovább ment.

Szillánghy újra fejébe gyömöszölte a sapkát, amely még reccsent egyet, de aztán belesüppedt a fejébe.

— Na, ez jó! Muti a botot! — fogta, próbálgatta, hajlik-e, nem hajlott, kampója jól illik a tenyérbe — ez is jó! És Macaulayt hozott? Azt nem? Pedig kértem. Na, mindegy.

Hátrahajtotta fejét s megnyugodva nézett körül a párától halvány fehér égen, de aztán elkomorodott:

— Nyár! Haszontalan dolog ilyen szép nyári időn betegen dögleni s azon gondolkozni, mi volt meg előbb, a csirke-e vagy a tojás. Zöld fák alatt ilyenkor jár az ember lányok után, már ha fiatal. Maga hogy van ezzel a dologgal?

Dini elpirult és nem felelt.

— Nézze, nem kell felelnie, ha nem akar. Én csak azt mondom, van vendéglői koszt, kifőzés és házi koszt. A házi koszt a legbiztosabb, legtáplálóbb is: ez a feleség, vagy feleség-féle — nevetett cinikusan. — Az uccán át árulják a vendéglői kosztot. Tisztaság, íz, tápláló erő, mind kétséges. S az uccalányok többnyire betegek. A kifőzés kissé rusztikus, de ízes és sokkal megbízhatóbb, mint a vendéglő. Egy csinos szobalány, ezt ajánlom magának. Vasárnap még urinőnek is kiöltözhethet, lehet vele a ligetbe menni. A *zöld vadász*-nál vacsorázni, vigyáz a hirire, a maga egészségére. Kedves és ragaszkodó s nem akaszkodik magára, rendes helyen rendesen viselkedik, hogy ki ne rúgják. Nem ez a legjobb?

Dini már enyhén mosolygott.

— Az élet komoly dolog, de nem szabad komolyan venni. Gondoljon csak a Kant—Laplace-elméletre, hogyan keletkezett a világ. Az ember elszédül tőle és látja,

hogy ő milyen vacak porszem. Minden emberi viszonylat eltörpül. Okos fiúnak kell lenni. Igaz is, mi van azzal a kollégiummal?

Dini elővette „okmány“-ait, a kinevezést, indexét, amelyeket Szillánghy nagy érdeklődéssel olvasott egy ideig, aztán gyorsan összekapta az egészet, odanyomta Dininek s hangosan, bosszankodva is, nevetve is fölkiáltott:

— Hazudott a Misek!

— De miért? — kérdezte csodálkozva Dini.

Szillánghy elkomorodott s hirtelen másról kezdett beszélni:

— Rólam sok mindent lehet gondolni és főleg feleslegni. Vannak dolgok, amiket nem tehetek meg...

— Ez most a visszaküldött postautalványra gondol — mondta magában Dini.

— De azt senki sem mondhatja, hogy én megfeledekzem a kötelességeimről. És szeretek utána is járni a dolgoknak, mi hogyan van. Maga, Dénes, nyugodt lehet. Én gondoskodtam magáról végrendeletemben. Mindent a maga módja szerint. Nincs hála, nem kell hála. Ami a magáé, megkapja... No, most én már bevitetem magam a szobába, fáradt vagyok a sok fekvéstől, aludni akarok. Sapkát, botot köszönöm. De hogy adjam vissza magának, ha innen elmegyek?

— Nincs rájuk szükségén — mondta gavallérosan Dini, de szomorúan nézett kampós botjára, amelyet nagyon szeretett.

— Nekem adja? Köszönöm. Utóvégre adhatja is. Vegye csak el arról a padról a felöltőmet, a zsebibe van egy tárcsa. Adja ide. — Kivett a tárcából egy bankót. — Itt van öt forint. El is verheti. Mit köszön? Isten vele. Szervusz. Ne felejtse, amit a szobalányról mondtam.

Dini elmenet olyan mélyen elgondolkozott, hogy mikor egy percre megállva körülnézett, a Krisztinában találta magát. Szerette és utálta ezt a teret, itt, szemben a szinkör faoszlopos elejével, itt született, abban a házban, amelyben most egy fényképész van, a szélső ablak az első emeleten, amelyre oda lehetett látni a szinkör pénztárának kisablakából, ha a nagy — akkor ő volt a pénztáros — kihajolt rajta az oszlopos tornácra... Undorító, hogy egyáltalában megszületett s milyen szép, hogy ilyen

kiváló fiatalember született ebben az igénytelen környezetben. De mire is gondolt előbb? Igen. Szillánghyt szörnyen bánthatta az a névkérési dolog s a pénzének visszaküldése. Most mégis úgy tesz, mintha semmi sem történt volna, de azért fontos okának kellett lenni, hogy hivatta. Egyszerűen csak a sapka s a bot kellett neki fukarságból? De a nekiadott hét forintért négy sapkát és három botot is vásárolhatott volna. Ez a kollégiumi ügy sem tiszta. Szóval Mikes elrágalmazta őt Szillánghy előtt, hogy nincs is a kollégiumban. De mi oka volt erre Mikesnek? Valami fontos oka lehetett, hogy így hazudott. Vagy csak azt akarta neki megmondani „a bácsi“, hogy örökölni fog utána? Ez a válasza a postautalvány visszaküldésére? Nemes bosszú? Mit örökölhet? Földet? Nem, az a Kadisa gyerekeké lesz. Biztosan pénzt. Mennyit? Kétezer forintot? Talán tízezret... Abból földkörüli útra indulhat vagy vehet magának egy kis házat, vagy inkább a ruhátárát szerezze be előre húsz évre, mint a 80-as években a nagyurak? Roppant pénz ez. Nem is kap ennyit. Kétezer forinttal viszont mit csináljon? Most éppen kapóra jönne. De mikor fog örökölni? Eh, bizonytalan az egész.

Egy biztos, neki kollokválni kell s csak azután mehet haza Kolozsvárra. S mikor aztán július második felében csakugyan hazamehetett, a megérkezés lázas örömeinek fellángolása után kiderült, hogy már teljesen idegen a városban, amelyből úgy kinőtt, mint egy felhőkarcoló. Arabella és a nagyfi szeretik, de úgy vannak vele, mint egy hirtelen megnőtt oroszlánkölyökkel: eddig ölben dédelgették cuclis tejjel és májaeska-darabokkal, most azonban már a játékos mancsán nőtt vad körmök cirógatása tép s a különös cicusból kényelmetlen nagy ragadozó lett. Persze, fogságban. Dini legalább úgy érezte. Szeliden morgorva unalomban üldögélt otthon a vele együtt nőtt s már szépen nekiterebélyesedett körtefa alatt az udvaron s jobb híjján az unalom-tenger Corneille-t olvasgatta. Mi volt még? Séta Bandival és este a szinkör. Egy operett, a Hajduk hadnagya, amelyet másfél hónap alatt huszonegyszer nézett végig. Nem is bánta, amikor ráköszöntött a szeptember s a Királyhágón át ismét visszacipelte a görbe, hűvös országból a tikkadt alföldre.

III.

Pro nostro commun salvament

Még kevesen voltak a kollégiumban, mikor Dini megérkezett. Öten-hatan ültek a piszkos udvarra boruló koraik alkonyatban a harmadik emeleti nyitott gangon, a dögészek lakosztálya előtt szivarozva, cigarettázva s azzal szórakoztak, ki tud beleköpni a földszinti déligyümölcs-kereskedő udvarra kitett nagy szilvalekváros hordóiba, amikor hirtelen egy különös alak bukkant ki a lépcsőházból a folyosóra. Karikás lábain lehetetlenül szűk nadrág végében egyetlen csattra járó hócsizmaszerű nagy cipők; fekete kabátja kurta és gyűrött; alacsony és bő s minden valószínűség szerint kaucsuk-gallérján egyszerűsmindenkorra megkötött gyári nyakkendő fityeg; haja német diákosan felfelé fésült, arcát torzonborz kurta francia szakáll borítja. Enyhe „bon jour“-t morogtak feléje a dohányzók, az alak bicecentett fejével s eltűnt a konyhában, ahonnan csakhamar hangos francia kerepelés és méla magyar motyogás hallatszott ki.

— Te, ki ez? — kérdezte Dini a mellette ülőt.

— Nem ismered még? Ez az új francia, a Lebeau helyett, aki világkörüli ösztöndíjat kapott a francia államtól. Ez a Luci. Egyébként Lucien Vézard a becsületes neve. Ugyan ereggy már be a konyhába, te tudsz a nyelvin. Ő érkezett meg elsőnek az idén a kollégiumba s naponta komédiát csap a koszt miatt.

Dini kelletlenül fölállt s bement a konyhába, ahol „Luci“ nagy méltatlankodva szavallt. Dini köszönt, Luci

megfordult. Dini bemutatkozott, Luci megragadta a feléje nyújtott kezét, percekig rázta, mintha buldogg-harapásu lenne a tenyere s nem tudná elereszteni, csipás kis szeméből hallatlan értelem s huncutul meleg barátság áradt, szája szétfeszült, mint egy szórkeretes barlangnyílás, amelyben némikép tanácstalanul álltak a ritkás, de fekete fogak.

A vita tárgya az volt, hogy Vézard confiture-t követelt vacsorájához, mert családjában örökletes a „constipation“. Dini megmagyarázta, hogy a magyar lekvár más, mint a francia confiture, mi ezt nem csináljuk.

— Ön gróf? — kérdezte hirtelen franciául Vézard. — Nem? Különös. Ebben az országban mindenki úgy öltözködik, mint a grófok s úgy eszik, mint a disznók. Az éjjel majd meghaltam — hadart tovább — a tegnapi vacsorától, a borju-paprikástól (ezt magyarul mondta így: borijuh páprikász). Hol lehet itt confituret kapni? Mit mond? Gerbeaud? Á, igen. Az francia. Annál lesz. Ön most engem elkísér, megyünk confituret venni. Mi? Siesünk? Még csak félóraig vannak nyitva a boltok? Hát akkor sietünk.

Pár perc múlva már az uccán vágattak a Gerbeaud felé szótlanul. A cukrászdában Vézard mogorván confiture-t kért azzal a sejtéssel, hogy úgyis csak lekvárt fog kapni, aztán lázasan tárgyalta, kérdezősködött, magyarázott, míg végre egy kisasszony tenyerén feléje úszott a kívánt gyönyörűség. Vézard kinyitatta az üveget, belekóstolt s örömmel kiáltott fel, hogy ezt kereste, ez a valódi francia confiture. Körülnézett, hogy hol van Dini, hogy vele is megossza örömét. Dini a fényűző bolt közepén állt, két kezével maga elé tett botjára (új beszerzés) támaszkodva.

Vézard harsányan rontott rá.

— „Mais le calme héros, courbé sur sa rapière, Regardait le sillage et ne daignait rien voir.“

Úgy áll itt éppen, mint a Baudelaire-vers hőse, Don Juan. Ismeri ezt a verset? És Verlainet? Ah, les oaristys! Les sanglots longs des violons...

És hazafelé egész uton ömlött a szó Vézard-ból. Dini sorra megtudta, hogy Vézard apja békebíró volt Nancyban, nyugalombavonultával Strassbourgba költöztek, hogy Lucien a román filológia nagymesterénél, Gustav Gröber-

nél tanulhasson az egyetemen, kis házuk van ott a Rupprechtsau-n, benne két kis kamrában parányi Napoleon-muzeum, a császárság fegyverei, egyenruhái, apja a huszárok európai történetéről ír cikkeket katonai szaklapokba, őt magát is roppant érdekli minden, ami a katonaságra vonatkozik, különös tárgya tanulmányainak az ó-francia irodalom, otthon nem viselt szakállt, de idegenben franciának ki kell mutatnia franciaságát azzal, hogy szakállt visel...

Otthon becipelte szobájába Dinit, lázasan magyarázott a legrégibb nyelvemlékről, a „Strassburgi eskü“-ről, a Graal-legendáról, az „-al“ hangcsoport „-au“-ra változásáról az ó-franciában, Anatole Franceról, az osztrák-magyar ezredek parolijairól s mire vacsorára csengettek, örök barátságot fogadtak egymásnak.

Napjaik jórészét együtt töltötték s amit a román filológia legfőbb vegykonyháján, a strassbourgi egyetemen négy év alatt magába szedett Vézard, azt rendszertelenül, de mindig érdekesen átszórta, fröcskölte Dini fogékony fejébe. Karácsony tájt azt vette észre Dini, hogy folyékonyan, a legtisztább ile-de-france-i kiejtéssel és választékosan beszél franciául a legmodernebb s a legősibb francia irodalomról.

Az élet egyébként is új ajtókat nyitott előtte.

Kéthetenként megjelent anyja pártfogó barátnőjének, Jászai Marinak zsurjain, ahol rendkívül érdekes emberek, fiatal lányok fordultak meg, de számára csak diszletekként szerepeltek, annyira lenyűgözte az első zseninek, akivel életében találkozott, magának Jászainak tragikusan fenséges lobogása.

— Isten nélkül nem élhet az ember — szavalta a nagy tragika tejszintől sűrű sötét orosz teája mellett — s nekem most Széchenyi István gróf az istenem. Minden évben elzarándokolok sírjához, Nagycenkre s leteszem megrendülésem babérkoszoruját lábaihoz. — Fölkelt, ki-egyenyesedett s öklének nagy csapásai bufogtak hatalmas hátán. — Gerinc! Gerinc! Gerince volt ennek a félistennek. Valami, ami ebben a hajladozó világban — elkezdett mélyen hajladozni — „ó, kegyelmes uram, ah, méltóságos uram, ó, drága művésznő“... ismeretlen. S magában hordta a legfőbb morbus hungaricusnak, a szent kétke-désnek szörnyű csiráit és mégis hitt! Hitt! Mert minden

magyar lángész kétkedik faja jelenében, de hisz jövőjében!... Mért áll olyan görbén, Dini? Cigarettazni szeretne? Itt nincs dohányzás! Nem engedem függőnyeimet, agyamat s ezeket a virágszálakat — a jelenlevő fiatal lányokra mutatott — beszennyezni dohányfüsttel...

Máskor arról beszélt, hogyan harangozott mint mezít-lábas kis parasztlány Ászáron részeges csiszlik apja helyett, hányszor sebesült meg komolyan mint Gertrudis a Bánk bán gyilkossági jelenetében, hogyan csavarta ki hajdan pusztá kézzel a törte, amelyet ráemelt, férjeura, Kassai Vidor kezéből s hogy azért szereti a kistermetű vörös zsidókat, mert Ászáron mindenki gyötörte, üldözte, csak egy barátja, nemeslelkű, önfeláldozó barátja volt, a falubeli zsidó vörös haju kis fia.

Október dideregve nyarat játszó vége felé történt, hogy ebéd után nem rohant el rögtön mindennapos rejtélyes útjára Góth Bandi, hanem az ő kedves, restelkedő, bocsánatkérő, huncut mosolyával, amelyet olyankor szokott fölvenni, amikor ludas volt valamiben, Dini felé tartott.

Dini szemrehányó szigorúsággal fogadta:

— Mi van veled? No, szép, hogy egyszer én is eszedbe jutok. Mit csinálsz te mindig, hogy sohasem látalak?

— Most nem erről van szó.

— Persze, nők...

— Tévedsz! Nő!

— Antul rosszabb.

— Hagyjuk ezt most. Levelet kaptam Herendinétől...

— A Sári mamájától?

— Azt írja, hogy téged meg engem szívesen lát egy tánckurzuson, amelyet náluk fognak rendezni az egyetemi könyvtárban s hogy hozzunk magunkkal még két kollégistát, kell a fiatalember, én a Golumba Jóskára meg a Tatár Pálra gondoltam. S ma délután vár kettőnket a dolgot megbeszélni. Gyere, fizetek neked egy feketét a Kaplony-uccában s onnan majd felmegyünk hozzájuk négy órára.

A kaplony-uccai kávémérésben aztán, ahol garasért rossz kávé és jó folyóiratokat kapott a diákság, Bandi szivarszó mellett elbeszélte nagy szerelmének újabb fejle-

ményeit. Még mindig a tavalyi színésznőről van szó, akinek gazdag barátja Nagyváradról rándulgat fel hozzá Pestre s aki most szakítani akar a vidéki gavallérral, hogy teljesen Bandié lehessen. Dini megrettenve óvta barátját, hogy vigyázzon, veszedelmes az ilyen viszony.

— Eljénával mi van? — kérdezte Bandi.

— Sűrűn levelezünk és én most takarékoskodom, mert nyáron ki akarok utazni hozzá Szentpétervárra.

Bandi elhülve meredt Dinire:

— Ez is ilyen komoly?

— Igen — mondta Dini s könnylepel borult szemére. Bandi tekintete is elhomályosodott. Egyszerre nyúlt egymás felé kezük, mint az éjféli viharban botorkálóké, segítségért. Így ültek egymás kezét fogva és sűrű szivarfüstben tovább olvasták a maguk elé támasztott Uj idők-ben Herczeg Ferenc legújabb elbeszélését.

A sötét kongó egyetemi könyvtár harmadik emeletén volt az igazgató lakása: éppen olyan hatalmas terem, hosszú folyosók, apró szobák, mint alatta az olvasó és búvárló terem, könyvekkel rakott folyosók s a tisztviselők apró irodaszobái. Persze, e könyvekre méretezett helyiségekben kissé idegenszerűen hatott az ember s szinte elveszett bennük. Herendiné — hogy megöszült sárgászöke haja Kolozsvár óta! — a kerek falu, roppant magas és szörnyen tágas sarok kupolateremben fogadta a két fiút:

— Jó napot, Bandi, jó napot Dini, köszönöm, hogy eljöttek. Jenő bátyámnak felesége, Teréz jutott erre az ötletre. Ujabban a jó társaságokban kötelező a tánc, amióta itt van ez az új tánc, a boszton. Tudják, hogy Jenő bátyám csak a zenének él s bizony, mialatt Vieuxtemps katedráján működött Brüsszelben, nem igen volt érkezése táncoltatni a feleségét. Boszton-kurzus lesz tehát, nem náluk, budai palotájukban, hanem itt, e termekben, amelyek mintha erre a célra épültek volna. Teréz nővére, Klára is részt vesz a kurzuson, aztán az én két lányom, és Valdényi Piroska, az öreg Valdényi tanár úr, a zenész leánya s körülbelül készen is lennénk. Tehát jövő vasárnap este hat órakor. Most pedig megisznak velem egy csésze teát és beszéljünk másról.

Úgy hangzott ez az egész, mint egy szigorú protestáns szónoklat, amellyel furcsa ellentétben volt a rákö-

vetkező fesztelenebb társalgás a fiúk egyetemi életéről. Mikor bucsuztak, Bandi előrement a folyosóra kalapjáért, kabátjáért s Dinit visszafogta a kupolaterem sarkában Herendiné:

— Az események ismétlődnek. Emlékszik gyermekkorára, a táncleckékre Kolozsváron, Lénártéknál a Monostori úton? Akkor is szót kellett emelnem magáért és most is, hogy kinél, azt nem mondom meg, de ez ne zavarja magát, akit Homonnay Aranka (ez volt a lányneve, melyet színésznő korában is használt régen) vezet be egy társaságba, azért jót áll. Isten vele, Dini.

Ha a jóindulat és szigorúság e kálvini keveréke, a komor pompájú épület, az eddig soha nem látott nagypolgári fényűzés, a roppant lakás, a világhírű Homonnay név családias emlegetése s ez a rejtélyes célzás Dini életének egyetlen sebére már most megfélemlítették, mennyivel inkább megilletődött rákövetkező vasárnap, amikor a tánckurzus megnyitására összegyűlt vendégseregben két grófnő, egy ifjú báró, egy híres hangverseny-énekesnő, egy akadémikus, egy jónevű gazdag és petőfista író elébe járult sorra Herendiné vezetésével, aki ellenmondást nem tűrő nyomatékkal így mutatta be: Lányi Dénes, az Eötvös-kollégium tagja, családunk régi ifjú barátja Kolozsvárról.

A közletről eddig sohasem látott fényes toalettek, hibátlan szabásu sötét zakkók és méltóságos ferencjózsefek előkelő nyüzsgésében, fiatal uri lányok hosszú idő óta nélkülözött, szokatlan társaságában egy, illetve két pont volt, amelyen megnyugodhatott tekintete: a piszkos szőke kis Herendi Sári sötéten lobogó két fekete szeme.

Ez a két szem nemcsak különösen érdeklődő jóindulatról beszélt, hanem mély tükre alján ott ragyogott az első fiatalság egész elsüllyedt kincse: az együtt-gyerekeskedés tréfái és bánatai, az elsőnek mondott tiszta szerelem rajongása, a Nő bálvány-kepe, akihez csak imádkozni lehet, a Nő, akiért lovagiassággal, pálya-törő buzgalommal küzd az ember, de kezéhez hozzáérni is alig mer... a Petőfi-uccai kert, a tánc-kurzus Lénártéknál, a gyerekek egész Kolozsvárja, amelyet a pesti egyetemi és éjszakai élet széles, méltóságos és mocskos folyama úgy elragadt magával, mint egy csobogva beléfutó kis ártatlan patakot.

S abban is nem a sors útmutatása van-e, hogy most is Sári lett Dini táncos párja? A mult, ez a félénk kisgyerek, hosszú távollét után mint felnőtt jelen tért vissza. Eleinte csak barátkoztak, mind a ketten elmondták életük eddigi folyását s mikor a külön-külön való emlékezés kötelekeivel egymáshoz kötötték magukat, körülnéztek s apró megfigyelésekkel mérték fel a távolságot, amely közöttük és környezetük közt volt, aztán naponta találkoztak az egyetemen, mert Sári is francia-szakos volt s Dini kedvéért ugyanazokat az órákat látogatta, amelyeket Dini, aki hirtelen égő érdeklődést ébresztett Sáriban az ófrancia iránt s így kikerülhetetlen volt, hogy Dini ne vezesse kissé tanulmányaiban Sárít.

Együttléteik megsaporodtak hát: a tánc-tanfolyamon egymás iránt érdeklődő társaságbeli művelt fiatalok voltak, az egyetemi órák alatt ugyanazon a szellemi vonalon haladó jópajtások, óraszünetben s hazamenet (Dini, ha tehette, mindig hazakisérte Sárít) bátortalan szerelmesek és hetenként kétszer Mester és Tanítvány, akik némileg egymásnak dülve olvasták az ófrancia szövegeket a kupolaterem sarkában s ámulva figyelték önmagukat, miért olyan vérpezsdítő és névtelen boldogságba kábító a „Strasbourgi Eskü“ (a 842-ik évből, gondolja meg, Sári!), amely úgy zümmögött Dini ajkán, mint egy szerelmi vallomás:

„Pro deo amur et pro christian poblo et nostro commun salvament, d'ist di in avant, in quant deus savir et podir me dunat...”

És Sári szemének rajongó, fekete lobogását Dini elködlő tekintetébe kapcsolva, mint valami varázslatos sorsdöntő szerelmi esküt ismételte az ódon szavak fordítását:

— Pro nostro commun salvament... közös üdvünkért... d'ist di in avant... a mai szent naptól kezdve...

— Sári, kérem, „szent“ nincs a szövegben!

— Mindegy, de ez az értelme... a mi közös üdvünkért a mai szent naptól kezdve, amennyiben isten hatalmamba és képességeim alá adja... — nem folytatta, leesukta szemét és remegve odasimult Dinihez.

— A mai szent naptól kezdve, Sári — búgta Dini s gyöngéden megszorította Sári gombócba összefogott kis kövérkés öklét, amely olyan volt, mint egy galambfiók.

S „aznap többet ők sem olvasának azontúl“, mint Francesca da Rimini s a szeretője. Egymáshoz simulva ültek és hallgatták vérük gyors futkosásának, a fűtőtekben a víz halk áramlásának s a kettős ablakok mögött a késő őszi szél hullámlásának puha nesztét. Sári koronként Dinire emelte széles, sárgabőrű, édes kis mongolos arcát, amelyben tágranyitva izzott feketén két szén-szeme. A mélység és a jövő két kis tébolyító és tébolyult kapa. Különös két szem: beszédes és néma, mindent ígérő és mindent megtagadó, ragyogásában izgatón testi, kifejezésében örjítően túlvilági, mindent eláruló és mindent elhallgató, sűrű, eleven fátyol, amely mögött egyformán lehet vidám mennyország és pusztulásba hajszólo *nihil*.

Nem tudott ezektől a szemektől szabadulni. Lekísérték az uccára, a közeledő téltől való félelmükben sárgult lomb-ruhájukat magukról örülten tépdeshő fák alá, végig az Egyetem-uccán hazafelé... ott ragyogtak biztatón és baljóslatúan kollégiumi ágya fölött az éjszaka sötétjében s mikor másnap az egyetemen a valóságban is találkoztak velük, szinte nem is ismert rájuk: ragyogtak, de bágyadtan és semmit sem mondtak.

Ekkor aztán mint kard subintott szívére a név: Eljéna s még aznap este forró szerelmes levelet írt a princesse lointaine-nek, csupa igaz érzést zuhatagozó színes hazug szavakat s mikor leragasztotta a levelet, úgy érezte magát, mint a kém, aki kettős játékban elárulja védtelen hazáját és megcsalja megbízóját, az idegen nagyhatalmat.

Valóban idegen és valóban nagyhatalom Herendi Sári két szeme. Dini menekülni akart; mint a tengerbe begyalogló öngyilkosjelölt, vissza akart fordulni a part felé — nem írt aztán Eljénának, kerülte a bizalmas együttlétet Sárral — de a hullámok, az ismeretlen, az opálos távlatok vonzották és csak ment, ment befelé a vízbe, míg ajkáig, tikkadt, bolond, kétségbeesett ajkáig nem ért... aztán elmerült benne: nem gondolkozott, nem töprengett, nem akart lelkében és életében rendet csinálni: halomra írta és küldte a vadul izzó leveleket Eljénának s boldog sóhajjal vészelt el Sári szemeinek rajongó ragyogásában.

Elvesztette magát s nem is akarta megtalálni. A mélyére ereszkedett mind a két lelkiállapotnak, amely tulajdonképpen útkeresés volt a Nő ismeretlen világrészének irtatlan őserdejében. Mint valami Stanley fúrta magát

belé, hogy megtalálja a boldogság Nilus-forrásait. S mint a nagy Afrika-kutató a maga kis expediciós világának, ő is egy személyben uralkodója, parlamentje, bírósága, közigazgatása és hóhérja volt hősi vállalkozásának. Ereje megsokszorozódott s hernyóként habzsolva falta magát előre az életben: Herendiéknél a legjobb táncos akart lenni, a bosztont olyan vadul tanulta, mint az ó-franciát, neki fogott egy új vogul hangtan hatalmas méretű cédulázásának (30.000-et írt össze nyárig), Vézard-ral nyugtalan kirándulásokat tett a francia szellem ezer zúgába, mindig volt egy éppen olvasott könyv a zsebében és az asztalán, ivott az ivókkal, gyalogolt a gyaloglókkal a budai hegyekben, Jászai zsúrjain a legszorgalmasabb vendég volt, megszaporította az együttléteket Sárival, írta a francia leveleket s a magyar verseket, a leghátsó egyetemi padokban úgy ült, mint a Végzet felkiáltójele, el-elkujtorgott a táncoló és dorbézoló pesti éjszakában, újra ő volt a világ közepe a legjelenvalóbb jelenben s a legmagasabbra röppent rajongásban.

Ha hallott is róla, hogy mik történnek politikában és művészetben (valami állítólagosan törzsökös új magyar dalmű bemutatójának sikere robbant ki például a kissé kozmopolita Pesten, valami számtan-tanár mese-operettjének, a *János vitéz*-nek, pont aznap, amikor Perczel Dezső később hírhedtté vált zsebkendő-lobogtatása történt meg a Házban), elment mellettük, mint vonat a távirópóznák mellett, büszke zakatolással, a saját sinein, vakon. De egy zsúfolt szombatra és vasárnapra következő hétkezdet olyan petárdát rakott sineire, hogy robbanásától döbbenetbe torpant.

Szombat este bál volt a soroksári-úti elemi iskola összes termeiben, ahova Zólyom Géza szerint okvetlen el kell menniök „friss fél-proletár csibehúsok irányában”. Dinit könnyű volt táncba vinni s mikor indulniok kellett, az öt-hat kollégista régi szokás szerint jelentkezett Bégénél, aki szemlét tartott díszbe öltözött „fiai” fölött. Dinit erre az alkalomra félig tréfából, félig szeretetből frakkbalakkba vágta a kollégium. Inget Széki Gyulától kapott, lakkcipőt, 42-es lábára 45-öset, egy erdélyi oláh fiútól, frakkot Meredich Tibortól, fehér nyakkendőt a rendes Golumba Józsitól. Bégé szeretettel, de mulattatva nézte a közakarattal gavallérrá öltöztetett Dinit:

— Frakk-klakk-lakk! — mosolygott hamiskásan és meleg barátsággal. — Milyen kalapja van?

Dini kissé restelkedve mutatta az ellenzős kék sapkát (Góth Bandi útisapkáját), amelyet egyik markában rejtetett eddig.

— Oh! — hahotázott fel Bégé. — Várjon! Ezt nem lehet!

Izgatottan átsietett igazgatói irodájából a szomszéd lakószobába s kihozott egy klakk-cilindert, amely, azt hiszem, utoljára az 1884-es cannesi virágcsatán szerepelt, mint fejfedő.

— Ime! Frakk-lakk, itt a klakk! — nyújtotta át Dininek.

A folyosón aztán kitört a zajos, zsiros, kollégiumi rabelais-röhögés: Bégé klakkja, mikor felpróbálta, füléig süppedt Dini kis fejébe. Nem lehetett viselni, visszaadni sértés lett volna. Dini összelapította hát, télikabátja hóna alá vágta s a hirtelen beállt hidegben, havas esőben hajadon főtt indult a Lónyay-uccai villamos felé.

Csazpzott fejfel, barna hajában tejfehér zuzmaringyöngyök százaival érkezett Dini a bál, akarom mondani, a tettek színhelyére, mert Zólyom rögtön működésbe lépett a fentebb említett csibehús irányában. Végigjárta Dinivel a tantermeket, amelyek padjait ruhatárokul, női és férfi öltözőkül használták, a tanítói szobát s a folyosókat, amelyeket éttermekké alakítottak át s végül bebuktak a tornaterembe, ahol a bordás-falon női belépők és kiskorú gyermekek függtek, a mászókötelek függönyként voltak összefogva és félrehúzva, a sarkokba tolt korlátokon és bőr „lovak“-on ünneplős ifjak gubbasztottak, mámak ültek ugró-zsámolyokon és hosszú „járó-gerendák“-on, szólt a cigányzene és állt a bál.

Zólyom rögtön talált egy tizennégy éves aranyos kis zsír-bödön ártatlanságot, akire házmester-nénisen méltóságos mama, kövéredésben félúton elhervadt idősebb nővér s ez utóbbinak frakkba gyömöszölt vőlegénye vigyázott. Az örök barátság percek alatt kifejlődött a két kollégista s a — mint kiderült — tanító-család között.

E barátság és több liter bor jegyében zajlott le a bál s hajnalban azzal váltak el kollégistáink az érdemes családtól, hogy jövő vasárnap vacsorára hivatalosak tanítóékhoz valahol a Mester-ucca végén.

Vasárnap délután aztán Dini azzal foglalkozott, hogy kialudja a bál fáradalmait, mert a szigorú kollégiumi rendtartás szerint reggel nyolckor ki kellett takarodni az ágyból, bármikor is került bele szerencsétlen tulajdonosa. Délután lehetett ruhástul az ágyon pihenni. Így aztán a vasárnap délelőtt méla sétával, könyvtárban bóbiskolással s talán némi sörözéssel telt el. Délután éppen aludt Dini, amikor berobogott a „modern lakosztály“-ba Szamos Dezső, aki a múlt iskolai évben vált meg a kollégiumtól s most valami kereskedelmiben tanított.

— Jössz?

— Hova? — ült fel Dini álmosan az ágyon, kifejtözve a tarka skót s a sárga teveszőr takaróból.

— Költözni! — felelt Szamos s az egyedülség és társ-keresés olyan riadt kifejezése vonaglott át az arcán, hogy Dini szó nélkül kelt, készült és ment vele.

A Dezső kis albérleti szobáját rejtő nagy Lónyay-uccai ház előtt már ott állt egy kézi talicska, rajta egy iszonyú nyitott nyers deszka láda, amelyből könyvek emelkedtek ki, mint hullámos tenger, tetején egy árva fehér vitorlával, egy magas fátermörder kemény-gallérral, Dezső később, a tíz év múlva bekövetkező világháború után híressé vált egyéni viseletével.

A talicska két szára között egy tiszta ruhás, élemedett házmester-féle öregember állt, aki amint meglátta Szamos tanár urat, lehajolt, felemelte a talicska-szárakat s az egyetlen kereket imbolygásnak taszítva megindult Buda felé, a Ferenc József híd iránt.

Szamos és Lányi, az vidáman, ez komoran vonultak utána a gyalogjárón, ferdén hátramaradva, mint folyamom az uszály, amelyet parton baktató ló vontat.

Bele telt jó másfél órába, míg fölérték a Verbőczy-uccába, ahol egy ódon, történelmi ház vastag falú, boltajtásos szobájába cipekedett be az öreg a rettentő ládával. A homályos és személytelen hombár egy félóra alatt felöltötte Dezső egyéniségét: a könyvek elfoglalták őrhelyeiket szekrénytetőn, asztalon, éjjeli szekrényen, egy csontszuvas etazseren; írók és költők képeslevelezőlapfényképei kerültek a falakra; a régen nem tapasztalt természeti csodát, a frissen rakott tüzet jólesőn duruzsolva táplálta magában a vén cserépkályha; a könyvek alól pár

ruhadarab, teafőző, gyorsforraló került elő; s a szobára lassan, mint fekete bársony-paplan, ráterült az alkonyat.

— Most vacsorázni kéne — mondta Szamos.

— Lehet — felelte Dini.

— Pénz nélkül? — nevetett Szamos.

— Neked nincs?

— Utolsó louis-d'or-jaimat odaajándékoztam ez egyszerű pórnak, ki holmimat fuvarozá im' ide, új szállásomra. Öcsémuram is kifogya az tallérokban?

Dini mélán nyúlt zsebébe. A bál sokba került. Egy korona hús fillér maradt a zsebében.

— Kegyelmes gróf uram...

— Szólitsen kegyelmed egyszerűen császárnak — vágott közbe Szamos.

— ...egy rénes forint és husz Kreutzerek vagynak pantallónom zsebjeiben — folytatta Dini.

— Nosza, szógám — szólt Dezső — szedd nyakad közé a lábadat, vagy on itt a szomszédságban korcsma, hol ott is száraz pipások üldögélnek vasárnaponként, végy ottand abált tokaháját, gyeshnó-sajtot, majd térülj bé amoda a sarokra, a külhoni model után épejtett cukrászdába, ki is a Russwurm nevet viseli, végy ottand cukrot, teát, rumot s szaporán siess szolgálatomra ez ínycsiklandó gyönyörűségekkel. Mely okosak valának eldő-deink, hogy a schein-forintot tünet-forintnak nevezék! Van és eltűnik. Tűnj el, tündelevény s míg hármat számolok, itt légy!

Negyedóra múlva ott is volt Dini a kért holmikkal. A zsír, a tea s a rum boldogító melege hamar szétfutott fiatal tagjaikban s nyugtalan szellemük szédítő vágatású kirándulásokra indult saját életük s a más irodalma dúlt és nyugodt tájain. A rumnál is részegítőbb volt családi tragédiák keserű kelyhét ürítgetni s emlékezetükön újra átszűrni Leconte de Lisle gögjét, Mallarmé rejtelmét, Heredia vízióit, Baudelaire beteg virágjainak súlyos illatát, Verlaine rajongását a szerelmi piszkokért és szűzmáriás tisztaságokért. Dini származása sebében vájkált, Dezső a családját tragédiákba fullasztó alkohol-tengeren bolyongott kétségbeesett Odysseusként; Dini Flaubert ostorát suhogtatta a kispolgári bambaság és nagyképűség fölött, Dezső Victor Hugo harsonáját fújta a „nyomorultak“ színes és mozgalmas történelmi körképe előtt. Mint-

ha valami titkos szekta istentiszteletén vettek volna részt, egyre rajongóbbá vált gondolatuk és szavuk, valami tisztánlátó mámor kerítette őket hatalmába, önmaguk és az élet nagy kérdéseinek feszegetésében elfelejtkeztek önmagukról s az élet jelenéről.

Igy beszélgettek hajnalig, amikor fáradt lélekkel, friss testtel aztán elváltak. Dini tompa kábulatban, de hatalmas, erős, gyors léptekkel zúgott lefelé a Halászbástya kanyargóin. A kimerültségtől halkan zümmögő agyában puha szimfóniák zengtek, egész filharmonikus zenekar, tisztán hallotta a tizenkét prím-hegedű hosszú sirását, a gordonka emberi énekét, a fülemile, fürj és kakuk vidám tercettjét s döbbenve ismerte rá, hogy Beethoven hatodik szimfóniáját játsszák az agyában, ahol a rajongásban elnyűtt tudat alól úgy tört fel, ahogy pár vasárnappal előbb a Filharmonikusok olcsó délelőtti hangversenyén hallotta... és látta is a zenészek karjainak, vonóknak egyhelyben hullámozását s a hangok tengere fölött a vezénylő Kerner István felszegett szép oroszlánfejének alázatosan gőgös ó, és mennyire beethoveni beintéseit... amikor egyszer csak kávéházi ablakon át vagy újságárus standjáról szemébe villant egy ismerős név vastagbetűsen egy hirlap első oldalán... a zene megszűnt, villamos csilingelt reggeli erőszakossággal valahol s szemetért könyörgött egy csengőcske egy közeli kapualjban... **Szabó István**, ez volt a vastagbetűs név... mi történt vele?... a cím többi szövegét eltakarta a behajtás... tovább sietett... Szabó István?... annyi ezer van Magyarországon... mégis... eh, tovább sietett, de egy legközelebbi újságárusnál megállt, zsebében talált még pár krajcárt, az utolsókat, és megvette a szenzációt kínáló hétfői lapot.

Leugrott a Ferenc József híd Turul-madaráról... nem öngyilkosság... artistamutatvány akart lenni... hasfala megrepedt a Duna színén, amelyre olyan erővel csapódott, mintha a víz márványlap lett volna... elmerült... holtan húzták ki... 48-ban sokat emlegetett történelmi nevet viselő család törvénytelen sarja... komáromi suszterlegény... híressé akarta tenni magát... megtébolylította a történelmi név, amelyet balkézről való ősai viseltek... a hírnév zabolátlan szomja...

Nem tudta tovább olvasni. Megelevenedett előtte az

egész nevetségesen iszonyatos jelenet. Éjszakai rummalteával tapétázott üres gyomra felfordult. Érezte maga mellett a szakadékot, amelynek szélén ő is járt, járhatott volna vagy járni fog; a történelmi gögöt alantas társadalmi osztályból vett testbe szorítva; közösségét az apai vérnek, amelynek cseppjei most haláltól szűkülve menekültek ereiben, hová? — Testvérem volt! — mondta félhangosan magában s egy pillanatra mint égi megvilágosodás, agyába vágott a szigorú törvény igazsága, amely a házasságon kívül születetteket sujtja. Nem szabad törvénytelen gyerekeket világra hozni, mert a kifinomult és a közönséges vér keveredésükben egyensúlyra soha nem juthatnak s megőrzítik azt a szerencsétlent, akiben együtt kell keringeniök soha, soha egygyé nem vegyülhetően. A törvény bölcs, az emberek gazok.

Züllés vagy téboly? Ez lenne a sorsa? A büszke lovagvárban ünnepiesen fogadják azt, aki a leeresztett felvonóhídon, főkapun vonul be, de a mélységbe zuhan, aki orvul meredek falát akarja megmászni. Szabó Pista lezuhant. S ha már halálba csattant eltévesztett élete a Duna márvány-tükrén, oly lehetetlen-e, hogy ezzel őt, Lányi Dénest is megváltotta?

Aztán összezavarodott minden okoskodás, csak valami ijedt szűkülés tépte, harapdálta belsejét.

A kollégiumi ebédlőben már ott állt a reggeli — ezüst kancsóknak kávé, tej, púpozott aranysárga sütemény kosarakban — a még gyéren népesült asztalokon. A zongorán, szokás szerint, ott hevert a friss pósta szerteszórva. Dini odalépett, szórakozottan taszigálta erre-arra a képeslapokat, leveleket, míg egyen aztán váratlanul megpillantotta saját nevét anyja szétfolyó kézírásában. A levelet gyorsan zsebre tette és körülnézett, látta-e valaki. Szégyellte eldugni, szégyellte elolvasni s szégyellte, hogy fél, a világ egyre több jelenségétől, az életút egyre több fordulójától fél, fél...

Gyorsan reggelizett s elvonult az egyetlen helyre, ahol magánosan lehet az ember a kollégiumban s ott, a bereteszelt ajtó mögött a félhomályban, mint valami magánzárkában elkezdte olvasni anyja levelét. Már előre érezte, hogy ebben is valami csapás lesz.

„... a Sursum cordá-t újra előadtuk, én játszottam a Grófnét, 11-szer hívtak ki... Premier is volt, a Vén lá-

nyok, Barrie-tól, én Pattyt játszottam... és ujság is van Gughon, az öreg Dénes elvette feleségül öreg Veront... így most a Kadisa-gyerekek egyszerre mind Szillánghyak lettek... a Bácsi a kórházban megtért... félt a haláltól... az a vén szipirtyó rokona megijesztette és rábeszélte, hogy rendezze életét... a nagyj jól van... és írj hamar, ne várákoltass leveledre szokásod szerint... ölel és csókol Anyád.“

Mikor Dini kilépett aztán a folyosó kopott vörösmárvány kövére, első gondolata az volt, hogy legjobb lenne most innen, a harmadik emeletről leugrani. (S talán ettől a perctől kelteződik, hogy soha aztán már nem tudott a leugrás halálvágya nélkül lenézni pesti emeletekről!)

IV.

Kisértetek láznak a ködben

Riadtan menekült...

Egyszerre megértette az öreg Szillánghy viselkedését a kórházban. Voltak a Kadisa-gyerekek öten egy anyától, Szabó Pista egy másiktól s ő, Dini, egy harmadiktól. Kettőt feláldozni, hogy ötöt megmentsen, csak egyszerű számtani művelet volt Szillánghynak, akinek most segítségére jött a vakeset, Szabó Pista nincs már. Csak ő, Lányi Dénes. Hogy Szillánghy megnyugtathassa lelkiismeretét, be kellett bizonyítani, hogy ő, Lányi Dénes, elzüllött, mint Szabó Pista, a suszterinas. Ezzel a kettővel nem kell törődni. Jött a vén ájtatos református apáca és rábeszélte a Bácsit. — És Mikes azért hazudott rólam, — mormogta félhangosan magában —, mert öreg Veron zsoldjában volt. Biztosan pénzt kapott Verontól, hogy engem eláztasson. Nem tudott eláztatni s a Bácsi mégis ellenem döntött. Ezért beszélt örökségről. A Bácsi gyöngé és gyáva. Az apám gyöngé és gyáva. Én is gyöngé és gyáva vagyok. — Eszébe jutottak gyerekkori megriadásai, határozatlansága most is Eljéna és Sári, irodalom és tudomány, francia lélek és finn-ugor nyelvészkedés között...

Riadtan menekült önmaga elől...

Az egyetemen vad szorgalommal ülte, figyelte végig az órákat az összehasonlító magyar hangtántól Dante eredetiben olvasásáig. Száz számra gyártotta a vogul cédulácskákat az egyhangú munkába kábult aggyal. S mikor

kiemelte fejét pillanatra a szavak és gondolatok e nyomasztó tengeréből, nemcsak a maga sorsának vigasztalanságát ismerte fel, hanem minden egyetemi úgynevezett tanulmány és filológus-bolhászkodás hiábavalóságát is.

Újra menekült sajátmaga elől, gyöngé emberek szokásaként, saját magába, a felismert határozatlanságból az eltúlzott határozatlanságba. Soha ilyen hévvel nem írt verset, soha ilyen szorgalommal nem merült bele a vogul medvénekekbe, soha ilyen égő szerelmes leveleket nem írt Eljénának, soha ilyen rajongással nem bámészkodott Sári nyugtalanító szemébe. De valahogy mégis lassúbb volt ez a rajongás, hasonló a nyereg alá tört csikó ficánkolásához, amelyet otromba csizma lágyék-szorítása, száj-tépő zabla rángatása fékezt.

Eltévedt önmagában és a világban. Folyton lázadt és folyton megadta magát. Unta és kereste Vézard társaságát, Jászai Mari zsúrjait, a vasárnap délutánt a soroksári-úti tanítócsaládnál, sörözést és katzenjammert, szerelmet és tudományt, versírást és könyvfalást. És csodálatos. legjobban remegett a félév-végi szünettől, amikor haza kellett volna mennie Kolozsvárra.

Ez az egy év és pár hónap Pesten nekihezalkodott erőfeszítés volt mindenféle formában, hogy megszabaduljon a múlttól, amelynek mintegy szimbolumává teljesedett ki Kolozsvár. Á, megint a színház és kulisszák belső és külső hazugságai, visszaszerénykedés Noémi fia rég kinőtt szerepébe... ő már átlépte a Királyhágót, Kolozsvár és Pest, a hánytorgatott származás s az önmagát-építő élet határát... meddig lógjon még ezen a hazug köldök-zsinór-on?... egy biztos, itt marad karácsonyra... egyedül, önmagával.

S mikor ez az elhatározás megszületett, mikor előre látta a szeretetlenség, otthontalan otthon és egyedülség mogorva karácsonyi ködeit közeledni feléje, kezdett megnyugodni, feszült idegei megereszkedtek s egyszerűen handabandázás nélkül átadta magát az életnek, amelyben ő, Istenem, micsoda kis pont is!

Erre a felismerésre egy különös délután vezette. Karácsony estéjének délutánja.

A kongó kollégiumban az ott maradt pár diák és a szolgálk úgy ödöngtek, mint nyári üres ebédlőben az őszi elhullás felé bágyadó legyek. Sokat foglalkozhatott ön-

magával. Aminek első következménye volt, hogy valami különös tragikus köd-páncél vette körül, amely mintegy megóvta a jelentől s elkövetkező nagy harcokra vagy rendeltetésre tartotta épen, sértetlenül.

Több, volt és mostani kollégista viselte ugyanezt a közlegényi páncélt, amely mögött — mint később az évek során kiderült — fejedelmi hivatás rejtőzött. Dorka Zoltánból később híres zeneszerző lett, Széki Gyula a magyar történetírásnak adott új irányt, Bandy Béla regényíró lett, szerelmi és politikai szélsőségek ismert költője, Szamos Dezső regényeivel és előadásaival a világháború utáni ifjúság vezére s egy Névtelen, akinek kezében már láthatatlanul ott volt az utóbb maga ellen fordított revolver.

Ezek egypáran karácsony-est délutánjára összeverődtek s kimentek, latyakos, hideg, havas-esős időben az akkor még igazán vad Farkas-völgybe. Nem volt még meg a farkasréti temető, se a Déli-vasút pályaudvarától később feléje terjengő villa-negyed, se a villamos. Néma erdő volt, elhagyatott bokros mező, úttalan, rejtelmes ösvényeket kigyóztató.

Sokáig gyalogoltak, rövid szavakkal és hosszú lépésekben, míg végre elértek egy fél-dombhoz, amelynek tetején óriási tölggy emelte hatalmas ernyőjét. Megpihentek alatta, csak úgy állva, mint a lovak vagy üldözött betyárok. A havas-eső jegesre fordult. Alkonyodott. A tarka világ minden színét eldobta s az éjszaka fehér-fekete szimfóniájába öltözött. Fehér volt a közvetlen közel s a Duna fölött a messze távol; fehér volt arc és kéz, fekete minden ruha; fehér az ólmos eső és fekete a kopaszodó, rothadó lombsátor; fehér a jég csillogása a fekete levélen. S valami halálosan derült, jókedvűen vigasztalan zenét dobolt fölöttük, körülöttük az ólmos eső kopogó hullása. A levegő a messzeségig enyhén zúgott tőle, a leveleken úgy hangzott, mintha selymet repesztettek volna, éles fa-hangokkal kopogott az ágakon, surrogott az avaros fűvön. Az egyetemesség s az önösség zenéje volt. A rideg és érzéketlen, az *emberről tudomást nem vevő* természet monológja a Földön örökre árva Ember fölött.

Álltak és hallgattak. Hallgatták. Ki mit hallott ki belőle? Dorka a magyar zsoldár bűgását? Széki talán Rákóczi zokogását, párizsi játékházak kocka-kopogását?

Szamos az elsodort magyar élet suhanását? Lányi Zrinyi kardjának nekibúsult suhintását és Montecuccoli kacagását? Bandy fából faragott királyfiak táncát? A Névtelen revolver-ravaszok kattogását?

Ha egyikük meg akart szólalni, a többi leintette: az Embernek nem lehet hangja, ha az ellenséges Természet álmában öntudatlanul beszélget önmagával. Dininek eszébe jutott Alfred de Vigny haldokló farkasa, néma heroizmus töltötte el s valami érzés, amely meggyőződés volt, a teljes számkivetettség vállalása.

A szörnyű ünnepek — később is félt mindig az életformává vált robot igájából ünnepre kiemelni nyakát, mert ilyenkor döbben az emberbe robot és hévizálás, az egész földi sors teljes céltalansága — végre elmúltak s a Munka flagelláns kolostori örömmel zsúfolta újra tele napjait. Alapvizsgára készült.

Ó, áldott adatok, évszám, név, könyvcím, mindegyik egy-egy dárda, amely érzést, vágyat, emlékezést, ábrándot dőf le, zuhogásuk tárgyilagos folyam, amely tisztára mossa a szív Augias-istállóját az érzelmi szemettől, biflázásuk számum, amely kiszikkasztja a szemből a könnyeket, az agyból az egyénieskedés, zseniskedés nyúlós váladékát, szaporodásuk ólom, amely némaságba lapít feljajduló hörgést és felujjongó kacajt.

S az ember semmiért sem felelős, az élet csak kirándulás a könyvek fegyenctelepéről, ahol ma nem kötelez a tegnapi szabadnapnak se csókja, se könnye. Az emlékezés szűkölő kutya, amelyet az ember odarugdal a sarokba a kályha mellé, hadd vinnyogjon ott, míg el nem alszik. S fegyenc-virtus, fegyenc-gőg napról-napra nehezebb loncot emelni.

A Tudás egyre magasabb fegyház-falakat emelt köréje, amelyek közül szinte csak kipillantott az élet örömei és örvényei közt néhanap lubickoló sajátmagára.

A Mester-uccai tanítóéknál ripsz-kanapé, zongora és előszobai kisasztalon elfogyasztott egy tál káposztavacsora közé ágyalt kispolgári nyomor fogadta a „csibehús“ Argonautáit, akik amaz egy vasárnapi látogatás után sose tértek vissza a három-négy ember életét bútorokkal tömött két szobába zsúfoló különös hajlékba, ahol a nagyobbik lány vőlegénye a háziak közönye mellett s Géza és Dini nagy megrökönyödésére társalgás köz-

ben csak ezt az egy tagadószt használta: „sz...fene“.

A Herendi-kaland, mint megszakadva megálló film-szalag egy kockája azt a helyzetet mutatta, hogy a két szerelmes — vajjon azok voltak-e? — egymásba vésző ködös tekintettel egymás felé tárja vágyó karjait, mingyárt egymásra borulnak! — de hiába döfölik, rángatják, a gép nem mozdul, csak süstörög és fiók-villámokat szór... Nagy bál fejezte be a tánckurzust, rendjeles frakkok, káprázatos estélyi ruhák, eszkarpenek között csetlett-botlott a négy kollégista szerény szmokingokban, sajátkezűleg kisubickolt magasszárú fűzős cipőkben s nekik szokatlan pezsgő-mámorban, amelyet negélyes keresetlenséggel vizes-kancsókból mért a feltörő proletárfajknak a hírnév babérain kényelmeskedő vagyon.

De új vasárnap fordult s új kép pattant. A szív és a társadalmi rétegek öntudatlan kalandorai — Dini és Bandi — a pesti Vigadó összes termeiben kavargó iparos bolond-estély garasos jelmezei és filléres álarcai között kerestek csók-alkalmat ahhoz az úri mámorhoz, amelyet Herendiék jóvoltából egy lipótvárosi házibálon szereztek. A bálra kihureoltak a hatszobás bankár-lakás négy szobájából minden bútort, csak a Wertheim-szekrény maradt meg — házasulandóknak mementóul? — az egyik sarokban. Itt jól teleszívták magukat finom italokkal, zsebüket megrakták a bitangba heverő százas skatulyákból egyiptomi cigarettákkal, minden feléjük nyújtott, briliánsokkal megrakott kezét megcsókoltak, a büfében elnézték, hogy elegáns és egykedvű aranyifjak hogyan dugdosnak elhasznált gyufaszálakat a tálakon kínálkozó szardiniákba, megtáncoltatták a nyilván vagyonuk óriási arányaitól egyszersmindenkorra ijedt arcú úri kis hajadonokat s mikor már a részegség tréfás függőnye ereszkedett közéjük és a nem nekik való világ közé, néhány aranyifjú példáját követve, búcsú nélkül megszöktek. Hazaszaladtak hétköznapi ruhájukba bújni s mentek a Vigadóba a nagy teremben polkázni, francia négyes után a hirtelen mozdulatlanágba meredő tömegben munkás-marseillaiset énekelni s egy-egy dugott folyosói padon bambán vihógó vagy érzelmesen rájuk olvadó cselédek és munkáslányok izmos bájai közt keresni a csók-feledést — vagy önmagukat?

Dini tudta, hogy a Sári—Eljéna dilemmától, a Turul-

lovás Szabó Pista véres emlékétől, a hirtelen Szillánghyakká lett Kadisa-gyerekek emlékétől menekül, de mi baja lehet Bandinak? Miért hánykódik ő is gőg és kétségbeesés közt?

A Télnek, ennek a bolond vén delnőnek hermelinpalástja már elrongyolódott a hegyekben, amikor egy alkonyattal küzdő márciusi délután a két barát együtt dolgozott a kollégiumi könyvtárban. Bandi hirtelen csak becsapta a könyvet, intett Dininek, gyere, s ment előre.

— Gyere velem az egyetemre! — nézett a folyosón Bandi valami különös könyörgő tekintettel Dinire — Niklay tart most ott stílusgyakorlatokat. Egy kép-kompozíció jutott eszembe, azt akarom megfesteni, ott talállok alakokat.

— Neked van olyan jodoform-szagod? Már előbb is éreztem a könyvtárban, azt hittem, tisztítottak ott valamit.

Bandi elsáppadt, megrázta a fejét, nyersen szólt:

— Na, gyerünk! — s indult a kabátjáért.

A stílusgyakorlatok szemináriuma afféle magasabbrendű önképzőkör volt Niklay László magyarirodalmi tanár vezetése alatt. Verseket, novellákat, értekezéseket olvastak fel a nyomdafestéket kívánni nem tudó, türelmetlen tehetségek és tehetségtelenségek szellemi téren csókalkodást űző fél- és háromnegyed-szükek melán izgatótt bámulata előtt, sörénydús vitatkozó fiatalemberek roppant zajongásában.

Mikor befűrták magukat a zsúfolt padokba — Bandi intésére lehetőleg lányok mellé — éppen egy sovány, aszkéta arcú, ideges vékony diák szavalt lenyűgözően éneklő-harsogó hangon valami egészen újszerű verset. Bandit és Dinit talán elkapta volna a különös költemény, ha az elejét is hallják s ha nem lett volna lelkük zsúfolva saját magukkal.

A „misera plebs“ persze mindenesetre bömbölő ellentmondással fogadta, amely elnyomta a csomó lány s még pár fiú vad tapsát. Fölpattant egy mokány kis magyar, lehordta a harsányhangu, de félszeg modoru ifju költőt s a felolvasott verssel homlokegyenest ellenkező, tehát „egyedül üdvöztető népdal-forma mellett tört lándsát“ — mint maga mondta. De mintha dob perdült volna, támadó racesolással:

— Rrrroppant csodálkozom ... — pattant fel a költő védelmében egy hadaró szózuhatagot záporozó, magas, kövérkésen puha husu fiatalember, akiben Dini ámulva ismerte fel hajdani szabadkai barátját, Edelényi Dezsőt, akivel annakidején együttjárta az első gimnáziumot.

— ... merrrt Vanits Mihály barrrátomé a jövő! — fejezte be kihívóan rohamradobolás szerűen pergő rövid szónoklatát Edelényi.

A roham csakugyan megindult. A Vanits-pártiak mértéktelen éljenzésbe kezdtek, amire a népdalos mokány kis magyar hivei lábdobogás és padverdesés zárótűzével feleltek; a vanitsok válaszul a modernség jelszavait ordították, a mokányok népies ellenjelszavakat üvöltözttek. A Konvent padjain sem lehetett nagyobb vihar. Bandi, és intésére Dini egyik párthoz sem tartozón, csupán a tombolás öröméért kiabáltak, dobogtak s öklözték a padot. Niklay professzor gyermekesen pufók arcát behúzza szürkülő szakállába, csúcsos fejét egyre csúcsosabbra emelve szelid dörmögéseket lehellt az orkánba, amely ettől ujjabb erőre kapott. Végre a tanár úr két zajhullám közé sikerrel csusztatta be dörmögése kis csónakját, amelyről csilapítóan hangzott:

— De uraim és hölgyeim, itt a jövő évtized magyar irodalma alakul, ne szennyezzük be méltatlan piaci veszedéllyel ...

Bandi hangosan elnevette magát: ebben a pillanathban sikerült ugyanis neki az előtte ülő filozoptrina kontyából kiszabadult két hosszú szálat egy tízfilléres bélyeggel maga elé a padra leragasztani.

— Ki nevetett? — pattant fel a tanár.

Bandi tüntetően Dinire nézett. A filozoptrina rossz fejfordulattal hátratekintett, a két hajszál kiszakadt s a lánycsaj az éles fájdalomtól felsikoltott.

— De mi történik ott? — szólt Niklay.

Erre vanitsok és mokányok, most már egy párttá tömörülve, mind Dini és Bandi felé néztek s felismerték bennük a betolakodókat, mert ezeknek a stilusgyakorlatoknak mindig ugyanaz a közönsége volt.

— Idegen jogászok — sipította egy árulkodó mokány.

— Felszólítom azokat az egyetemi polgárokat, akik

idegenek az irodalom berkeiben — mondta félig komolyan, félig öngúnnyal Niklay — hogy távozzanak.

A helyzet olyan kinosan nyílt volt, hogy Bandi fölpattant, példáját követte Dini s arcukat félretartva, hogy a tanár úr meg ne jegyezhesse, a hirtelen támadt riadt csöndben — mert azért a jogászoktól félni kell minden filozopternek — szégyenszemre kivonultak a teremből.

Az ajtónál Dini még jobban félre fordította arcát a tanár irányától s így tekintete egyenesen egy rászégeződő másik tekintetbe villant: Edelényiére, aki ebben a pillanatban szintén felismerte. Edelényi Dezső szemében gyűlölet égett: íme, a hajdani kódis kisgimnázista társ, a koszos zabigyerek, aki ki tudja milyen aljas eszközökkel került be az irigyelt Eötvös-kollégisták közé, most idejön az ő szent irodalmárkodását gúnyolni, hallatlan!

Dini restelkedve kapta el tekintetét, amely azonban a gyűlölet csebréből a fájdalmas rosszalás vedrébe esett: Vanits Mihály lázasán révült pillantásába.

Évek mulva, amikor már mindhárman csakugyan bejutottak az irodalomba, ez a félreértés szülte és sose említett pillantás-párbaj volt talán az oka, hogy mesterségbeli érintkezésük soha sem melegegdetett igazi barátsággá. Így nőnek apró homokszemek az évek során kinzó epekövekké.

A két fiú nagyon nem jól érezte magát, mikor elfele bandukolt a néptelen és homályos egyetemi folyosókon. Úgy érezték, hogy sajátmagukat csúfolták meg s olyan helyről ebrudalták ki őket, ahol legalább olyan joggal lehettek volna vélemények és ellenvélemények ütköző pontjai, mint Vanits és Edelényi.

No, de — egyelőre — mindegy, gyerünk a Kapiba — gondolták mint a ketten. Mikor aztán a Kaplony-uccai kávé mérésben folyóiratolvasó uzsonnázás után szivarra gyújtottak, pettyes portorikóra, amit Bandi a Keleti pályaudvar utasembereknek finomabb árut tartó trafikjában szerzett be, Bandi halkán beszélni kezdett:

— Én vagyok jodoform szagu. Orvoshoz járok. Bekaptam valamit.

Dini tekintete csodálkozó kérdés volt.

— Ne csodálkozz. Ötöle! — keserűen nevetni kezdett.

— Azt hittem, hogy csak a nagyváradi kereskedővel kell osztoznóm s csak az orvosnál derült ki, hogy utolsó uccai

rongy a ... művésznő. Szakitottam. Szakitani kellett. Idegenekkel köt ismeretségeket... az uccán. Húsz koronáért. A, szárnyú jelenet volt. Be kellett mindent vallania előttem. És nem ez fáj, nem a testi baj fáj, nem a szégyen, nem az, hogy stricijéül tartott, hanem az, hogy többé már nem az enyém az ölelése...

Ennyit mondott csak, aztán eltárgult szemmel meredt maga elé. Dini sem merte tovább kérdezni. Ültek és nézték a pótkávéillatba pácolt, lehajtott diák-fejek, kávésbrikettek, koszos barna fedőlapokba dugott folyóiratok közt szürkés-kéken gomolygó dohányfüstöt...

Hisz az élet valami bűdös patkány-csapda, aljasan és alattomosan surranunk testünk és lelkünk kétes értékű táplálékai után, egyszerre acélosan kattan valami — Szillánghy megházasodott, Szabó Pista leugrott a Turulról, a szív szerelme mások uccarongya — becsípődött lábunk a csapdába s mi kétségbeesetten vinnogunk. Igen, gondolta Dini, rendezni kell az életünket s mindig egy magasabb pont felé tekintenünk: Sárít el fogja hanyagolni és visszatér a megvadult „vadember” az ő „távoli hercegnő”-jéhez. A becsület, csak a becsület!

S hogy biztos legyen a lázadó kísértetek lebéklyózása, még az éjjel súlyos alkohol-tömböket hengerített rá — ilyen kirándulásra mindig akadt vállalkozó kollégista — a Mátyás-pincében.

Másnap korán reggel hivatta Bégé.

— Mennyit aludt ma? — ez volt az igazgató rideg válasza tiszteletteljes köszöntésére.

— Három órát, igazgató úr!

Bégé vörösös pofaszakállra az izgalomtól remegett, amikor ide-oda járkálásában íróasztala mögött megállt s szemügyre vette a bánatos nyurga legényt: őszinteség-e ez vagy szemtelenség?

— Kérem, kegyed el fog zúllani, romlott és lumpoló színésznők éjszakai társasága nem való kollégistának. Ismerem a kegyed összeköttetéseit és helytelenítem őket. Igen előkelő úr lépett kegyedért közbe magánál a kurátor úr ökegyelmességénél, hogy vegyük fel a kollégiumba. Származására való tekintettel nem szívesen engedtem. S ime, az eredmény: férfi-éhes öreg színésznők ifju lovagjaként hentereg kegyed a pesti éjszakában...

Dini arca hol biborpirosra gyúlt, hol falfelhérré hal-

ványodott, mintha egy örült lift vitte-hozta volna kis vérét agya és szive között föl-le: egy szót sem értett az egészből.

— Nem értem, igazgató úr! — dadogta.

— Mit nem ért kegyed? Azt akarja mondani talán, hogy nem ismeri a kérdéses Nagyúr testvérhugát, a híres színésznőt?

— Nem ismerem, igazgató úr!

— Hát hogy került maga egyáltalában a Nagyúr közelébe?

— Igazgató úr, kérem, én érettségi után minden-áron el akartam menni Kolozsvárról. Góth Bandi biztatására folyamodtam a kollégiumba, Góth apja, a tankerületi főigazgató úr pártolt, de én féltem, hogy mégsem vesznek fel. Egy délután ezen töprengtem éppen, amikor anyám azt mondta, öltözzek, megyünk a Kőmálba vacsorázni a Kallós Piroskával s egy pesti úr ismerősével, aki két napra lejött hozzá. Kallós Piroska a Nemzeti Színház tagja volt, tavaly nagy rendezkedés volt a Nemzetinél, tizennyolc régi tag szerződését nem újították meg, Kallós Piroska több mint tíz éve volt a Nemzeti tagja s elküldték. Lejött Kolozsvárra szerződésbe. A pesti úr társaságot akar, de nem akar nagy társaságot, mondta az Arabella, az anyám. Öltöztem. A Kőmálon vacsoráztunk, a pesti úr bort hozatott, később már csak a mi asztalunk volt, s a pesti úr énekelni kezdett, én vele ittam és vele énekeltem. Nem tudtam, kicsoda. Így nagyon bátran viselkedtem vele. Még terceltem is neki. S mind a magyar nótákat én is tudtam, amiket ő tudott. Neki külön gyártja a dohány-jövedék az extra-trabuccót. Azzal is megkinált. Megszerezett s egyszer nagy kezét a vállamra tette: — Mi akarsz te lenni, fiam? — Megmondtam, hogy az Eötvös-kollégiumba folyamodtam. — Ki ott a légfőbb úr? — kérdezte. Mondtam, hogy a kurátor úr őkegyelmessége. — A Loránd barátom? Nagyszerű! Majd gondoskodom a dologról. — mondta. Aztán tovább mulattunk. Hazamenet kérdeztem anyámtól, ki volt ez az úr. Anyám egy nagy nevet és egy nagy állást mondott. Nagyobb úr, mint egy miniszter, Piroska néni régi barátja. Megijedtem, hogy én egy ilyen óriási nagyúrral hogyan merészelttem pajtáskodni s el is szomorodtam, mert gondoltam, a Nagyúr mulat, de hamar elfelejti az egynapos rongyos kis diák ismerőst. Aztán

ő elutazott s én nagyon félttem, hogy nem kerülök be a kollégiumba. Érettségi után egyszer csak jött egy igen nagy alakú levél, a borítékon baloldalt fönt domború arany nyomtatott betűkkel a Nagyúr hivatala, bent pár sor, kívülről tudom: „Kedves Dini öcsém! Beszéltem Loránd barátommal. Ügyed rendben. Gratulálok. Szeretettel bátyád“ s jött a Nagy Név. Igazgató úr, én akkor sírtam, hogy a Jóisten mégis megsegíti a szegényt és hogy ilyen nagyszívú is van Nagyúrbán, nem felejtett el...

És most is könnyek jelentek meg Dini szemében.

Bégé, aki mereven állt íróasztala mögött Dini egész ügyetlen szónoklata alatt, hirtelen sürgősen fel s alá kezdett járni, majd megállt az uccai ablaknál, hosszan nézett ki rajta, majd jobb keze középső ujjával előbb a jobb, majd a balszeme alá nyúlt, mintha elmorzsoltna ott valamit, aztán hirtelen megfordult s onnan a távolból szólt:

— Azért kegyed kevesebbet kocsmazzék s majd alapvizsgájának eredménye fogja megmutatni, kivel állok szemben. — Majd enyhültebb hangon: — Mehet, fiam!

Dini eddig azt hitte, hogy ami az emberrel történik, azt vagy tudják, vagy nem tudják, vagy hiányos adatokból összeállítják, de mindig az igazság vonalában s most azt kellett tapasztalnia, hogy a másokban rólunk élő kép nem annyira a valóság váza, hanem egy pöffeteg torzlény, amelyet a képzelgés, ki tudja kinek a hazugsága, rágalma hízal kövérré. Nem elég hát annak lennünk, akik vagyunk, hanem látszanunk is kell valakinek, talán akkor is, ha egészen más vagyunk, mint akinek feltüntetjük magunkat. S a hazugság, mivel több alakú, mindig erősebb, mint az igazság.

Vad munka kezdődött hát, hogy az alapvizsga eredménye ne cáfoljon rá a Nagyúr nótás barátságára s arra a két könnyecseppre, amelyet Bégé morzsoltna szét ott az irodájában piros, pufók arcán. A könyvtár csendjében teltek napjai s adat adat után, vélemény vélemény után raktározódott el fejében, amelynek egyre súlyosodó emlékezés terhén a szombatesti mátyáspincézés mámora könnyített egy-egy kicsit. Sárít alig látta, Bandit se nagyon s ha valami szabadideje mégis akadt, egyetemi pályázatra írt valami dolgozatot s nyelvészeti folyóiratnak végzett kuli-munkát — kell a pénz a nyári oroszországi útra!

Jön a tavasz, ez biztos, hisz zálogházba vándorolt már a télikabát s kijött a zaciból a tavaszi földszagú fuvallatokban lengeni a felöltő vagy malaclopó lóden-gallér, amikor is e kereskedelmi művelet hozadékának fölöslegéből mindig kitellett egy-egy vidám vasárnap-délelőtti sörözés.

S mire április dereka fordult, elérkezett az az éj-szaka, amelynek zaklatott szendergését a vizsga napjá-nak reggele fogja megszakítani... De mi az? A „moder-nek“ lakosztályát, a négy egymásba nyíló szobát már hajnalban szokatlan járás-kelés zaja verte fel. Dini ijed-ten ébredt: kalapos-kabátos idegen emberek, Bégé, a ház-mester, a lakosztály szolgája nyitottak be az előszobából komor zajjal. Egyenesen abba a kis szobába tartottak, ahol a szakvizsgálója előtt álló negyedéves Névtelen lakott másodmagával. Megnézték az ágyát, amelyből tán másfél órája kelhetett ki, felnyitották az íróasztalát, néhány értelmetlen mondat hangzott el, aztán, ahogy jöttek, el-vonultak.

— Mi az, János? — fogták vissza az utolsónak ma-radt szolgát az ingben-gatyában tanácstalanul ténfergő modernnek.

A szolgál kisandított az ajtón a távozók után, hogy hallják-e, aztán már ő is kifelé sietőben suttogva vissza-szólt:

— A Dunaparton föbelötte magát. Már a hullaházba vitték. Félt a vizsgától.

Mintha kegyetlen marok fogta volna össze Dini gyomrát és szívét s taszította volna fel hirtelen kiszáradó torkába. Rögtön a múlt karácsonyesti farkasvölgyi külö-nös séta jutott eszébe: a jeges eső fagyos kopogásának élet-halál szimfóniájából tehát a halál szolámát válasz-totta magának a Névtelen, ez a derék, hallgatag, finom fiatal úr, akin nyoma se látszott idegességnek s mégis olyan dűltak voltak az idegei, hogy mindenki szerint biz-tos sikerrel kecsegtető vizsgálója elől zaklatott lelke azon a kis nyíláson át suhant ki a világból, amelyet revolver-golyó üt a kemény koponyán. Maga is így suhant komo-ran elegáns, gondozott ruhájában szobájából a könyv-tárba, ebédlőből szobájába, ahol hajnalig ült némán könyvei fölé hajolva, s ahonnan két-három órai alvás után gondos, komor eleganciájában suhant ki halálra

fáradt — erre csak most derült fény — agyát tovább hajszolni az öngyilkos megtorpanásig az utolsó akadály előtt. A vízcepek visszahullásukban úgy kopogtak a mosakodó Dini fülében, mint revolvergolyók... abba is hagyta, félig megmosdva öltözött, reggelinél egy kiflifalat nem ment le a torkán, ki kellett köpni, csak a meleg kávént öntötte magába, mint valami idegoldó megváltást s ment a vizsgára, amely elől amaz megfutamodott.

Úgy érezte, riadt arecal hajszolja a halott: „vigyázz, jól felelj“... s aztán gúnyosan elmosolyodik a koponyáján feketülő kis lyukra mutatva: „nincsenek arányban a dolgok, fiam, az életre mindig ráfizetünk, sőt a halálra is, s a koporsó ér annyit, mint a diploma“... csak félig hallotta, hogy már harmadszor kiáltja nevét a vizsgára hívó a Styx partjához hasonló kietlen folyosón, árnyként vonult be utána a homályos terembe, amelyben három tompafényű tejüveg gömb lógott a levegőben s alattuk közepén, mint valami valószínűtlen drága műtárgy, Beöthy Zsolt császárszakállas kis szigorú feje rezgett...

...s amikor délfelé kilépett az uccára, a duzzogó áprilisi napsütésbe, úgy érezte, hogy kitüntetéssel letett vizsgájának hiábavaló tanusítványát lobogtatva gúnyos mosollyal szalad előtte a halott... hova?

kom
és f
ame
nek,
csak
becs
vert
Fáj
újul
ébre
szol
és v
igen
jó v
kal
felé
sok
a le
aho
len
Fan
kip

ból

V.

Csak az ember gyáva, a sors bátor

Hova? De nem mindegy-e? Hisz méltatlan az egész komédia, amelyben csak egy felvonás-kezdet a születés és felvonás-vég a halál... vagy inkább rossz novella, amelyben születés és halál két zárójel s köztük az életnek, az ő életének nevezett közbevetett mondat... s ha csakugyan nem lenne más menekvés, mint munka, munka, becsület?... ábrándok nélkül, mert az ábrándok revolvert adnak az ember kezébe... Sári? Lidércfény! Mámor? Fájdalomcsillapító pasztilla, amelynek hatása ha múlik, újult erővel döfi dárdáját beléd a fájdalom. Álom? Az ébrenlétnél is rosszabb menekülés, mert teljesen ki vagy szolgáltatva tébolyult fordulatainak... Munka, becsület és valóság, igen: olvasni, dolgozni, tisztességesnek lenni, igen, és nyáron kiutazni Eljénához, aki a valóság, mily jó volt egyetemi díjat nyerni, nyelvész-kuli dolgozatokkal pénzt keresni, most mehet a valóság alapzatán lassan felépíteni a munka és becsület házáat, tanár lesz, egy a sok közül, becsületes ember, egy a kevesek közül, de lesz a lelkében és lakásában egy kis zug, egy kis íróasztal, ahol vers, regény, novella fog születni, csupa törvénytelen gyerek titkos ágyasától, Képzelettől... Mademoiselle Fantaisie, igen, a rejtegetett szerető, és Madame Illusion, kipróbált vén kerítőnöje...

S szegény Lányi Dini nem vette észre, hogy ábrándból ábrándba menekült s álomélettel készült a valóságra.

Közben a fiatal test, a sötét álmodozású lélek zsar-

noksága alól kiszabadulva, vidor alattomossággal gyűjtötte ételből, álmából, sétákból az erőt s talán komikusan is hatott kolozsvári ismerősei előtt, akik közé júniusban hazatért, a fővárosi bölcsészettanhallgató fiatal úr megszépült, friss férfiasságával, könnyed mozdulataival, szórakozás- és ital-álló élénk erőteljességével, amelyek fölött mint síri méceses lobogott vigasztalan tompa lánggal két sötétbarna szeme. Szeretetteljesen megmosolyogták: „Hja, ez a Sturm und Drang korszak!”

De aztán, később, amikor a kolozsvári valóságok egyre inkább egy álom-élet díszleteivé bizonytalanodtak, amelyeknek semmi közük sem volt ahhoz a más, jövődő valósághoz, amelyre most építgette elkövetkezendő életét, a sértett hiúságba pácolódó vélemények megcsípősdtek, gögösnek, hidegnek, büszkének mondták Dinit, aki így lassan kívül került minden kolozsvári érzelmi és társasági körön. Idegen volt otthon, a kis búzauccai lakásban, idegen a városban. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy mingyárt a második hét végén levelet írt Eljénának Szentpétervárra, hogy augusztus elején kiutazik hozzá, keresen számára valahol egy hónapos szobát.

A válasz hamar megjött — egyszerű levelezőlap —, szoba van, havi bére 48 rubel lesz, szeretettel várják.

Anyja, nagyanyja elhűlve fogadták a bejelentést.

— Meg vagy hőbörödve, te fiú? — szólta be a konyhából nagy, a fazekak haragos Szent Ference, akit a fortyogó edények szelídült madarakként hallgattak.

— Minek, fiam? — kérdezte Arabella.

— Kiutazom a menyasszonyomhoz! — szólta szilárdan Dini.

Erre a vakmerő kijelentésre a konyhában egy fazék meglepetésében ledobta magáról a fedőt s zabolátlanul kezdett bugyborékolni.

— A ménkű üssön beléd! — szólta nagy, visszacsapta a fedőt a fazékra, amely így magába fojtotta habzó érzelmeit. Szapora papucs-csoszogással sietett be nagy, a szobába, ahol, ügylátszik, nagy családi csata készült.

— Hová mégy te? — kérdezte izgatottan.

— Szentpétervárra, nagy!

— Na, még csak ez kellett! — csóválta a fejét nagy, akinek a lehető legrosszabb véleménye volt Szentpétervárról, hisz pályája során nem egy fiatal énekesnővel

talán
orszá
látot
kóri
som
diák
s az
akin
de n
Fejé
mini
ten,
a b
bela
hol,
Dini
lenn

Ara

gott
s n
öng
gal

tehe
jáb
oro
Din
elha
tott
ját
má
ma
ven
úti
sen
De
jáb

Né
vis

találkozott, akit egyszer csak kivittek vengerkának Oroszországba gaz, kupleros színidirektorok, s akit évek mulva látott viszont vagy gazdag magánzónóként vagy lompos kóristánénak lesüllyedve, de mindig megvénülve. — Olvasom a lapba, hogy ott mindenki nihilista, főkép a szőke diáklányok... Eljéna szőke?... no ugyi megmondtam... s az egész világ meg van bolondulva... Ki ez a Kristóffy, akinek általános választójog kell? Nyavalyát fogok én, de nem szavazni. Milyen szép deli fijatalember volt a báró Fejérváry Géza s most öreg fejjel darabont-kormány miniszterelnöke lett... tulipánmozgalmat csinálnak Pesten, de a krumplit Kolozsváron nem lehet megfizetni s a bűdös péknek egyre kisebb lesz a cipója... s te, Arabella, a Kata barátnődnek a tekergő fia, aki írnok valahol, most főispán lesz a darabontok jóvoltából... ez a Dini fiú meg vengerka vagy vengerkusz mi a ménkü akar lenni...

— Nagyi, valami kifut a konyhában — figyelt fel Arabella egy gyanús süstörgésre.

— Hadd fusson a marha! — szólt nagyi s kicsoszogott a konyhába, ahol szétütött a lázadó lábasok közt s nyomban csend lett, csak valami, edényéből kiugrott, öngyilkos lé kozmás köd-lelke szivárgott be keserű szaggal a szobába.

A fiúval nem lehetett bírni, hiába nézett rá szomorú tehetetlenül Arabella, hiába idézte fejére nagyi az ujságjában olvasott komor jóslatokat esetleg küszöbönálló orosz zavargásokról. Mindössze annyit értek el, hogy Dini jóideig szót sem szólt tervéről, de annál makacsabb elhatározással készült kivitelére. Egy szép napon beváltotta pénzecskéjét a bankban rubelekre s miféle ördög játéka, de az egyik rubelbankó sáros és vérnyomos, egy másik pedig halványan parfómös volt — az piszkos marhakereskedőtől vagy gyilkos nihilistától, ez hazatérő vengerkától került a bank apró páncélszekrényébe? Vasúti jegyet csak Budapesten fog venni, meg lehet egyenesen egy kartondarabban váltani egészen Szentpétervárig. De ahol érdeklődött, az Emke parányi menetjegyirodájában, nagy vita keletkezett utazási szándéka körül.

— Oroszországba épp úgy lehet utazni, mint akár Német-, akár Franciaországba — mondta egy fiatal tisztviselő.

— Na, ne mondj már ilyet — szólalt meg fekete-keretes, vastag fekete szalagot lógató csiptetője mögül egy öreg hivatalnok távoli asztala mellől. — Oroszország az egyetlen ország, ahova útlevél kell.

— Nem tudok róla, hogy útlevél kellene — szóló szilárdan a fiatal.

— Hát nem emlékszel — mondta az öreg —, két évvel ezelőtt annak a kis színésznőnek is kellett útlevél.

— Az artista volt, Kázmér bátyám! — vélte határozottan az ifjú.

„Kázmér bátyám“ Dinihez fordult:

— Menjen csak, ifiúr, a kapitányságra, ott kisül.

Valóban ki is sült. Kellett útlevél, amely hosszú előszobázások után egy hét múlva Dini zsebében volt.

A nevezetes okmányt mindenki látni akarta a házban, ismerősöknél, a színháznál. Akadt egy kórista, aki nemrég mint „karmester“ járt Oroszországban.

— Hej, hej, Granitza, a határállomás — sóhajtott a leánykereskedelemtől visszavonult öreg ripacs — ahogy orosz földre ér az ember Granitzánál, nyílt asztal áll isten szabad ege alatt, rajta inycsiklandó falatok, teljesen ingyen, zabálhat az ember, amennyit akar, csak a ráivott vutkit kell megfizetni, persze, a finom falatok mind olyan fűszerezések, hogy félliter vutki is lecsúszik utánuk.

Egy felvonásközben — Fedák Sári vendégszerepelt éppen a János vitézben, amelynek a télen, februárban volt a premierje Kolozsváron — a színészek udvarán Dini elé lépett „egy udvarhölgy a francia királylány kíséretéből“, csinos, cigányos, elnyűtt:

— Nem ismer meg?

Dini maflán nézett rá.

— Feleki Anna vagyok, a Mara nénye, arra csak emlékszik?!

Dini elpirult.

— Mara Pesten van szerződésben. Én férjhez mentem. Itt van az uram. Orosz ember.

A homályból kilépett egy teljesen leborotvált, szlávosan mongol fejű izmos kurta ember, keze fogása, mint a bírkózóé, aki megragadva nyomban egy „dupla nelson“-nal földreteper:

— Procsáj, hehe, nyem vártogynyi mádsár, csak keves...

Feleki Anna folytatta:

— Vaszij műbirkózó, van egy új japán módszer, a dsiu dsicu, arra tanítja most a kolozsvári rendőröket, gondoltam, Dini maga Oroszországba utazik, Vaszij egy-pár hasznos tanáccsal szolgálhat. De csengettek, jön a jelenésünk, itt hagyom magukat, beszélgessenek.

Ezzel elszuhogott.

— Natye, Anninyká, én szeret őt, áh, orosz — kezdett Vaszij beszélni — magá mennyi orosz, áh, szip ország, jó ember, csudá feld, scsi áz ván jó, áh szip feld, jó ország, csudá ember van orosz ki mind.

Még egy félóraig így lelkesedett csak saját használatra készült magyar nyelven, aztán hirtelen elszomorodott s méla kézzsoritás után bánatosan elballagott a legközelebbi kocsmá felé.

Dini elgondolkozva nézett utána s még napokig kísértette a gondolat: ez az ember mintha egy orosz regényből lépett volna ki, ő szabta viselkedését Tolsztoj és Dosztojevskij elképzeléseihez vagy a nagy oroszok látták meg ilyen kitűnően országuk embereit? de tény az, hogy egy darabot látott húsban-vérben az orosz Rejtélyből, amely előtt most hirtelen félelem fogta el. S ha beleláthatott volna az Időbe, a rejtélyből sok megvilágosodott volna előtte. Vaszij és Feleki Anna pár hónap múlva elutaztak, pár év múlva egy vándor-cirkusszal tértek vissza, ott hagyták a cirkuszt, a cigánynő újra a kórust fujta, Vaszij meg mint tánc- és nyelvtanár tengődött, míg 1914 tavaszán francia filmesek nem érkeztek Kolozsvárra, szerződtették Vaszijt és Annát s mentek az „Egy kastély a Kárpátokban“ Jules Verne-regényt filmre forgatni a máramarosi hegyekbe, aztán a franciák hazamentek, nyáron kitört a háború s Vaszij nyom nélkül eltűnt Kolozsvárról, asszonyt és gyereket hagyva hátra, aztán lezajlott a világháború s húsz évre a birkózóval való színköri találkozása után azt hallotta a Kolozsvárra hazalátogató Lányi Dénes, hogy a Verne-film felvételeinek helyén kitűnő ágyú-állásokat találtak a betörő orosz hadak s a francia filmesek és Vaszij egész egyszerűen a központi hatalmak ellen dolgozó kémek voltak.

Egyelőre azonban csak a bizonytalan Rejtély volt az egyetlen valóság s Lányi Dénes — kissé a nagyí sápiítózásainak s Arabella néma bánatának hatása alatt — maga

se tudja, mért, szorongó szívvel indult nagy útjára augusztus elején, riadt, szinte tragikus búcsú után. Úgy érezte, hogy nem szabad s hogy feltétlenül muszáj elutaznia Oroszországba. Ki dönthet itt? Egy kollégista barátjának hivatalnok bátyjánál szállt meg a Lónyay-uccában. Olyan vad hőség olvasztotta a pesti aszfaltot, hogy egy-két hivatalos útját alig tudta végigjárni, egész nap jégbehűtött görögdinnyét evett s éjjel a Lónyay-uccai kis udvari hónapos szoba ócska bőrdíványán egy szál fürdőtrikócskában hentergett hajnalig izzadó testével a bőrhuzat még át nem melegedett pontjait keresve folyton. Reggel felé aludt csak pár órát, aztán riadva ébredt: délelőtt el kell mennie az orosz követségre az útlevelét bemutatni. Hát börtön vagy kivételes paradicsom ez az Oroszország, ahova csak kettős, elbocsátó és befogadó engedéllyel lehet bejutni? Mért nem kell ilyen komédia sehova a világon?

A követség előkelő kis palotájában hűvös homály és rideg pompa fogadta. Faberakások, aranyozott stukkó, gobelinek és fátyolozott fényű velencei tükrök, bihorbárszony, vitrinekben drágakő-csillogás, falra akasztott fegyvergyűjtemények sejlettek körülötte, míg végre az aranyvállrojtos, selyem térdnadrágos, fehérharisnyás kétméteres operett-lakáj nyomán egy belső kis szobába nem ért, ahol egy kistermetű, nagyon elegáns, hófehér hosszú szakállú úr ült egy roppant méretű diplomata íróasztal mögött. Ijedt üdvözlésére a szakállas fej méltóságosat bólintott s az íróasztal fölött egy fehér, ápolt, de szinte csontváz-kéz egy csengőgomb-tábla felé nyúlt. Hat különféle színű gomb volt a táblán, jól megfigyelte. A szobát, amely szőnyegeivel és bársonyaival olyan volt, mint egy bélelt ékszer-doboz, állati bőrre emlékeztető különös parfüm s valami utolérhetetlenül kellemes szivarfüst-illat töltötte be.

A szakállas úr összehúzott szeméből átható, egész finom lényétől merőben elütő durva és gonosz pillantás szegeződött rá figyelmes és néma vizsgálatban. Pár percig semmi sem történt.

Aztán egy gobelin széle megbillent, mögötte ajtó volt látható, belépett egy Csehov-alakszerű hivatalnok, elvette Dini útlevelét s eltűnt a gobelin mögött, amely újra libbent s egy roppant pohos, hóhér-mosolyú hústorony s egy

halál-sápadt, mongolarcú, de karesú, magas szőke fiatal-ember lépett a hűvös szobába.

A három úr, mintha Dini ott sem volna, igen heves orosz társalgásba kezdett, miután a szőke megkérdezte franciául Dinitől, érte-e oroszul. Nem? Mondott valamit a másik kettőnek, amire a szakállas élénk és szigorú vizsla-csaholással, a pohos szapora és mérges medvedörmögéssel felelt. Nyilván vitatkoztak. Dinit senki sem kínálta meg helyyel.

Talán egy negyedóra telhetett el így, amikor visszajött a hivatalnok, átnyújtotta az útlevelet a szakállasnak, aki nyilván a főnök volt itt, talán maga a követ, ezzel a tisztán érthető szóval:

— Nyicsevo! — aztán eltűnt a kárpit mögött.

A kis elegáns öreg, az útlevelet lapozgatva felállt, előrejött, leült Dinivel szemben egy mély karosszékbe, amelynek egyik párnás karjára félcombbal rögtön odaült a szőke fiatalember, míg a pohos mögéje került s igen magas háta szélére könyökölt, arcát két szétlegyezőzőtt tenyerébe hajtva. Francia társalgás indult meg.

— Ön tehát Oroszországba készül — mondta a szakállas.

— Igen — felelt Dini.

— Mi céllal megy Szentpétervárra?

— Menyasszonyomat látogatom meg.

— Aki szintén diák, ugye?

— Igen — szólt Dini.

A szakállas gúnyosan elmosolyodott s felpillantott a pohosra, aki válaszként lecsukta zsíros és dagadt sárga szemhéját.

A szakállas nevetni kezdett:

— Eggyel több vagy kevesebb, mi?

A pohos elkomorodott és vállat vont.

A szőke fiatalember türelmetlen mozdulatot tett. A szakállas fölnézett rá s agyongyűrűzőtt csontváz-kezeit csillapítóan tette a szőke combjára, amelyen fehér nadrág feszült.

Dini szívébe valami olyan névtelen ijedelem vágott, hogy hirtelen, idegesen, de határozott hangon megszólalt:

— Uraim, mondják meg nekem, veszély nélkül mehet-e ki Oroszországba?

A három úr egymásra nézett. Elkomolyodtak és egy-

szerre igen távoliak lettek. A fiatal fölkel, a pohos ki-
egyenesegett.

— Miért? — tárta szét két karját a szakállas. —
Oroszországban semmi sem történik, tökéletes a rend.

A másik kettő hivatalosan bólintott.

Dini kétségbeesésében az emberi szívhez akart fér-
közni, amely biztosan ott dobog e három lárva mögött is:

— Uraim, kérem, ajánlják-e, ajánlatos-e, hogy ki-
utazzam?

A három orosz még fagyosabb lett.

— Mi nem ajánlunk és nem tiltunk — szólt roppant
kimérten és hidegen a szakállas — ön útlevelét bemu-
tatta és beutazási engedélyt kért, útlevelét rendben le-
vőnek találtuk, az engedélyt megadjuk, minden egyéb
önre tartozik.

Ezzel fölkel, bólintott s a libbenő gobelin felé in-
dult, amelyet szolgálatkészen húzott félre előtte a szőke,
aki a pohossal együtt köszönés nélkül tűnt el utána.

Kisvártatva megjelent a kétméteres operett-lakáj a
másik ajtóban, amelyet szélesre tárt Dini előtt s kezdte
visszavezetni azon a homályos és pompázatos úton, ame-
lyen jöttek. Az egyik hűvös teremben azonban, a kime-
neti ajtó kilincsére téve kezét, nem nyomta le, hanem
bevárta Dinit s folyton fogva a kilincset szapora és halk
orosz szóval fordult vissza feléje, másik kezével keblé-
ből valami iratfélét, tán levelet emelve elő. Olyan ijedt
könyörgés, alázat és kétségbeesés, dac és gyűlölet villant
ki az orosz szeméből, hogy Dini nyilván érezte: ez az
operett-lakáj ruha merőben tragikus valamit takar. Za-
vartan motyogott valamit franciául, hogy nem érti a nyel-
vet, mire a lakáj visszaesüszttatta a levelet, homlokán két-
ségbeesetten elsímított, gyötrelmeset sóhajtott, aztán né-
mán meghajolt s kinyitotta Dini előtt az ajtót...

Kint forró, láthatatlan ólmot öntött a világra a dü-
högő nap a könyörtelen égről. Dini szíve mélyéig föl-
kavarva, megrendülve baktatott a vakító hőségben, amely
szinte jólesett neki az iménti orosz fagy után. Az a há-
rom úr ellenségesen állt vele szemben, mint orosz a ma-
gyarral? mint arisztokrata a plebejussal? mint gazdag a
szegénnyel? „Eggyel több vagy kevesebb!” Mire mondta
ezt olyan marakodó gúnnyal? Hogy ő is diák? ... S egy-
szerre torkába ugrott a szíve: Raszkolnyikov is diák volt,

a forradalmárok mind diákok... Riadtan nézett körül: igen, ez a kulcsa az egész jelenetnek, ez a szó: forradalmár. Ó igen, a régi rend áll szemben velük, akik az újat akarják. Talán Eljéna is forradalmár... Dini is csak menjen ki, már várja az orosz titkosrendőrség kelepceje... Hol volt az esze, hogy nem értette meg rögtön: a lakáj is forradalmár, aki levelet akart vele becsempésztetni Oroszországba!...

Egyszerre olyan páni félelem fogta el, hogy rohanni kezdett, pár emberbe beleütődött, egy villamos majdnem elgázolta, egy kocsis rá akart húzni az ostorával... azon vette észre magát, hogy a Lónyay-uca sarkán áll s a torka ég: hogy rohanhatott és közben mennyi cigarettát szívott el!

Nem volt rá semmi oka, de olyan mérhetetlenül szenvedett, hogy a melle is belefájdult. Nagynak igaza volt, nem tudja miért, de igaza volt: nem szabad kimennie... és mégis kell, kell...

Aztán hazaért, belépett a vendéglátó hónapos szobába, hirtelen lecsukta a szemét, nem akarja látni: ez is milyen orosz kispolgári ripsz-józanságával, proletár-nyomorával és rongyolt könyveken fellengő képzelődéseivel. Leült a szoba közepén egy székre azzal a biztos érzéssel, itt, ezen a széken fog eldőlni élete további sora. Aztán ez az érzés elhomályosodott és nyomtalanul, emlék nélkül eltűnt, helyet adva egy bizonyosságnak: itt most neki döntenie kell. Aztán újra riadtan szűkölni kezdett, mert nyilvánvaló volt benne a bizonyosság: nem tud döntenie. Egy pillanatra felágaskodott benne a gőg: gyávaság volna meghátrálni s rá mingyárt az élethez, a megszokotthoz való kis piszkos ragaszkodás kezdett vacogni szívében.

Rá akart gyújtani. Elővette a gyújtós dobozt, egy gyújtószálat megpeccentett a dörzsölő oldalon, a fácska nem lobbant lángra, hanem derékon alul kettétört. „A rövidet húzta“, — mondta valaki szinte hallhatóan a fejében.

Megrökönyödve tekintett körül: még egy ilyen negyedóra s bele fog bolondulni...

Fölkelt, a ronda, leprás, bádog mosdótálhoz lépett s addig mosta a homlokát, míg egy kissé csökkent tüzelése.

— Sorsot fogok húzni! — suttogta félhangosan maga elé, mintha most maga határozta volna el, de ugyanak-

kor pontosan tudta, hogy csak gépiesen engedelmeskedik... de milyen parancsnak?

Az egész gyűjtőszál jelenti azt, hogy utazom Szentpétervárra — szabta maga elé az ördögi játék szabályait — a törött azt jelenti: nem utazom. — S ugyanakkor gyáván, megsemmisülten azt is tudta, hogy nem mer elutazni. De miért ne? Ne legyünk gyerekek! Mitől fél? Forradalmárok?... De ne, ne kezdjük újra ezt a gyötrő képzelgést. Dönt a sors! S azt kívánta: az utazás mellett döntsön. Csak az ember gyáva, a sors bátor.

A gyűjtős dobozt kitette az asztalra. Fölvette és kinyitotta. Kivett két teljesen egyforma gyűjtőszálat, az egyiknek végét letörte, a lecsipett csonkot babonásan a zsebébe dugta, majd nagynehezen újra előkereste s ki akarta dobni az ablakon, de meggondolta magát, a kályha felé indult, oda sem dobta be azonban, hanem végül is egy harmadik gyufaszállal meggyújtotta és elégette. Az egész és a csonka szálat beletette a kalapjába s föl-alá járva sokáig rázta, hallani vélve a fadarabkák puha ugrálását a kalap mélyén. Aztán a kalapot, rá sem nézve, az asztal sarkára helyezte, az odahúzott székre leült és sokáig némán meredt maga elé. Gyorsan imádkozni kezdett, anyjára s a nagyira gondolt és templomi mormogással elhadart egy Miatyánkot, egy Üdvözlégyet s egy Hiszek egyet, aztán rájött, hogy nem figyelt oda, újra kezdte, most már tagolva, de hangtalanul mozgó ajakkal. A Hiszekegybe belezavarodott, újra kezdte hát, emlékezetének roppant megfeszítésével. Keresztet vetett s hirtelen bele nyúlt a kalapba. A posztó-öböl mélyén egyetlen szálat érzett ujja. Körültapogatott óvatosan. A másik nincs. Kiemelte a gyűjtőt két ujjal.

A rövidebbet húzta!

Felugrott s belenézett a kalapba. A sértetlen hosszú gyűjtőszál a kalap belsejének egy szőr-foszlányához tapadva az izzasztó-bőr közelében lengett fönt. Jól meg nézte, ki akarta venni: a gyűjtőszál, amint hozzáért, leesett a kalap mélyébe. Kiemelte s hozzámérté az előbb kivetthez, csakugyan a rövidebbet húzta...

Kimondhatatlan megkönnyebbülés emelte örvendezésbe szívét... de pillanatra rá hangosan fölsírt s ököl-lel nyomta vissza torkába a zokogást, amely olyan keserűen áradt fel ajka felé, mint az okádék.

Aztán, hogy sírását visszafogta, mérhetetlen szégyenkezés fogta el: rongynak érezte magát, mint a hősködő, aki megfutott a döntő pillanatban s egy árok mélyén állati mód hasra lapulva várja a nélküle zajló ütközet végét... Alávalóság volt életét, Eljéna sorsát egy szálkás puhafadarabkára bízni... Méltatlan babona egy ilyen fellengző lélekhez... Ilyesféle gondolatok jártak a szíve és agya közt, mint mocskos condrájú követek, csak — sajtáságosan — egyre nem gondolt, arra, hogy sorshúzása eredményét épp úgy eldobhatja, mint eszközét.

Majd a kispolgári gondosság s valami ördögi gúnyolódás keverékével a csonka gyűjtőszálat aprópénz-tárcájába rejtette s a másikkal szivarra gyújtott. A kellemesen maró illatos füst jólesően facsarta el orrát s mintegy kapcsolva magát saját cselekedeteiből, útnak lendítette ezt a gyufaszálas, tébolyult Lányi Dinit a sorshúzásból sükségyszerűen kifejlő következmények lepergetésére.

Az első öröm, mint valami önfeledten gajdoló tenorista, akire rászakadt a ház és romjai alá temette, felfelsikoltott néha — a dal folytatása volt vagy halálhörgés csuklása? — a szégyenkezés üszkei s a mondhatatlan bánat egyre gyűlő, egyre hűlő pernyéje alól.

Ment, mint egy gép, mint egy óramű-agyú „robotember“, pontos-gondos tevékenységben, öntudatlanul. Cselekedeteit nem elhatározta előbb, hanem csak tudomásul vette utóbb.

A rúbeleket beváltotta az első bankban koronákra. Sok pénzt kapott. Milyen sok-sok korona ez a kevés rubel. Mily sok eshetőségre lehet felváltani egyetlen sükségyszerűséget!... De ezt józan elmével nem sokáig lehet bírni, mert az elme túlságos világossága hirtelen átfordulhat a téboly sötétségébe, csak egy kis villany-kapcsolót kell megfordítania az ördögnek az ember agyában. Az Akarat és Öntudat most két ellenség, le kell bunkózní őket!... S már bent is ült a vámházkörúti Szikszayban. A fél-szemű, fekete körgalléros kabátú Szikszay bácsi örökös virginijával szája szögletében épp előtte vonult el udvarias, kimért, méltóságos, mozdulatlan arcú fejbiccentéssel... Ennek az életében is tragédiák voltak... Ki kellett vonulnia a Nemzeti Színház bérházának földszintjéről, a híres „Szikszay“-ból, ahol gyerekkorában annyi jóízű tízórait fogyasztott el Arabella és Jászai Mari társaságá-

ban... És hogy is volt? Az öregnek a fia festő volt és öngyilkos lett? Az öreg úron nem látszanak a tragédiák nyomai... De igen, látszanak: az a furcsa, mozdulatlan arc... Dini fölhajtotta az előtte álló korsó sörét s nyomban másikat rendelt. A harmadiknál lassan-lassan megpuhult körülötte és benne a világ, a gondolatok és tárgyak hegyes szögletei letompultak s mint a Millet-képeken ezüstös hamu-köd borult mindenre s kedvesen fordult rózsaszínbe, enyhe vörösbe, lilába, mint a kedvelt Andrea del Sarto festményein. Evett is tán valamit, kiflit és ringliket, amikor hirtelen roppant éhes lett, pár virslit rendelt sajtban, de ezt már alig tudta legyűzni s az ötödik korsónál tekintete elhomályosult és mozdulatai bizonytalannokká lettek. Hazament, lefeküdt s késő délután ébredt, álomtól és alkoholtól tökéletesen tompa aggyal.

Aztán a magát sötétséggel álcázó füledt hőségben újra útnak indult. Elbolyongott a ferencvárosi pályaudvar rideg barakkjaiig, végigódalogta a körútakat a Boráros-tértől a Margithídig, átvágott Budára, megkerülte a Vérmezőt s az Alagúton és Lánchídon egy-egy két krajcáros tantusszal újra átváltotta magát Pestre, ahol hosszas keresgélés után végre elbújt a Duna-korzón szaladó villamos pályatesté alatt a matróz-kocsmában, amely a — ki tudja mért gyászos? — Viadukt-vendéglő nevet viselte.

Evett, keveset, ivott, sokat, s úgy érezte, egyéniségét sikerült alágyúrnia a fél-öntudat ragadós agyagjába. Sűrű lepedőket lengető szivarfüstje mögött üldögélt az egyre ölmosabb testi fáradtság és az egyre fokozódó alkoholos idegizgalom különösen kettő-egy állapotában késő estig. Akkor hirtelen fizetett s kilépett a rakodópartra. Pár lépést tett a Duna felé, amely úgy suhant szélesen, lomhán, mintha le akarta volna rázni magáról az augusztusi éjszakának és a parti fényeknek rosszkedvű csillogásán remegő, kéken opálos tükörképét. Megfordult a vendéglő felé: az ajtajában ott állt — úgy látta, figyelőn, szinte ugrásra készen — a kocsmáros. Elnevette magát s megindult a Lánchíd iránt a part közepén. Hátra-hátrafordulva látta, hogy a kocsmáros a viadukt fala mellett távolról követi. Nevetett, aztán megijedt a másik nyilvánvaló féltelmétől és sajátmagától s a legközelebbi lépcsőn felvágott a kivilágított korzóra. Pár nőt pillantott meg s mint éles fájdalom vágott bele a csók-vágy. Sietni kezdett,

szinte rohant — Gizella-tér, Deák-tér, Váci körút, Andrassy-út — az éjszakai dorbézolásokból jólismert két kávéház, a „Helvetia“ és a „Français“, az uccai lányok akkor híres tanyája felé, amelyek mint a készpénzzel fizetett csók két szomszédvára homályos golyó-lámpáikkal néztek farkasszemet a Nagymező-ucca egy-egy sarkán.

A Helvetiába tért be. Feketét rendelt és körülnézett. Alig egy-két lány. Köztük a Népszínház mögötti „Hazám“ kávéház egyik nevezetessége, a puella classica, akivel latinul lehetett társalogni. Eh, nem kell. Egyik se. Várjunk. De ebben a pillanatban parfüm-illat csapta meg, szoknya suhogott mellette s valaki az asztalához ült.

Rögtön megismerte, de úgy, mint ahogy álomképet a valóságban ismer föl az ember, a lélek meggyőződésével és a szem kételkedésével.

A vastag festék mögött is sápadt cigány-arc — megsoványodva, durvára taposottan az akaratlanul akart kékjektől — az öröm, a bánat, a szégyenkezés és a hirtelen hetéra-vágy különös, összetett mosolyával nézett ködös tekintetű szemébe.

— Nem ismersz meg? — kérdezte rekedten buja búgással a lány.

Feleki Mara! — pattant fájdalmasan a ki nem mondott válasz Dini agyában. Közelebb hajolt a lányhoz s csöndesen nem-et ingatott feje.

— Mara vagyok! Feleki Mara! — nevetett keservesen a lány, mintha csak jelentéktelen elfelejtett apróságot idézne a fiú emlékezetébe.

Nem, nem, nem lehetett kitérni az ijedelem és iszonyodás elől. Dini szíve összeszorult, gyomra megvonaglott: mingyárt rosszul lesz. Hirtelen fölhajtotta a maradék feketét.

— Hogy kerülsz ide? — kérdezte tragikusan.

A lány készakarva, eltérítő hangon, könnyedén felelt:

— Ide járok rendesen. Te most Pesten vagy? Mit csinálsz itt? Hogy örülök, hogy találkoztunk. Emlékszel? Én voltam a te kis piranód, a szeretőd...

— Mi lett belőled? — hangzott Dini sötét kérdése.

— Semmi! — nevetett kihívóan Mara. — Lány! Cigánylány.

Ebben a pillanatban egy vadászkalapos, fényesre kőfölt, de talpaszélén és sarkán sárga agyagtól sáros csiz-

májú pohos férfi lépett a kávéházba, megállt az ajtóban s Dinitől nem látva kérdően intett fejével Mara felé. Mara alig észrevehetően visszaintett, menjen hátra a toalett felé. A csizmás bólintott és hátrafelé indult.

Mara ugyanakkor hirtelen Dini mellé simult:

— Fizetsz egy üveg sört? ... És eljössz hozzám?

— Rendeld! — morgott, csak az első kérdésre felelve, Dini.

— Egy kicsit rendbehozom magam és szólok a kolléganőknek, hogy az éjjel már nem jövök be, tudod, az üzletvezető számontart bennünket — hadarta a lány, felugrott s szaladt hátra.

A toalettbe vezető ajtót takaró magas, redőnyös spanyolfal mögött már várta a csizmás:

— No, mi a'?

— Most nem lehet.

— Dögölj meg, mér?

— Az a fiatalúr, akivel ülök, segédrendező a Népszínháznál, talán szerződött a karba.

— Iccaka?

— Nézze, Dömötör úr, maga úgyis csak öt koronát adna...

— Ne te, ne! És hátha többet?

— Beszélnem kell vele! De beszélnem kell vele...

— Idehallgass...

S mialatt így beszélgettek, Mara izgatott suttogással, a csizmás mogorva mormogással, a spanyolfal mögött, Dini magához intette a főurat, fizetett, kísértalt a kávéházból, átrohant — a menekvés és a rossz vágy korbácsolta — a Françaibe.

A küszöbön majd letaposott egy magas, nagy csontú, nagy tagú szőke lányt, abból a szívós fajtából, amely otthon, az Alföldön, megmaradva parasztnak, a szikár, szögletes, tenyeres-talpas, korán vénülő menyecskéket adja, s amely, Pestre vetődve, az aszfalt mindent bíró, húsos, sokáig fiatal, egykedvű, üzletes kancáit szolgáltatja. Tökéletesen meg tud urasodni ez a fajta — külsejében, amely, mintha beleszületett volna, ékesít a legújabb divat, csak keze-lába marad meg, eredetét elárulóan, paraszti vastagnak s a lelke szikkad valami jellemző, durvult közönybe, amikor a homokpuszta kiábrándító, józanító ha-

tását az aszfalt szívzáritó munkája veszi át, hogy kiteljesítse.

— Hova siet? — kérdezte a lány félig sértődötten, félig ajánlkozón s cseppet sem kíváncsian.

Dini szembenézett vele. A szürke szemek közönyös hamuja alatt valami olyan furcsa egykedvű bujaság csilant, hogy Dini, mint hal a horgon, fennakadva rajta, szinte akarata ellenére mondta:

— Hozzád!

A lány nyugodtan visszanézett:

— De tizet kapok és három a szoba!

— Jó! — szólt türelmetlenül Dini.

— Itt lakom csak az Ó-uccában — szólt a lány kissé megfélemedve, hogy ez a gyöngö-szegény megjelenésű tacsó szó nélkül ráhagyta a szokatlanul magas tarifát, amelyet igényes öregek is csak nagy alkudozások után szoktak megadni. Bűnt szimatolt s ez csak érdekesebbé tette az ismeretlent. — Megyünk? — belekarolt Dinibe s vont a magával. — Hol volt?

— Kocsmában.

— Maga ivott.

— Eleget.

— Pesti?

— Az.

— Hivatalnok?

— Diák.

Erre a lány minden átmenet nélkül aljas szerelmi technikai ajánlatot tett s a mondatot egész meglepően azzal fejezte be, hogy a házmesternek egy korona kapupénzt adjon Dini.

... Jóval később, a hallatlanul rendetlen emeleti szobában, amelynek leeresztett, sárgult vászonfüggönyű nyitott ablaka mögött alacsony háztetők s elhagyott udvar csenevész pár fája, bokra sejlettek, a lány („Erzsi a nevem“, mondta az első csók közben), aki megérezte, tán meg is látta, hogy sok pénz van Dininél, sürgetve, szinte durván szólt rá a mellette fekvő fiúra:

— Nem akarsz aludni?

Dini, aki úgy érezte magát, mint a minden bajt, piszkot magáról lefürdeni vágyó, ha üdítő víz helyett mocskos szennygödörbe merül, kiszáradt, keserű torokkal томпán válaszolt:

— Nem vagyok álmos — s hirtelen elkezdte — miért? — féltetni a még nála levő pénzt.

— Majd elaltatlak — mondta Erzsi s önkéntelenül Dininek egy szék támláján lógó kabátjára pillantott.

Dini elfogta a rosszvillanású tekintetet s ezt gondolta: — Ki akar fosztani.

A lány, oldalt fekve, kívül, összehúzta magát kicsire s a hanyatt elterülő fiú szívetájára helyezte roppant tenyerét.

A gyilkosok keze lehet ilyen — gondolta Dini, lehunyta a szemét és nem mozdult.

Talán tíz perc múlhatott el így. A nagy tenyér súlya könnyült s egyszer csak nem volt sehol. Az ágy kicsit recsent. Dini alig észrevehetően apró rést nyitott a szemén. A lány ott állt a kabát mellett s éppen utána nyult. Dini oldalt dobta magát, mint aki most ébred. A lány ránézett, gyűlölködőn, majd hirtelen ijedten. Mozdulatát azonban nem rántotta vissza, megfogta a kabát szélét s zavartan szólt:

— Jó szövet.

Ekkor vették észre mindketten, hogy kivilágosodott.

— Jé, reggel van — mondta tárgyilagosan a lány s ment felhúzni az ablakfüggönyt.

A szteppék éjszakai didergéséből fullasztó forróságba ködösödő augusztusa rosszkedvű pusztai józansággal lépett a szobába.

Erzsinek új ötlete támadt:

— Kártyázzunk! — s már ült is az ágyon meztelesen, amelyből kitúrta Dinit, lábtól, s keverte a hirtelen előkerült mocskos lapokat. — Huszonegyest, jó? Mennyivel adod a bankot?

Dini észbe kapott: ez most kártyán akarja elnyerni a pénzt, amit nem tudott ellopni. Szó nélkül fölkelt és öltözni kezdett. A lány csalódottan, dühösen, tehetetlenül nézte, kezében a kártyalapokkal, lelke és teste teljes lemeztelenítettségében.

— Unalmas pasi vagy! Mi van veled?... Külömben ne mondd el nekem, nem vagyok kíváncsi, mindenkinek a maga baja...

Dini tizenhárom koronát leszámolt az asztal-szélre.

— Köszönöm, apukám. Most hova mégý?... Külömben mi közöm hozzá? Szervusz.

Dini már az ajtónál volt, percere visszafordult:

— Szervusz! — mondta tompán s kilépett a szobából.

A lány egy darabig hallgatózott, aztán gyorsan mosdott, öltözött, kimegy a Sósfürdőbe, nem jön haza, csak másnap reggel a Françaisból, ne találja otthon a rendőrség, ha keresné, mert ez a fiú biztosan sikkasztott vagy inkább gyilkolt...

Dini pedig valóban sikkasztott, önmagát sikkasztotta el sorsa elől; valóban gyilkolt, a szerelmét gyilkolta meg... s ment-ment a lila párás pesti reggelben kiismerhetetlen lelkének ismeretlen uccákat keresve, sokáig, álmosan és álmatagon, megsemmisülve s mégis fájó valóságban, egyetlen világos gondolat nélkül a homályos gondolatok zsúfolt tengerében, míg végre dinnye-rohadástól édes illatu mellékuccákból kijutott a körútra az Üllői út sarkán.

Halálosan fáradt volt. Főlnézett egy ház falára. „Valéria kávéház“. Bement. Kávét rendelt. A fiatal test, fedve és kigúnyolva minden lelki nyavalygást, már mohón kapott a ropogós zsemlye után, az első kortyok melegen árasztották szét benne az enyhe táplálékot, amikor keze szórakozottan nyúlt az asztalára helyezett reggeli lap után s tekintete ködösen kapcsolódott az első oldalon plakátosodó óriás betűkre... mi ez?... Istenem!... a bús gátlás jégtorlasza megvasadt benne s élete megduzzadt hullámai utat találva zuhogtak tova... szíve összeszorult... a falat lefordult hirtelen eltikkadó inyeről... olvasott, de nem látott... letette az ujságot... tenyerét homlokára szorította és tátott szájjal lihegett, mint a szívrepedésig hajszolt vad...

A pincér állt meg előtte:

— Rosszul van a fiatal úr? Talán egy konyak?

Dini bólintott:

— Igen. Talán a gyomrom.

— Nem tetszett sok görögdinnyét enni az este? Mert én, kérem, soha sem eszem görögdinnyét, 92-ben én is megkaptam a kolerát, majd elpatkoltam, azóta nem eszem, csínyján kell bánni a dinnyével, de hozom a konyakot.

Mig magába nem döntötte a maró italt, nem is mert Dini az ujságra nézni, aztán is csak félve nyult utána.

...Nem! Nem lehet! Ebbe bele lehet örülni... Mi

ez? Gúnyos isten ócska játéka? Ügyetlen mentő mozdulata?... A jóslat!... Önmagának haruspexe!... Az igazmondó gyufaszál!... De nem, semmi! Egy biztos. Nem ment el! Nem utazott el! Itt van! Itt!!! S a veszedelem másutt van. Megmenekült! Megmenekült!! Megmenekült!!!

El is nevette volna magát, de pontosan érezte, hogy ha fölnevet, megbolondul. Nem, nem! Csak fel nem kacagni, mert azzal a kacagással átváltja magát a józan-eszűek bolond világából a bolondok módszeres zápuftságába.

Még tornyosodtak kissé a hullámok, csobogva örvényt vertek, pattant pár tajték-taraj, aztán szélesen elterülve, simultan siklottak tova...

Olvasni kezdett...

Forradalom Oroszországban

Ez volt a cikk címe, amely arról szólt vészharangkongású bevezetésben, a lap egész szélességén végigszaladó alcímekben, zavaros és mégis világos, egymásnak ellenmondó, de mégis egyértelmű, vad igyekezettel riasztóvá tipografizált, folyó- és dült- és vastag-betűs táviratokban, hogy orosz földön kitört a vasutisztrájk, a forradalmi erőszakoskodások első, félelmes megmozdulása, a vonatok mindenütt megálltak, az utasokat kikergették a kocsikból, a cár roppant birodalmának élete megbénult, összeütközések, vér, ököl és szurony, anarchista munkások, nihilista diákok, vér és szurony és újra vér...

Nem is olvasta tovább. Lássuk csak, kezdett gondolkodni, ha ő elutazik Pestről a kiválasztott vonattal, Bécs, Krakó, ekkor ér Granitzára, határállomás, mikor álltak meg a vonatok? „Kérek egy európai menetrendet!” Igen, még Granitza, érkező, induló, nulla óra, hány perc ez? akkor eljutok egészen, tovább menve, várjunk csak, Varsó, Szentpétervár, Granitza induló, nulla óra... eljutok, hajnalban Sombkowizy, Zabkowice, mi ez? egy ronda lengyel falu...

S most elképzelte magát Lányi Dénes, másodéves bölcsészettanhallgató, magyar-francia szakos alapvizsgás tanár-, Napoleon- és Petőfi-jelölt, amint ott áll egy ijedt, koszos lengyel falusi állomáson a szteppék augusztusi kö-

dös, didergéséből vad hőségbe forrósuló hajnalában, nem tud sem oroszul, sem lengyelül, zsebében véres verejtékének százegynéhány rubelje, szétnéz és nem tudja mihez kezdjen... a távolban pedig messze, délen nagyí és Arabella zokog, fent északon Eljéna sikolt fel s közbül, Pesten, egy hűvös teremben a szakállas orosz úr sima mosollyal gúnyolódik: „Egyel kevesebb vagy több diák, mi?”

Szörnyen megrettent, most rettent meg csak igazán, mint a Bodeni-tó lovasa. Megrettent az elmúlt veszélytől, amelyből megszabadult, meg a sors gúnyosan hideg játékától, hogy minden egy gyufaszálon mult, aztán kezdte összerakni a mozaikot, amelynek utolsó kockája a sors-húzás volt: névtelen nyugtalansága, a nagyí aggódo tekintete, az orosz követség véstjóslo hidegsége, a szakállas orosz úr gúnyolódása és a fagyos udvariasságba takart gyűlölete (mért gyűlölte az ismeretlen magyart? talán arisztokrata, akinek minden diák anarchista, a proletárt?), a lakáj levele, ó igen, most érti, az az operettjelmezbe bujtatott orosz proletár forradalmár, aki elvtársainak akart üzeni vele... Hirtelen, az érzelmek furcsa visszájára pattanásával mérhetetlen hálát kezdett érezni a követségi oroszok, Mara, Erzsi iránt, ők térítették el útját a szakadéktól, figyelmét önmagáról, szeretett volna tenni valamit értük, legalább visszazaladni a nagy szőke lányhoz és kártyázni vele, hadd fossza ki, de aztán hirtelen lelohadt lelkendezése: itt nincs visszaút, még Erzsihez sem, sem Marához, sem a követségre, sem Eljénához, megmenekült a veszedelemtől, kikapaszzkodott a szakadékból, amelybe csak, istenem, *csak* jövője hullott belé, mint egy szíjjaszakadt hátizsák a sziklamászó turistáról... megmenekült — a semmibe!

A legközelebbi vonattal hazautazott Kolozsvárra.

Eljénának rövid levelet írt, hogy az ujságokból aggasztó híreket olvasó anyja és beteges (mért hazudta ezt?), nagyon öreg (újabb hazugság!) nagyanyja kívánságára lemondott a szentpétervári útról s most olvassa ő is az oroszországi zavarokról szóló híreket, reméli, Eljénának nincs semmi baja, kedves édesanyjának sem, akinek kézsókját küldi s majd jövő nyáron látogat el hozzájuk... hazugság, hazugság, hazugság ez is!

Levelére nem kapott választ és soha sem tudta meg,

az orosz vagy osztrák cenzúrán rekedt-e levele vagy Eljénát baj érte (melyik párton áll? fehér vagy vörös?) vagy sértődötten, megvetéssel, egyszerűen nem válaszolt a gyámoltalan, hazug dadogásra.

Arabella és nagy kitörő örömmel fogadták az ő „józan“ fiukat, elhalmozták apró szegényember-figyelmességekkel, a tej minden fölét az ő kávéjába öntötték, szinte éheztek, hogy ő zabáljon s ha írt vagy olvasott, suttogva beszéltek és lábujjhegyen jártak. Dini úgy tűrte a kényeztetést, mint rühes macska a simogatást: a leggyengédebb mozdulat is fájt neki s mennél gyengédebb volt, annál inkább... és szeptember közepén kiégett lélekkel mint egy tragikus, aszott felkiáltójel lüktetett vissza Budapestre.

VI.

Szentpétervár és Gugh üzen

A megszokott édes pesti őszt — ezüsttel szűrt lila ködeivel, mustos, barna-sörös kiskocsmahangulataival a hervadó lombok alatt, az utak gránit-köveit ütemesen csattogtató fiakker-ló patkókattogatásával — meg-megújuló eső-özön fojtotta méla lucsokba, amely elől menekülni kellett... de hova? S menekülni kellett önmagától is, Eljéna megcsúfolt emlékeitől is, eh, az egész élettől. Dini minden útja menekülés volt. Eljénától Sárihoz menekült, az elképzelt szemrehányó tekintettől a szemébe kapcsolódó rajongó, izgatott pillantásba, az elrúgott valóságtól a szinte testetlen lelkendezésbe. Újra jöttek az ófrancia-olvasások, a Paolo és Francesca jelenetek, amelyek azonban sohasem csaptak át csókba, mint Dante két híres szerelmesénél, hanem „ha aznap nem olvasának többet“, egymás kezét fogták s a tébolyig táguló szemük pillantásán bocsátották egymásba révült lelküket. De ettől a gyötrelmesen édes játéktól is menekülni kellett folyton, de megint csak a valóságtalanságba, az életbe, amit más képzelt el, tettekbe, amik szavak, érzésekbe, amelyek csilingelő, susogó jelzőkké ötvözötten csillogtak, viharos valóságokba, amelyek csak egyenesen nyomtatott betűsorok: a könyvbe. Mérhetetlen tömeget olvasott ekkor össze Dini, főképp franciát végig mind, ami kezeügyébe esett a Chanson de Rolandtól Verlaineig s a nagy kórus zengésében Baudelaire volt mindig a refrén.

Mikor aztán az elvesztett orosz Héloïse s a jelenvaló

testiségében csak még lelkibb Sári-Héloïse között tökéletes árnyék-életű Abélard-rá szublimálódott Dini (ő, Abélard legalább ismerte a test féktelenségeit is!), a sötét lelkendezés villamosárama fényből hirtelen hővé kapesolódott át s Dini rohant — szombatonként, mert filiszter XIX. századi keret fogta ezt az időtlen időkben ágáló trubadúr-létet — hajlandó pajtással, többnyire csak kettesben, mert most minden vonatkozásban ez volt a formája, ital, fizetett csók olcsó valóságába meríteni ezt az asztrál-révületet.

Különösen egy kollégista pajtással melegedett össze, Krutér Ferenczel. Annak is volt valami tragédiája, férjes asszony szerelme, sok beszélni és hallgatni valója. Bevették magukat — kellő sörözés után — valami rozszant, néptelen kávéház keskeny ablak-páholyába, itták egyik groggot a másik után töméntelen cigaretta szivása közben. Az első poharat végighallgatták, a második közepén elkezdtek beszélni, egymást kínálva az asztalra nyitott lelkükből sebekkel, mint az asztalra nyitott tárcából cigarettával. Órákig eltartottak ezek a meddő kirándulások egymás tragédiájának barlang-rendszerébe, aztán az emlékek felgyújtották a grogg lángján az ó-bölcs lelküket takaró mégis fiatal testeket, amelyeket a harmadik pohár már megszabadított minden sötét problémától s kissé bizonytalan lépéssel, túlfokozott vidámsággal, dalolással lódított útnak a mindenrendű tragédiák jutányos csóktemetői, a nyilvános házak felé.

Kissé összetett volt Dininek ez az új élete. Eljéna romjain Sárít építgette, mint a középkor riadt polgára római kövekből gót katedrális s feldisziperte mindazzal a kétes értékű szellemi kincessel, amelyet tanulásból, olvasásból bányászott ki lihegve, s ahogy a középkori kőműves rá merte és rá tudta lopni a katedrális cifráiba a mérész meztelenségeket és tenyész-durvaságokat, úgy ő is helyet talált rajongása tornyain kendőzetlenül kifaragni lupanar-emlékeit; de agya-lelke gazdagodott, egyszerre mindent vállalt és megértett, komolyan szerelmes lett Sáriba s annál inkább, mennél több hetéra-valósággal tudta összemérni légies szerelmét.

Férfi-átok a teljes testi-lelki, nővel együttzengést elmentés két úton találni meg, de a férfi-csóknak ez az egyébként ronda megalkuvása néha oly pontos arányban

sikerül, — különösen, ha a lelki nő még igazán csak lelki — hogy az ember a lupanarból minden salaktól megtisztított, tehát annál rajongóbb lelket visz lelki szerelméhez, viszont az égi-légi nőtől az örök nő, a női lélek megbecsülését viszi a lupanarba — itt is, ott is szégyentelenül.

Dini nem tudta, de érezte, hogy a valódi férfi boldogságot akkor fogja megtalálni, amikor Sáriban — feleségében — összetalálkoztathatja lelki rajongását a testi tobzódással s ez a várakozás olyan televény volt, amelyből kihajtott a nagy szerelem... életében újra vagy először?

Egyre inkább azt érezte, hogy először.

S mivel már benne tökéletes egységbe forrott a lelkendezés és a tobzódás, a világba is egységesen vetítette ki; bizalmas italozásokon nyakló nélkül szavalt Sári dús lelkéről s átmenet nélkül a lupanar-kéjek dús részleteiről. S ha ilyenkor próbált társai némikép meghökkenve, tán undorodva is, néztek reá, eszébe sem jutott önmagát kárhoztatni, hanem ő is meghökkenve bámult vissza az együgyűekre, akik ilyen egyszerű dolgot sem tudnak megérteni.

Egy délelőtt — mint annyi másszor is — az egyetemi könyvtár sarkán várta Sáriját, hogy valami Beöthy- vagy Alexander-órára kísérje, feltűnő derűlten és komolyan.

A kis gömbölyűcske lány — mily apró, dundus kezű s nagy, örvényes fekete szemű! — úgy toppant eléje, mint maga a várakozás és az ígéret.

— Most megmondom magának — ezzel köszönt Sárira.

A lány fölnézett Dinire (csak ő tudott ilyen hüen nézni!):

— Mondja, Dini! — s e két szóban benne volt, hogy tudja, mi következik.

A tételeji szemerkélő havas-esőben, amelyben aprók voltak az alig érezhető esőcseppek s névjegy-nagyok a rögtön elolvadó hópelyhek, a lány elé állt s lenézett rá fekete barlang-szemén keresztül nőisége legbelsőbb testi szentélyébe. Egyszerűen mondta:

— Jegyesem vagy!

Sári mongolos, sárga arcán gyönyörű boldogság nyílt szét. Egyszerűen szólt:

— Az vagyok!

Aztán egymásnak dőltek vállal s egymást nézve indultak lassu lépéssel az egyetem felé.

— Tudom, szegény vagyok s nevem csak az anyám neve, de valaki akarok lenni, leszek valaki, ha az enyém lesz! — mondta Dini.

— Harcolnunk kell, de majd én fogok harcolni helyetted is.

— Én vasárnap szólok — mondta szilárdan Dini.

— Nem! — mosolygott révülten Sári — oly szép ez a titkos jegyesség. Majd újév után. Nem is lehet előbb.

— Pár nap múlva kezdődik az egyetemi szünet, megyek haza Kolozsvárra s egy hónapig nem foglak látni.

— De fogsz — nevette Sári. — Jenő bácsiék birtokán bál lesz karácsonykor, meghívatlak, meghívnak úgyis — javította ki magát — s aztán én is Kolozsvárra megyek két hétre. Sokat leszünk együtt, majd még terhedre is leszek.

— Légy! — mondta Dini s lopva bele akart karolni Sáriba.

— Juj, vigyázz, a kollégák meglátnak. Most még titok. Aztán Fabiánkán, a Jenő bácsiék birtokán majd lesz időnk, szépen megbeszélünk mindent, bútort, huzatot, függönyt, én szeretem a könnyű csipkefüggönyt s a bíborbársony mély karosszéket, amelynek a mélyén úgy össze tudom húzni magamat, mint egy mongol cica... aki már vasárnap nem is lesz Pesten, csacsim.

Dini ijedten:

— Elutazol? Szóval...

— Szóval, jegyesek vagyunk — mosolygott boldogan Sári — fontos a többi? Vágj komoly arcot, itt vagyunk a Beöthy-terem előtt, ne ülj mellém, csak nézzük egymást, de nem nagyon messziről, mert rövidlátó vagyok... s a tied. Kapsz meghívót!

Ezzel lopva megszorította Dini maflán lelógó kezét s besuhant a nagy amfiteátrum-szerű kupola-terembe, ahol Beöthy Zsolt esztétika óráját tartotta roppant hallgatóság előtt.

Dini és Sári úgy ültek le egy padkaréj két sarkán, hogy távolról s mégis közel lássák egymást. Nézték is egymást szív és szem káprázataig s összefonódott lelkük elragadtatva úszott Beöthy halk szavainak kellemesen csobogó finom áradásán. Aztán a végén nagyot lobbant

Sári tekintete, mint a beteljesülésben . . . Mire Dini felkászolódott a hirtelen zajossá élénkült hallgatóság soraiból, Sári már eltűnt.

Lányi Dénesben halkan duruzsolt a boldogság s szinte őrtült, hogy a jelenlét folyton változó benyomásai nem zavarják a legnagyobb benyomást: furcsa eljegyzésüket a Ferenciek tere sarkán.

Filologizáló bogarászásra szokott agya elkezdte gondolatban „fölcédulázní“ a helyzetet s akárhogy rakta össze az események gondolati cédulácskáit, mindig csak egy volt a végső következtetés: boldog, Sári lelkébe szerelmes, szinte testetlenül, jövője a becsült Herendi Zoltán s a nagy Homonnay Jenő összeköttetéseinek vonalán fog kialakulni, a tudós könyvtárigazgató s a világhírű heggedűművész befolyásosságának biztos árnyékában, ez a házasság meg fogja váltani a multtól, származása még mindig gyötrő emléktől, a zsoldon élő kispolgár szintjéről erőlködés nélkül kerül föl a dsentriből sarjadzó, arisztokratákkal komázó vagyonos nagypolgárság, a „haute bourgeoisie“ finom színvonalára . . . S hogy adjon hálát az Istennek, hogy mindezért nemhogy nem kell eladnia magát tenyészlakájként, hanem még ráadásul az igaz szerelem legfőbb ajándékát is megkapja?

Csak két homályos pont volt a jövő e ragyogó tükrének villogó síkján: az egyik tisztázatlan félelem, a másik maró szégyenkezés. Szégyelte, hogy minden értesítés, magyarázkodás nélkül egyszerűen megszüntette életében Eljéna létét, alattomosan elárulta, struccként bedugta ostoba fejét ebbe a hirtelen — vagy talán nagyon lassan, még a kolozsvári táncórákon? — támadt nagy szerelembe, s még csak arra sem méltatja a „princesse lointaine“-t az ő vadembere, hogy vademberhez illően valóban elrúgja magától egy levelezőlapra firkantott brutális búcsúüzenettel. Szóval, ezt még meg kell valahogyan oldania, ha nem akarja ezt a szégyenkezést tovább hordani magában, mint ijedt pesztra valamelyik baka-szeretőjétől kapott méhbeli magzatát. De meg kell oldani a félelem esomóját is. Vajjon az, ami homályosan munkál benne napvilágra kívánczozva, írói ábrándja, lázadás az Arany-és Jókai-epigonok ellen, a műparaszt, a szalonkabátos, kiegyezéses, a németiségért lelkesedő középutas magyarság ellen, megvalósítható-e Herendi Zoltán oldalán, a „hivata-

los Magyarország“ kellős közepén? Nem kényszerül-e az epigonok epigonjává, ferencjózsefes ódák vagy olajjal szagtalanított realizmusban fogant enyhe „urambátyám“ novellák fehércamásnis, monoklis, esetleg tán ranceszó szerzőjévé?

Eh, szégyen és félelem, mind a kettőt megéri a Sári-ban való mérhetetlen boldogság. S a szerelem nem üzlet, ne alkudozzunk!

Sári úgy utazott el, hogy nem is találkozta, s Dini a szerelméért mindent vállalás boldogságában élte gondolati előlegekben a jövőt.

Ekkor történt — hétfőn kora délután, — hogy mikor lejött az ebédlőből, az asztalán egy levelezőlapot talált.

Orosz bélyeg. „Monsieur Denis Lányi“.

Eljéna írása!

Megfordítja a lapot. Közönséges postalevelezőlap. Rajta csak ennyi:

Je me marie

Hélène

Mint maradozó sortűz, úgy pattant el egymásután lelkében félelem, döbbenet, sértődés, csalódás, értetlenség... Mi ez?

Mikor a lapért nyúlt s a címzés siető betűit fölszívta szeme, úgy megijedt, hogy görcs állt a gyomrába, le kellett ülnie, „je me marie = férjhez megyek“ falta magába aztán riadt tekintete... á, elárult! engem! engem!!! a „mon sauvage“-t a kis várni nem tudó, miféle csókon sürgősen felgyulladt úri orosz lotyó?... a költőt múzsája levelezőlapon értesíti, hogy halaszthatatlan bujálkodásra más férfi hitvese lesz!... hitves? ... de ki? hát mi? honnan került elő ilyen hirtelen ez a férfi, a vőlegény?... csak úgy máról holnapra nem lehet férjhez menni... ez az árulás már régóta készülöben lehetett... őt várta Szentpétervárra s talán már azalatt kínálgatta kíváncsú testét másnak... áhá... (hirtelen feltolngtak emlékeztében a neuchâtel-i férfiak Heléna körül: az öreg Max Dessoulavy és gúnyos szónoklata azon a szörnyű

avenchesi kiránduláson, az egyiptomi Ali, aki állítólag esókolózott Eljénával, a bolgár Musanov, aki majdnem erőszakot követett el rajta, a szép görög Dipalatakopulosz, akinek a szeretője lehetett, a hallgatag skót tanár, Macneill, akivel gyaloglás közben veszekedett) áhá!

Hangosan föl kacagott.

A néptelen szobában idegenül hangzó saját nevetésére aztán magához tért, minden kellemetlen érzést kidobott lelke röppenni készülő léghajójából, amely egyenesen suhant fel — szinte a zúgását is hallotta, vagy csak fülében zúgott az erőszakosan áramló vér? — a költői igazságszolgáltatás, a tedeumozó boldogság egébe.

Eljéna árulta el, nem ő Eljénát. Szíve, agya, sorsa, szerelme örökre Sárié.

Leborult az asztalára s mint kisdíák korában, ha valami fenyegetőtől szabadult meg, gyermekes sietéssel az ítatóspapírjába suttogott egy Miatyánkot, egy Üdvözlégyet s egy Hiszekegyet.

Aztán pártfogóan megmosolyogta magát, megnyugodott s szégyenkezés és félelem nélkül teljesen átadta magát a boldogságnak.

Eljénáról pedig többé sohasem hallott.

(Soha? Harminc kemény és zsúfolt esztendő után, már más pályán, más házasságban, a világháború s a rákövetkező zavarok után Párizsból jött egy levél: emlékezik, látni szeretné. S Dini, éppen egy váratlan párizsi út küszöbén, nem is felelt a levélre s Párizsban nem kereste fel.)

Boldogság! Milyen álomszerű valami, súlyos valóság és megfoghatatlan ábránd egyszerre. S most teljesen zavartalan, és biztató, mint országút vándorának egy hirtelen nyíló faszor, mélyén a komoly-barátságos udvarházzal, ahol — tudja — szeretettel várja a biztos jövő, amely megváltja minden kétségétől s élete annyiféle tragikumát egyetlen békében oldja fel.

Irt haza, mikor érkezik s jelezte, meghívót fog kapni Fabiánkára, Homonnayék családi báljára, ahova okvetlen elmegy. Anyja ilyen levélre nem szokott már válaszolni s most válaszolt: pár sietős szó örömukről, hogy Dini hazamegy, egy szó se Fabiánkáról, aztán a következő sorok:

„...szegény Dini bácsi hirtelen meghalt. A lapban olvastam s nagyí a sikoltásomra beszaladt a konyhából. A lap igen szépen írt róla. Már akartam rohanni a postára, hogy még próba előtt feladjak egy sürgönyt Gughra, amikor jött a postás és Veronka levelét hozta. Egy reggel holtan találták szegény jó Dini bácsit a szobájában. Írj pár sort Veronéknak. Nagyon megsirattam. A többit majd szóval...”

Dini magábasüppedt komoran, aztán meglepve vette észre, hogy csak megdöbbenést és ingerültséget érez, fájdalmat vagy gyászt semmit. Tagoltan, de suttogva mondta maga elé: — Meghalt az apám! — s egyik szónak a valóságát sem érezte. Meghalni még nem látott senkit s aki testi tett szerint apja volt, vele szemben sem ezt a nevet, sem a velejáró méltóságot nem viselte. Az apa emlékét körülvevő gyász természetszerűen nem illethette meg azt, aki neki csak „bácsi” volt, annak is távoli, inkább közönyös, sőt bizonyos vonatkozásokban ellenséges. Igen, csak megdöbbenést és ingerültséget érez. Megdöbbenést azon, hogy valaki egyszerre csak minden előzetes figyelmeztetés nélkül kilép az élet bolondul kínos komédiájának szereplői közül: játsszák a megmaradtak az ostoba darabot tovább önélküle, ahogy tudják. Ingerültséget azon, hogy mikor így kitárult előtte a boldogság kertje, a „bácsi” annyi közönyös vagy gonoszindulatu tette után most halála fekete kövét dobja be a kerítésen túlról gyönyörűséges virágágyaira. Aztán a megdöbbenés és ingerültség kusza hullámai egymásba áradtak s elvegyültek, elcsitultak valami jóakaratóúan lenéző, pártfogó sajnálkozásban, hogy ime, szegény „bácsi” sem élni, sem halni nem tudott rendes emberek módján. Élete sok gyávasága után halála is gyáva volt. Szegény „bácsi” a paraszt sarjaknak tudott apja lenni, neki, a tudomány és irodalom komoly reménységének nem. Ilyen tévedés! Szinte megmosolyogni való.

S Dini arca csakugyan kínos mosolyba torzult.

Ez volt gyermelyi és sándori Szillángthy Dénes gondolati Halotti Beszéde elrúgott édes fiának, Lányi Dénesnek kis megzavart agyában.

Aztán jöttek a megoldást váró kérdések. Mit jelent az anyja levelében, hogy „a többit majd szóval”? S mi van az örökséggel, amit neki a kórházban olyan határozottan megígért a „bácsi”?

Ezekre egyelőre nincs felelet.

Gyászolni is kellene. Hisz apja volt. Külön ruhát csináltatni nincs pénze s ha volna is, mit mondana a kérdezősködőknek? Azért, hogy életet adott neki — mit adott egyebet? — most vágja magát gyászleplekbe? Meg sem érdemli. A fiú gyászára méltatlan az apa. Szép kis dolog. De ő jobb lesz apjánál.

S mintha temetést kísérne, elment a családi lap kiadóhivatalába azért a számért, amely megemlékezik róla. Hosszas keresés után találta meg a rövid beszámolót a hírek között. Kifizette a példány árát, a lapot zsebébe dugta s ment haza. Otthon gondosan kivágta a pár soros hírt, maga elé tette a falatnyi papírt és tízszer is elolvasta:

— Szillánghy Dénes meghalt. Tatáról jelenti tudósítónk: Gyermelyi és sándori Szillánghy Dénes földbirtokos gughi pusztáján hirtelen elhalálozott. Az elhunyt, aki rokonságban volt az összes nevezetesebb dunántúli dsentri-családokkal, legfiatalabb fia volt a 48-as Szillánghynak, kinek elnöklete alatt mondta ki a debreceni országgyűlés a Habsburgok detronizációját. Dénes a jogi pályára lépett, ügyvédi oklevelet szerzett, de irodát nem nyitott. A nagyműveltségű fiatalember pesti jogász korában egyik vezére volt a 80-as évek aranyifjúságának. A kitűnő társalgó, remek táncos ifjú tanulmányainak elvégzése, vidám és zajos pesti évek után visszavonult családi birtokára, Gugh pusztára, ahol haláláig gazdálkodott. Az elhunytban Szillánghy Béla, a jeles franciabarát ellenzéki politikus testvéröccsét gyászolja.

Egy élet! Aminek hirlapi fölméréséből nem maradt ki egyéb, csak — az élet: tragédiája s a komédiába fuladó tragédiák sorozata, amit ez a lobogásból hirtelen parlagi gavallérságba szottyánó élet — külön tragédiája —

elindított. Dini tudta, hogy a bácsi pár vidám pesti éve alatt 60.000 forint adósságot ivott, kártyázott, táncolt és nőzött össze magának s az élete aztán Gughon csak úri bőjt volt paraszt szeretője mellett, aki most bizony özvegy gyermelyi és sándori Szillánghy Dénesné nagyságos asszony, a Kadisa Veron.

Szegény Dini bácsi, kár érte, életéért és haláláért s ivadékaikért!

Kolozsváron szörnyű hír várta Dinit.

— Anyám, kérem, mért írtad „a többit szóval”? — kérdezte az első lehető alkalommal.

Lányi Arabella elkezdett könnyezni, aztán trombitálva fujta az orrát, mint jelenésre menés előtt az öltözőben szokta.

Nagyi az ismerős hangokra bejött a konyhából és hasán összefonva két görcsös kezét, tragikusan várt.

— Nem olyan egyszerűen halt meg — szólt szeliden Arabella.

Mindnyájan hallgattak.

— Mér nem mondod meg? — fakadt ki végre a nagyi. — Bolondul élt, bolondul halt meg, istenbocsá!

— Talán...? — sáppadt el Dini.

Arabella bólintott s újra sirni kezdett.

— Hát mondd meg, mondd meg — sürgette nagyi.

— Ó maga... — suttogta Arabella.

Dini agyában felpattant a szó s akaratlanul ki mondta:

— Öngyilkos lett!

Arabella hangosan felzokogott.

— Öngyilkos! Öngyilkos! — legyintett haragosan a nagyi és kiment a konyhába.

— Nem bírok a nagyival — eresztette le ernyedten két karját Arabella, mint leghatásosabb színpadi jeleneiben. — A Veronka megírta. Reggel be akartak nyitni a szobájába, nem lehetett, nyomni kellett az ajtót s belül a kilincsen, szinte ülve, ott volt felakaszt... — Arabella szája eltorzult s újra zokogott, de most már halkán, nehogy a nagyi meghallja, aki az utóbbi napokban igen ingerült volt s különösen Arabellára haragudott, miért? — borzasztó, az a magas ember, a kilincsen, már majdnem ült a földön, pakoló spárgával, négyszeresre fogva... és senki sem tudja, miért.

Kint nagyot sercent valami a konyhában, nagyí haragjában biztosan vállon taszított egy fazekat, amely sértődötten odébb esúszott a platnin s marakodva visszaloccsantott fortyogó tartalmából egy kanálnyt, amely mérgesen nagyot sercent s gúnyos gózzé változva elillant.

— Bűdös fazék! — hangzott be nagyí mormogása, majd nyomban rá éles kiáltása: — Arabella, elkésel a próbáról.

És Arabella megadással felkelt, megcsókolta Dinit, megtörölte szemét, vette bunda-köpenyét, amelyen két nyílás volt oldalt, hogy karját, ha kell, kinyujthassa rajta, összefogta magán belülről és elment:

— Szervusz, mama!

— Jó! jó! — hangzott be a konyhából a különös fogadjistén, majd kisvártatva: — Te fiú, gyere csak ki, nem hagyhatom itt ezeket a gazember fazekakat.

Dini kilépett a konyhába s leült a fűszer-raktárrá változtatott kis fekete ládára a kellemes zsír- és hagymaillatos párás melegben. A háromtagú kis család józan elemei gyűltek össze.

— Gyász, gyász — mondta a nagyí tárgyilagosan — az ember szíve nem kő, de az is bizonyos, hogy itt valami nincs rendben. Mit mondott neked akkor a kórházban?

— Azt mondta, nagyí, kérem, hogy rólam gondoskodott a végrendeletében.

— Ez az! — csapott le nagyí. — Hát nincs végrendelet. És egy krajcárt sem találtak a te nevedre a vert-hájmikasszában.

— Honnan tudod?

— A Veronka írta. Nem tiszta dolog... Kelj föl egy kicsit a ládáról, paprikát kell kivennem... Így!... Viszsaülhetsz.

— Nagyí mit gondol?

— Megfojtották és a végrendeletet ellopták — szólt nagyí egyszerűen.

— Hogy gondolhatsz ilyet? — mondta Dini, nem is annyira megrökönyödve a szörnyű gyanún, mint inkább megdöbbenve azon, hogy ha gyilkosságra nem is, de végrendelet-ellopásra maga is gyanakszik, bár ezt a sejtést eddig nem engedte tudatossá válni magában természetes

gyávasága minden, megoldást sürgető, de megoldhatatlan probléma előtt.

— Úgy gondolom, ahogy van — szolt a nagy, érelyes mozdulattal lökve be a felcsipett paprikát egy lábosba. — Te nem olvasol ujságot? Mindennap van ilyesmi a lapban. És aztán? A Kadisa család nem velszi herceg.

Ebben igazat kellett adnia a nagyinak, mert a Kadisa család csakugyan nem volt velszi herceg. Majd utánnanézés egyszer a dolognak. Mikor, miképpen, azt nem tudja még. Majd!

Addig is, mint hirtelen kerekedő szélben a vándor, szorosabbra fogta magán boldogság-köpenyegét, amely védően árasztotta körül azzal a meleg tudattal, hogy nincs mult, csak jövő Sárival, aki megváltja minden „volt“-tól a ragyogó „lesz“-szel, ami lassan, de biztosan fordul, íme, jelenné.

Megérkezett tudniillik a várt meghívás a fabiáinkai házibálra, amelyre egy áprilist játszó januári reggelen tömött bőrönddel és telt szívvvel utazott el boldogan.

VII.

A fabiánkai bál

Négy kollégista volt hivatalos. Ő meg Góth Bandi Kolozsvárról jöttek, a gazdag Golumba József Pécsről, a szikár Sartoris Miklós Győrből. Levélben beszéltek meg a találkozót a Keleti pályaudvarra, ahonnan együtt mennek már négyen Hatvan felé Fabiánkára.

A pályaudvar sörözőjében találkoztak — őszinte meglepetéssel. A kollégiumban nem igen látták egymást másképpen, mint otthonkának viselt elnyűtt, foltozott vagy enyhén rongyolt kiskabátban, afféle tanár-proletár egyenruhában. S most Golumba elegáns sport-mezt viselt rövid nadrággal, könnyedén emelve lapos-hosszúkás disznóbőr bőröndjét. Góth Bandi apjától kikunyorált, főigazgatói utazásokban megpatinásodott hanyag nagyúri nagy bőröndjét, pedig könnyű volt, hordár hozta. Sartoris kényelem okáért mingyárt szmokingban utazott, de hajh, a kemény ingmell már egy helyen betörött s balmellén vasúti korompihe mázolódtott el; ő csak egy apró, asszonyi neszeszert hozott magával. A legszegényebb, az igazán szegény Dini anyja egy nyúzott zöldvászon bőröndjében hozta egész ruhatárát: egy frakkot, egy nyári s egy őszi ruhát; a negyedik, egy téli angol só-bors háziszőttés rajta volt. Három pár cipőjét is elhozta. A hordár fújva emelte a rettentő nehéz bőröndöt. Dini aggódva nézte: ha elvész, mindene odavész. Góth Bandi, aki tudott egyet s más a Sári-dologról, szeretetteljes gúnnyal gondolta: — No,

a Déneske mindenét egy kártyára, illetőleg egy bőröndre tette fel.

Losoncon, az utolsó vasúti állomáson úri cséza, salangos lovakkal, magyaros szalagos-structollas kalapú kocsi-ssal, várta a reményteljes ifjakat, akiket a birtok kastély-kertjének kapujában az intéző fogadott.

Fabiánka! Mennyire más ez, mint a tizennyolcadik századi oroszos elhanyagoltságba rohadt Gugh! Az országútról ragyogó finom fahíd vezet az árkon keresztül. Tömzsi kőfal húzódik jobbra-balra a remek barokk kaputól, amelynek magas homlokzatán címer-pajzs feketedik s két vert vas szárnya sarokra van tárva. A cséza jobbra kanyarodik egy elég távoli földszintes ház felé. Balról villan, fordul a kastély, barokk, egy emeletes, mint egy habsütemény s mily kicsi, aranyos. A földszintes ház előtt megáll a cséza; serény kezeken vándorolnak a bőröndök a tíz ablakos, közepén egy ajtós házba, az intéző kiürített házába, ahol csak egy szoba van két ágygal, a többi szobában magasra van almozva a földön a szalma, ponyvával aláterítve, abban fognak aludni a vendég fiatalemberek, akik rögtön birtokukba is veszik az épületet, teleszórják bőröndjeik gyorsan kiráncigált tartalmával — a szalmán kívül csak kecskelábas szükség-asztal van a szobákban, székek alig, azon is legtöbbször mosdótál odakészítve — végigfekszik az almot, vetkőznek, öltöznek, a két legkényesebbnek, Golumbának és Dininek adják az intézőék ágyas hálószobáját, s mennek üdvözölni a házbeliakat a kastélyba.

(Mire visszatértek az intéző házába, holmijukat még nagyobb rendetlenségben találták, mint hagyták volt, elkeveredve idegen fésűkkel, cipőkkel, mert míg ők tisztelgettek, újabb három fiatalember érkezett ki tudja, honnan.)

A kastély küszöbén egy lázadó szőke hajsátras, finom francia szakállas, barna vadász-zekés (bizony, zeke volt rajta, ez az angol regénybeli édes ruhadarab), orosz nadrágos, szűk gumi-csizmás valódi főúr fogadta a kollégistákat. Egész lényén előmlött a szellem és a vagyon arisztokrataságának egybehangolt nyájas fölénysége. A háza volt: Homonnay Jenő, a világhírű hegedűs és zeneszerző.

A nagy teremben — hall? vadász-szoba? fegyverterem? — valódi kandallóban valódi fahasábok égtek.

A drágaterítős s a gazdagok minden hiábavaló és hasznos dolgaival — nipppek, vázák, díszkötésű albumok, ezüstdobozok, bonbonok, cigaretták, italok, gyümölcsös-tál, türelmi játékok — telerakott hosszú asztal körül ültek: a háziasszony, született gróf Godoy Teréz, két oldalról szinte összenyomott, merészen hegyes, barátságos arcélű, gyönyörű vöröshajú fejével, aprócska asszony; aztán huga, Mária grófnő, fekete, szerény, izgatott nő; Kästner bácsi, hasas, herkulesi germán óriás, a Filharmonikusok híres karmestere; Birkás Imre, az őszi rózsák és batisztos bakfisok elegáns pici költője; a Herendi család s köztük, már a félhomályban Sári mongolos mosolya és fekete-parázs két nagy szeme sejtett, izzott.

Közvetlen nyájasság, finom tréfák, mindenki számára kényelmes, nem nagyon magas szellemi szint: a nagyurak társaséletének megvesztegető, jelentéktelenségében jelentős, langy, megnyugtató fürdője.

Pár pohár finom ital — Grand-Marnier cordon rouge? vagy cordon jaune-t parancsol? — egyetemi proletárjainkat a háziak szintjére emeli, s a tréfás beszámoló utazásukról ebédig gördíti az időt. Térdnadrágos, livrés, fehérkeztyűs lakájok szolgálnak fel az ebédnél, amelyet enyhe sör indít el s pár egyszerű fogás, kétféle bor után fekete és cordon rouge fejez be.

Dini Sári mellett ült. Egymáshoz érnek néha-néha, egy falat, egy mosoly, apró szavak s olyan mérhetetlen boldogság, hogy egészen belerészegednek.

Ebéd után visszatérnek a nagy-terembe, de előbb kissé körüljárják a kastély helyiségeit. Mily furcsa, ez a kívülről kicsi játékszernek látszó épület belül milyen tágas és tagolt; három terem is van a földszinten: a kandallós, aztán az ebédlő s végül egy faburkolatos díszterem, itt lesz a bál. S van egy téli-kert is, növényekkel, középük bújtatott apró asztalokkal, nagy karosszékekkel teli rakott; egyik sarkában fekete, karesú zongora, maga is finom arisztokrata, kotta-állványok, hegedűk tokokban. Az emeleten szobák és szobák, mind megannyi kis ékszerdoboz s délnek nyíló ablakokkal köztük egy, szinte kolostori cella, gyalult falusi asztal, íróasztalnak rendezve pár tárgygal s mellette fabillentyűs kis néma zongora, hegedű — itt komponál a Mester.

A nagy teremben szétszóródnak, ki társalog, ki olvas,

ki türelmi játékkal babrál, Kästner bácsi nyitott szemmel szundikál egy akkora karosszékbén, hogy az ő gigászi termete is szinte elvész benne. Dini és Sári elkülönülve egy illusztrált díszműben lapozgatnak s figyelik magukban a tagjaikon minden egymáshoz érésre végigszaladó villamos áramot. Beszélgetniök nem is kell.

Egyszerre csak megjelenik a tea, csak úgy, magától, mint az óraütés vagy a végzet. Lakájok tolják be valahonnan kis asztalokon.

Tea után séta a határban. Árkokon is kell átugorni. Homonnayné egy ifjú, bokáig az árok havas latyakjába állva két karján lendíti át, mint egy finom élő elevátor.

Aztán rövid vacsora, hosszú társalgás s megy ki-kifeküdni.

Nagyúri, békés élet, gazdagság — mesebeli táj kis rónával, kis ormokkal, kis erdővel, patak-cérnával, ötcentiméteres „szakadékok”-kal, benne van az egész világ minden komédiája és tragédiája, de a tragédia mosolyog s a komédia csak nyájas szemöldök-rándulás — sose látott még ilyet Dini, akinek a hálás megilletődés mintha tejes konyakot hajszolna ereiben, olyan tüzelő s mégis olyan enyhe érzés tölti el.

Ez lesz a jövője!

Nyitott szemmel fekszik ágyában s a megmenekült kisgyerek öntudatlan, oly jóleső hálájával összefüggéstelen imát forgat az agya Sárihoz, a gazdagsághoz, a zsenihez — mert Homonnay az! — megváltódásához a garasos félnyomorból, származása mocskából, a kétségekből, vívódásokból, a féléletből az Életbe!

Másnap már úgy ébredt, mintha itt született volna a fabiánkai kastélyban. Öntudatos volt, finom, nyájas és nyílt. Tiszteletteljesen, de elfogódottság nélkül beszélt a grófnővel s a grand-seigneur házigazdával. Még a mogorván szelid Kästner bácsihoz is mert intézni pár zenei kérdést.

Az ebédelőtti rövid társas sétán előrement Sárival, akinek bűgva, egyszerű szavakba foglalt egyszerű költeményeket rögtönzött prózában az ég enyhe színeiről s boldogságot szívérványozó saját lelkéről, a havas mezőfoltokról és kedélyéről, amelyekről a nap lecsókolja a zuzmarát, erről a fabiánkai három napról, a bűvös kis palackról, amelyben benne van közös boldog jövőjük,

amely mint a mese szelleme, majd kiszáll belőle s földet betöltően az égre nő, szerelméről, amely minden testi-séget kábitón illatos lélekké párolva száll fölöttük, mert szentnek és egyetlennek kell lennie a beteljesülésnek, amely majd testükön keresztül fogja egymásba szűrni lelkeiket...

Ó, ifjúság rajongása, mily földöntúlian nemes s mily földhözragadtan ostoba is vagy!

Ebéd után Kästner bácsi elszívta természetéhez mért roppant szivarját, aztán fölkelt a nagy terem kandallója mellől s szót se szólva senkihez bement a télikertbe, ahonnan beethoveni dübörgés és sóhaj viharzott, édesedett ki csakhamar a zengő zongoraszó szárnyán.

Sári fölemelte parányi, párnás mutató-ujját, aztán elosont s intett Dininek, hogy menjen utána. Egy homályos folyosón találkoztak. Sári megragadta Dini kezét — meg kell halni már csak ennek a madárcsontot rejtő kis meleg húspárnának az érintésétől is! — s vonta magával. Apró tapétás ajtóhoz értek. Sári ajkára tette keresztbe imádnivaló ujjacskáját: csend! Nyitotta az ajtót s benn voltak a téli-kertben, ahol Kästner bácsi parancsolta ki hurka ujjainak utolérhetetlenül finom billentésével a zengő-rezgő zongorából az Appassionátát. A pálmák és babérfák lombjai mögött lábujjhegyen bujkálva Sári és Dini egy rejtett karosszék-párhoz osontak, úgy ereszkedtek bele, mint lopott langyos fürdőbe s egymás kezét el sem engedve, egyre erősebben és egyre gyengédebben szorítva, hallgatták a szonátát, amely mintha belőlük zengett volna fel. A szent rajongás puhán erőszakos árama szinte egybeolvadt kezükön keresztül zuhogott szívből szívbe, kiült eltágult szemükbe, réveteg tekintetükből átpattant egymásba és így keringett körbe szíven, kézen, pillantáson keresztül.

Ez volt lelkük nászéjszakája!

(S csak később tudták meg, később és későn, hogy életük legszebb perce is.)

Mozdulatlanul ültek s a szenvedély pihenés nélkül előre rohanó allegrójában a germán óriás, mintha megérezte volna, honnan merít ihletet csodás játékához, egy pillanatra hátrafordult, nem látva őket, de feléjük.

Sári eleresztette Dini kezét s nesztelenül hátrább vonult a karosszékben.

A szonáta elzengett. Kästner bácsi elgondolkozva nézett maga elé. A tapéta-ajtón belépett Birkás Imre. Sári felugrott, odaszaladt Kästnerhez:

— Nagyon köszönjük — s kisuhant a teremből.

Erre Dini is odaért a „jó óriás“-hoz, aki fékezhetetlen bozót-hajú, ápolt hosszú szakállú fejével bólintott, egy pillanatra a fiatalember vállára helyezte vaskos kezét és így szólt:

— So! So! — és elgondolkozva ő is ment.

Birkás Imre körülnézett, elnéző gúnnyal mosolygott, könnyű, finom cigarettára gyújtott s két füst között ezt mondta:

— Fiatalember, öltözn! Közelg a báli éj. S tisztem az ifjakat sorban frakkba vágatni. Avantil!

Már nagyban öltözködtek a fiúk, mikor Dini az intéző házához ért. Nyolcra kellett készen lenniök, félkilenc-kor rövid vacsora s kilenc-kor kezdődik a bál, amelyre a szálló vendégeken kívül a szomszéd birtokos grófné is hivatalos a lányával, pár úr s egy szekénderék ulánustiszt Losoncról. A pesti boszton-társaság most érkezik — pár lány, mama és úr — s reggel utazik is vissza.

A menekültek szállásához hasonló szobákban nagy volt a sürgés-forgás. Ez derékig meztelenül mosdott egy székre állított óriási zománcos tálban, az asztalsarkon gyufaskatulyának támasztott zsebtükör és szál gyertya előtt borotválkozott, emez a kemény ingmellbe nagy patogatásokkal nyomta bele a gyöngyház gombokat, amaz égneke emelt félkönyékkal igyekezett a szűk, magas galériért rákapcsolni az ingre, itt ketten maszatoltak egy fehér csokor-nyakkendő megkötésén, amott húzó nélkül lábra ráncigált lakk-cipő ropogott s egy monoklis fiatalember teljes báli díszben hanyatt feküdt a szalmára borított lepedőn gondosan fésült fejét tarkónál egy élreállított kézitáskának vetve: harcos pihent az ütközet előtt.

Mert az volt a bál, vágyak, érdekek, féltékenységek, mindenféle mámor ütközete.

A gyorsan, de szertartásosan elköltött vacsora — csésze leves, hideg roszbif, apró sütemények, egy-egy flóta-pohár pezsgő — közben meglepetve és örömmel nézegették egymást a bálra készülők. Mindenki kiforgatta kissé magát megszokott valójából, mindenki szebb és érdekesebb volt. Dini feltűnést keltett szinte frakkra szüle-

tett előkelő alakjával. Homonnayné súlyos ékszerek drágakövei villogtak s mint finom virág emelkedett ki meztelen válla a fekete bársony estélyiruhából. Homonnay érdemrendjeivel úgy hatott, mint egy művészbbe oltott angol diplomata; az egyénieskedés és köz-szabály elragadóan vegyült mozdulataiban s ruhája darabjaiban. Birkás Imre frakkja úgy simult, mintha egyenesen testére mázolták volna fekete festékkel. A lányok könnyű, fehér vagy rózsaszín illatos csomagocskák voltak s köztük Sári repdeső kis tüll-gombolyag.

A faburkolatos diszteremben gyertya világított: rengeteg falikarban piramisosan elhelyezve egy-egy csomóban hét-nyolc, százötven-kétszáz szál, roppant meleget terjesztve. A hosszúkás terem egyik végének kitárt ajtaján túl, de a terem felé öblösödő spanyolfaltól kerítve — cigánybanda játszott. A másik teremvégen roppant karácsonyfa díszei villogtak.

A bált látványosságszámba menő eleganciával Homonnayné és Birkás csárdása nyitotta meg. Homonnay a szomszéd grófnéval, egy drága selymekbe csomagolt, minden ékszerül egyetlen briliáns-diadémot viselő hatalmas Junóval táncolt, aki az ámuló szemlélőre hol királynőnek, hol kimosdott szakácsnénak hatott. Dini persze Sárival járta olvatag délcegségben. Az ulánus-tisztek, csupa apró termetű cseh, csoportosan rohamozták meg a lányokat, aztán egy álló órán keresztül adták kézről kézre a háziasszonyt szédítő keringőben, viharos polkában, szögletesre belovagolt bosztonban és mártogató ügyetlenséggel „ropott” csárdásban.

Keringő volt éppen soron, mikor egy cseh lekérte Dini karjáról Sárít. Dini elkedvetlenedve, kissé szédülve is állt félre a forgatagból, amikor egy buján alt és hidegen fölényes leányhang nevén szólította:

— Lányi!

Dini megfordult.

A diadémós Juno leánya volt. A fal mellé nyomott széksor közepén ült. Egyedül. Nem volt idősebb, mint Sári és barátnői — e tizennyolc éves tüll-bakfisok — de parázsló szőke hajában dús gyémánt-tűt viselt, (amazokon nem volt ékszer,) s magas, telt, szoborszerű és karcsú alakján vakmerő kivágású fehér atlaszban domborodott kihívón és parányin két melle.

Dini, akinek különös szimatja volt minden egyéniség, ígéretes asszonyiség iránt, már előbb is észrevette a grófnőt, Alanyay Consuelót s már akkor megijedt, mert tisztán érezte, ha nem lenne szerelmes Sáriba, egy pillanat alatt beleszeretett volna ebbe az arisztokratikusan plebejus, forró-hideg, közvetlen és gőgös, csupa vad csók ígéret és csupa józan kimértség gyönyörű fehér lányba, aki valóban nő, felsőbbrendű nőtény volt a kis romantikus mongol cica gombolyag sárga Sári mellett.

Hozzásietett.

Gróf Alanyay Consuelo, akiről halkan harsogott, hogy lánságát tudatos úri könnyelműséggel elszórta valahol, hogy ne akadályozza majd tisztánlátását valódi párjának kiválasztásában, úgy látszik, elérkezett ehhez a döntő pillanathoz. Hidegen, kutatón, de jóindulattal, szinte birtokbavevőn nézett végig Dinin.

— Üljön le mellém! — szólt s elvette legyezőjét a szomszéd székről.

Dini leült, de tekintete, Consuelótól félelmében és Sári után vágyódásában, csak a kis tüll-gombolyag keringése után nyugtalankodott.

— Nos? — hangzott a grófnő szava.

Dini ijedten, alázatosan, de lázadozásra kész szívvel, kérdően nézett vissza rá.

A grófnő szemében egyszerre villant az alázatos nőtény-ígéret s a zsákmány hideg megragadásának fölénye.

— Maga most itt marad és egész este velem fog táncolni! — szólt és másfelé nézett.

Diniben egy pillanat alatt — öntudatlanul — ez viharzott át: fél a lánytól, akit mindenek fölött megkívánt him-szomjúsággal, ha marad, már többé nem is szabadulhat, gazság lenne így elárulni Sárit, a becsület menekülést parancsol, a test idehúzó, a lélek amoda vonzó rebbenését ki kell kapcsolni, lázadjon fel a megrendelt plebejus a rendelkező arisztokrata ellen, parancsnak dacot szegve, mindegy, hogy ez a parancs a nő alázatos segítségkérő sikolya az egyetlen kiválasztott férfihoz s a dac csak az erotikus gyávaság menekülése.

Dini fölkel.

— A grófnő meg fog bocsátani, hogy parancsát nem tekinthetem olyan kérésnek, amelyet teljesítenem kell.

Meghajolt és Consuelóra se tekintve ment Sári után, aki, elvétetvén egy ulánustól, riadtan simult Dini bosztonhoz ívelő karjába. Aztán már csak mint ködös álom barátságos képei olvadtak egymásba szemükben a bál jelenetei. Egymást sem látták, csak érezték testük testetlen tapadásában, ha együtt táncoltak, pillantásuk soha meg nem szakadó homályos egymásba mélyedésében, lelkük egymás után esengésében, ha a bál forgataga elválasztotta őket.

Dini tökéletesen megfeledkezett Consuelo grófnőről, aki számára Dini is megszűnt tökéletesen.

Később egyszer, Homonnayné, egy ulánus ügyetlenül tiszteletteljes ölelésében keringőzvé, odaszólt a Dinivel langy szédületben forgó Sárihoz:

— Nézz utána, Sárikám, mért nem táncol a Consuelo egész este?

— Igenis, Teréz néni! — mosolyogta vissza révülten Sári.

S a következő pillanatban egyszersmindenkorra elfelejtette, amit ígért, mert frissítő után nézés ürügyével a cigányok mellett kiosont Dinivel a bálteremből. Átsuhant a hallon s máris kint voltak a főbejárat óvatosan nyitott ajtaján keresztül a szabadban.

Az éjszaka fehér-feketén sejlett körülöttük, a fekete- acél égen messze-messze felhúzódva, megkicsinyedve, megsápadva virrasztott egypár inspekciós csillag.

Sári Dini elé állt, fölnézett rá:

— Csókoljon meg — mondta egyszerűen.

Dini megrettent. Vannak az ifjúságnak ilyen istenien ostoba pillanatai, amelyeket csak a szerelem földi méreteket túlhaladó teljessége magyaráz. Mintha a trónkövetelőnek a fejére szállandó koronából előlegül egy apró gyémántot ígérnének: — Tegye csak zsebre, öcsém, addig is, míg az egész királyi ékszerszert ünnepélyes pompával a fejére helyezik! Na vegye el, maga kis szerénytelen szerénykedő! — A trónkövetelő tétovázott, hátha egyszersmindenkorra kifizetik ezzel a gyémánttal s a koronázásról majd senki sem akar tudni később, s egyáltalán, jövőendő királyhoz méltó-e mohón kapni ilyen alamizsna-előleg után?

Dini tehát egész testében remegve, tompult aggyal, elfulladás hangon ezt az ostobaságot felelte:

— Úgy félek, Sári, hogy kompromittálom!

Amivel, szegény bamba, nem e világból való szerelmes azt akarta mondani, olyan magas oltáron van előtte a Szűz, hogy onnan csak letépni, marcangolva lerántani lehet a földöntúli kéjek nászágyába, ahol sikoltva egyesülő két végtelen teszi majd Asszonnyá, de sem a Szűz nem móríkázhathat le az oltárról, se a Lovag nem mászkálhat fel hozzá futó kispolgári nyalakodásra, amely után a Szűz lesimitja szoknyáját, a Lovag megigazítja nyakendőjét s képmutató pózával egyszerűen visszamennek illedelmesen táncolni.

Ehelyett Dini lehajolt s egy pillantásban átzuhogtatta Sári tágult bogarú szemébe, megsemmisülve benne, dült multját, istennek várt jövőjét:

— Te, te... kimondhatatlanul szeretlek.

A lány nem igen értette az egészet, csak azt érezte, hogy Dini csakugyan nagyon szereti, ezért ezt lehellte a sáppadt arcban nyíló férfi száj szemét, orrát, ajkát elborító perzselésébe:

— Milyen jó!

Dini lágyan belékarolt Sáriba s máris újra bent voltak a bálteremben.

Dini azzal a szerény, de büszke, vallásosan alázatos, de hadfiasan gögös érzéssel tért vissza a gyertyafényes terembe, amellyel a keresztes vitéz térhetett haza, aki bevette Jeruzsálemet, — hetykén, szellemesen, boldogan, felszabadulva, öntudatosan.

Az éjszaka puhán perdült tova s a kezdődő fáradság mámorával perdültek benne tovább a párok.

Lányi Dénes lelke, mint az eddig féltve őrzött ékszeres-ládikó, egyszerre kinyílt mindenki előtt s két kézzel osztotta belőle a kincseket: elragadóan kedves, beszédes, érdeklődő volt mindenkivel, de azért úgyszólván le sem szakadt Sári szoknyájáról.

A kis mongol baba csakugyan megváltotta s ő az új élet küszöbén, a tündér-palotába belépés előtt, diadal-táncát járta. Mindenki felfigyelt rá s a legtöbb nem tudta, miért. Ezt úgy mondják úri körökben, hogy Lányi Dénesnek „határozott társasági sikere volt“.

De a reggel a nehéz függönyöket feszegetve nyújtogatta sáppadt ujjait a gyertya-lángokon túlfúlt terembe, jött a reggeli, kinek-kinek ízlése szerint: káposzta-leves

fröccsel, friss virsli sörrel vagy tejes kávé pohár szódavízzel.

Az ulánusok finoman magukba nyomtak annyi virslit és sört, amennyit lehetett s elegánsan imbolygó csapatban elvonultak. Ekkor vette észre Dini, hogy Consuelo grófnő anyjával már rég elmehetett. A házi vendégek nyugovóra tértek. Dini szobatársát, Golumbát kedvesen feleségve tartotta szóval, míg levetkőztek, ezer aprósággal nyújtotta még ezt a felejthetetlen napot s mikor a Jóska ágyba bújt és panaszkodott, hogy fázik, Dini odaugrott, anyásan betakargatta, lábánál visszahajtva alájagyúrta a takarót, aztán megveregette az ámuló arcot:

— Szervusz, Jóskám, aludj jól!

Golumba József azt hitte, hogy Dini barátja meghőbörödött vagy talán homoszexuális hajlamok ütköztek ki rajta? Vigyázzunk! — mondta magának s egy jó félóraig nem mert elaludni.

Dini meg, végre befejezván a vetkőzést, elfújta a gyertyát, óvatosan, hogy amaz ne is sejtse, mit csinál, egy szál ingben letérdelt saját ágya elé s a friss hidegben sokáig imádkozott. Már régen átfagyott tökéletesen, mikor végre szinte nesztelenül talpra állt és símán becsúszott jeges tapintású takarója alá.

Boldog mosolyát arcára rögzítette a hirtelen lecsapó álom.

Délfelé ébredtek, délután utaztak s már nem találkozhatott négy szemközt Sárival, de a bucsu-kézzsorításban közös boldog jövőjük zálogát vitte magával.

VIII.

Zuhanás a semmibe

Szörnyen meglepte hát — már újra Kolozsváron — amikor a fabiáinkai bált követő tizedik napon — tíz boldog, ámuló nagy és Arabella előtt önfeledten mesélő, gyorsan s mégis lassan muló nap! — délben, a főtéri korzózás közben arról értesült Góth Banditól, hogy Sári már egy hete Kolozsváron van, Lacfi mérnökéknél lakik. S mintha csak meg lett volna rendezve, a hirtelen rászakadt szűkölő félelemben remegő Dini, aki mindenről bőven regélt otthon, csak férfi szemérmében szerelméről nem, még aznap délután levelet kapott. A majális-uccai sarokpalotájukban előkelően élő Lacfiék vadásza hozta.

Makk- és paszománt-diszítéssel finoman meghányt zöld ruháju, zöld parolis vadász! Levelet hoz! Szagosat! A dolog igen tetszett nagyinak, aki ilyesmit eddig csak színpadon látott.

— Választ nem várok! — mondta a vadász, zerge-tollas furesa kalapjához emelve katonai tisztelgésre kezét és távozott. Nem „ment“, hanem a szó teljes értelmében „távozott“.

Dini bevonult a levéllel a belső szobába.

— Kitül kaptál levelet? — szolt a másik szobában nagy.

— Lacfiék küldték! — morogta kitérően Dini, aki már a címzésről látta, hogy Sári írta a levelet.

— Ejha! — mondta vidáman a nagy, aki igen örült,

hogy unokája, ime, a legelőkelőbb kolozsvári körökkel kerül személyes érintkezésbe.

Dini egész testében remegve kezdte olvasni Sári levelét:

„Kedves Dini! Megalázva, tört szívvel, örök baráti szeretettel Maga iránt, vessen meg, Dini, búcsúznom kell Magától. Értse meg és bocsásson meg, *kell*! A gyönyörű álom, amelyet hónapok — egy örökkévalóság — óta szőtünk s amely Fabiánkán ragyogott legszebben, véget ért. Ne ítéljen meg, én mindig szeretni fogom Magát, igaz baráti szeretettel s kérem Magát, hogy ne fosszon meg barátságától, amely nekem mindig értékes lesz, csak azért, mert nem úgy fog történni minden, ahogy rajongásunkban kiterveltük. Magam sem tudom, mi történt velem. De megtörtént s ezen már nem változtathat semmi, ami mult. Őszinte leszek Magához, szerettem, Dini, s azt hittem, amit érzek, utravaló egy életre, ambicióm lett volna boldoggá tenni Magát, de nézze, itt, ebben a baráti házban, ahonnan szégyenkezve, de emelt fejjel irok Magának, mert az igazságot irom, tétovázó lelkemet és kezemet megragadta egy erős férfi kéz és én gyöngé voltam, becsülését, Dini, mindennél többre tartom és nem szeretném — nem, nem, nem akarom! — elveszíteni, ő erősebb volt s én nem tudok küzdeni és ezért búcsúznunk kell, nem mondom, hogy felejtse el, ne, ne, ne felejtse el, hanem legyen a távolból is támogató, okos barátja — hisz oly művelt és okos Maga! — szegény, gyöngé barátnőjének,

Sárinak.“

A papírzörgésre, amely sejtése szerint a levél olvasásának befejezését jelentette, nagy vidáman kérdezte:

— Mit írnak?

A másik szobából nem jött válasz. Dini próbált volna felelni, de úgy érezte, ha kinyitja száját, ordító zokogás fog belőle kitörni.

Nagyit elfogta az aggodalom — hogyne, hisz egész életén keresztül ahhoz volt szokva, hogy emberek, tárgyak, viszonyok csak aljas kelepceket állítanak „szegény

szinészek“-nek, akiket, mint több népszinműben éneklik és mondják, „még az ág is húz“ — fölkelt s karjai evező mozdulataival, lassu csuszkálással kezdett becsoszogni a másik szobába, szembenézni a sorssal.

Az ismerős csoszogós hangokra Dini, aki semmitől sem riadozott jobban, mint a zárkózott lényébe való idegen betekintéstől, roppant erőfeszítésben visszanyerte önuralmát; félretekintve szólt tompán:

— Mennem kell!

— Nem is kávézol? — kérdezte nagyí, aki most már csakugyan megijedt, hiszen szegény embereknel, különösen a Lányi-családban étkezés elmulasztása egyértékű és -értelmű volt a legnagyobb drámákkal. Haláleset, nem-szerződötetés, veszekedés sem bonthatta meg a reggeli-ebéd-uzsonna-vacsora négyes napi ütemét, de ha megbomlott, az valóban súlyos lelkiválság jele volt.

Dini ravaszul elkapta a labdát és ügyesen visszadobta, mert ő is tudta az évési szertartások jelentőségét:

— Nem. Laciéknál fogok. Hívtak — s hogy minden további kérdezősködésnek elejét vegye, kabátját röptében véve föl ugrott a kijárat felé — kezicsókolom, már el is késtem.

Mint a vaktában elhajított kő, céltalan céllal rohant, egyre a néptelen uccákat keresve öntudatlanul, míg végre kiért a sötét Sétatérre. Az első hatalmas fánál megállt s homlokkal a rücskös, fagyos roppant törzsnek dölve riadtan arra ocsúdott, hogy hangosan fölajdult. Megijedt a saját hangjától, tovább támo lygott s a legközelebbi fatörzsnek koppantva homlokát újra hallotta a torkából felszakadó kétségbeesett „jaj!“-t. Most már gépiesen lépett tovább s a harmadik fának féltessel zuhanva jajgatott hangosan. Önkivületben hallgatta a csöndet tompán felverő jajongását, amely aztán egy szívszorulást követő csuklással gyermekien visszafojthatatlan sírásba olvadt. Arcát elmaszatolta a könny s a fatörzsről ráragadó zuzmara, moha. Sírt, sírt öntudatlanul, szégyentelenül, gondolatlanságul s úgy érezte, soha sem fognak elapadni könnyei.

Aztán egyszerre csak elállt a sírás, mint ahogy a felhőszakadás áll el hirtelen s a kétségbeesés vizeibe fullasztott agya kiemelkedett a keserű hullámokból lázas gondolat-zakatolással: ...vége, vége... de nem! ...mi

történt itt? ... „egy erős férfi kéz“, ki az? ... „ezért bucsuznunk kell“, nem, soha! ... „utavaló egy életre“, mi ez az aljas komédia? ... „ne fosszon meg barátságától“, gaz vagy örült? ... „a távolból is támogató, okos“, igen, okos, itt gyorsan cselekedni kell ...

Előkapta zsebkendőjét, letörölte homlokáról, arcáról a gondolatokat, könnyet, zuzmarás, mohás maszatot s szinte futva rohant haza.

Tettetett nyugalommal lépett be kis lakásuk ajtaján, már ravasz volt, elszánt, számító, lázasan hideg.

— Na? — faggatózott egyszerűen, szokása szerint, a nagy.

— Valamit meg kell fogalmaznom, arra kértek, ne zavarj, nagy — hadarta Dini tompán, izgatottan s azt hitte, csengő, nyugodt hangon beszél.

— Hát csak írj, kis unokám, én addig átmegyek a háziakhoz — szólt nagy és egyedül hagyta.

Dini nekirobbant kis íróasztalának, amelynek viaszos-vászon borítása annyiszor hűtötte már hideg tapintásával forró kezét s hosszú levelet írt Sárinak: nincs mit csinálnia barátságával, neki Sári kell és senki más, szerelme és semmi más, megbecsülése sértő alamizsna, visszadobja, de nem hagyja, soha, soha, beszélnie kell vele, jöjjön vagy hívja, különben ...

Igen, így fejezi be a levelet: „különben ... Dini“.

Itatós, boríték, belevágja a levelet, leragasztja, kabátot vesz, lámpát eloltja, a lakást bezárja, kulcsot beadja a háziak konyháján s komoly, lassu léptekkel megy Lacfiék kis egyemeletes palotája felé.

— Herendi Sári úrleánynak, rá van írva a borítékra, sürgős, rögtön adja át kérem! — nyújtotta a levelet a csöngetésre megjelenő házmester-kertésznek.

Az élettől annyiszor megpofozott optimizmusa, mint mindig, most is felülkerekedett s azzal a bizonyossággal lépegetett haza, hogy muló tisztító vihar volt az egész, Sárral találkozik, szemébe néz, beszél vele, Sári mindent bevall — mit vall be? ártatlan flört-szeszélyt, Istenem, nem lehetett egyéb! — s minden rendben lesz újra. Napoleon kiszámította az ütközet lefolyását, a csata megkezdődött, Napoleon aludni térhet, úgylis győzelmi hír fogja felébreszteni.

Másnap délelőtt csakugyan megjelent látogató időben és ruhában a kisebbik Lacfi fiu, a Pista. A rozzantul szégyes és elviseltségében kínosan rendes félproletár lakásban úgy fogadta Dini látogatóját, mintha az ősök fegyvertermében fogadná. Hát némikép fegyverterem is volt a belső szoba, Arabella „fegyverei“ tarkáltak szanaszét, az esti előadásra kikészített flitteres zöld-bársony csudaruha lógott az egyik szekrény kitárt ajtaja sarkán s a leborított fa mosdó-szekrény előtt aranyzöld, fehér cipő, dobókaticás csizmácska sorakozott.

Lacfi Pista és Lányi Dénes csak látásból ismerte egymást, Pista mégis közvetlen „te“-vel nyitotta rá az ajtót.

Leültek. Pista elegáns, tiszta, jól vasalt zsakettjében összezsugorodott, mint valami úri kéregető. Dini óriás kopott papucsában, otthonkának használt rojtos alju, kitérdelt nadrágban, hálókabátnak kinevezett, megöszült és megsoványodott felöltőben úgy kiegyenesedett, mint kedvelt miniszterét bizalmasan, de azért fejedelmi öntudattal fogadó király.

A társalgásuk is ilyen volt. Egyikük sem említette Sári és Dini levélváltását, amelynek pedig egyenes következménye volt Pista látogatása. S ezért teljes értékű igazságnak fogadták el az alábbi hazug társalgást.

— Kedves Dini, mamám már régóta figyelemmel kíséri a piarista gimnázium volt első eminensét, aki most Pesten él s most, hogy pesti kedves ismerős szállóvendég nálunk, aki szintén Kolozsvárról származott el, boldog lenne, ha megtisztelnél bennünket ma délután fájvoklokra. Számíthatunk rád?

— Nagyon lekötelezel. Ott leszek.

— Köszönöm. De nem zavarlak tovább. Irsz.

— Az ember ir — mondta Dini, átpislanva a másik szobába, parányi asztalára azzal a tekintettel, amellyel társaságbeli kötelezettségben tartóztatott Prometheus pislanthat a sziklára, hogy „pardon, le kell láncoltatnom magam, a keselyű máj-tépési jelene következik becses testemen“.

— Hát akkor megyek és elvárunk.

— Okvetlen ott leszek.

— Szervusz!

— Szervusz!

Meg is jelent, — sötét szürke nyári ruhájában, ez volt a „legtársaságbelibb“ darabja — komor nyugalommal, magabízóan, mint a végzet. Egypár zord mordulás, hosszas jóindulatu intő-szózat, Sári rövid hebegése — gondolta — s minden rendben lesz megint.

De már színrelépése sem sikerült.

A kis palota dús pompája megszédítette: livrés inas, nagyméretű és bizton nagyértékű festmények a falakon, puha vastag szőnyegek a padlón, lépése, szilárdnak szánt derblayfülöpi lépése nem is hallatszott, ezüst tálak, kristályok ragyogása az asztalon, a hölgyek — a háziasszony, Alice leánya és Sári — diszes estélyi toalettben, a férfiak — köztük Milán szerb király törvénytelen fia — szmokingban. Lacfiné mézédés, de kissé hosszúra nyúló társaságbeli szónoklattal fogadta. Alice éhgyomorra költészetről kezdett beszélni, még be is mutatták azoknak, akiket nem ismert s csak aztán fordulhatott — már megzavarodva — Sárihoz, aki két kezét messze maga elé nyujtva közeledett feléje:

— Kedves Dini, hogy örülök magának...

Dini meghajoltában, mint úrnőjének házi titkot sugó inas, motyogta:

— Beszelnünk kell!

Szellőlibbenésként súrolta fülét Sári rövid mondata:

— Majd az uton! — s hangosan, leplezett lázzal kezdett a „hűtlen“ a csodálatos fabiánkai bálról beszélni az egész társaságnak.

Általános „csevegés“ indult s Dini kezdett összeesni, mint a szabadban büszke, fényes hólyag, ha meleg szobába kerül. Kinszenvedés volt neki a rövid uzsonna, amelynek mindjárt az elején kiderült, hogy a társaság „csak harap valamit“, aztán siet, mert estélyre hivatalos, az egyetem rektorának házibáljára, amely fényes vacsorával kezdődik.

— Dini, elkísér bennünket? — kérdezte édes csicssergéssel Sári.

— Mindenesetre! — mondta olyan rekedten, sáppadtan, fenyegetően és kétségbeesetten Dini, hogy az egész társaság összenézett ennyi s ily népszagúan illetlen őszinteségre, úgy látszott, mindnyájan tudták, hogy most nyomják ki Sári finom életéből Dinit, mint sima leányarcból a kellemetlen pattanást.

A pattanás eltávolítása a következőképpen történt.

Az uzsonnából csak csipegetett a nagy vacsora elé néző társaság. A férfiak bőven megrumozták teájukat. Közben mindenki cigarettára gyújtott s Dini csak a nagy füstben vette észre, hogy az uzsonnát csupán ő vette komolyan, egyedül ő evett mindenből; hirtelen eltolta magától még tetézett tányérját s szivarra gyújtott. Lacfiné felszólítására Milán fia kártyabűvészetet mutatott be a zsebéből keresetlenül előhuzott csomaggal, majd Pista felszólítás nélkül zongorához ült, Alice omlatagon a fekete zeneszerszámnak dült és francia szövegű dalt énekelt sokáig...

A végeérhetetlennek látszó dal közben egyszer csak azt vette észre Dini, hogy az asztal tulsó oldalán egy karosszékekben omlatagon elhanyatlott Sári — nadrággomb-szemü mongol karakter-baba — feje mellett egy Savonara-arc bukkan fel hirtelen. Lacfi Tibor, a nagyobbik fiu, a mérnök ült le egy odavont székre Sári mögé.

Sári arcán, amint a leülés parányi neszére oldalt fordította fejét, ugyanaz a boldog mosoly ragyogott fel, amely a fabiánkai bál éjszakáján tündöklött rajta a tündöklő hideg égbolt alatt a kertben. Dini másfelé nézve, de szeme látóterületébe gengszter-ravaszsgal belefoglalva a jelenetet, látta, amint Tibor nyilván forró szavakat sutogó szája Sári füléhez ért. A lány alig észrevehetően megborzongott s még olvadóbban nézett a férfira, aki pillanatra rátette kezét Sárinak a szék karján már az asztal árnyékába borultan nyugvó kis kezére — a lány újra megvonaglott — aztán fölkel, pár lépést tett s a világ legközönyösebb arcával megállt éneklő huga mellett.

Alice ránézett, Lacfiné Alicera nézett, Tibor Lacfinéra nézett, mindenki mindenkire nézett, Alice intett Pistának, a zongoraszó megszakadt.

— .. mon amour — énekelte még Alice, aztán beszélő hangon folytatta — ecetera, ecetera, majd máskor befejezem.

— Igen, gyerünk, legfőbb ideje — mondta Savonara, érdekesen csunya férfi, harmincas, egyenes gerincű és büszke fejtartású, akiről Kolozsváron közszájon járt egy mondása: „Harmincöt éves koromban vagy világhírű leszek, vagy főbelövöm magam“.

(Se világhírű nem lett, se főbe nem lőtte magát, ha-

nem a nagyháboru után — hol volt az akkor még, Istene, hisz csak 1906-ot írtak! — tanszéket kapott egy német egyetemen.)

Lacfiné méltóságosan ugrott fel:

— Jaj, istenem, már el is késünk.

Az általános felkerekedésben Dini egyedül maradt. — Hát ez az! — gondolta magában — Tibor, az „erős férfi kéz“, akinek egy filozófiai értekezése már dicséretet nyert az Akadémián, aki már holnap „oltárhoz vezetheti“ Sárít, nem diák, férfi, vagyona, mérnöki irodája van... Mérhetetlen elbátortalanodás fogta el, majd lázas izgalom, hogy most, most kell a döntő beszélgetést kicsikarnia Sáriból.

S mintha csak össze lett volna beszélve az előkelő társaság — aminthogy csakugyan össze voltak beszélve — mindenki előresietett s Dini Sárival utolsónak lépett ki a kapun a csöndes kolozsvári estébe.

Elől zajongva ment szakadozón-csoportosulón a নেবৃত্তো társaság.

— Sári! — szakadt fel a szó tompán, lázasan Diniből.

— Mi az, Dini, kedves jó barátom? — fordult feléje a lány álnokul, felületesen.

— Mit felel a levelemre? — kérdezte Dini, szinte zokogva, laposan.

— Nézze, Dini, nem akarom azt a csunya szót mondani, hogy „vége“, de ezen nem tudok változtatni — szólt Sári s a „nem tudok“ már álmatagon suttogva sóhajozott fel.

— Nem tud? — kérdezte bambán Dini.

Sári lehunyta szemét s csaknem csukott ajakkal búgta:

— És nem is akarok.

— Mit csináltak itt magával Sári? — robbant ki a kétségbeesés Diniből.

Sári alázatos lett, piciny, összetört és bűnbánó:

— Semmit, Dini. Így van. Így jött.

— De én akarom magát és nem engedem el — mordult, szinte durván, Dini.

Sári még picibb lett:

— Hiába! Ne beszéljünk róla. Fáj tőle a szívem. Maga más lányt érdemel. — Hirtelen megragadta Dini karját és valósággal sírva könyörgött: — De a barátságát nem aka-

rom elveszteni, vessen meg, megérdemlem, de a barátságára szükségem van... — aztán hangot váltva türelmetlenül, szeszélyesen, nyersen, távolian, hidegen hadarta — minden egyébnek vége köztünk, nincs mit beszélnünk róla!

Az elől haladók utolsó párja — Alice és Góth Bandi — megállt, majdnem beléjük ütköztek, talán hallották is Sári utolsó szavait.

Sári előrelépett Alice mellé, aki gyorsan belekarolt s húzta magával tovább előre. Bandi hátra maradt, óvatosan Dinibe karolt, majd cigarettagyújtás ürügyével gyöngéden megállásra kényszerítette.

Mire, füstölgő cigarettával, megindultak újra, Sári már az egész társaság élén sietett elől külön — Tiborral.

Alice újra hátramaradt, pajtáskodva Bandiba karolt, akit tréfásan nógatott:

— Gyorsabban, hideg van és elkésünk.

Bandi figurázva óriásiakat kezdett lépegetni, Alice, rácsimpajkodva, úgy nevetett, mintha illetlenül csiklandozták volna.

Dini lassított, majd megállt, a szívét sem igen bírta, rá kellett tapasztania tenyerét.

Egyre nőtt a távolság közte s a gyorsabb menésnek lendült társaság között.

Senki se kereste. Elvesztették, egyszerűen elvesztették, mint a könnyen pótolható gombot. S még csak célzatosság sem volt benne.

A társaság nevetése most bevágott egy uccasarkon. Dini egyedül maradt. Lépett pár lépést, majd újra megállt. Figyelt. A keresztuccában a nevetés megszűnt, léptek kopogtak visszafelé. Dini hirtelen egy kapualjba húzódott, onnan látta félszemmel, hogy a sarkon kibukkan a visszasiető alakja — Pista volt — tétovázva forgolódik, nem lát senkit, majd kettőt kiált:

— Dini-i!... Lányi Dénes — s hogy senki sem felel, vállatvonva „hiábavaló“-t jelentő mozdulattal vágja ki a levegőbe karját, majd visszafordul s eltűnik a keresztuccában, ahonnan pár pillanat múlva újra felhangzik a társaság távolodó nevetése.

A főtéri templom órája nyolcat ütött.

Lányi Dénes csak állt az idegen kapualjban s szenvedett, tehetetlenül, elálmosodott aggyal, tagokkal, mint

árvízben egy megmaradt földszávon a paraszt, akinek házát, családját most septe el a szennyes, dühödött, oktalán áradat.

Felet ütött a távolban a főtéri templom órája.

— Félkilenc! — mondta gépiesen s rögtön arra ocsúdott, hogy a negyedét nem hallotta...

Lassan megindult hazafelé s a testi mozgásra gondolatai is megmozdultak: az ólmos tehetetlenséget lázas, tervezgető izgalom váltotta fel. Még nincs mindennek vége, a társaságbeli ostoba esetlegességek tették csak lehetetlenné, hogy Sárival kibeszélje magát és viasszaszeresse... mit is hallott?... igen, hogy holnap délelőtt a sétatéri nagyjégen lesz a társaság... Kihúzta magát, az otthoniaknak nem szabad semmit sem észrevenniök s majdnem vidáman nyitott be túlfutott kis lakásukba. Minden kérdést megelőzve hadarta:

— Keziccsókolom. Nagyon kellemes volt Lacfiéknál, de fárasztó is a finom csevegés, nagyrészt franciául, mert Milán király fia is ott volt, gróf Zichy Jenő a gyámja, szinte vacsora volt, nem vagyok éhes, csak le szeretnék feküdni, nagyon előkelő ház, majd holnap többet mesélek, most fáradt vagyok.

Nagyí, akinek Dini minden kérése parancs volt, gyorsan megágyazott a belső szobában s Dini lefeküdt.

Hanyatt terült s elkezdett gondolkozni. Lepergett előtte a borzalmas délután, mint egy megbolondult film, amelynek kockái folyton összekeverednek, volt részlet, amely makacsul visszatérően többször is elvillant előtte s egy csomó más, amelyet mindig átugrott ideges emlékezése. Aztán a tényeket tervek váltották fel, mit fog holnap tenni, mondani, ravaszkodni, erélyeskedni, kérni, rábeszélni, megbocsátani, ígérni, érvelni. Majd tények és tervek egymásba fonódtak. A fájdalom szíven-szíven döfte, a remény simogatta. Láttá magát a Lacfi-szalomban, a jégen, a fabiánkai bálon s mikor reggel fölébredt, az az érzése volt, hogy egész éjjel nem aludt.

Már féltizenegykor kint volt a nagyjégen zörgős bérelt korcsolyán. A Lacfi-társaság csak féltizenkettőkor érkezett, még mámorosan az éjszakai italoktól, Tibor nélkül. Sári sápadt volt, de a szemében valami öntudatlan vad tűz lobogott. Dini, kidolgozott terve alapján, a melegedő ajtajánál várta s kezét nyújtotta neki.

— Jó reggelt, Dini, maga milyen friss — mosolyogta rá teljesen közönyös közvetlenséggel Sári.

— Beszélnem kell magával, Sári — igyekezett Dini is könnyed lenni.

— Tessék! Hallgatom! — nevetett felületes előzenységgel Sári.

— Elfelejtjük, amit írt s amit írtam.

— Ó, igen. Felejtsük el.

— S minden úgy lesz, ahogy régen volt — mondta felgyúlva, hittel, melegen, rábeszélően Dini.

— Nem, Dini, úgy már nem lehet — felelte a lány kedvesen, meggyőződéssel, távolian, udvarias elutasítással.

Ebben a pillanatban fékező korcsolyák recscentették meg a jeget mögöttük. Sári mellé Alice lendült, Dini mellé Pista. A két lány keresztbe fogott karokkal elbógnizott a fiuktól. Pista is nyujtotta mindkét karját Dini felé oldalt, de Dini mogorván szólt:

— Nem tudok bógnizni! — s kárvallottan nézett a váltakozva előre magasra emelt lábbal jobbra-balra ívelő két lány után.

Csoszogva iramodtak hát neki.

A lányokat nem érték utól. Alice és Sári hátuk mögül bukkanva elő köröztek el mellettük. Aztán fogócskázott a Lacfi-had, táncoltak, versenyt futottak. A jég megtelt idegenekkel. Dinit lefoglalta Alice, aki egy szék-szánkón tolatta magát vele. Sári közben eltűnt. Hiába kereste Dini lázasan kutató szeme. Negyedóra is elmúlt, míg végre megpillantotta, amint a parton, gyalogosan siet a város felé Lacfi Tiborral, aki, úgylátszik, észrevétlenül érte jött. De a társaság többi tagja is, vissza-vissza integetve, kint gyalogolt már Sáriék nyomán, csak Alice ült itt előtte a toló-szánkóban.

— No, ezek szépen itt hagytak — nevetett a lány — most, szegény Lányi, magának kell engem hazakísérnie.

Dini, mint a gyógyíthatatlan fájdalom s a tehetetlen düh roncsa, meghajolt. De aztán megint reménykedni kezdett, majd Alice közvetítésével próbál valamit.

Lacfi Alice, érdekesen borzas vörös haju, kissé hajlott, de telt vállu, mélykék karikás-szemű, úgynevezett „jó lány“ volt, kedves és passzív.

Nevetve indult útnak:

— Ha nem lennénk Kolozsváron, ebben az ostoba pletyka-fészekben, most magába karolnék, mert megrándult a bokám, de holnap már úgy beszélne rólunk a Kapdebóék, a Donogánék, a Trandafirék, mint jegyesekről. Általában mindenki csacsi, a fiúk leginkább, szaladó szekér után futnak. Erről jut eszembe, hallotta, hogy a Fogarassy Áron és a Türjey Olga csakugyan jegyesek? Azt a kis Vezéry Emmát maga jól ismeri, ugye, színészlány, igaz, hogy a Martos Jenő udvarol neki? A Lugossy Edith is szinte jegyben jár. Hogy sietnek ezek mind férjhez menni, pedig arra ráér az ember, előbb egy kicsit élni kell. A madame Sztrogonyikovit láttam tegnap, arról azt mondják... de most veszem észre, én is csak pletykálok, mert...

S Lacfi Alice csak beszélt, beszélt a Góth-lányokról, a Csudray-lányokról, Harkány Emilről, aki zenét szerez, Foltin Laciról, aki egy török pasa lányának udvarol, a mama kolozsvári, most itt vannak télen, a pasa persze nem, Lénártékről, Kánitzékről, Tass Zoltánról, aki érettségi után két lánnyal Fiumébe szökött, Tomesicsuk Villibaldról, — úgy, az is osztálytársa volt, mint Lénárt Gida és Kánitz Jóska? — a Tomesicsuk dohánygyári tisztviselő lett, Donogán Kristófról, a bíróról, akinek most volt egy híres párba, meg is vágta fülétől a szájáig...

Mikor aztán a Lacfi-házhoz értek, kezét nyújtott:

— No, most megáll a lábam is, a nyelvem is, pá, Dini, arra a szekérre kell fölkeredzkedni, amelyik megáll az ember mellett. Igaz? No, mit szól rá? — s várakozva nézett Dini szemébe.

Dini nem is értette, miről van szó. Mogorván meghajolt, kezét csókolta:

— Kezét csókolom — mondta is.

— Pá! Kár! — kacagta el magát Lacfi Alice s eltűnt a vadász nyitotta kapu mögött.

Ettől kezdve, bármit próbált, nem sikerült többé Sárival találkoznia. Napjai hol ravasz, hol kétségbeesett, hol reménykedő hajszában teltek el Sári után. Kereste a korzón, a jégen, a színházban, egyszer-egyszer tőle telhetően kiöltözve megjelent a Lacfi-ház előtt délelőtt, délután, este felé s változatlanul ilyen válaszokat kapott a kaput nyitó vadásztól:

— A tekintetes úrék még alusznak, hajnalban jöttek haza! — Ebédre vannak meghíva, már korán elmentek! — Szánkó-kiránduláson vannak! — Nincs itthon senki, ifiúr!

Amire Dini változatlanul ezt felelte:

— Mondja meg, kérem, hogy Lányi Dénes volt itt.

Aztán ezt is abbahagyta, szégyelte magát a nyájas vadász előtt. Találomra csavargott s a véletlentől várta azt, amit a számítás nem hozott meg neki. És közben, mint a naponta hordott ruhát, elviselte a reményt is, a kétségbeesést is, amelyek lassanként tompa, üres bánat kolduscondráivá koptak.

Egy este aztán mégis megpillantotta Sárít a színházban egy elsőemeleti páholyban. Darab kezdete előtt szokása szerint télikabátosan bekukkantott a nézőtérre. Rögön meglátta Lacfiékat az intendáns páholyával szomszédos páholyban. Rohant a színészbejáró portásához, akinek fülkéjében letette télikabátját, kalapját s kiskabátban, hajadonfőtt futott a kis uccán a főbejáratához kerülve. Már megkezdődött az előadás. Óvatosan besurrant egy utolsó előtti padba s onnan nézte egész felvonás alatt a páholyt: Lacfiné, Sári, Alice és Tibor ültek benne. A nők a darabot figyelték, Tibor unottan a sötét nézőteret látcsövezte a páholy háttéréből. Herczeg Ferenc „Bizánc“-át játszották.

Dini a támadásra készülő betyár ösztönével húzódott árnyékba, előtte ülők mögé görnyedve, hogy Tibor észre ne vegye. S mikor kigyulladtak a lámpák, tüntetően fölkelte, végigjárt a sorok között, pár ismerősét üdvözölte, beszélt velük, majd mikor a páholy vonalába ért, fölnézett, meghajolt, mintha akkor vette volna őket észre. A hölgyek nyájasan bólintottak. Erre ő nem sietve, nem késlekedve indult kifelé, mint aki most udvarias látogatást tesz páholyismerőseinél. De kint, az emeletre vivő lépcsőket már párosával vette. Majdnem egy időben ért a páholyhoz egy jegyszedőnével, aki cukorkás tasakot tartott kezében.

A jegyszedőné benyitott. Az ajtó félig tárva maradt. Csak ketten ültek a páholyban, Lacfiné és Alice. Tisztán hallotta a jegyszedőné szavát:

— Tibor úrfi küldi, instálom, s főfájása van a kis-asszonykának s hazakéséri, instálom...

Dini be se nyitott a páholyba. Visszament a földszintre, onnan nézte a páholyt, valóban csak ketten voltak benne. Sietett a kabátjáért s elloholt a Majális-uccába. A Lacfi-palotán csak két ablak volt világos, egyik a Petőfi uccai fronton a másik a majális-uccain. Melyik lehet a Sárié? Alló óráig ténfergett a környéken, a két ablak változatlanul világított, élet, alak egyik függöny mögött sem jelentkezett.

Most, Sárinak a színházból való megszökése után értette csak meg a szegény, ostoba, romantikus Dini, hogy mindennek vége.

Többet nem kereste s megfogyva, üres lélekkel, testi betegségérzéssel utazott vissza pár nap múlva Budapestre.

IX.

Szerelem — daczól

A nagynehezen kiúszott hajótöröttet az első szikláról visszarúgták a hullámok közé.

Mit tehetett egyebet?

Úszott tovább.

Egyetem, kollégiumi könyvtár, előadások, olvasás, nagy séták, nagy ivások, tudományok, verselés, betű, betűk, a befogadott s az alkotott betűk milliói, millió horog, amelyen rendszertelenül rendeződve akadtak fenn a tudás és gondolat ezernyi foszlányai.

A fabiáinkai bállal befejeződtek a Herendi-féle táncos esték, Sárít már nem tanította ó-franciára, nem hívták többet, de mivel Sári a kolozsvári jégen lelkére kötötte, hogy minden feltűnő dolog kerülése miatt ne szakítsa meg velük a társasági érintkezést, egy vasárnap délután, rettenetes lelki vívódások közt, felment Herendiékhez.

Csak az asszony volt otthon és Sári. Herendiné nem mozdult karosszékéből s így Sárival egy pillanatra sem maradhatott négy szemközt. Persze, Fabiánka volt a társalgás főtárgya.

— Emlékszik, Dini, Alanyay Consuelóra? — kérdezte az asszony.

Dini elpirult.

— Nos, a szerencsétlen a fabiáinkai bál után másnap megmérgezte magát. Senki sem tudja, miért. Ó, azóta már rendbe jött és Olaszországba vitték üdülni.

Dini némán, sáppadtan izzadt helyén.

Így „társalogtak“, Dini és Sári kínos feszengésben, Herendiné jóakaratu unalomban. A teázás, hálsten, cukorra, szendvicsre („hány darabbal? — „ebből a májásból vegyen!“) fordította az akadozó társalgást. Aztán „tanulmányairól“ kellett Lányinak beszélni, aki éppen a Chanson de Roland-ról hebegte el, amit véletlenül aznap olvasott a Lanson-féle irodalomtörténetben, amikor Herendiné mosolyogva fordult lányához:

— A mi kedves Dini barátunk már tudja?

Sári fülig vörösödve, hevesen rázta a fejét.

— Nos, a család ilyen régi barátja előtt nem illő a titkolódzás, ez a kis haszontalan lány, úgy látszik, ki fog röppenni a családi fészekből, jegyben fog járni a kis mókus, maga is ismeri bizonyára jövődöbelijét, Basa Domokos, a fiatal tehetséges festő, igen, ezzel lepette meg a kis huncut, képzelje, a kolozsvári pályaudvaron ismerkedtek meg, Lacfiék, derék és kellemes barátaink kikísérték Sárit a vonathoz, ott találkoztak Basa főszolgabíróval, Lacfiék régi jóbarátja, aki unokaöccsét kísérte ki, Zsibón voltak, bemutatkozás, a két fiatal fölszállt a vonatra, az étkező kocsiban együtt ebédeltek s a desszertnél (így ejtette: dészeer) már megkérte a kezét, nos azonban, nem sietünk, februárban lesz az eljegyzés, arra majd szívesen látjuk...

S a jóságos Herendiné kedvesen meglapogatta leánykája most szörnyen elsáppadó arcát.

Dini úgy érezte, hogy rögtön leszédül a székről. A gyomra fordult föl vagy lelke? Pár verejték csöpp jelent meg homlokán. Szívéből eltűnt félelem, aggodás, vágy, kétségbeesés, jobban mondva, mindez egybeolvadt s átfordult valami tömör megvetéssé, amely egyszeriben visszaadta önuralmát. Ujra *cselekedett*.

Fölállt, szertartásosan Sári elé lépett, meghajolt:

— Gratulálok! — s gúnyosan torz mosollyal nézett a lány szemébe, kezét nyújtva.

Sári keze izzadtan kellemetlen tapintású volt.

Dini már messziről, a délután elején észrevette, hogy aranytűn egy kis zománcos óra függ Sári keblén a blúz kivágásának találkozáspontján. Most úgy tett, mintha ebben a pillanatban vette volna észre az órát s rátekintve ál-hangon halkán felkiáltott:

— Szentisten, már hét óra, pont negyednyolcra vár

Melich professzor úr egy onomatológiai dolgozatot megbeszélésére, a kelta eredetű magyar helyneveket állítom össze a professzor úr megbízásából.

— Kelta szavak a magyar nyelvben! — kérdezte mintegy sértődötten és hitetlenül Herendiné.

— Ó, igen, például a „Rába“, a latin Arrabo, töve „ráb“, kelta szó, azt jelenti csendes folyású — felelt gögősen Dini. — De búcsúzom.

Azt is tette s többet nem ment fel Herendiékhez.

Az uccán kezdte összeszedgetni a fejére ejtett téglákat: egy, Consuelo megmérgezte magát; kettő, Sári nem az „erős férfi kéz“, hanem egy festő jegyese; három, majd csak az eljegyzésre jöjjön el, addig ne. Kérem, se addig, se akkor, se azután. Kissé erős volt s ilyen finom nyelvezetű hölgytől eléggé nyers. Rendben van. Kirugtatás megértve. Itt el fogok tévedni Sári ifjai között. Mi lett Tiborkával? Szintén kirúgva? A lángész? Kondoleálnom kellene neki? S Domi, Domokos! Vajh ki ő és milyen? Remek... És Consuelo megmérgezte magát. Ó, nem érettem. Valami nagy érzelmi tragédia lehetett nála, belémkapaszkodott, mint utolsó szalmaszálba, nem a férfiba, szalmaszálba, a szalmaszál eluszott s ő megmérgezte magát, igaza volt, ez lenne számomra is a leghelyesebb. Szünet! Nem gondolkozom tovább. Megbolondulni nem akarok.

Beült a legközelebbi kiskocsmába, leitta magát a sárgaföldig s éjféلكor ravasz-keserű-vidám részeg röhgések közben hazatántorgott. A súlyos sörmámor eszméletlen álomba bunkózta.

De az eljárás és az adag használt. Felkeléskor is kába volt még. És mámoros. És roppant szomjas. És csak Consuelóra gondolt. De mivel? Mit vegyen be? Mit szottak ilyenkor bevenni? Revolver?

Napirendjéhez gépiesen alkalmazkodva megindult az egyetem felé. De közben úgy kiszikkadt a torka, hogy akaratlanul befordult az első kis-kocsmába. Állva, egy hajtásra fölhörpintett egy pohár sört, amely úgy zuhant beléje, mint jég-áradat a vulkánba, minden tüztét eloltva. A rákövetkező pillanatban úgy érezte, megfagyott egész belseje, aztán melegség öntötte el gyomrát és gyorsan szállt fölfelé, mire fejébe ért, már könnyű mámor volt, világos, gyors gondolatokat szülő és hajszólo.

Egyetemreindulás előtt a kollégiumi könyvtárban egy Bourget-tanulmánykötetet lapozgatott s roppant megtetszett neki három kifejezés: *mariage d' amour*, *mariage de raison* és *mariage de dépit*, szerelmi, érdek- és daczházasság.

Ahogy kilépett a kocsmából, mint valami szibillajóslat pattant fejébe ez a kifejezés: *amour de dépit*. Roppant megtetszett neki: dac és szerelem, igen, szerelem daczból. S aztán ez az értelmes mondat csendült fel fejében olyan pontosan és tisztán, mintha hallotta is volna: „Ha három nap alatt nem találok lányt, aki szerelmesem lesz, megölöm magam“.

Büszkén, szinte vidáman ért az egyetemre.

A francia-teremben már folyt az előadás. Becker Fülöp Ágost helyetteseként Lucien Vézard beszélt a klaszszikus XVII. századról. Beckert valami német egyetemre hívták volt meg rendes tanárnak. Fabiánka előtt Sári és Dini együtt ültek mindig az első pad szélén. Sári most is ott ült, de középen, pont a tanár orra előtt, egy pofaszakállas s egy galvanizált héringszerű filozoptrina között.

Dini az utolsó pad felé suhant s amikor éppen leült, azt vette észre, hogy a távolból, az ablak mellől széles női mosoly ragyog rá. Már máskor is el-elkapta ezt a mosolyt, de soha ügyet sem vetett rá. Egy francia-szakos golyalány volt, valami Vedres Daisy nevű. Most azonban hetyke-gúnyos-negédes ajkbiggyesztéssel visszamosolygott rá.

A lány arcát elöntötte a vér.

Dini elkönyökölt egy előtte ülő háta mögött s szemügyre vette a golya-filozoptrinát. Takaros, de házi szabásu barhet blúz, feltűnően dús két szép mell, pontosan gömbfej, rajta kacki kontytoronyka pont középen, bájosan apró fül, kis orr, óriási szemek, buján duzzadt és széles ajak, ámbrás bőr, piros-egészséges arc, gömbölyű vastag kar, parányi kéz. Most jutott eszébe Dininek, hogy lépcsőn már látta maga előtt felmenni: maupassant-novellába illő kerek telt lábikrája van s hihetetlenül vékony, ingó bokán parányi lábfej.

A Vedres-lány újra Dinire mosolygott, Dini vissza. Aztán egész órán egymást nézték. Mikor „Luci“ (a kollégiumban hívták így) befejezte előadását s távozása nyomán eltologott a hallgatóság mind a tíz tagja, Dini ülve

maradt, a Vedres-lány is. Szokás volt így a reggel elfoglalt helyet biztosítani a következő órára is, ha a következő választott óra ugyanarra a teremre esett, mint az első. Többnyire azonban ide-oda kellett rohangászni tízpercekben egyik tanártól, egyik teremből a másik tanárhoz, másik terembe.

Sári az első távozók közt volt. Kedvesen biccentett Dini felé, aki mély, büszkén alázatos fejhajtsással válaszolt.

A teremben négyen maradtak. A Vedres-lányon és Dinin kívül egy jegyzeteibe merült kispap s a pofaszakállas hölgy, aki zömök libamáj-kockákkal kikövezett hatalmas vajaskenyeret kezdett falni tízóraiként egy zörgő vizhatlan papir fölött.

Dini gondolkodás nélkül fölkelt, körülment a termen az ablakhoz, amely előtt a Vedres-lány ült. Megállt előtte. A lány vérvörös arccal mosolyogva rögtön odébb húzódott. Dini leült.

A lánynak kellemes parfüm és buján friss izzadság-illata volt.

— Maga is itt marad a Melich-órára?

Vedres Daisy boldogan, némán bólintott.

— Különbén Lányi Dénes vagyok — s kezét nyujtotta.

A lány keze pici, puha és telt volt, mint egy galambfiók.

— Tudom.

— Honnan? Ja különben én is tudom a maga nevét. Vedres Daisy.

— Szép, hogy végre észrevett — vonaglott meg kissé, boldogan, de elkeseredetten Daisy ajka.

— Tessék?

— Semmi.

— De mondja csak.

— Mult félévben nem akart észrevenni, csak a Herendi Sárít látta.

— Kit? — fölényeskedett hazugul Dini — ja igen, kolozsvári, gyerekkori ismerős, különben semmi közöm hozzá, menyasszony.

— Örülök magának — élénkült meg hirtelen Daisy arca.

— Én is magának — mosolygott csakugyan őszinte kedvesen Dini. — Mult félévben is látott?

A lány gyorsan aprókat biccentgetett:

— Sokat néztem.

— Kedves! — kezdett pufffedezni Lányi Dénesben a férfi-hiuság.

A lány most fájdalmasan rebbenő szemmel némán nézte Dinit.

Elhallgattak.

Dini közelebb húzódott hozzá. Combja a lány combjához ért, amely szinte perzselt az angolszövetű vastag-puhaszoknyán át.

Igy ültek némán, a készülő erotikus nagy kaland egyre mélyülő örvényének szélén...

Bejött a tanár. Beszélt. Nem hallották. Dini lába már ráfonódott a puha, kerek lábikrára s vérük, vágyuk rohant az érintkezési pont felé, amelyen szinte egybeolvadt testük.

Hogy Daisy mit érzett, csak testi vágyat vagy teljes szerelmet, amely, mennél lelkebb, annál leplezetlenebbül testi is, Dini nem tudta, csak azt érezte, hogy füstbement jövője, megsegíyenyülése, kétségbeesése, bánata egy halomba dőlve lángra kapott s most lobog, lobog, mint az egyetlen, erőszakos testiség máglyája.

Az órának vége volt.

Dini és Daisy nekivörösödött arccal húzódtak el egymástól, de nem mozdultak a padból.

— Maga erdélyi — mondta Daisy.

— Nem. Csak Kolozsváron jártam ki a gimnáziumot — felelt Dini.

— Beszéljen magáról — kérte alázatosan a lány.

És Dini beszélt magáról, az anyjáról, a nagyról, Kolozsvárról, az Eötvös-kollégiumról mindaddig, míg be nem jött a következő tanár. A két fiatal körül megváltozott a hallgatóság, amely csodálkozva nézte a két, sohasem látott arcot. Görög régiség óra volt.

Ujra kezdődött a kis testi játék, amely néma tapadásban csöngetésig tartott.

— Most maga beszéljen magáról — szólt a szünetben Dini.

S Vedres Daisy elmondta, hogy apja gyáros, ő egyetlen leány, beszél és olvas németül, franciául és angolul, a Lorántffy Zsuzsánna leánygimnáziumban érettségizett, a Podmaniczky-uccában laknak, nyáron Riminiben volt a

mamájával, sokat nyaraltak különben Ausztriában is, ott-hon németül beszélnek, mert a papa, bár pesti születés, nem tud rendesen magyarul, ő jár hangversenyekre, jégre, előadásokra, irodalmi társaságok felolvasó üléseire, tárlatokra s kicsit tud zongorázni is.

Dini előtt új világ nyílt meg: a jómódu pesti polgárcsaládok élete, amely józanul egyensúlyozza a szellem örömeit a pénz-adta örömökkal s amely nem ismeri a zajos tánc-délutánokat, vendégeskedést, italt, kártyát és egyéb könnyelműségeket. A papa naphosszat — rövid ott-honi ebédszünettel — a gyárban ül, ahonnan csak késő este tér haza. A mama délelőttönként elegánsan felöltözve a „városba“ megy „kommissiózni“, délután előkelő kávéházakban találkozik a család nőtagjaival s este egypár hangversenyre viszi a lányát. A lány reggel port töröl, zongorán gyakorol, iskolába megy, délután jönnek az órák, angol, francia, zongora vagy művelődés előadótermekben. Félkilencor vacsoránál találkozik a kis család s féltízkor aludni megy. A nyár egy részét a mama s a lány külföldön tölti, ha itthon vannak, többször uzsonnáz-nak a Ligetben vagy vacsoráznak nyári jobb vendéglők-ben. Mindennek van helye, mindenről gondoskodnak eb-ben az életben, csak egyről nem, a szívről, a romantika te-hát úgy telepszik az ilyen környezetben felnevelkedett lányok lelkére, mint valami illatos penész.

De új óra jött s új tanár és Daisy, Dini visszabocsát-koztak vágyuk és kíváncsiságuk sajkáján a testi kaland zavaros vizeire. Ezuttal szláv összehasonlító nyelvészet rejtelsei keringtek kábult fejük körül.

Egy órákor végre menniök kellett. Nem volt több óra a teremben, ahol szellőztettek, takarítottak.

Délután négykor újra találkoztak az egyetemen, de most már csak egy órát hallgattak végig s mentek ki a havas pesti uccára. Ballagva, semmiségekről beszélgetve lementek a Duna-partra, ott is az alsó séta-szintre. Dini hirtelen Daisybe karolt: csontos kezének jólesett megbuj-nia a puha, duzzadó lányos gömbölyűségek között (Sári sovány volt). Elérzékenyült, vágy tüzelte, dac ösztökélte, eh, szerencsejáték ez az egész, s csakugyan, mint játék-barlangban a sikkasztott pénz utolsó százását a zöldposz-tóra hajító, Dini is megjátszotta egy kártyán a nagy tétet:

vad, cinikus, nyers és ellágyuló szavakban Daisy elé vetette titkolt titkát.

A Ferenc József hidnál kezdett beszélni, jött az Erzsébet-híd, ő beszélt, jött a Lánchíd, ő beszélt s a parlamenthez érték, hogy befejezte a történetet a kis színésznőről s a nagy Szillángthyról, a nagy Dénesről és a kis Diniről egészen a mai napig, amikor a kis színésznő élemedő szalon-komika és anyaszínésznő, a nagy Dénes föld alatt pihen s a kis Dini, ime, itt ballag Vedres Daisybe karolva.

Nem az történt, amit várt, sőt, amit óhajtott: a polgárleány nem dőbbent vissza a bohém-tragédia nyers előbeöntésétől, nem feszengett, nem idegenkedett — pedig, ha ezt teszi, Dininek joga lett volna rögtön visszavonulnia, egymásbagabalyodás előtt véget vetni ennek a dacszerelemnek, szakítania Daisy személyében a polgári társadalommal, amely ahogy régen kivetette magából, most is elhuzódik tőle, — de nem, nem ez történt, Daisy hittél, őszintén, rajongással, lelki vonzalommal, testi vonzódással fejest ugrott Dinibe, nem mint a messziről bámult magyar történelmi osztálynak „törvénytelenül“ is valódi képviselőjébe, hanem azért, mert egyszerűen — szerette. Ebben a döntő pillanatban hozzákapcsolta volna életét akkor is, ha azt vallja be, hogy sikkasztott, lopott, kártyás vagy iszákos, mert Daisyben a nő most rátalált az *egyetlen* férfira s nem tudta, szegény, hogy Dini nem választotta őt, hanem csak menekült — Sári emlékéért.

Igy történt aztán, hogy mikor Dini befejezte két kötet regényt is kiadó elbeszélését, Daisy csak fölemelte fejleje osztott bánatban és megosztani kész szerelemben ragyogó arcát, kicsattanó duzzadt ajkán egyszerű csók-kéréssel-kinálással.

Dini lehajolt.

Ajkuk hosszan egymásra tapadt.

Aztán a lány, földöntúli boldogságban, csacsis szeméremben elszaladt a tér felé, Dini pedig állva maradt a parlament gót csudájának tövén s hirtelen kijózanodva így szólt hangosan magához:

— Ez megfogott!

Rosszkedvűen bandukolt vissza, de mire hazaért a kollégiumba, már elterjedt az első csók édes mérge erei-

ben, amelyekben erőszakos vággyal kezdett zubogni a vér újabb csókokért.

Amik el is következtek, egyre viharosabbá válva, egyre szomjasabban. Minden délután találkoztak uccasarkokon, villamos megállóknál, aztán siettek — mily ártatlan is volt valójában ez a két pesti fiatal akkor 1906-ban! mit sem tudva pénzért barátságos nénik divánnal készséges „átutazó“ szobáiról, könnyelmű vagy szerekkal óvatos beteljesülésről — a parlament árkádjainak beszögeléseibe, a kúria hátsó frontjának földszinti tág ablakmélyedéseibe, az alsó rakpartra, városligeti padokra, kerepesi temetői ösvényekre, a budai Statisztika-parkba, népligeti bódék mögé, gellérthegyi sziklák mellé és csókolták, csókolták egymást félszüzi játékokban agyködösítő elernyedésig tisztán és mégis buján.

Rájuk tavaszodott csókolódzás közben, ami már életformájukká lett. Az egyiknek a család, a másiknak a kolégium, mindkettőjüknek az egyetem — ez volt életük „foglalkozás“-fele; a másik fele: a nomád-szerelemben szabad ég alatt együtt töltött órák.

Az anyagi világ ezzel nagyon megszűkült, talán meg is szürkült Dini körül, aki homályosan érezte, Sári miatt makacsul akarta s egyénisége védelmében tagadta, hogy a mindennapi regény mindennapi házasság mindennapi happy end-je felé halad.

kez
rat
ház
ese
me
a I

gor
sze
lós

ért

—
tiv
nál
a
ugr
bar
vol
lob
pill
val
nál
alig

X.

Leszámolás a Szillánghy-ábrándokkal

Két villanásban még utána nyúlt a mult ragadós keze; az egyiket a Szillánghy-ábrándok vetették eléje akaratából, a másikat a véletlen, ez az okvetetlenkedő színházi rendező jelenetetzte; mind a kettő elvillant, s aztán eseménytelenné vált élete puhán gördült a megállapodás, megnyugvás — vagy csak szünet? — felé, amelynek sineit a Daisyvel váltott csókok rakták le.

Az egyik villanás ez volt.

Az öreg Szillánghy halálakor, a végrendeletben róla gondoskodás elmaradásakor elhatározta már, hogy egyszer váratlanul megjelenik Gughon és kinyomozza a valóságot.

Mikor az egyetemi félév, Dini hatodik féléve, véget ért s már csak az index-aláíratás volt hátra, egy reggel — két napra — elutazott Pestről. Dini, a mesterdetektív. Bánhidán kellett átszállania a győri gyorsról a vicinálisra. Tudta, hogy Bánhidán vasutas Gyimuóth Gyula, a Veronka férje. Félt, hogy találkozik velük. Ahogy leugrott a gyorsról, besietett a váróterembe s egy sarokban megbújva olvasott valamit. Mikor aztán indulóban volt a dadi vicinális, megkésétt utast utánzó halk sebbellobbal kiszaladt. Balra tekintve a raktárházak előtt megpillantotta hátulról a Gyula jólismert zsiros alakját, amint valami veszteglő tehervonat felé gurult. Beugrott a vicinálisba s az ablak mellől figyelte Gyulát, aki visszajött, alig húsz lépésre tőle megállt s egy fékezővel mosolygó-

motyogó beszélgetésbe kezdett. Gyula arca dagadt volt és piros, csupa szalonnás-fröccsös egészség. Nem látta meg Dinit.

A vicinális elindult.

Dini hirtelen egyedül maradt a „Feladat“-tal. Megijedt, hogy a gyomra belefájdukt. Ponyvaregény ponyvafeladata. Mit akar? Gyilkosokat, végrendelet-hamisítokat akar leleplezni? Csendőrkékre adni a gyilkost? Felkutatni az elrejtett igazi végrendeletet, amely Gugh-pusztá egyedüli urává teszi Lányi Dénest, az Eötvös-kollégium ösztöndíjas tagját s kiszórja a pusztáról a Kadisa-pereputyot? Még ha sikerül is, mily undorító munka!

S ha rossz ábránd az egész?

Szeretett volna visszafordulni, de a vicinális ment, bután és dőcögve, mint a végzet.

Dadra régen kocsit küldött Gugh az érkezők elé. Most persze nem várta senki. Dad — hirdette az állomás-épület homlok táblája s Dini, kipattanva a vonatból, gyalog vágott neki az országútnak, legfeljebb egy óra alatt odaér.

Rettenetesen félt, gondolat és vér mind kifutott fejéből.

Ment, ment, ment s egyszer csak, egy dombhajlat tetejéről elébe teknőzött a pusztá: balra itt fent a Káro kocsis háza, jobbra lejjebb az óriás magtár, körülötte pár cselédház s a kút, a teknő mélyén, középen, az élősövény-nel körülvett kis konyhakert, tőle feljebb balra dombra menően hosszú cselédház s mintegy folytatása a földszintes „kastély“, szembe térség, majd jobbra fent a dombon fészter, kocsiszín, istállók, a nyári jászol üresen.

Sehol egy élőlény!

Élete leghosszabb, legnehezebb útja lesz itt keresztben levágni a konyhakert mellett az uraság házáig.

Megindult.

Félig öntudatlanul ereszkedett le menése, majd emelkedett alatta a talaj.

Egyszerre csak ott állt a hosszú „kastély“ innenső vége, a konyha tornáca előtt.

Megállt a lépcsőnél a napsütésben porosan, izzadtan, halálsápadtan.

Megszólalt:

— Jó napot! — de hangja olyan pincésuttogás volt, hogy maga sem hallotta.

Nyelt egyet s újra szólt:

— Jónapot! — hangja azonban most kirobbant a félelem iszapja alól, félig sikoltás volt, félig elfojtott, rekedt üvöltés.

A konyhában valami locesant s egy bíbor arcú paraszti nő jelent meg a küszöbön. Az öreg Veron volt.

A vér egyszeriben kifutott arcából, amint Dinit meglátta, egy pillanatra egyik kezével védően szeme elé kapta köténye szélét, a másik kezét szívére szorította és fölvonította:

— Jézusmárjám!

Ez a gyilkos! — mondta magában csendőrszigorral Dini s megvillant a szeme, hogy most lecsap rá.

De a kék kötény lelibbent, a kéz a szívről a homlokra emelkedett, a bíbor vér visszatért a telt s még mindig szép arcba s egyszerű, mély csodálkozás csendült melegen Veron hangjában:

— Maga az, Dini? Hogy kerü ide?

— Gyalog jöttem Dadról.

— Mér nem írt, hogy gyün?

Dini szigorúan szólt:

— Meglepetésnek szántam.

Veron összeráncolta busa szemöldökét, kihúzta magát s valami ördögi gonoszsággal sziszegte:

— Szíp meglepetis! — s foga belecsikordult a szóba.

Hosszú percig szótlanul nézték egymást, aztán Veron egyszerre igen készséges lett:

— Gyűjjik no, be! Fáradt? Megehűt? De szíp fíjú lett, Dini, magábú! Egyedű vagyok! Cselíd mind a határbo van! Veronka Bánhidán, fíjúk intézetbe, csak a „nebántá“ Zsuzsó van ithol, az is a Csibésinénél. Magam főzők ebédet. Üjjik le!

Dini leült egy konyhaszékre.

— Hát az Arany, a mamájo, meg a nagyí? Hugyan vannak?

— Köszönöm, jól.

— Kis rántottát eszik? Pohár bort rá. De nem az emeettyinek az emeettyibül! — s nevetett.

Negyedóra mulva — mi tette? az öreg Veron látatosan női érdeklődése a szép városi fiú iránt, a him meg-

rezdülése minden női kinálkozásra, a bor vagy az emlékek, a kisfiu korában Veron iránt érzett rokonszenv hirtelen föltámadása vagy a „nyomozó“ ravaszsága, amely el akarja vonni a vallatott figyelmét a földologról, amivel aztán egyszerre rácsap egy keresztkérdésben? — barátságos, közvetlen beszélgetés folyt köztük a pusztáról, Gyuláról, a gyerekekről, Kolozsvárról, Pestről, egyetemről, csak a halott nevét nem merte kiejteni egyikük sem.

Kettesben ebédeltek a verandán. A cselédek magukkal vitték még hajnalban az ebédet a földekre, a határba.

Sűrűn ürt a pohár. Veron szemmeláthatóan mámorosodott. Dini és a napsütésben lángoló pusztá közé is pirosas sűrű fátyol emelkedett.

Mikor aztán szivarra gyújtott, idegen, rideg hangon bukott elő akaratlanul Dini torkából:

— Most mondjon el mindent!

Veron tekintete lángot vetett:

— Mit mindent? Mit gondú? — s két telt, kerek melle hevesen áradt-apadt a kék perkál blúz alatt.

— Az egészet! — morogta rekedten Dini.

— Mit macerá'? mit akar?

— Hogy volt, mondja!

Veron hirtelen felhajtott egy pohár bort, amitől egyszerre alázatos lett:

— Jó'van! Eemondom.

Dini feszülten figyelt a zavaros, rózsaszín ködben.

S Veron elmondta, hogy a végzetes napot megelőző éjszaka bement a „bácsi“-hoz („persze, a szokott bujálkodás“-gondolta Dini), az azt fogta rá, hogy rumszagu („biztosan az volt, részeg“), összevesztek, az öreg Dini fölkapta a kályhavasat s azzal ütötte agyba-főbe („oroszlajenat“), ő sikoltozott, hogy elemészti magát, végre kiszabadult, hajnal volt már, az öreg Dini kezei közül s elrohant, a bácsi kilenckor kijött a szobájából dölőfösen és felfújva, mogorván, kutyai meghunyászkodó bocsánatkérésért várva, de aztán, hogy ő, Veron, nem volt sehol, nagyon megijedt, béreseket küldött ki Szák, Szend, Kocs, Kömlöd, Dad felé, béresasszonyok kutattak a pusztán, a kiserdőben, maga is ide-oda szaladgált s mikor délben visszajött minden staféta azzal, hogy nem találják, a bácsi visszavonult szobájába, ahonnan kijött érdeklődni, hogy nem került-e meg Veron, kettőkor, négykor, hatkor, aztán

nem mutatkozott többet, este kilenckor Veron előbujt a Csibésiné padlásáról, ahol egész nap rejtőzött s lábujjhegyen az öreg Dini szobájának ajtaja elé lopózkodott, kopogott, semmi válasz, nyomta volna be az ajtót, nem engedett, ketten-hárman benyomták az ajtót, amelyen belül a kilincsre akasztva, szinte a földön ülve ott lógott már több órája holtan a tekintetes úr... öngyilkos lett, mert azt hitte, hogy Veron megölte magát. A Wertheim-kasszában nem volt se pénz, se utolsó írás, se végső rendelkezés, Komáromban a közjegyzőnél volt egy végrendelet, de — esküszik a gyerekei fejére! — sehol egy szó, egy krajcár Lányi Dénesnek vagy Arabellának, nagyon megharagudott volt, amikor a kis Dini visszaküldte neki a pénzt, amit arra a kérésére küldött, hogy neki, kis Dininek, kell a Szillánghy név. Esküszik az élő Istenre, a Szűz Máriára és minden szentekre.

S majdnem csuklásba fulladó visszanyelt sóhajjal elhallgatott Veron.

Dini szótlánul szívta szivarját s úgy érezte, egyre mámorosabb lesz.

A súlyos dél ragyogása mint arany siremlék nehezedett rájuk.

Sokáig hallgattak.

Dini maga elé meredve, nem látva nézte az asztalon a legyek röppenő, mászkáló játékát; Veron keresztbe fordult szemmel Dinit bámulta, mint jól értesült, de ijedt vádlott a mit sem tudó, de magabizó bírót.

Végre Dini fölkel:

— Megyek a határba.

Veron alázatosan bólintott, majd hirtelen szíves indulattal szólt:

— Egészségire.

— Egészségére! — morgott szégyenkezve Dini s kifordult a tornácról.

Ment keresztül a pusztán a Károly kocsis háza felé.

Veron sokáig bámult utána.

S Dini ment, amerről jött, elhagyta a kocsis házát, el a pusztát s tovább haladva egy emelkedett pontra ért, ahonnan balról jobbra félkörben látta a távolban Dad, Szák, Szend falvakat s ha hátra fordult, a kastély felé, a pusztán túl látta az utat, amely jobbra a közeli Kőmlődre, balra a távoli Kocsra vezetett.

Itt megállapodott, új szivarra gyújtott s rozsdás szélkakas lassu mozdulásával fordult sorban az öt falu irányába.

Most mi az igazság? Meggyilkolták vagy csakugyan öngyilkos lett? Nem hagyott neki semmit vagy ellopták, amit hagyott, pénzt vagy papírt? Mily kinos az eseményekhez közelmenni, távolból látja az egész piramist s mikor tövébe lohol, barom nagy kövek csorbult pár lépcsője csak, amit szeme egy tekintetbe belefoghat! A legvalószínűbb mégis, hogy egyszerűen megfélemedezett róla. Hát ki ő? Világ közepe? Egy eldobott fattyú, akire igazán nem gondolhat a Nagyúr, amikor éppen kötelet akar a nyakára hurkolni.

Az erős napsütésben a szivarfüst mint valami trópusi balzsam öntötte el belsejét, oly illatosan, oly fájó jóleséssel, hogy az első, titokban szívott szivarokra kellett gondolnia s ő újra tilosban dohányzó kamasz volt...

Ebben a pillanatban agya pincéjéből s a multból egy kiáltást hallott:

— Enyém ez a pusztaság s az enyém lesz!

Igen, igen, sok-sok év előtt ezt kiáltotta ő, bolond kölyök, ezen a szent helyen.

Keservesen elmosolyodott:

— Nem gyilkolták meg, nem gondolt rám, nem enyém ez a pusztaság s nem is lesz az enyém! — motyogta félhangosan. — Egy Lányi Dénes ne higgye magát gyermelyi és sandori Szillángthy Dienesnek! Vae victis! Jaj a legyőzötteknek s ő mindig legyőzött lesz. Bölcsesség a legyőzött köpönyege s cinizmus a sapkája. Jó volt az ebéd, jó a bor, jó a szivar, jó a séta. Folytassuk ezen a vonalon. Adieu, Szillángthy-ábrándok, adieu! — s nagy füstfelhőt fújt maga elé.

Mikor hosszú csavargás után visszaért Károly kocsis házához, már messziről meglátta Veront, aki szeme elé ernyőzött tenyérrel kémlelt a kocsisház dombja felé, jön-e már a Dini.

Elnevette magát:

— Jövök, vén kanca, jövök.

Nyájas volt az uzsonna — teljes tejszín volt a kávéban a tej — nyájas a holdfény ringatásában derengő tornácra a vacsora, mély a pohár, erős a bor és édes, édes a felelőtlen részegség.

Valami szivhasgató nótát kezdett dúdolni Veron, ő morogva kísérté s mikor befejezték, sírva borultak egymás vállára...

Másnap kora reggel ébredt s nem akart visszaemlékezni az éjszakára, ki ölelte? kit csókolt? ki nyúlt el mellette? meddig tartott a részeg valóság? hol kezdődött az étellel-itallal túlfutott fiatal testben a buja álom? Mily rohadt a világ!

A sötétben odatapogatódzott a mosdóhoz, beledugta izzó fejét a tál vízbe s halkán csobogott vele.

Erre lassan kinyílt az ajtó, éles fénykaréj vágott be hasadásán. Egy fiatal cselédlány jött jó kívánsággal kinyitni az ablaktáblákat. Egyszerre nyers világosság lett a szobában.

Kint közönyösen, de parancsolóan sütött a nap.

Amikor elkészült hamaros öltözködésével s kilépett a pusztai reggel borzongós forróságában még az éjszaka hidegét őrző árnyékos tornáczra, Veron már ott ült otthonosan a tejes, kávé ibrikek és csészék között hajnali sütésű kalácsot szeletelve.

— Jó reggelt! — köszönt Dinire vidáman, egyszerűen és alázatosan.

Ökör bődült el valahol s fojtott lónyerítés hallatszott.

— Jó reggelt! — válaszolt tompán, szégyenkezve Dini.

— Hogy aludt? — kérdezte Veron.

— Jól, köszönöm — felelt elhárítóan Dini s nem kérdezte vissza, hogy hát Veron hogyan aludt.

— Friss a kalács — mondta Veron.

Dini elhatározta, hogy meg fogja vetni a kétes eredetű szives vendéglátást, csak éppen belekóstol a reggelibe, de a fiatal test nem ismeri a lelki nyavalygásokat: az első forró korty oly jólesett, hogy farkasétvágyat keltett. A fölényes csipegetésből őszinte falás lett. Veron ellágyult mosollyal nézte a mogorván habzsoló fiatal embert.

Elnyújtott béres-kiáltás hangzott a nyári jászol felől s egy hegyeshangu puli hangosan és szaporán ugatott sokáig, nyilván valamilyen mafla kost szidott. Fészekből kihullott kis veréb csipogott egy bokor alján láthatatlanul s bolondos legyek bukfenceztek a levegőben a kalács fölé.

Veron csippentett egy kalács-falatot, belemártotta maradék kávéjába, szájába dugta s nyelvével elnyomta szája padlásán, mint valami városi cukorkát:

— Szíp a pusztá reggee — mondta s ajka két szögletében kávécepp buggyant elő — ujan jó itt élnyi.

Dini nem felelt.

— Nem akarna ittend élnyi, Dini?

Diniben fölvonitott a vágy a pusztá után, amely megtagadta s amelyet ő tegnap örökre megtagadott, átvillant fején a zsiros ázsiai elmélkedő élet, amelyet itt élhetne naphosszat két mély álom között... s nem lenne elég nagy érte semmilyen ár.

De Veron már el is rontotta, amit olyan jól kezdett:

— Megöregednénk együtt.

Dini megborzadt, mily vén Veron, mily fiatal ő s mily csalás minden pusztai kirgiz-romantika. S már alakoskodni tudott:

— Jó lenne! — szólt nyájas mosollyal, nyugodtan fölkel —, de most mennem kell a vasutra.

Veron rémülten ugrott fel:

— Eemegy? — könyörgött szinte sírva. — Ujan egyedü vagyok — tette hozzá halkán.

— El! — pattant Dini szigorú szava.

Veron egy darabig nézte a várúri kemény ráncot Dini két szemöldöke között, aztán évszázados jobbagyi gyakorlat könnyű összecsuklásában esett le válla, ezt a rávillanó szeszélyes, makacs akaratot már ismerte, az öreg Dini is ilyen volt, nem is ez a siheder szólt, hanem sírontúlról sértődötten a kötélhalálba kergetett, ő csak engedelmeskedhetett:

— Szólok a Kárónak, fogdjon be.

— Gyalog megyek! — nézett el Dini. — Isten vele! — nyujtott kezét.

Veron két remegő kézzel ragadta meg, bennük tüzelt sűrű, tragikus vére:

— Isten magávó! Meg se esőkul?

Dini elmosolyodott és lehajolt.

Veron alázatosan, marasztalón, bocsánatkérően szájon csókoltá s maga se tudta, anyának, szeretőnek, áldozatát engesztelőnek csókja édesedett-e telt, jóízű ajkára.

Dini egy pillanatra kisgyerekké szédült, úgy érezte,

a Szillánghy-föld marasztja, engesztelön, de hamar kiegyenesedett:

— Megyek!

— Jaj, kis kalácsot az útra! — kiáltott Veron, beszaladt a házba, selyempapírral jött vissza, nagy szelet kalácsot burkolt belé, jobbról balról tapogatta Dini zsebeit, a leffentyűkkel babrált, előbb a balzsebbe gyömöszölte volna, aztán mégis a jobb zsebbe dugta, a leffentyűket lecsapta, simította.

S Dini már indult is szó, újabb kézfogás nélkül, hátra se pillantva. Míg csak el nem hagyta a Károly kocsis házát, úgy érezte, hogy a tornác előtt álló Veron utána meredő tekintete tüzesíti a hátát. Nem fordult meg, úgy kanyarodott el a dadi útra.

— Tökfilkó vagyok — morogta. — Ostoba pandúr ne álljon szóba betyár-rimával, ha előbb nem veri vasra... — ezzel kivette zsebéből a kalácsot s messze elhajította a földekre, fölnevetett — ezt is visszaadom neked, Gugh, na, vége!

Lábát gyors menésnek indította, közben felületesen visszatekintett és menetelt, menetelt, gondolat nélkül, Dad felé.

Amint aztán Bánhidán, ahol át kellett szállnia a Bécsből jövő gyorsra, lepattant a vicinálisról, egyenesen Gyimuóth karjaiba szaladt.

— Hí, Dini! — mondta Gyula s vörös, zsiros arcán nyájas mosoly terebélyesedett el. — Hunnan gyössz?

— A pusztáról. Lelátogattam, de nincs otthon senki, csak az öreg Veron, vissza is jöttem. Mikor érkezik a bécsi gyors? Jegyet kell még váltanom.

— De biz nem vátasz, itt marace, reggee mehecc — s elkezdte a kövér emberek ügyetlen mozdulataival ölelgetni.

Dini elhúzta magát — elege volt a gughi eredetű, fél-esaládi ölelgetésekből — s hogy nagyobb nyomatékot adjon tartózkodásának, két kezét büszkén kabátja zsebébe süllyesztette, kezdte volna már mondani:

— Mennem kell, Gyula... — amikor hirtelen fejébe szaladt a vér, mert bal keze valami idegen dolgot tapintott zsebében... bankó... ujjai lázasan tapogatták körül.

— Affenét, együtt ebédölünk, aaszunk, estére át-

menünk Tatabányára, ha naon siecc, éfél után van egy szógálati szerelvény, aara főkaptatlak.

Dini nem is igen hallotta, mit mond Gyula, bólintott, hogy lehajló feje izgatott pillantása rögtön ráessék a zsebéből hanyagul előhúzott bankóra. Ötven koronás volt. Emlékezve érezte öreg Veron ügyetlenkedését a kaláccsal — persze, készakart volt, hogy gyömöszölgetés közben zsebébe csempéssze a bankót — ... jutalmul? engesztelésül? ... Az örökségem! — gondolta hirtelen.

— Hű, de sok pized van! — vigyorgott elismerően Gyula.

Dinit olyan düh és szégyen fogta el, de mégis valami elnéző részvéttel keverve, hogy — teljesen magába merülve — nem is igen bánta, tudta, mi történik vele.

Gyula vonszolta a raktárak mögött emelkedő ház „természetbeni“ vasutas lakása felé.

A lefüggönyözött ablakú hűvös szobában az elhízott, de arcbán nagyon megszépült Veronka köszöntötte nagy röhgéssel s nedves, tapadó csókkal:

— Szeerbuc, tesvír!

A kanapén egy két éves, meg egy három éves fiúcska hempergett. A nagyobbiknak lángvörös haja volt.

— A Dini meg a kis Gyuszi! — mutatott gyerekeire Veronka.

Ebben a pillanatban felugrott a vöröshajú kis Dini s torkaszakadtából énekelni kezdett:

— Erdélliék kakassa fölugrott a Gyuszira, fölugróóóótt a Gyuszira!

Kebel- és has-rengető nagy hahotára fakadt Veronka és sietett elmagyarázni, hogy a fűszeres Erdélyi — az első ház az állomás mögött — kakasa nemrég a Gyuszika fejére ugrott, amire Dinike mingyárt népdalt költött s azt bömböli napok óta folyton, csak azután kérdezte meg, hogy kerül Dini Bánhidára.

Persze, nagy ebéd volt, zsírban és borban fürdő, aztán Gyula elment szolgálatba a raktárba, a kettős ágy egyikére csak úgy felöltözve fölvetette magát Veronka, a másikra ingujjban Dini — a két kölyök a kanapén aludt, mint két kis szuszogó kövér malac — s elkezdtek beszélgetni „családi“ dolgokról, hol érzelmesen, hol gúnyolódva, amint ez már ilyen „család“-hoz illett.

— Hidd ee, Dini, főkötötte magát s nem hagyakozott

néked egy fityinget se, nem is írtem, hugyan, de nem kő néked piz, van eszed, csak néked van ebbe ja családbo — magyarázta Veronka.

Aztán később:

— Anyám szeret innyi. Nem vetted észre? Nem is csudálom, hogy csépüte mijatta apánk.

Dininek feltűnt, hogy most már nem bácsinak nevezi az elhunytat, hanem apánk-nak, persze, ő se Kadisa Veronka régóta, hanem Szillánghy Veronka.

Az uráról ezt mondta:

— Nagy marha, de jó ember, zabálós, aluszós, röhgös, de én is az vagyok — s vidám csengéssel nevetett.

Aztán kifaggatta Dinit pesti életéről.

Észre se vették, hogy jó néhány órát elbeszélgettek, izesen és szeretettel. Érdekes, gondolta Dini, ha együtt vagyunk, kedvelem, ha nem látom, eszembe se jut Veronka. Ez lenne „a vér szava“?

Késő délután előkerült a Gyula, sietve elbucsuztatta Dinit Veronkától, felváltották a bankót csupa ezüstre, nem volt más pénz a raktári pénztárban, az elsúlyosodott zsebű Dinit felnyomta Gyula egy teherkocsiba, maga is utána kapaszkodott s mentek Tatabányára. Rögtön a konzumba.

— Innya, innya, innya! — röfögte jókedvűen Gyula odamenet s valami leirhatatlanul rideg „étkező“-ben rögtön inni is kezdtek.

Egy szomszéd asztalnál, amely kivételesen tiszta abrosszal volt leterítve, idegenes ruházatú ideges úr vacsorázott tojást, gyümölcsöt s pezsgőt ivott hozzá. A bánya francia igazgatója, Párizsból jött inspiciálni, magyarázta Gyula, délben, este pezsgőt iszik.

Mocskos asztaluk teteje palackokkal, körülete bányatelepi félurakkal, vasutasokkal, bányász-tisztekkel telt meg lassan. A fiatal tanító is ott volt. Vedeltek, énekeltek, disznó-vicceket meséltek. Folyton változott a társaság. Jött többek közt egy kaucsuk gallérú, kézelőjű, gyűrött pantallós szikár férfi, kalapját le sem véve közéjük ült, egy öt decis palack borát söröskancsóba töltötte, lassan fölhajtotta, fölkel, kalapjához bökte mutató-ujját:

— Karsamadíner! — szólt rekedten és távozott.

Végül hárman maradtak a tanítóval. Már tökrészek voltak.

— Menjünk a lányokhoz — mondta a tanító s egy-egy palackot dugva mindkét kabátzsebébe, ingadozva fölállt. Példáját követte a másik kettő.

Két sor dombos ház között mélyre süppedt országúton tántorogtak, míg a dombhajlat alján vizes árok fölé vetett keskeny pallón át egy távoli viskóhoz nem értek.

Paraszt-szobába nyitottak be, ahol valószínűtlen zsúfoltságban — hány ágy lehet itt? — párnák s paraszthetérák markos bájai dagadoztak. A hat palackot lerakták az asztalra s vigyorogva egy-egy székre zökkentek.

A parasztlányok — nyakig fel volt öltözve valamennyi — szerényen a sarkokba húzódtak, nézték az ivóurakat s állati szerénységgel fogadták el a feljük nyújtott pohár borokat. Járványkórházban nem lehetett volna ilyen szerelmetlen hangulat, pedig rendőrileg engedélyezett csók-gráτζlerájban voltak.

A tanító egyszerre csak rámutatott a legkövérebb lányra:

— Vetközz le, Maca!

— Ne disznókoggyék a tanító úr! — duzzogta a természetes leányzó.

A tanító kiegyenesedett:

— Ez esetben megyünk! — mondta a részekek gyorsan váltó logikájával, azzal felpattant s tántorogva, mint az ide-oda peremező biliárd-golyó, végül is nekivágódott az ajtónak.

Dini tragikus ködben, Gyula röhincsélve utána tántorogtak.

A tanító már az árok pallója felé tartott, pillanatra megállt s két kezével integetve próbálta, eltrafálja-e bizonytalan haladása a keskeny deszkát. De már neki is iramodott, első lépése a pallót érte, a második azonban nagy súllyal a palló mellé nehezedett a levegőbe és zsupsz, a tanító úr beleesett a latyakba, csak a feje látszott ki belőle, de nem zúgolódott, csendesén oldalra fordult az alacsony vízben, feje alá tette jobb tenyerét s szemét édesdeden lehúnyta.

Gyula bambán nézte egy darabig, aztán mondván, hogy „nem hagyhatjuk itt“, nekilátott, s intésére Dini is vele, a tanító urat kihúzni a latyakból. Ami sikerült is, de csak úgy, ahogy sárba esett ernyőt emel fel az ember: támogatás nélkül nem akart talpon állni. Nem volt mód

a fiatal tanítót lábra támogatni. Gyula két karjával átölelte derékon s a tanító kettébe csuklottan úgy lógott karján, mint egy fáradt felöltő. Dini visszament a viskóba, megtudni, hol lakik a tanító, majd, kellő útbaigazítással felszerelve, kijött újra Gyulához, aki akkorra már megunt a tanítót ölelni s szép rendesen, mint a zsákok a pihenő munkás, lefektette hanyatt az árokpartra.

Aztán próbálták talpra beszélni, rángatni, mindhiába, végül is karon ragadták s elkezdték vonszolni, mint rőzsecsomót a nénikék. A tanító cipőjének patkolt sarka — mert takarékosnak kell lenni faluhelyt — mély páros bárázdát vont az úton.

A tanítói kis házban, fent a dombsoron, egy lélek sem, csak féhéren dagadó párnás-dunnás ágy várta a ki-maradó gazdát, akit úgy, ahogy volt, piszkosan-ruhásan bedugtak a puffadó tollak közé s a nagy testi erőfeszítéstől kifulladásra, mogorván, félig kijózanodva távoztak. Az állomáson — elhagyatott kis bányaállomás — pár percig még némán álldogáltak, aztán Gyula felmászott egy Bánhidának induló tehervonatra s Dini egyedül maradt.

A magyar vidéki élet és saját lelke legalját látta ez alatt a két nap alatt; bűnbánó szemrehányás égette a tanítót s a zsebeiben súlyosodó töméntelen ezüst pénz miatt — érdekes, hogy megmaradtak a pokol koronái annyi kaland közben — s halálos fáradt volt.

A vonatban rögtön elaludt, Pesten a nap hátralevő részét elcsavarogta, este Krutér Ferivel elmúlatta a „pénz“-t, de harmadnapos csömörrel ébredve, reggel legalább megállapíthatta, hogy a Szillángthy-ábrándokat örökre kiszórta magából.

Ez volt az egyik villanás, amelyben utána nyúlt a múlt ragadós keze; a másik egy találkozás volt — hogy pattannak fel a letűnt időből régi alakok, mint halak a levegőbe a tóból — Cimpilimpi Adéllal, aki vad szemérmelenségével annak idején annyira felkorbácsolta, annyira meglepte.

A körúton köszönt rá a gyönyörű sudár nő:

— Jó napot, Dini, meg sem ismer?... az Adél Lőrineről.

— Ó dehogynem. Hogy van?

— Jól.

— Szeret még? — kérdezte Dini nyeglén és cinikus vállalkozó kedvvel.

— Hogyne! — mondta melegen a nő.

— Akar találkozni velem?

— Hogyne! — mondta szívesen Adél.

— Hol? — faggatta felgyúlva, mohón Dini.

Adél mindkét kezével megfogta Dini kezét, barátságosan a szemébe nézett:

— Lőrincen. Jöjjön ki egyszer. Asszony vagyok, hozzámentem Jánoshoz. Boldog vagyok. Csak egymásnak élünk. Van egy fiam. Esztendő s a lelkem kis Jancsi. Sehova se járunk. Nálunk is kevés a vendég, de a régi jóbarátot bizalmas beszélgetésre szívesen látjuk. Jöjjön ki egyszer Lőrincre. Isten vele, Dini.

Azzal már ment is. Dini utána nézett. Gyajtóan ringott Adél csípője, mint a csupa szerelem nőké... s másé a nő, másé a szerelme. Dini úgy érezte, országos vásár az élet, minden sátorba behívják, de sehol sem marasztják ott s a lelket-testet hizláló sokadalomban ő végül is mindig éhesen marad lelkieken, testiekben egyaránt.

De nincs-e ott neki Daisy? De igen, megvan, a csók és a munka, mint két furcsa menedéke annak, aki elől elfut az élet vagy aki maga fut el az élet elől. Az okosak az országúton mennek a többiekkel, ő meg, mint néhány különös bolond, az út mellé taposott kényelmetlen ösvényen tappog tova csak azért, hogy néha-néha ne kelljen kocsit elől félreállni...

XI.

Új indulások révében

Csavargás, csók, nyomtatott és írott betű immár hatalmas szövedéke szítálta napjait szünetig, amely a hő nyárral megint Kolozsvárra vetette. Ide már csak a betűk kísérték el s valami enyhe elégedetlenség, amelyet a szülői ház úgyszólván csak tűrt szeretete sem enyhített.

Dini pontosan érezte a látóhatár szűkülését s meggyőződése kezdett lenni, hogy a felnőtt kor egyenlő az eseménytelenséggel. A munka vagy pihenés végtelen és unalmas szalagjára néha odavet a sors egy kivételes szórakozást — tűnő rózsaszín folt a futó szürke lapon — egyébként az élet nem más, mint a napok rendszeres múlása. Evett, ivott, írt a Riminiből levelező Daisynek, Corneille-t olvasott nappal, este színházban ült, éjjel álom nélkül álmodott, Bandival sétált, sörözött, a családi mulat hánytorgatta hármában nagyival és Arabellával — s mint minden őszön, pontosan akkor, amikor a görög-dinnye kezd ehetetlen lenni a naptári Lőrinc közreműködésével. visszautazott a borjupörkölt-, istálló-, és aszfalt-szagú Pestre.

De ez nevezetes év lesz — vagy már az is, szent Isten, hogy múlik az idő! — az utolsó az egyetemen s a kollégiumban. Vad magolás, gyűjtés, búvárkodás — tanár-vizsga és doktorátus! — könyv, könyv, évszámok, nevek, ítéletek, méltatások, jegyzetek, cédulák, körmölés, betű és betű, német, francia, magyar, makacs kóborlás a tudás dzsungelében, amelyet modern utak szelnek keresztül-

kasul, de megmaradt részleteiben áthatolhatatlan óriásbozótnak, mint Jáva őserdei... mikor esett le az első hó?... öttől nyolcig séta Daisyvel, csók, csók, remegő idegek, szereleméhes száj, érzelem-éhes lélek... és sose lakik jól, se csókkal, se érzellemmel... aztán, mennél jobban megtömődik agya tudással, annál üresebb lesz a feje és újra könyv és csók, lihegés és betű, Daisy bőre és adat, adat... mikor pattant az első rügy a körúti fákon?... hogy is volt az, hogy pár megtakarított koronáján aprócska verses kötetet nyomtatott ki Kolozsváron?... és újra és mindig sétás csók, újra és mindig betű, betű, már nem is más, csak végsőkig feszített idegű magoló és csókoló gép, amely csak vasárnaponként pihen, szombat este enyhe italozás a kollégistákkal, utána lebunkózott ember álma, vasárnap délelőtt templom, sörözés, kollégiumi nagy ebéd, kettőkor kezdődő délután este nyolcig Daisyvel, kollégiumi vacsora és utána marathoni alvás, hétfőn aztán újra kezdődik a módszeres örület láza... és íme itt van április 13.-a, péntek és kitüntetéssel tette le a szakvizsgát... három nap nagy pihenés... újra betű, írás, olvasás... a szédület erősödik... a második félév vége, papirok, okmányok, quaestura, dékán, apróbb-nagyobb összegek — honnan? — mindez milyen zagyva... újra vizsga, vizsgák... aztán egyszerre frakkot ölt s nyakláncos tanár urak fognak vele kezét egy zöldposztós asztalon keresztül: „doktorrá fogadom“ s egy kalap nagyságú óriás nyelű, násfás gombra helyezve kezét esküszik ő, hűséget az egyetemnek, ő, immár doktor Lányi Dénes... phü, kész!!!

Két hétbe telt, míg úgy, ahogy, kipihente magát, de ez alatt, mint túlterhelt gyomorban az ital, felkavarodott fejében, amit tanult, s éjjel álmában, nappal, ha nem ellenőrizte magát, tolongó vad zuhatagban áradt fel könnyítést, felejtést kívánó emlékezetéből praepalatalis és postdentalis, Janus Pannonius és Makai Emil, korai olasz és kései magyar renaissance, Villon bitója és Verlaine pohara, félibrige és vogul medvének, magyarban z-vé változó török szóközépi „d“, az első magyar nyomtatvány, az első francia szonett, bizánci hatás Budán, a román nyelv magyar szókinése, finn idézet, német elmélet... el-sorolhatatlanul, rendezhetetlenül mindaz, amit egy magyar-francia szakos doktor tanár úrnak tudnia kell.

Aztán elcsitult ez is, az agy-izgalom jó része Daisy csókjaiba fulladt, a jó Vézard, az értelmes csatorna, amelyen keresztül a francia lélek és irodalom ismerete szomjas lelkébe áradt, elutazott Pestről haza, Strasbourgba, Daisy azzal lepte meg, hogy ősszel már nem iratkozik be az egyetemre, a sors meg azzal, hogy ösztöndíjat kapott nyárára Párizsba, hazaszaladt ünnepeltetni magát egy hétig nagyival és Arabellával, aztán nagy büszkén ment Párizsba.

Az Institut mögött a rue Jacob-ban vett lakást egy apró szállóban, amelynek kapuja éjjel-nappal nyitva volt s amelyben a szobaajtókra nyershússzínű ámorok és egyéb meztelenségek voltak festve. Egész délelőtt az Alliance Française nyári kurzusának előadásain ült, ebéd után hajnalig Párizst falta s közben, mint az egér a sajtba, szinte belerágta magát a francia kispolgár pihenést nem ismerő s mégis tempós életébe, amelyből ízelítőt Párizsba menet kapott Strasbourgban Vézardéknál, ahol négy napot töltött.

Az európai élet furesa zagyvaságára először Strasbourgban ébredt. Lucien Vézard apja, anyja otthagyták Franciaországot s német uralom alá költöztek Strasbourgba, mert ott élt és hatott Prof. Gustav Gröber, a legnagyobb román filológus, az ó-francia lélek nagy ismerője. Az újlatinság imádatának Rómája volt Strasbourg s pápája Gröber. A világ minden tájáról a strasbourgi egyetemre csődültek az újlatin lélek szerelmesei, ahol a német tudomány könyökgig vájkált a francia, olasz, spanyol nyelvi és szellemi múltban... S a város mégis szigorúan két részre szakadt: „eltipró porosz“-ra s leigázott franciára. A korzó árnyékos oldalán sétáltak a hódítók: porosz katonatisztek, hivatalnokok, német diákok, dámák és nevelőnők; a napos oldalon: a strasbourgiak s a hozzájuk szító nemzetközi diákelemek. Amelyik kávéházban porosz tiszték ültek, abba nem tette lábát strasbourgi és itt lakó francia. Általában uccán, nyilvános helyiségben egyik oldalon csak német szó hangzott, a másikon csak francia. Úgy elváltak egymástól, mint olaj a víztől. Még a környékre is más felé járt sétálni a francia, mint a porosz.

— Strasbourg francia és soha sem lesz a boche-oké
— mondta Lucien, előbb gondosan körültekintve az uc-

cán. — Még a helyesírással, a kiejtéssel is tüntetünk, *ők* úgy írják: Strassburg, s ejtik „Strasszburg“-nak, *mi* úgy írjuk: Strasbourg, s ejtjük „Sztraszbúr“-nak. Gyere csak, gyere csak! — s kivonszolta Dinit a Rajna partjára, ahol dús párában apró kertek buja zöldje virult óriás méretekben. — Szólítsd meg azt a kapáló parasztot!

Dini jámborul odalépett:

— Guten Tag, mein Herr!

A paraszt felegyenesedett s nyugodtan, kérdően Dinire nézett.

— Bonjour, Monsieur! — próbálkozott a franciával Dini.

— Bonjour, Monsieur! — felelt tiszta franciasággal a paraszt.

Dini megörült, ó, hát tudnak itt franciául s pár kérdést intézett hozzá.

A paraszt nem felelt, csak valami sajtóságos, lapos, ferde pillantással, egyébként őszinte értelmetlenséggel nézte Dinit.

Lucien vihogva nevetett:

— Bonjour! — intett a parasztnak s elvonszolta Dinit. Egyre nevetett: — Egy bűdös szót nem tud franciául, germán, germán, csak elzásziul tud, de a „bonjour“-ral franciának vallja magát.

Ebben a pillanatban gyakorlatozó német katonák kis csapata vonult el nem messze tőlük visító pikula-szóval.

Lucien visszanézett a parasztra, aki a katonák után pislantott, gúnyos vállrántással elmosolyodott, mintha azt akarta volna mondani: „csak pikulázzatok, míg van jó dolgatok“.

Ez a pikula-visítés visszhangzott fülében, amikor Napoleonnak lila és sárga fénypászmákba vont sírja föltött állt szinte vallásos történelmi megrendülésben, ami mindannyiszor elfogta, valahányszor kibukkant — s mindig mindenütt kibukkant — a teljes, egyöntetű modern párizsi élet tarkasága alól a közeli s legtávolabbi francia múlt. Milyen furcsa élvezet is volt a „Sourire“ szerelmi képes ujság malac rajzait nézni szemközt a Palais de Justice középkori zordonságával, Esmeralda táncát képzelni a Notre-Dame terére, vagy az ősi torony tetején pont oda könyökölni, ahonnan Quasimodo bámult le Párizs

nyüzsgésére. Minden kő beszélt Párizsban s mindazt elmondta, amit pesti kollégiumi rideg szobájában Dini összetanult: ó, a Père-Lachaise-ben kis bronz róka La-fontaine nagy csupasz kocka sírkövének lapos tetején, vagy a Musset sírjára hajló fűzfa („plantez un saule au cimetière!“), a montmartre-i temetőben pont a dühörgő viadukt alatt a mélyben Zola sírja, nem messze „Arrigo Beyle, milanese“, Stendhall, aztán a zord Alfred de Vigny szegényes köemléke pár lépésre a „Kaméliás hölgy“ ma is és mindig virágdíszes sírkockájától, karosszék, amelyben I. Ferenc ült, a huncut Henri IV. szakállas mosolya mindenfelé kőben, festményben s uecai járókelők vállán kacki zsirardi szalmakalap alatt, a Bourbonok kampós orra és dölyfös tokája egy vásárcsarnoki kofa arcán, fáradt pillantású Bovaryné ül a Tuileriák kertjében egy padon, a Bohémélet Mimije kacagott rá az imént, a szomszéd asztalnál ült valamikor Verlaine s abból a kávéházból figyelte az apró francia bakákat Oscar Wilde. Párizsban ébredt Dini arra, mit jelent az, ha egy nép történelme együtt él jelenével, színesíti, magyarázza, igazolja, helyteleníti... istenem, mily könnyű franciának lenni s mily nehéz ma is nomád magyarnak, akinek sátra ma kőből épül emeletesre, de pár évtized múlva el kell dobni, mint a rongyolt sátrat s a XII. század Pestjéből, Budájából mi sem maradt, de még a 48-asból sem, míg itt Julius Caesartól Fallières köztársasági elnökig minden korszak nyoma nemcsak érezhető, hanem *látható* is! Itt a Folies Bergère meztelensége malackodik száz meg száz női test erotikájában, amott az unalmas Corneillenek tapsol ugyanaz a közönség, de malacságban és unalomban egyformán ott van a forma eleganciája s a lényeg művésziessége! S mily csodálatos, hogy a nálunk sportnak üzött vagy bűnként takart vagy borral és cigányzenével öntözött szerelem itt örökkévaló legfőbb uralmát hirdeti a terek kíváncsú testű női szobraiban s nyíltan csókolózó párocskaiban! S mindez nem akadályozza, hanem inkább segíti a Bergsonok, Poincarék, Renanok, Champollionok nyüzsgését a tudomány első harcvonalalaiban s az illetlenkedő huncutságokat egy Anatole France roppant tudományos készültség kápráztató szítáján szűri át! S mily különös élvezet egy szolgálatkész testű és nyájas lelkű midinette társaságában nézni végig Gallia meghódítását

Saint-Germain-en-Laye múzeumának földet, falakat, harci eszközöket ijesztő hűséggel reprodukáló maquette-jein!

Párizs kitarult Dini előtt, aki lázasan tanulta benne a francia lelket két csodálatos hónapon át. Az ősz zsebében egy újabb diplomával vetette haza. Bécsből hajón ment le Pestre s mikor Dévénynél átsiklottak a magyar határon, mint a gejzir szökkent fel lelkéből a magyarság igenlése, a magyar lelkesedés s pontosan tudta, hogy ez a forró vízoszlop hevét és feltörő anyagát a hő és gazdag franciaság lelke legmélyén zúgó vulkáni vizeiből kapta. Addig és oly alaposan tanulta, hogy mi a francia, míg az agy és szív rejtekeiben ki nem alakult e szinte gipsz-negatív minden zugát betöltően a magyarság szobra. A franciát tanulta, a magyart megérezte s e kettős kincssel megrakodva indult neki az életnek, amelyet jámbor költők és ravasz vezércikkírók nagy É-vel szoktak írni.

Ez a híres Élet számára egyelőre a következőket jelentette: havi 216 korona 66 fillér fizetés, helyettes tanári állás a Lorántffy Zsuzsánna leánygimnáziumban, heti 24 óra magyar és francia, hónapos udvari szoba a Rökk Szilárd ucca egyik házának harmadik emeletén, csókos délutáni séták Daisyvel, szombat esténként garasra kiszámított ivás pár volt kollégistával, szörnyű magán- és köz-kifőzések csekély, de moslékszerű kosztja s nagy irodalmi megbeszélések egy kollégiumi szobában Büki Vili-vel, kollégista gólyával, aki viharos szellemi szerelemmel ragaszkodott hozzá s akihez gyakran bejárt. Mindennek tetejébe verseket írt.

Vili özvegy anyja négy lánnyal, két fiúval Dini hónapos szobájával szemközt lakott, hisz Dini éppen az ő révükön jutott ehhez a lakáshoz. Vili egyszer meglátogatta s mingyárt bevitte a családhoz. Dini egyszerre csak azon vette észre magát, hogy estéit a Büki-család körében tölti, ahol a négy lány, 16 évtől 9-ig, áhítattal figyelte az ifjú költő szavait. Ugyanekkor történt, hogy Daisy is bevezette családjába.

Vedres papa kis kurta kövér, mór külsejű gyároscska volt, kissé piszkos, kissé elhanyagolt, örök szivarzó, kopasz, mogorván közvetlen, és alig tudott magyarul. Vedresné ezzel szemben válogatott magyar beszédű, rendkívül finom, sőt finomkodó modorú, igen elegáns, igen tiszta, gögös delnő volt.

— Ah, ön az! — ez volt első szava Dinihez, akit felhúzott szemöldökkel rögtön szemügyre vett lornyettjén keresztül.

— Also, habe die Ehre, fogja helyét, nehmen Sie Platz! — ez viszont Vedres első szava volt. — Dohányoz? Egy férfinak musszájn dohányozni és tud kártyát?

— Nem.

— Schade! — és Vedres rosszalóan csóválta fejét. (Hónapok mulva tudta meg Dini, hogy az öreg szerrint minden okos embernek kell kártyázni tudni, azt hallotta, Dini okos, hogy van hát, hogy nem tud kártyázni?) Dini előtt, a családtalan családi fiú előtt így nyílt meg egyszerre két család belső élete.

Bükiék egymás hegyén-hátán élték sűrű és zajos életüket. Folytonos mozgásban volt a hat gyerek és a mama, ajtókat csapódtak percenként, az egyik lány hangosan magolt, a másik zongorázott, a harmadik az előszobában labdázott, a negyedik a konyhában énekelt, az egyik fiú a cselédszobában hegedült, a másik az udvariban lombfűrészt nyekergetett s a mama mosolygó sápítózással járta be őket, mint ellenőr a különböző villamoskoecikban tevékenykedő kalauzokat.

Vedres viszont sose volt otthon, csak ebédelni, vacsorázni s utána rögtön lefeküdni járt haza. Vedresné szintén nem volt otthon, délelőtt „kommissiózni“ járt, a délután a rokonoké és barátnőké volt. Daisy délelőtt — most, hogy már nem járt egyetemre — otthon ült, délután Dinivel csavargott. A mindig tiszta és rendes Podmaniczkyuccai háromszobás lakás ebédlőjében aztán úgy találkoztak, mint a koreai anyacsászárné, a mandsu királylány s Kanton kormányzó mandarinja. Vacsora közben Vedresné francia regényt, Vedres Pester Lloydot s Daisy esti lapot olvasott.

Bükiék szegények voltak, Vedresék jómódúak.

Dini mind a két helyen rosszul érezte magát. Pláne, amikor jöttek a meghívások. Bükiék lépten-nyomon behívták ebédre, uzsonnára; Vedresné hetenként kétszer-háromszor látta vendégül vacsorán. Bükiék láthatóan a szájuktól vonták el a Dinibe tömött falatot, Vedreséknél hatalmas evés után még mindig sok ment ki a konyhába. Mind a két helyen kikérdezték. Neki folyton beszélni kellett magáról, családjáról, múltjáról, jövő kilátásairól.

S Dini beszélt, evett... aztán otthon írt, olvasott, az iskolában tanított, vagyis élt, nem úgy, ahogy ő akart, hanem úgy, ahogy körülményei táncoltatták. Közben azonban végképpen beleszeretett Daisybe, akinek keleties élvetegsége valóságos csók-rabságban tartotta. De a „költő úr“ sohasem gondolt tovább a holnapnál.

Nem mondom, feltűnt neki a folytonos vacsorázgatás Vedreséknél, a vasárnap esti vendéglőbe járás négyesben, mikor is odamenet és visszajövet példás kettesben bandukolt az öregek előtt tíz lépéssel Daisyvel; azon is megakadt, hogy Büki mama folyton a verseit olvastatta Dinivel a csillogó szemű lányok előtt, meg mindig várta náluk egy külön alma, fél szelet csokoládé, rejtélyes eredetű finom, de repedt bőrű szivar, csésze kávé. De azt hitte, önmagáért szeretik, hisz oly ellenállhatatlan!

Büki mama egyszer elkérte verses füzetét s egy hétig rejtélyes volt. Egy hét múlva végre visszaadta neki a füzetet s könnyekkel szemében mesélte, hogy neki barátja a Pósa Lajosné s el akarta Dini verseit helyeztetni az Új Időkben, de nem sikerült. Aztán hirtelen fordulattal azt ajánlotta, csekély havi díjazásért kosztoljon náluk Dini. Lányi tanár úr örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy megszabadulhat a kifőzések csak még éhesebbé tevő kotyvalékától s hálás szívvel lett a Büki-család kosztosa.

Ugyanekkor mindennapossá vált Vedreséknél is, mert a mamának az volt finom mosollyal tudtára adott véleménye, hogy utóvégre itt a tél s a ligeti padok hidegek. Daisy szobájában zárt ajtók mögött egész délután csokolózott a két fiatal, aztán amikor Vedres papa hazajött, előkerült a harmadik szobából francia regényével Vedres mama, jó vacsorát kaptak s Dini mehetett haza.

Egy ebédután aztán váratlan dolog történt Bükiéknél. Dini békésen szívta szivarját a családi asztalnál, amelytől apródonként szállingóztak el a gyerekek, kiki dolga után, míg nem maradt más, csak a mama s a legnagyobb lány, Nóra, puha, élveteg, de ártatlan, tejfehér bőrű szépség. Dini éppen előadott — nagyon szeretett előadni, mily jó, hogy éppen tanárnak ment — nyári tapasztalatairól s különösebb részletességgel arról a vonatkozási összeköttetésről, amelyben Párizsból hazajövet a buchsi osztrák határállomáson résztvett.

— A harmadik osztályú direkt kocsit, lekapcsolva állt

egyedül az állomás előtt az éjszakában — mesélte. — En a kocsi sarkában ültem, velem szemben egy lengyel zsidó feküdt a padon, fejét ócskavasakkal telt zsákján nyugtatva. Feldobtam menetrendemet s szalmakalapomat a poggyásztartóba s kinéztem az ablakon. Balról nagy fekete tömeg két óriás szemmel, egy mozdony rohant felénk. Nini, mondom, ez ugyanazon a sín páron jön, amelyen mi állunk. Egy pillanatra megijedtem, de aztán rögtön azt gondoltam, baj nem lehet, a vasutasok csak tudják, mit csinálnak. De a mozdony nagy sebességgel csak rohant felénk s én láttam, hogyan fogy közöttünk rohamosan a csillogó sín pár-darab. Most már tudtam, hogy nekünk fog jönni. Hamar leültem s összehúztam magam. A következő pillanatban óriási csattanás...

Nóra itt hangosan felzokogott, felugrott s kiszaladt a másik szobába. Bükiné fájdalmasan édes anyai pillanással nézett utána. Az elbeszélés megszakadt.

— Mi ez? — kérdezte Dini megütközve.

— Hagyja! Tizenhat éves! Nem érti?... Hogy volt tovább? Nagyon érdekes.

Dini fanyalogva folytatta:

— Fejem nagyot koppant a kocsi falán. Szemközt a poggyásztartó vékony vasoszlopa eltört. Kalapom, menetrend a földre hullott, egy lap kiesett belőle. A lengyel zsidó felordított. Az egész kocsiiban ordítottak s a kocsi szabályos kattogásokkal kirohant az állomásról. Rettenetes ütést kaphatott. A menetrend-lapra egy csepp vér hullott. Lehajoltam, a lapot gondosan betettem a menetrendbe s leültem. A fejem rettenetesen fájt. Újabb csattanás. Egy kint veszteglő vonatnak ütköztünk s a kocsi szaladt vissza, gyorsan, lassulón, lassan, végül ott, ahonnan indult, megállt. A lengyel zsidót hordágyon vitték el, egy vasdarab a kulcsesontjánál testébe fúródott. Azóta gyakran fáj a fejem és szédülök.

— Nem kapott maga agyrázkódást? — kérdezte aggódva Bükiné.

— De lehet — felelt hanyagul Dini. — Mi van a Nórával?

— Nézze, Dini, fiatal lány, szereti, ha foglalkoznak vele s maga rá se néz.

— Én?

— A lányok már ilyenek. Megkivánják a gyöngéd-
séget azoktól, akik érdeklik őket.

Dini fölpattant:

— Bocsánat, mennem kell. Jaj, hogy elbeszélgettem
az időt — s rohant át a folyosó másik oldalára, hónapos
szobájába, ahol vad szorgalommal kezdett egy kínai ver-
set franciából magyarra fordítani.

Nem tetszett neki ez a dolog... Csak nem akarja
Büki mama elvétenni vele a Nórát?... De igen! Hohó!
Innen menekülni kell.

Másnap délben úgy fogadták Bükiék, „mintha mi sem
történt volna“. Nóra egy szót sem szólt, csak epedően
mosolygott rá szájmerevedésig. Dini nagy óvatosan hozzá-
fogott az első gallyat félretenni menekülése útjából:

— Jaj, de fáradt vagyok. Messze van ide az iskolám.

Bükiné Nórára nézett, Nóra sáppadón Dinire s a csa-
ládi kör aggodalmas némaságba fagyott.

Dini, mintha semmit sem venne észre, hanyagul
fecsegte.

— A villamosközlekedés pocsék és lassú. Azért jö-
vők ilyen későn.

— Nem tesz semmit, nem tesz semmit — zengte a
családi kórus.

De ettől kezdve az óvatosságra intett Büki család
nem szorongatta többé közelről az ijedős vadat. Dült a
nyájasság, de csak értelmi téren s Nóra az orléansi szűz
pajtáskodó, ám távoltagező páncélját öltötte magára. Ezzel
szemben minden alkalmat megragadtak, hogy Dini elő-
menetelét szolgálják az életben. Ha számottevő vendégük
érkezett, egyetemi tanár felesége, író-özvegy, tudós-hitves,
a megboldogult Büki — szintén egyetemi tanár volt —
rég barátja, rögtön áthívták Dinit és ügyesen megcsillog-
tatták, mint elszegényedett dsentri-fiú a kiskocsmában az
utolsó családi gyémánt-gyűrűt. Piatal költők, festők, ze-
nészek tiszteletére uzsonnákat rendeztek, ó, szerény
kuglóf-keretek között, s Dini egyről sem hiányzott. Mind-
hiába, a kényes vad egyszer megijedt s azóta roppant
óvatosan szedte lábát az eléje hintett virágok között is,
hátha csapda van alattuk.

Egy ilyen délutánon megjelent régi kollégiumi barátja,
Bandy Béla, a vörös oroszlán fejű, ragyás arcú, Beetho-

ven-maszkú fiatal költő, aki már sűrűn írt a fiatalok fiatal, harcra folyóiratába, a „Nyugat“-ba.

Még evett, amikor cigarettára gyújtott s még alig szippantott egyet belőle, amikor már a zongoránál ült s Beethoven-morzskákat zörrentett rajta.

— Min dolgozol most, Dini? — fordult félig vissza, csámcsogva és zongorázva.

Ez volt a kor nagy intellektuális kérdése akkor. „Min dolgozik, Mester?“ Mert a mesterek és mesterlegények akkor mind rakásra költők voltak s folyt a Kárpátoctól az Adriáig a marathoni regény-, vers- és drámáirás.

Dini semmin se „dolgozott“, ő különben is sosem „dolgozott“, ha valami eszébe jutott, leírta versnek, cikknek, drámának, aztán nem törődött vele többet. A körtefa sem szalad lepottyantott gyümölcse után. Kicsit gondolkodott s hogy mondjon valamit, szerényen s meggyőződés nélkül szólt:

— Kínai verseket fordítok.

— Pompás! — üvöltött Bandy Béla, nagyot nyelve s nagyot ütve a zongorába. — Fordíts le pár darabot, írd elébe pár oldalt a kínai költészetéről s megjelentetem a Nyugatban. — Ezzel csendet intett s belekezdett a Pastoraléba.

Dini tehát fordított, előszót kapkodott össze valahonnan s kéziratát elküldte a Nyugathoz. Postaírdultával vissza is kapta pár kíséző sorral: „Köszönjük ajánlközását, de cikkét nem használhatjuk“. Erre dühbe jött, fogta verses füzetét s elküldte a Nyugathoz a következő levéllel: „Én nem ajánlkoztam. Bandy Béla *kért* tőlem kéziratot. Nem tudtam, hogy nem jogosult. De felbátorodva a nyájas fogadtatáson, itt küldöm összes verseimet“.

Harmadnap Büki Vili lelkendezve rontott be hozzá:

— Te, a Nyugat szerkesztője akar veled találkozni.

— De én nem akarok vele — morogta mélan Dini.

Egy délelőtt azonban, amikor benyitott Büki Vili kolégiumi szobájába, egy középtermetű, hosszú, zömök dereku, rövid lábu, fölfelé fésült fekete haju, borotvált arcu, villogó szemű és villogó szemüvegű, civilpapos fekete ruhás urat talált ott.

— Itt a Lányi Dini! — rikoltott Büki Vili s hosszú sárga arcában diadalmasan feketéllett hiányos sárga fog-sora.

— Osvát! — mondta bemutatkozva meleg, vasmarku kézszorítással az idegen úr, a Nyugat nagyhírű, szigorú szerkesztője.

— Én csak benéztem, már megyek is — menekült Dini.

— Önnel megyek — szólta Osvát.

És mentek.

— Hova tart ön? — kérdezte Osvát az uccán.

— Messze! — mondta durván Dini.

— Én is! — szólta nyájasan Osvát kaján mosollyal. — Tehát egy az utunk. — S minden bevezetés nélkül a dologra tért: — Megkaptam verseit. Rendkívül rosszak. Ön azonban kitűnő prózáiról lesz.

Dini fölényesen elnevette magát, de Osvátnak lett igaza — mindig neki volt igaza! — már amennyiben a Nyugat legközelebbi számában meg is jelent Lányi Dénesnek egy tanulmánya. Aztán könyvkritika, ismertetés, novella...

A Büki család visszafojtott lélegzettel figyelte Dini bevonulását az irodalomba s taktikát változtatva úgyszólván folyton „menyasszony“-áról, Vedres Daisyről beszéltek, hogy ilyen szép, meg olyan kedves, meg 100.000 korona hozománya van s hogy van náluk? hogy laknak? milyen a papa? a mama?

Dini óvatosan lépkedett a lába elé szórt csalfa virágok között... s március végén egy ebédnél kijelentette: elsején elköltözik, messze, a Veres Pálné uccába, közel az iskolához, így köszölni sem fog tudni idejárni annál kevésbé, mert utolsó vizsgájára kell készülnie, a pedagógiaira, májusban kész ember lesz, tanári oklevél a zsebében...

Nóra letette a kanalat, megvető pillantást nyilazott anyja zavart arcába, gúnyos mosolyt menesztett Dini felé s, szokása szerint, felkelt s átment a másik szobába.

Dini ezuttal utána sietett:

— Mi az, Nóra?

— Semmi.

— Meg szeretném magyarázni...

— Nekünk nincs semmi beszélni valónk egymással — mondta, sarkon fordult s visszament az ebédlőbe.

Dini egy pillanatig bambán állt, aztán vállat vont, kilépett az előszobába, várt, kinyitotta a külső ajtót, várt,

behúzta maga után, várt, aztán átballagott hónapos szobájába. Senki sem jött utána. Így is jó!

Három nap múlva elköltözött s a Büki-család letünt kis élete színpadáról, ahol csak a kötelesség, az irodalom és Vedresék maradtak.

Nagy hévvel indult neki annak idején a Daisy-kalandnak, ma is minden érzéke rabja volt a leánynak, csak az eredeti cél, a dacházasság Sári orra előtt, vonult egyre jobban a háttérbe. Kiadósan agyoncsókolta, szorongatta Daisyt zárt ajtók mögött a kis lányszoba-diványon, jóízűen megette, immár hetenként háromszor, Vedres mama szerényedő, de tápláló vacsoráit, vasárnaponként Vedres papa zsebére bevágta a korsó söröket és serpenyős rostélyosokat, de úgy tett, mintha ez lenne a dolgok végső formája.

Vedres mama más véleményen volt, amit egyelőre úgy juttatott Dini értésére, hogy vele is épp oly kiállhatatlan volt, mint a papával és Daisyvel. Dini eleinte nagyot nézett, mint az ölben tutujgatott kutya, amelyet hirtelen nyakonöntenek egy fazék hideg vízzel. Aztán szűkölni kezdett és összehúzta magát. Vedres mama ettől vérszemet kapott s egyre némábban, egyre fölényesebben, egyre ellenségesebben bicegett bele a két szerelmes életébe.

A levegő kezdett itt is tűrhetetlenné válni.

Dini reggelenként a kis görögkeleti kápolna kertjére „uccán át“ nyíló ablakában az előző délutáni csókoktól s az előző esti vacsorától még mindig kábultan töprengett borotválkozás közben. (Ez volt napjában az egyetlen időpont, amikor magával foglalkozhatott, mert aztán jött a tanítás, Daisy, a Vedres-otthon s apró darabokra tépték szét őt is, napját is.) Nézte az iskola felé rajzó fruskákat s naponta gondosan megvágta magát. Letagadhatatlanul felismerte, hogy gyáva az élettel szemben s pont azon van, hogy egy három szobás lakással kapcsolatos tál csók-lencséért el fogja adni fiatal, szabad jövője ismeretlen, de bizonyyára másképpen dús örökségét. S éppen mivel letagadhatatlan volt ez a felismerés, hát szépen letagadta.

De Vedres mama, mint egy cserkész-oktató, állandóan „résen volt“ s egy szép napon ezzel fogadta:

— Beszélnem kell magával, Dénes!

(Ujjé, nem is „Dini“!)

— Kérem szépen — motyogott Dini s nem mert a vérvörös arccal várakozó Daisyre nézni.

— Daisy! — szólt a mama — menj ki a konyhába!

Ami megtörténvén, a mama a következő meglepő szónoklatot vágta ki:

— Már régóta figyelem, Dénes, kis játékait Daisyvel, aki finom, tapasztalatlan, ártatlan úrilány és jó-hiszemű, ezt ne felejtse el. A leány élete nem állhat csupa sétából, ezt magának is be kell látnia. Az idő múlik s Daisy teljesen le van kötve. Maga köti le, kedves Dénes, és én, és mi már csakugyan szeretnénk tudni, mi a kegyed szándoka (o-val mondta, mint a „Madarász“ operettben éneklik: „Aki Tirolban csokrot ad, tudod-e annak szándokát?“).

— Nekem most vizsgáznom kell — mondta szánalmasan Dini.

— Helyes! És aztán?

— Aztán kész tanár leszek diplomával, doktor már vagyok.

— Igen, ön szorgalmas fiatalember. De aztán?

— Megigérték az intézetben, hogy szeptemberben megválasztanak rendes tanárnak 266 korona 16 fillér kezdő fizetéssel.

— Ezesetben... — mondta szigorúan, várakozó általánosságban a mama.

— Ezesetben... ezesetben... — motyogta Dini, aztán kétségbeesetten kitört: — De kérem, én feleségül akarom venni Daisyt.

(Hallali! Az űzött szarvas kibőfentette a rég várt halálbőgést!)

Vedres mama elkezdett szaporán pislogni, könny buggyant szemébe (mi lelte ezt?), aztán felkiáltott szinte nyersen:

— Ezt előbb kellett volna mondania... — hirtelen elhallgatott, ő is érezte, hogy rossz úton indult el, az anyós-hang még korai, a vad kitörhet a kopók csaholó gyűrűjéből, hangosan felzokogott hát, Dinihez bicegett, átölelte szertartásosan, megcsókolta felületesen s elsóhajtotta: — Fiam!

A sírásra megjelent az ajtóban Daisy.

— Csókoljátok meg egymást! — szólt a mama.

Megtörtént, de ügyetlenül. Első csókuk volt az életben, ami nem esett jól.

A mama közben zsebkendőt emelve szája elé, a falon függő telefonkészülék felé fordult, leakasztotta a kagylót, kapcsolást kért a központi kisasszonytól:

— Du, Lojzi... — suttogta aztán a fekete tölcésérbe.

A néma csendben recsegve áradt a készülékből a gyári irodában megzavart Vedres papa morgó basszusa:

— Was ist, Lujzi?

— Komm gleich nach Hause...

— Du bist verrückt...

— Aber, Lojzi...

Daisy már ekkor bevonszolta Dinit a szomszéd szobába s így a fiatalok nem hallották a frissensült örömapa és örömanya épületes párbeszédének végét, de félóra mulva — legnagyobb munka-időben, ez is mutatta az eset rendkívüliségét — már otthon is volt a papa. A gyorsan megmászott három emelettől kifulladásra ült le egy karosszékre, szivarra gyújtott, de hiába nyujtotta az időt, semmi alkalmoszerű kijelentés nem jutott eszébe, a mamára is hiába nézett, végül megemberelte magát és így szólt Dinihez:

— Sok jól hallottam eddig magáról, de mostan rosszat.

— Mit, kérem? — képpedt el Dini.

— Hogy meg akar házasodni — mosolygott ravaszul Vedres papa.

A mama pulykavörös lett a méregtől, Daisy önfeláldozóan mosolygott, Dininek leesett az álla.

— Sehr gut, sehr gut — állt fel a papa, két kezét buzgón dörzsölve — fogadja áldásomat — s hatalmasan, sokáig, melegen rázogatta Dini kezét — majd a mama holnap megveszi a Brautringeket.

Aztán másról kezdtek beszélni.

A dolgok pedig mentek a maguk útján. Májusban Dini letette a pedagógiai vizsgát — ein gemachter Mensch, vélte a papa — minden este Daisyéknél vacsorázott s annyit lehettek nyilvánosan együtt, amennyit akartak, júliusban Dini hazament utolsó otthoni vakációra Kolozsvárra, Daisy a mamájával Riminibe utazott nyaralni s ősszel újra találkoztak. Dini megkapta rendes

tanári kinevezését a Lorántffy Zsuzsánna leánygimnáziumban, november elsejére kivettek egy három szobás lakást a József uccában a fiataloknak s délutánonként Dini a két nővel holtra járta magát boltból be, boltból ki összevásárolni a fiatal háztartás minden szükséges bútort, kellékét. A mama mindenütt készpénzzel fizetett s Dininek mint szakértőnek kellett nyilatkozni, milyen hosszú legyen az ágy, milyen kalapácsot vegyenek, jól kéznek áll-e a balta s a konyhabútor szürke festésű legyen-e vagy fehér.

November végére tűzték ki az esküvőt. Arabella és a nagyí régi ropogós-foszlós selymekben felruccantak Budapestre, Arabella kiváltotta a zálogházból nevezetes fonott arany karperecét, amellyel megajándékozta Daisyt, Dini csekély keresménye csekély félretett garasaiból ezüst manikűr-készletet vett Daisynek, a polgári esküvő után zártkörű családi ebéd volt a Vadászúrt egy különszobájában, az ifjú feleség bíborpirosra ette, az ifjú férj vörösre itta magát, a fekete után egy nagybácsi gumikerekű fiakkert hozatott, a fiatalok búcsúkönyvektől és csókoktól bemaszatolva beleültek s hazahajtottak a József uccába, ahol már a mama legutolsó s nekik átengedett mindenese és befűtött szoba várta őket.

Gyorsan és szégyenlősen levetköztek — Daisy ámulattal nézte Dini meleg jáger alsónadrágját, Dini ugyan-csak meglepetéssel Daisy térden alul érő, csipkés szélű, gyárkéményszerű roppant fehér vászon nadrágját — Daisy a kályha mellé telepedő Dini ölébe ült, meghatottan hallgattak s mikor rájuk sötétedett, külön-külön beosontak a lefüggönyözött hálósobába s bebújtak kiki a maga ágyába.

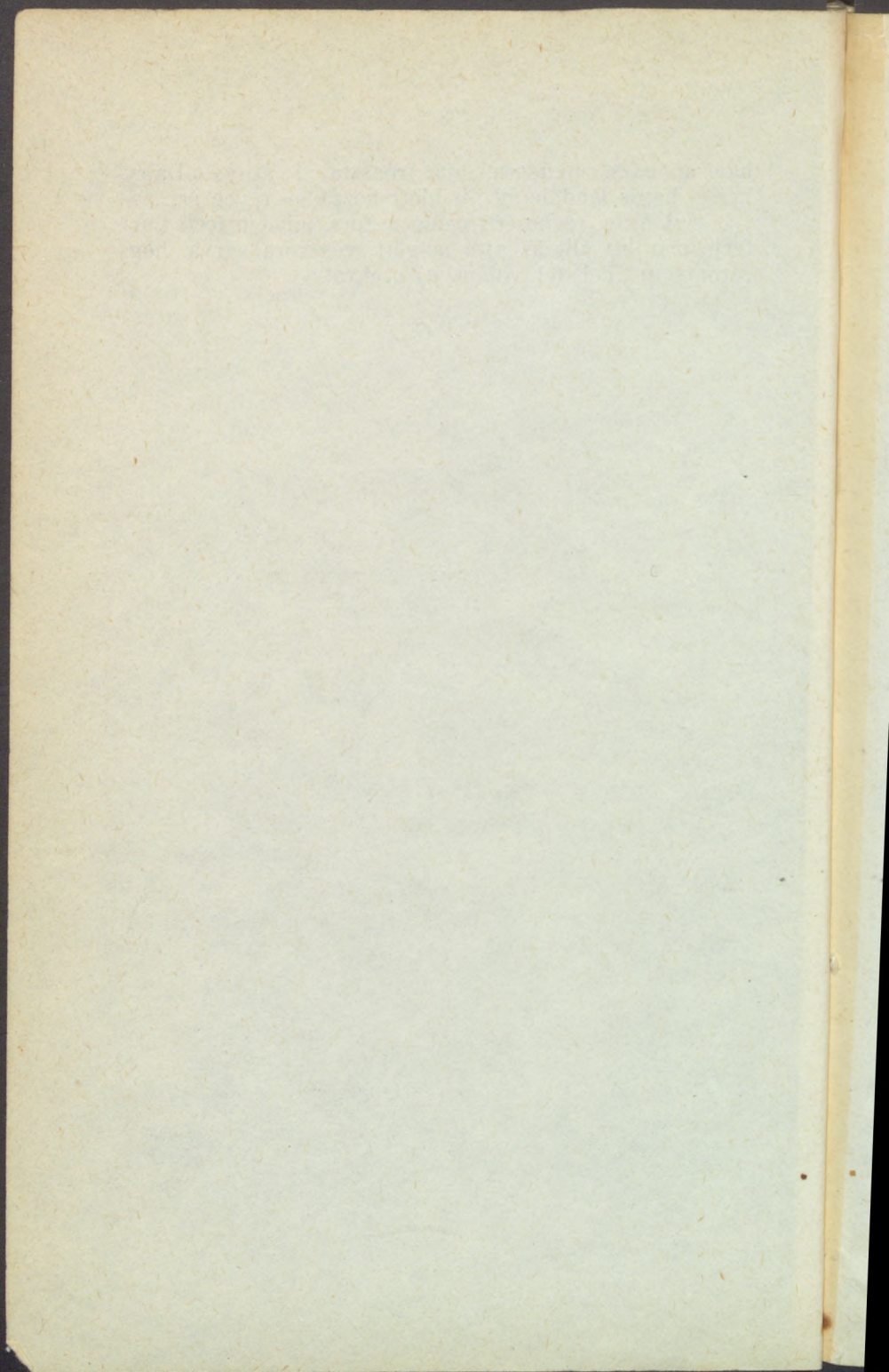
Dini elnyúlt, mint egy fáradt kígyó, Daisy ziháló lélegzése hallatszott a szomszéd ágyból.

Ebben a pillanatban leszakadt Dini lelkéről az évtizedes teher: a „tvtelen“, a kolozsvári diákevek, a kollégiumi robot, Heléna, Sári, a Szillángthy-ábrándok, bűnök és lelkendezések, a halott „bácsi“ s az élő Kadisák, Kolozsvár s a pesti egyetem, a múlt, a múlt, a zagyva és szegény múlt, Arabella és a nagyí... már nem Noémi fia, Dinike, Dini, a szegény Dini, hanem dr. Lányi Dénes, okleveles középiskolai tanár és író, róm. kath., nő, lakik VIII. ker. József ucca 66., III. em. 5., saját három szoba,

havi apanázs, mindenek, saját íróasztal... átnyúlt Daisy-hez, viharos lendülettel átsiklott hozzá — révbe ért.

Azt hitte, révbe ért, pedig a Sors, minden férfi Luciferje már ott állt az ajtó mögött, végszóra várva, hogy rárontson: „Fel, fel, Ádám, új utakra!”

V É G E

Tartalommutató.

Oldal

I. rész.

Kik az életbe léptek, féljenek élni!

Egy kölyök Don Quijote a millenniumkor.	7
Átkelés több Királyhágón.	19
Kincsek Kolozsvárott.	29
Milyen kár, hogy nem álom csak az egész élet!	43
Dini bácsi pusztája.	56
A „kastéj“ titkai.	67
Pusztai magyar Bizánc útvesztőiben.	81
Arabella összetöri a marsallbotot.	93
Pocsolyába fulladt szivárványok.	107
A két gamó találkozik a csókkal.	121
Ölelésből nem lehet ölelésbe menekülni!	136
Veronka lakodalma.	149
Kardlapos lecke a történelemből.	161
Háromféle Olga s egy frajlán.	177
A kétségbeesés tüzes bora.	191

Közjáték.

A távoli hercegnő vadembere.

Egy „törvénytelen“ ország néma fia külföldön.	203
Az orosz herceglány belép Dini életébe.	215
A csörgősipkás nászkorona.	227

II. rész.

Révbe jutás különös vargabetűkkel.

Bégé szárnyai alatt.	245
Cimpilimpi Adél... a háttérben Misek hazudik.	259
Pro nostro commun salvament.	273
Kisértetek láznak a ködben.	288
Csak az ember gyáva, a sors bátor.	301
Szentpétervár és Gugh üzen.	321
A fabiánkai bál.	333
Zuhanás a semmibe.	344
Leszámolás a Szillánghy-ábrándokkal.	358
Szerelem — dachból.	367
Uj indulások révében.	381

VAUGHAN WILKINS

ÉS MÉGIS VIKTÓRIA

ANGLIA 1937. ÉVI BESTSELLERJE

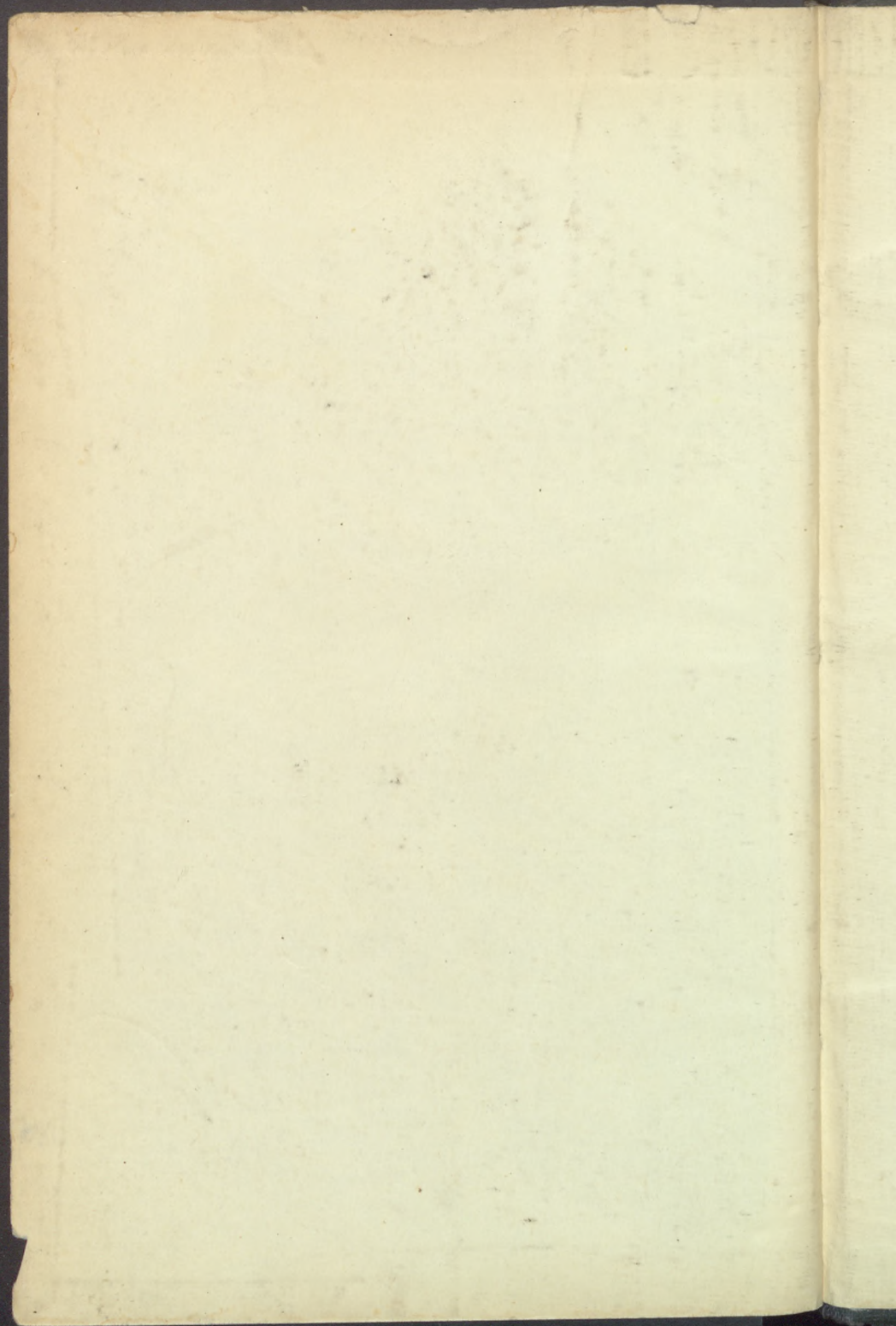
EGY HÓNAP ALATT 6 KIADÁS

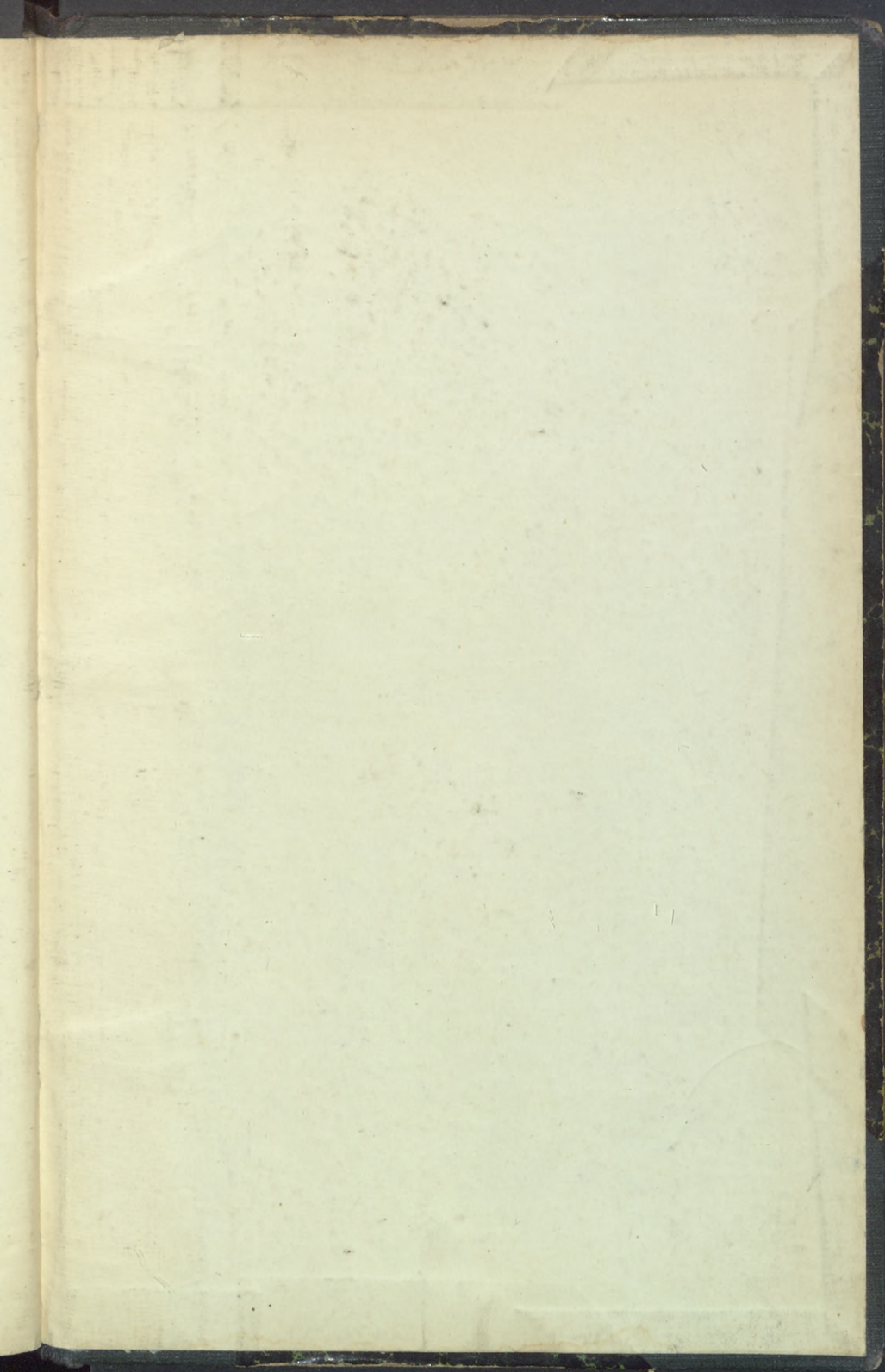
Száz évvel ezelőtt lépett a trónra Viktória. Ez a gazdag tartalmú, változatos regény az uralkodását megelőző évek rejtélyes eseményei körül szövődik.

Anglia egykori uralkodójának, a Hannover-háznak történetében ezek az évek a gyűlölet, a féltékenység és az összeesküvések sötét korszakát jelentik. A regény főhőse Christopher Harnish, aki ennek a királyi háznak el nem ismert sarja, s akinek sorsa Anglia jövődjé legnagyobb uralkodójának, akkor még Viktória hercegnőnek sorsával fonódik össze. Christopher Harnish ártatlanul eszközévé válik annak a pártnak, amely a gyermek Viktória életére tör, majd később belekeveredik abba az összeesküvésbe is, amelyet nagybátyja, a sötétlelkű Cumberland herceg sző Viktória ellen.

A történet zsúfolt és változatos. Az érdekesnél érdekesebb képek kergetik egymást: kalandok és intrika, szerelem és hirtelen halál. Viktória mint síró csecsemő, IV. Vilmos különös élete természetes gyermekei körében. Karolina királynő a Lordok ítélőszéke előtt, a kiskorúak munkabeállítása embertelen feltételek mellett. Az események színhelye is egyre változik: Windsor, egy német nagyhercegség, a texasi prairiek, a walesi dombok, ahol éjjeli harcok dűlnak egy óriási postakocsi körül, operaházi színpalak, angol leánynevelő intézet, majd az Atlanti Óceántól a Romney Marshbeli házig, ahol Margaret Atchill éli áloméletét. Ebbe az álmovilágba kerül bele végül a féktelen, elvadult világból Christopher Harnish, akárcsak a mesék lovagja, aki eljut tündérországba. Hosszú idő óta nem került ki új regényíró tollából ilyen eseményekben gazdag, ragyogó és izgalmas történet.

Berend Miklósné fordítása

75.75

952K

LACZKÓ

KIRÁLYHÁGÓ

N. M.